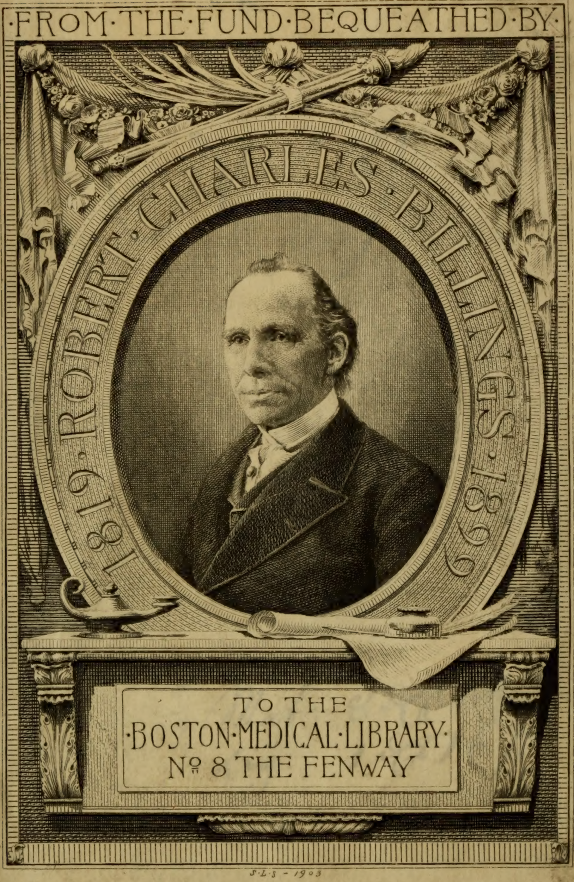

·FROM·THE·FUND·BEQUEATHED·BY·
1819·ROBERT·CHARLES·BILLINGS·1899
TO THE
·BOSTON·MEDICAL·LIBRARY·
Nº 8 THE FENWAY
S·L·S - 1903

AUREL. CORNEL. CELSI
DE
MEDICINA
LIBRI OCTO

CUM PRÆFATIONE

GEORG. WOLFFG. WEDELII,

ET INDICE LOCUPLETISSIMO.

IENÆ

APUD IOANNEM FELICEM BIELCKIUM.

MDCCXIII.

J. N. J.

Lectori Beneuolo

S. P. D.

GEORGIUS WOLFFGANGUS WEDELIUS.

Vulgata est parœmia: Vino vendibili non opus est hedera. Quando enim bonæ notæ est, boni coloris, odoris & saporis, ipsum se satis commendat, nec eget præconio speciali. Id vti de potu laudatissimo verum

eſt, ita tamen non excludit teſtimonium publicum, vt fides extet, & experimento probatum ſe demonſtret.

Cum vero vinum & ætate ſeſe probet, videas & recens potius, ſeu muſteum adhuc, vel arte paratum, non paucis ablandiri, imo ipſummet adhuc muſtum, ſeu limpidum, ſeu turbidum ipſum & fermentum ſpirans, alii cuicunque etiam vetuſtiori contra. Idem accidit & ſcriptis publicis. Communiter hodie, in delicatiori ſeculo, ſcripta antiqua ſordent, negliguntur, non leguntur, magis vero arrident noua muſtea, & in refutandis vel contemnendis potius veteribus gloriolam quærentia.

Sane res fere eo deuenit hodie, vt vino vendibili opus ſit hedera, ſaltim ad ſolidam eruditionem, non ſuperficiariam, in quacunque arte & ſcientia, adeoque ipſa etiam medicina, adſpirantibus. Et tanto quidem magis id opus eſſe videtur, quanto maior librorum indies excreſcit copia, vt vel inde obſcuretur veterum memoria, nedum lectio.

Dudum

Dudum vero inoleuit mos, quando de libris sermo incidit, dirimi eosdem in clasſicos, quod de autoribus Latinis potisſimum valet, qui ſeculo primo ſcripſere, commode vero etiam ad alios applicari poteſt: & ſecundarios, quorum autoritas longe minor eſt. Idem primo loco prædicari merito debet de CORNELIO CELSO. Clasſicus hic eſt duplici nomine, & quod ſit in prima claſſe Latinorum, vixit enim ſeculo primo, ſub Tiberio: & quod ſit primus medicorum Latinorum, medicorum Cicero, & Hippocrates Latinus.

Mirum eſt, minus paulo in cenſum venire autores medicos, tam Græcos, quam Latinos, apud Lexicographos, hinc & alios, cum tamen quam pluribus vocabulis, etiam non medici fori, careant, quæ inſeri exinde merentur, quæque ad literas humaniores exornandas non parum faciunt.

Nec reticendum eſt, aliquando & a Criticis varias lectiones ex ingenio fingi, & correctiones incaſſum tentari non raro, committi vero etiam errores in

ipſis latinis flexionibus, ab iis, qui Celſum v. gr. non legere. Præſtat relinquere textum ſibi, nec temere vel ſine acumine quidpiam mutare, quam corrigere pro lubitu, vel ſi id facias, notare ſeorſim, & prudentioribus committere hinc iudicium.

Liceat nobis vel tribus ſaltim exemplis hoc illuſtrare. Cum in tyrocinio artis conſtituti in adoleſcentia primum legendo CELSO occupabamur, fauore SCHELHAMMERI noſtri, ex Bibliotheca B. ſui Parentis ſuppetebat exemplar, ſi recte meminimus, editionis R. Conſtantini, vbi l. 1. proem. p. 4. ſtatim occurrebat locus: his hanc (medicinam) maxime requirentibus, qui corporum ſuorum robora inquieta cogitatione, nocturnaq; vigilia *minuerunt*. Ita enim impreſſum erat, indeque excerptum nobis.

Placebat admodum vocabulum, vt de Minerua medica & morbifera cogitarem, idque animo firmiter imprimerem; ſed cum hinc progreſſu ætatis alias editiones conſulerem, in omnibus fere legebatur *minuerant*.

Inter varias lectiones quidam libri habebant mutatum idem in *minuerunt*.

In-

Inde vero obferuabam, & aliis dubium fubnatum, cum plusquamperfecti tempus minus eleganter pofitum videretur, in clasfico hoc autore, adeoque cogitandum aliis relinquo, annon vox illa mineruandi retineri posfit vel debeat. Suadere id videtur partim fenfus vtroque illo altero termino longe concinnior & melior; partim analogia aliorum.

Ita enim non pauca gentilium Dearum nomina leguntur verbalia reddita vfitate admodum, falus, falutant, dicimus, fortuna, fortunant, Venus, venuftant, Bacchus, bacchantur, Fama, infamant, ne iuuare a Ioue, creare a Cerere, a fole folatus, a Lucina lucino antiquum verbum, a Vefta veftigo, quod face accenfa vel igne quæramus deperdita, aliaque afferamus. Atque hac ratione inducti phrafin hanc in laudando ifto loco, de hypochondriacis a lucubrationibus, retinuimus, quod dicta quafi videatur Minerua, a minuendis neruis, vt Pallas eius fynonymum, a *pallendo* quafi; idque iam feculo illo florentisfimi eloquii receptum & ratum erat, Mineruam a minuendo dici, quod mi-

minuat, vel minuatur, ipſius TULLII verbis & autoritate.

Perinde vero fuerit, vtrum in antiquo aliquo exemplari hæc lectio vel inuenta ſit, vel adhuc forte inuenienda, vel minus; vel etiam ab aliquo inter deſcribendum, vel imprimendum mutata. Enimuero variæ lectiones etiam conſurgunt non raro ab imperitis, per errorem, vel etiam corrigendi licentiam ſibi ſumentibus. Tacemus, non parum probabilitatis concipi poſſe, quod mineruant, per anagramma, in minuerant, vel vice verſa verti facile queat; ſaluo rectius ſentientium iudicio.

Exemplum tale mutatæ vocis & flexionis aliud occurrit itidem in *Celſo lib. 4. cap. 12.* vbi in antiquioribus omnibus editionibus, iisque optimis, Florentina, H. Stephani, Ronſſæi Plantiniana, legitur: cataplaſmata *toto* ventri imponere. In Lindeniana vero, & quæ illam ſequuntur, id ad ordinarium ſtylum mutatum, & quaſi emendandum creditum eſt in *toti*, cum tamen *CELSI* ille genuinus locus ſingularem vel vſum, vel

vel exceptionem Grammaticis notare, queat.

Addi his poteſt formula gemina, qua *CELSUS* ad firmum vel infirmum cibum ac potum, vel medicamentum, exprimendum vtitur. Opponit enim generi valentisſimo, *imbecillisſimum*, qualem materiam omne olus eſſe affirmat, aliaque, idque non ſemel, ſed iterum iterumque, cujus loco rudiores, ſaltim in CELSI ſcriptis, imbecillimum vocant, non leui errore. Idem vero & cibum ex *infirmisſima* materia alibi vocat.

Quod vero ipſum CELSUM autorem attinet, vix meliorem ipſi titulum tribuere poſſumus, quam ipſe HIPPOCRATI dedit: vir & arte & facundia inſignis, in vtraque eidem in ſuo genere & lingua æquiparandus. Sunt quidem, qui prius illud nomen eidem derogare ſuſtinent, nec tam artis, quam eloquentiæ ergo legendum arbitrantur, arguentes ipſum collectanea ſaltim ſcripſiſſe, ex aliis congeſta, non aliter ac PLINIUS in hiſtoria naturali fecerit. Sed reuera optimo viro iniuriam faciunt. Vtut enim non diffiteatur, ſecu-

tum ſe alios quoque, vt inprimis Coum paſſim latine effert, vertit, & exprimit, quæ loca H. STEPHANUS in ſuâ editione collegit; attamen ſi lectionem ſcriptorum attendamus, aliter ſentiendum omnino.

Cùm enim paſſim præcepta in arte curatoria præſcribat, illam eundem non exercuiſſe vix credibile eſt. Neque enim meliora dari poſſunt, quam, quæ ex praxi exculta experta. Quomodo optimum eſſe hoc illud præſcribere potuit, quando definite, in theſi, vtile eſſe, opus eſſe, hoc vel illud faciendum monet, citra experientiam? idem de prognoſi, & de aliis vbertim occurrit.

Si dicere licet libere mentem noſtram, Profeſſor Medicinæ fuit Romæ, quod nomen de medicis non ſemel profitetur, & talium meminit, non intelligens alios, quam qui docendo & faciendo artem exercent, non ſcientia contenti & ſpeculatione, ſed arte, ſeu praxi, vt hodie loquimur, clari, ſinguli ex ſuo ſeculo æſtimandi. Et theoria ſane optima eſt ex praxi oriunda, vel Aphoriſmorum Hippocraticorum exemplo, qui certæ ſunt theſes inde enatæ.

Omnis itaque medicinæ parentem, vt ipſe vocat, tam ſtrenue ſectatus non potu-

it

it non in arte, ipſaque Chirurgia excellere, imo & in eloquio imitari. Stylo enim vtitur ſua lingua florido, breui & acuto, ſed ponderoſo, quali fere apud Latinos Seneca & Tacitus excellunt.

Hinc liber hic quaſi artis medicæ plenarium compendium haberi poteſt, ſui temporis, ſummam ſapientiam & experientiam ſpirans.

Quod ſi conſtaret certo, an CORNELIO CELSO, an SCRIBONIO LARGO debeatur epiſtola Caio Iulio Calliſto inſcripta, & ſub finem editionis Ronſſæi laudatæ iuncta, cum alia adhuc in hacce ad Pullum Natalem, certiori fide artis exercitium arrogari CELSO poſſet.

Ibi enim inter alia hæc extant: *Ego certe aliquoties magnum ſcientiæ conſecutus ſum titulum, ex vſu proſpere datorum medicamentorum, multoſque ex eadem cauſa non mediocrem gloriam tuliſſe memini.*

Non contrariabimur iam, nec Scribonio Largo denegabimus illam gloriam, a BARTHIO & aliis conceſſam præ CELSO; non poſſumus tamen diffiteri, illam epiſtolam ſtylo CELSI magis conuenire, quam Scribonii. Et inprimis congruit cum priori, præter ſtylum, ſententia de ponderibus

bus denarii ad drachmas, vel vice verſa, relata, cuius ſumma in fine epiſtolæ tacta plane conuenit cum dictis *l. 5. c. 17.* vt exinde deſumpta videatur omnino. Accedit, quod idem repetatur in fine epiſtolæ alterius iunctæ, per dicta, plenius, quæ apud SCRIBONIUM non extat.

Res eo redit, quod Scribonii Largi totus liber compoſitionum non aſſequatur CELSI ſublimitatem, & vberem ſupellectilem, (qui & ipſe non paucas deſcribit,) vel ſtylo, longe humiliori, nec ita puro, vel medendi excellenti peritia, qui & anteceſſit paulo eius ætatem, ita quidem, vt vel diſcipulus ille huius præceptoris ſtatui queat; Iulius Calliſtus vero, cuius Scribonius & extra illam epiſtolam meminit, vtriusque vel Amicus vel Patronus eſſe potuerit.

De his omnibus RHODIUS vir Clariſſimus legi meretur, non modo in commentario Scribonii, quem edidit elegantisſima editione, ſed & *l. de Acia Celſi* & alibi, multis modis illum demeritus, vt dolendum ſit, in tali tantoque apparatu, quem memorat ipſe, eodemq; inſtructus, nihilominus CELSI editionem promiſſam Scribonio poſtpoſuerit.

Tacemus alios quamplures autores non igno-

ignobiles, qui ſeorſim, in CELSI libros hos illos, commentarios edidere, vt PAAVVIUS *de vulneribus Capitis*, Lommius *de tuenda ſanitate*, & ſic porro.

Imo & ex antiquis & Galenus ipſe CELSI meminit, & Columella, qui CORNELIUM CELSUM ſui temporis virum nominat *l. 1. c. 1.* & bis ter alibi. Nec obſtat laudata ex CELSO medicamenta ab iisdem non aeque apud illum hodie reperiri, quod vel aliis libris exſtiterint olim, vel non conſignata inter *ἀνέκδοτα*, ſeu non publicata, ſint referenda.

Commendat denique eundem ordo tractandi non confuſus, ſed dogmaticus, ſecundum indicationes non quidem clinicas, attamen ſecundum dogmaticas, ſaltim implicite, & pro more ſui ſeculi, non omiſſis cautelis ex praxi natis. In quibusdam ſingularis eſt, nec cum communi alias recenſione phænomenorum conueniens, vt de cœliacis: facile tamen conciliandus, & ex eo quoque æſtimandus, quod ſine dubio ita in praxi obſeruauerit. Singularis quoque in quibusdam nominibus, vt de herba ſanguinali, & aliis, eleganter tamen in omnibus.

Reſtat, vt de editionibus, & hac præſen-

te

te quoque, pauca ſolum addamus. In genere optimum iudico, autores veteres, ſeu Græcos, cum interpretatione Latina, ſeu Latinos, ſibi relinquere, nec cum aliis facile commiſcere, & fruſtra confundere, addito indice potiorum ſaltim. Primus quaſi eſt hic modus, & cuilibet Lectori ſatis commodus. Alter vero eſt plenior, quando, quæ ad decorem & ſplendorem acceſsione ſua facere poſſunt, licet maiori pretio, ampliori cura concinnantur omnia, id quod cum aliis comune eſt quam pluribus, ſeu indicem plenisſimũ, ſeu notas plures, ſeu alia attendamus, qualem RHODIUS ſpoſponderat, & Cl. Th. J. ab Almeloueen apparare fertur.

Suffecit BIELKIO noſtro in præſentiarum priori inſiſtere methodo, vt omnibus artis & elegantiorum literarum ſtudioſis inſeruire posſit autor excelſi ingenii, ſtyli, doctrinæ, quem quoties legimus, non minus ac Hippocratem alias, toties delectamur, & doctiores recedimus. Vale, BENEVOLE LECTOR, & autore laudatisſimo ex voto fruere. Dabantur Ienæ, ex Muſæo M DCCXIII. die XVIII. Februarii, Natali Academicæ Profesſionis XLI.

AURE-

AURELII CORNELII CELSI

VITA

A

CLARISSIMO VIRO

JOANNE RHODIO

CONSCRIPTA.

CORNELII CELSI laudabilem in Re Medica operam annis jam mille ſexcentis,& quod ſuperat, Experientia, veritatis prima parens, feliciter probauit. Nec melioris animi quiſquam ita ab omni humanitate remotus fuit, cui non venerandum tam illuſtre nomen. At ingenio magis,quam origine notum,quam, relicta ſoli animo gloria, temporis diuturnitas poſteritatis memoriæ exemit. Quamuis enim Romæ vixiſſe Celſum, ipſius, ſiue vt aliis viſum, Scribon. Largi ad J.Calliſtum Epiſtola indicio ſit: non deſunt tamen cauſæ, cur addubitem, patria, an

jure ciuitatis ipſum Romanis accenſeam. Maximeque, quum præter hunc, quidam Julius Celſus Hadriano Imperatori a Conſiliis, vel ex aliorum ſententia, Alexandri Seueri temporibus, Juris ſcientia perhibeatur claruiſſe. Vid. Spartian. in Hadr. 30. & Pompon. Jc. lib. 2. in fin. de Orig. Jur. & Politianum lib. 5. Epiſt. ad Jac. Modeſtum. Equidem Celſum Patrem ac Filium Jureconſultis annumerat Hotomannus in Deſcriptione Jurisconſultorum, & Juuentium Celſum Patrem ad Veſpaſiani Imperatoris tempora refert Jac. Gothofred. Hiſtor. Jur. Ciuil. c. 7. de Juriſconſultorum ſucceſſione. Idem Celſum Patrem & Filium ſub Trajano, Hadriano, Antonino Pio vixiſſe cenſet. Verum & Apulejus Celſus Valentis ac Scribonii Largi in Medicis Magiſter occurrit apud Scribonium Largum de Compoſ. Med. cap. 94. & 171. Cujus præter Agricolam Vouerius in Apul. Vita mentionem injecit. Niſi forte cum Cornario in Marc. Empirici Præfat. interpoſito inciſo, Apulejo, Celſo, diſtincte legendum fuerit. Ita in Præf. Marcell. & Apulejus & Celſus occurrunt. Volaterranus etiam meminit in Anthropologia lib. 14. Celſi cujusdam, qui Philoſophiæ Stoicæ ſectator, Origenis erat aduerſarius, magiæ ſcientia notus, cui Lucianus Pſeudo-Mantem inſcripſit. Ejusdem quoque nominis ibidem, Imperante Nerone e Galliis puer nouennis martyrio nobilitatus. Numo etiam innotuit apud Auguſtin. Dialogo 5. de Num. Celſus quidam III. Vir. Noſter autem Au-

guſti

Hippocratem expresſit, vt integras ſententiarum periodos ex ipſo deſcriptas ſubinde in eo videas; imo tota capita nihil aliud quam Hippocratis ſententias ad verbum reddunt. Hinc non immerito Hippocratis Simiam dixit Nic. Monardus, de V. S. in Pleurit. fol. 8. Etſi vero Latini Scriptores Patriam haud vsque jactabant: neutiquam tamen diffitendum, antiquitus Romanæ ciuitatis jus glorioſum fuiſſe. Quo forte venditores Autorem noſtrum commendare ſatagebant; ſiue is meritis & gratia ciuium numero adſcriptus eſſet; ſiue Roma oriundus. Poſterius tamen vt credam, ſuadet præter apertum Autoris libr. 5. cap. 21. textum, Epiſtola ejusdem ad Calliſtum, & perſuadat ad Pullum Natalem altera; in quibus inprimis Viri boni genius conſpicitur. Imo Marcell. in Præfat. Operis CORNEL. CELSUM inter viros illuſtres & ciues enumerat, quicquid ei impoſuerit Verderius Cenſ. p. 114. Ejus Columella, Claudii tempore clarus, vt æqualis aut certe paulo ſuperioris, Rei Ruſt. lib. 1. cap. 1. ſic meminit: *Noſtrorum temporum CORNELIUS CELSUS totum corpus Diſciplinæ, quinque libris complexus eſt.* Quem Ruſticam intellexiſſe, vero proximum eſt. Quintiliani ſententia Inſt. Orat. libr. 10. cap. 1. is Vir Eruditus, inter eos Philoſophos Latinos, quos eloquentes literæ Romanæ tulerunt, qui ſcripſit non parum multa, ſce-

pticos sequutus, non sine cultu & nitore. Ideoque ob nimiam nouitatis cupiditatem, ejusdem censura notatur. Scripta ejus sigillatim prodidit Volateranus Anthropol. l. d. CORNELIUS CELSUS mediocri Vir ingenio, non solum artem Rhetoricam, sed de re Militari, & de Rusticana, deque Medicina libros composuit. Quæ omnia J. Dousa æternum gentis & generis sui decus in Sylua Extemporal. hoc Epigrammate venustissime complexus;

Facta vrbana tuo res Rustica munere scriptis
Nec minus illustris est MEDICINA TUIS.
Hinc quoque Militiæ tractasti commoda Rhetor,
Hoc Martem Musis jungere, CELSE, fuit.

Subjungit Polyhistor Italus: *Ad nos tantum ejus Medicina peruenit Oratorio more conscripta.* Sed & quædam Rhetorica ejus nostra ætate Sixti Popmæ studio feruntur emissa. Veterinariam quoque conscripsisse autor est Mercurialis libr. 4. cap. 2. & Phil. Ingrass. Quæstion. de Veterinar. cap. 9. Herbarium vero ei adscriptum, Apuleji potius credit in Vita

gusti æuo floruit, ex quorundam sententia, inter quos Jo. Britannic. in Juuenal. Sat. 6. & 7. Ouidii autoritate, vel vt Jo. Cajo placuit, Cl. Tiberii, A.C. 29. aut certe Caji Imp. conjectura Sambuci, Viri Antiquitatis notitia clarissimi. Major tamen eruditorum pars sub Tiberio vixisse, vel forte ipso imperante natum vsque ad Trajani tempora vitam produxisse censet; quamuis & sub Nerone vixisse putet Thom. Fienus. Vt vno seculo vetustior Galeno videatur. Cæterum, non levem hic de Patria ejus dubitandi occasionem præbet Cæl. Rhodiginus, qui Antiq. Lect. lib. 14. cap. 5. Veronenses, ait, cum Macrobio, Vitruuio & Plinio, CELSUM quoque suum ortu ciuem agnoscere. Librorum inscriptionibus hujusmodi diuinationes stabiliri assolent. Sed exigui momenti munimento. Notius enim est, quam vt pluribus confirmetur, Librorum titulos Literatoribus & Librariis arbitrarios fuisse, vixque veterum quempiam vlli suorum Commentariorum quidquam prænotasse, referente de semet id ipsum Galeno lib. 7. Meth. Med. cap. 1. qui id officii ab Amicis habuit: haud dubie istius æui modestia, quod ingenia admiratione superiora protulit. Sed enim, vt mala exempla ex bonis initiis orta: Ita ex æmula, in conquirendis magnorum ingeniorum monumentis, Principum munificentia, accrescente paulatim Librariorum auaritia, omnes prope optimorum

)(2 etiam

etiam Autorum præſcriptiones impune, ad lucroſam cujusque libidinem, immutatæ, ne dicam adulteratæ.

Atque vt ad CELSUM redeam; quot ejus hodie Editiones, tot ferme Inſcriptiones diverſæ. Cæſarii habet, *AURELII CORNELII CELSI de Re Medica VIII. Libri* eruditisſimi. Vulgatæ Lugdunenſes omnes, & Leydenſis modeſtius ſine phalerato encomio A. C. C. d. r. m. lib 8. Horum priorem Cajus ſic mutauit: *AURELII CORNELII CELSI Romani de Re Medica Libr. VIII.* pereruditi. H. Stephanus in ſuo exemplari cæteris Medicinæ Principibus adjecto receptæ lectioni ſubdidit; operis ab eo ſcripti pars Sexta. Vett. Codicum MS. autoritatem ſecutus, quibus communis hæc inſcriptio: *AURELII CORNELII CELSI Artium Liber VI.* Nihil tamen hic præter conſilium & rem ab illo temere factum. Patriam enim ſiue Autor ipſe ſiue alius quispiam addiderit, id certe non caret vetuſtatis exemplo, potisſimum apud Græcos, quos inter CELSUS ſibi *Hippocratem Coum* inprimis imitandum propoſuit, cujus etiam pleraque non infeliciter Latino ſermone reddidit, ſuam ipſe teſtatus in Epiſtol. ad Pul. Natalem, in hoc ſtudiorum genere diligentiam, longe accuratiorem, quam Largii deſignationi, qui Ep. ad filios ſe fuiſſe liberiorem fatetur, quemadmodum notante Cornario in Dedic. Marcelli, in plerisque

Hippo-

tem cum ſapientiæ ſtudio conjunxiſſe. Ideoque nec factam ejus ab Aureliano mentionem Barthio Adv. lib. 38. cap. 3. cenſente. Nec denique vnquam Medicinæ operatum. Credat qui volet. Nec eam litem meam facio. Medicum certe agnouit magnus Scaliger de Re Num. 36. Remedia quidem, Hippocratis & Galeni exemplo, aliunde congeſta digesſiſſe, vltro largior, ipſam vero Morborum τέκμαρσιν & θεραπείαν proprio ingenii ductu contextam pro me res ipſa loquitur. Quin ipſum Pharmaca præbuiſſe, non mediocri gloria, ex ipſius ad Julium Caliſtum Epiſtola ſatis liquet. Quorum artificioſam miſtionem ſe accurate intellexiſſe prodit ipſe libr. 7. capit. 26. Vnde Cornarius fortasſis inter Pharmaceuticos repoſuit. Imo dedita opera ab aliis prætermiſſa obſeruauit proferre ac illuſtrare voluiſſe cenſuit Minadous variæ eruditionis Medicus, de Ext. Aff. libr. 2. cap. 3. Maximeque Medicum ejus Chirurgica probant, quæ Gesneri in Catal. Chirurg. ſententia, veterum ſolus Latine ſcripſit, vt vere ipſum inter Chirurgos reponat doctisſimus Septalius Animadv. libr. 8. Caut. 1. & 40. Tanta vero id ſide peregit, vt Hieron. ab Aquapendente Medicus & Chirurgus vſu vel

annis

annis nemini ſecundus, in Operat. Chirurg. cap. de Chirurg. Dent. his verbis ſeſe in ipſius laudes diffuderit: Mirabilis CELSUS in omnibus: quem nocturna verſare manu, verſare diurna, conſulo. Nec mirum: quum CELSUS eruditisſimo Manardo Epiſt. Medicin. libr. 9. Epiſtol. 1. bonus & fidelis Hippocratis interpres, licet in aliquo verbo quandoque lapſus videatur. Quod Viro in omni literarum genere exercitato vel ipſa πολυγραφία libenter perfecto condonari jubet, quamuis non diffiteatur ipſe non pauca ſe ex aliena quandoque ſententia poſuiſſe: Horatio pariter Augenio de miſſ. ſang. libr. 8. cap. 1. Lommio, Ronſſeo Epiſtol. Medicin. libr. 8. ſect. 3. cap. 7. Schenckio, Johann. Heurnio, Bened. Matamoro, Rod. a Caſtro, innumerisque præclari judicii Medicis, propter ſingularem & ſuccinctam cum elegantia doctrinam, Latinus Hippocrates appellatur, in quo Pantini judicio Comment. ad CELSI lib. 1. cap. 1. optimæ Methodi ac viæ rationisque docendi diſcendique, & in ſumma breuitate mira Artis & Sapientiæ obſeruatio plerunque animaduertatur. Recte igitur Agricola de Pond. Rom. libr. 4. CELSI, inquit, autoritas Medicis nota eſt, aut ſaltem eſſe

Vita Apuleji Elmenhorſtius. Julium quidem Celſum inter rei militaris Scriptores enumerat Rob. Valtur. quemadmodum huic a nonnullis adſcripta ſunt Jul. Cæſar. Commentaria. De quibus tamen nihil vere conſtat. Varia ſane ejus eruditio aliud prodere non poteſt quam Virum ingenue natum, magna ſeculi felicitate, quod bonarum literarum erat feracisſimum. Excepit nempe coluitque ea ætas Viros ſcientia, prudentia, ac eloquentia ſummos, TULLIUM, SALUSTIUM, CATULLUM, VIRGILIUM, PROPERTIUM, HORATIUM, TIBULLUM, MANILIUM, VITRUUIUM, ANTONIUM MUSAM, OUIDIUM, LIUIUM, SCRIBONIUM LARGUM, VALERIUM MAXIMUM, VELLEIUM PATERCULUM: atque ſi ſe in Claudii imperium ipſius extenderit vita, QUINTUM CURTIUM, PERSIUM, SENECAM, SILIUM ITALICUM, PLINIUM, Viros omnes conſummatisſimos, in quibus tamen poſtremum nonnulli CELSO Juniorem cenſent. Opinionem meam firmat laudabilis veterum conſuetudo, qua tria nomina Nobiliorum, CELSO etiam Plinii autoritate rata, Libertis raro, nec ferme ſine graui cauſa vnquam conceſſa ſcimus, quibus tamen ſemper ſeruile nomen remanſit.

Nec moror, quod CELSI Epiſtolæ apud Marcellum in limine Operis Prænomen deſit, quo ſoli Romani inſigniebantur. Nomen enim apud bonos Autores ſæpe Prænomen & Cognomen includit. Hinc Martialis:

Ut jugulem curas, nomen vtrumque bibam.

Salutaribus itaque diſciplinis Græcisque literis, non leui nobilitatis indicio, recte inſtitutus, facile potuit ſeculo tam auguſto ac beato, nihil non (vt ipſe in Epiſtol. ad Natalem refert) dignum ſublimi Romanorum majeſtate de bono Medicinæ Artis ſplendidisſime ſcribere, idque perennitati & literis mandare, vtilitatis magis quam delectationis cauſa.

Scio equidem, non deeſſe multæ autoritatis Viros, qui ex modo adducta CELSI epiſtola opinantur, ipſum animo in diuerſa ſtudia diuiſo, Græca duntaxat medicinalia in Latinum conuertiſſe, aut Empedoclis & Democriti exemplo, non vt merus atque ad quæſtum Medicus, ſed vt ſapientem, atque, vt Columellæ verbis vtar, vniuerſæ naturæ prudentem, Medicinam veluti Philoſophiæ partem

esse debet. Quam elegantissimis verbis Cælius Rhodiginus Antiqu. Lect. libr. 26. cap. 3. insinuauit : *AURELIO CORNELIO CELSO versuram faciunt multi. Verum citra illius sententiam nihil ferme promunt ; perinde ac verba sint veterum sacrorum, quæ demutasse piaculare flagitium plane censeri debeat, quodque hostiis majoribus procures.* Inde Fernelio, Franciæ Hippocrati, referente Plantio in Vit. Fernelii cum ob orationis puritatem, tum ob sententiarum pondus, quam charissimus fuit. Jurisconsultis procul dubio iisdem nominibus vsque adeo venerabilis, vt Pandectas suas hujus Viri autoritate muniri voluerint. Verum ne nimiis laudibus verius is oneretur, quam ornetur, quem mortalium nemo recte vituperat : vnicum Heurnii judicium, inter cætera grauissimum, huic Virtutum coronæ lemnisci loco satis erit. Ita ille Meth. Stud. Medicin. cap. 5. *Latinos inter Medicos primus est CORNELIUS CELSUS : sed prudenter legendus. Nam in multis Asclepiadem Methodicum sectatur, vt fatetur ipse. Hujus cote stylum subigemus, & pluris Latinitatem ejus quam Medicinam faciemus.* Vnicus itaque Celsus, vt scite idem in Epist. ad

Ron-

Ronss. CELSO præfixa, Medicis Latinis præferatur: qui pomœria Romanæ eloquentiæ eo protulit, vt Medicina suauissimo ore eloquentiæ jam sese cultioribus ingeniis merito commendet.

His quotquot naturæ associauit benignitas, æquos adferte animos, eleganti fauete linguæ. Ita Vobis, & verum animi sermonisque cultum, & firma valetudinis præsidia parabitis. Tantum est.

Optandum est, vt sit mens sana in corpore sano!

§ (o) §

A. CORN. CELSI

MEDICINÆ LIBER PRIMUS.

PRAEFATIO.

UT ALIMENTA ſanis corporibus Agricultura, ſic (*a*) ſanitatem ægris Medicina promittit. Hæc nusquam quidem non eſt. Siquidem etiam imperitiſſimæ gentes herbas, aliaque prompta in auxilium vulnerum morborumque nouerunt. Veruntamen apud Græcos aliquanto magis, quam in cæteris nationibus, exculta eſt: ac ne apud hos quidem à prima (*b*) origine, ſed paucis ante nos ſeculis; vtpote cum vetuſtiſſimus author Æſculapius celebretur. Qui, quoniam adhuc rudem & vulgarem hanc ſcientiam paulo ſubtilius excoluit, (*c*) in deorum numerum receptus eſt. Hujus deinde duo filii, Podalirius & (*d*) Machaon, bello Trojano du-

A cem

(*a*) De Vet. Med. T. VIII. 22. (*b*) De Vet. Med. III. 8. (*c*) Orat. Theſſal. N. 178. (*d*) Orat. Theſſ. 183. Maxim. Tyr. Differt. XXIX. Plato de Rep. l. III. p. 407. T. 2. ed. H. Steph. Ariſtides Oration. in Aſclepiada.

cem Agamemnonem ſecuti, non mediocrem opem commilitonibus ſuis attulerunt. Quos tamen Homerus non in peſtilentia, neque in variis generibus morborum aliquid attuliſſe auxilii, ſed vulneribus tantummodo ferro & medicamentis mederi ſolitos eſſe propoſuit. Ex quo apparet, has partes medicinæ ſolas ab his eſſe tentatas, easque eſſe vetuſtiſſimas. Eodemque authore diſci poteſt, morbos tum ad iram deorum immortalium relatos eſſe; & ab iisdem opem poſci ſolitam. Verique ſimile eſt, inter non multa auxilia adverſæ valetudinis, plerumque tamen eam bonam contigiſſe ob bonos mores, quos neque deſidia, neque luxuria vitiarant. Siquidem hæc duo corpora, prius in Græcia, *(e)* deinde apud nos afflixerunt. Ideoque multiplex iſta medicina, neque olim, neque apud alias gentes neceſſaria, vix aliquot ex nobis ad ſenectutis principia perducit. Ergo etiam poſt eos, de quibus retuli, nulli clari viri medicinam exercuerunt; donec majore ſtudio literarum diſciplina agitari cœpit, quæ vt animo præcipue omnium neceſſaria, ſic corpori inimica eſt. Primoque medendi ſcientia, ſapientiæ pars habebatur, vt & morborum curatio, & rerum naturæ contemplatio ſub iisdem authoribus nata ſit: ſcilicet his hanc maxime *(f)* requirentibus, qui cor-

(*e*) Serv. ad Virgil. Aen. I. 641. Iſidor. Orig. L. XIV. c. III. p. 1162. Suidas V. Αϐροδίαιτ. (*f*) Cœlius Aurelian. Tard. Paſſ. l. V. c. 9. Hippocrat. Democrit. de nat. hom. I3.

corporum suorum robora inquieta cogitatione, nocturnaque vigilia minuerant. Ideoque multos ex sapientiæ professoribus peritos ejus fuisse accepimus: clarissimos vero ex his Pythagoram, & Empedoclem, & Democritum. Hujus autem (ut quidâm crediderunt) discipulus Hippocrates Cous, primus quidem ex omnibus memoria dignis, ab studio sapientiæ disciplinam hanc separavit, vir & arte & facundia insignis. Post quem Diocles Carystius, deinde Praxagoras & Chrysippus, tùm Herophilus & Erasistratus sic artem hanc exercuerunt, ut etiam in diversas curandi vias processerint.

Iisdem temporibus in tres partes medicina diducta est: ut una esset, quæ victu: altera, quæ medicamentis: tertia, quæ manu mederetur. Primam διαιτητικὴν, secundam Φαρμακευτικὴν, tertiam χειρουργικὴν Græci nominaverunt. Ejus autem, quæ victu morbos curat, longe clarissimi authores etiam altius quædam agitare conati, rerum quoque naturæ (*g*) sibi cognitionem vendicaverunt, tanquam sine ea, trunca & debilis medicina esset. Post quos Serapion, primus omnium, nihil hanc rationalem disciplinam pertinere ad medicinam, professus, in usu & experimentis eam posuit. Quem Apolonius, & Glaucias, & aliquanto post Heraclides Tarentinus, & alii quoque non mediocres viri secuti, ex ipsa professione se ἐμπειρικοὺς appellaverunt. Sic in

(*g*) De Vet. Med. xxxvi. 18. de Steril. xviii. 1.

duas partes ea quoque, quæ victu curat, medicina divisa est, aliis rationalem artem, aliis usum tantum sibi vendicantibus: nullo vero quicquam post eos, qui supra comprehensi sunt, agitante, nisi quod acceperat: donec Asclepiades medendi rationem magna ex parte mutavit. Ex cujus successoribus Themison nuper ipse quoque quædam in senectute deflexit. Et per hos quidem maxime viros salutaris ista nobis professio increvit.

Quoniam autem ex tribus medicinæ partibus, ut difficillima, sic etiam clarissima est ea, quæ morbis medetur, ante omnia de hac dicendum est. Et, quia prima in ea dissensio est, quod alii sibi experimentorum tantummodo notitiam necessariam esse contendunt: alii, nisi corporum rerumque naturalium ratione comperta, non satis potentem usum esse proponunt: indicandum est, quæ maxime ex utraque parte dicantur, quo facilius nostra quoque opinio interponi possit.

Igitur hi, qui rationalem medicinam profitentur, hæc necessaria esse proponunt: Abditarum & morbos continentium causarum notitiam, deinde Evidentium, post hæc etiam Naturalium actionum, novissime Partium interiorum. Abditas causas vocant, in quibus requiritur, ex quibus principiis nostra corpora sint, quid secundam, quid adversam valetudinem faciat. Neque enim credunt, posse eum scire, quomodo mor-

morbos curare conveniat, qui, unde hi ſint, (*h*) ignoret. Neque eſſe dubium, quin alia curatione opus ſit, ſi ex quatuor principiis vel ſuperans aliquid vel deficiens adverſam valetudinem creat; ut quidam ex ſapientiæ profeſſoribus dixerunt: alia, ſi in humidis omne vitium eſt; ut Herophilo viſum eſt: alia, ſi in ſpiritu; ut Hippocrati: alia, ſi ſanguis in eas venas, quæ ſpiritui accommodatæ ſunt, transfunditur, & inflammationem, quam Græci φλεγμονὴν nominant, excitat, eaque inflammatio talem motum efficit, qualis in febre eſt; ut Eraſiſtrato placuit: alia, ſi manantia corpuſcula per inviſibilia foramina ſubſiſtendo iter claudunt; ut Aſclepiades contendit. Eum vero recte curaturum, quem prima (*i*) origo cauſæ non fefellerit. Neque vero inficiantur, experimenta quoque eſſe neceſſaria; ſed, ne ad hæc quidem aditum fieri potuiſſe, niſi ab aliqua ratione, contendunt. Non enim quidlibet antiquiores viros ægris inculcaſſe; ſed cogitaſſe, quid maxime conveniret; & id uſu exploraſſe, ad quod ante conjectura aliqua ducti eſſent. Neque intereſſe, an initio pleraque explorata ſint, ſi a conſilio tamen cœperunt. Et id quidem in multis ita ſe habere. Sæpe vero etiam nova incidere genera (*k*) morborum, in

A 3 qui-

(*h*) De Flatib. II. 3. 4. Pallad. ad Hippocr. Epid. VI. p. 224. (*i*) Hippocr. de Art. XX. 4. (*k*) Plato de Repul. l. 3. Tom. 2. p. 405. ed. H. Steph. Lindan. Exercitat. Batav. pag. 754.

quibus nihil adhuc vſus oſtenderit, vt ideo neceſſarium ſit animadvertere, unde ea cœperint; ceu ſine quo nemo mortalium reperire poſſit, cur hoc, quam illo, potius vtatur. Et ob hæc quidem in obſcuro poſitas cauſas perſequuntur. Evidentes vero has appellant, in quibus quærunt, initium morbi calor attulerit, an frigus; fames, an ſacietas; & quæ ſimilia ſunt. Occurſurum enim initio dicunt eum, qui originem non ignorarit. Naturales vero corporis actiones appellant, per quas ſpiritum trahimus & emittimus; cibum potionemque aſſumimus & concoquimus: itemque, per quas eadem hæc in omnes membrorum partes digeruntur. Tum requirunt etiam, quare venæ noſtræ modo ſubmittant ſe, modo attollant: quæ ratio ſomni, quæ vigiliæ ſit. Sine quorum notitia, neminem putant vel occurrere, vel mederi morbis, intra hæc naſcentibus, poſſe. Ex quibus quia quam maxime pertinere ad rem concoctio videtur, huic potiſſimum inſiſtunt; &, duce, alii, Eraſiſtrato (*l*), atteri cibum in ventre contendunt: alii, Pliſtonico Praxagoræ diſcipulo, putreſcere: alii credunt Hippocrati, per calorem cibos concoqui. Acceduntque Aſclepiadis æmuli, qui, omnia iſta vana & ſupervacua eſſe, proponunt. Nihil enim concoqui, ſed (*m*) crutam matetiam, ſicut adſumpta eſt, in corpus omne

(*l*) Macrob. Saturn. VII. 15. (*m*) Cælius Aurelian. Acut. Morb. l. I. c. 14.

omne diduci. Et hæc quidem inter eos parum constant. Illud vero convenit, alium dandum cibum laborantibus, si hoc; alium, si illud verum est. Nam si teritur intus, eum quærendum esse, qui facillime teri possit. Si putrescit, eum, in quo hoc expeditissimum est. Si calor concoquit, eum, qui maxime calorem foveat. At ninihil ex his esse quærendum, si nihil concoquitur: ea vero sumenda, quæ maxime manent, qualia assumpta sunt. Eademque ratione, cum spiritus gravis est, cum somnus aut vigilia vrget, eum mederi posse arbitrantur, qui prius illa ipsa, qualiter eveniant, perceperit. Præter hæc, cum in interioribus partibus & dolores & morborum varia genera nascantur, neminem putant his adhibere posse remedia, (*n*) quas ipse ignoret. Necessarium ergo esse, incidere (*o*) corpora mortuorum, eorumque viscera atque intestina scrutari. Longeque optime fecisse Herophilum (*p*) & Erasistratum, qui nocentes homines, à regibus ex carcere acceptos, vivos inciderint, considerarintque etiamnum spiritu remanente, ea, quæ natura ante clausisset, eorumque (*q*) posituram, colorem, figuram, magnitudinem, (*r*) ordinem, duritiem, mollitiem, lævorem, confractum: processus deinde singulorum & recessus, sive

(*n*) De diæt. I. T. 1 Gal. Med. M. l. 2. (*o*) Cic. T. Q. II. 39. (*p*) Tert. de An. c. x. & xiv. Gal. Adm. An. III. 5. (*q*) Gal. ad Eug. de prop. l. p. 501. T. I. (*r*) De Vet. Med. XLI. 25. seq. A. Tral. VII. 3.

ſive quid inſeritur alteri, ſive quid partem alterius in ſe recipit. Neque enim, cum dolor intus incidit, ſcire, quid doleat, eum, qui qua parte quodque viſcus inteſtinumve ſit, non cognoverit. Neque curari id, quod ægrum eſt, poſſe ab eo, qui, quid ſit, ignoret. Et cum per vulnus alicujus viſcera patefacta ſunt, eum, qui ſanæ cujusque colorem partis ignoret, neſcire, quid integrum, quid corruptum ſit; ideo nec ſuccurrere quidem poſſe corruptis: aptiusq; extrinſecus imponi remedia, compertis interiorum & ſedibus & figuris, cognitaque eorum magnitudine: ſimilesque omnia, quæ propoſita ſunt, rationes habere. Neque eſſe crudele, ſicut plerique proponunt, hominum nocentium, & horum quoque paucorum, ſuppliciis remedia populis innocentibus ſeculorum omnium quæri.

Contra hi, qui ſe ἐμπειρικὸς ab experientia nominant, evidentes quidem cauſas, ut neceſſarias, amplectuntur: obſcurarum vero cauſarum & naturalium actionum quæſtionem ideo ſupervacuam eſſe contendunt, quoniam incomprehenſibilis natura ſit. Non poſſe vero comprehendi, patere ex eorum, quid de his diſputarunt, diſcordia: cum de iſta re, neque inter ſapientiæ profeſſores, neque inter ipſos medicos conveniat. Cur enim potius aliquis Hippocrati credat, quam Herophilo? cur huic potius, quam Aſclepiadi? Si rationes ſequi velit, omnium poſſe videri non improbabiles: ſi curationes,

nes, ab omnibus his ægros perductos esse ad sanitatem. Itaque neque disputationi, neque authoritati cujusquam fidem derogari oportuisse. Etiam sapientiæ studiosos maximos medicos esse, si ratiocinatio hos faceret: nunc illis verba superesse, deesse medendi scientiam. Differre (*f*) quoque pro natura locorum, genera medicinæ; & aliud opus esse Romæ, aliud in Ægypto, aliud in Gallia. Quod si morbos hæ causæ facerent, quæ ubiquæ eædem essent, remedia quoque ubique eadem esse debuisse. Sæpe etiam causas apparere, utputa lippitudinis, vulneris; neque ex his patere medicinam. Quod si scientiam hanc non subjiciat evidens causa, multo minus eam posse subjicere, quæ in dubio est. Cum igitur illa incerta incomprehensibilisque sit, à certis potius & exploratis petendum esse præsidium; id est, his, quæ experientia in ipsis curationibus docuerit, sicut in cæteris omnibus artibus. Nam ne agricolam quidem aut gubernatorem disputatione, sed usu fieri. Ac, nihil istas cogitationes ad medicinam pertinere, eo quoque disci, quod, qui dîversa, de his senserint, ad eandem tamen sanitatem homines perduxerint. Id enim fecisse, quia non ab obscuris causis, neque à naturalibus actionibus, quæ aqud eos diversæ erant; sed ab experimentis: prout

 cui-

(*f*) Thessal. orat. 130. Galen. de Simpl. Med. Facult. III. 12. Clem. Alex. Strom. l. VI. Valeriol. Enarrat. lib. II. Enar. V. (*t*) Diod. Sicul. I. 82.

cuique reſponderat, medendi vias traxerint. Ne inter initia quidem ab iſtis quæſtionibus deductam eſſe medicinam, ſed ab (*t*) experimentis. Ægrorum enim, qui ſine medicis erant, alios propter aviditatem primis diebus protinus cibum aſſumpſiſſe, alios propter faſtidium (*v*) abſtinuiſſe, levatumque magis eorum morbum fuiſſe, qui abſtinuerant. Itemque alios in ipſa febre aliquid ediſſe, alios paulo ante eam, alios poſt remiſſionem ejus: optime deinde his ceſſiſſe, qni poſt finem febris id fecerant. Eademque ratione alios inter principia protinus vſos eſſe cibo pleniore, alios exiguo; gravioresque eos factos, qui ſe implerant. Hæc ſimiliaque cum quotidie inciderent, diligentes homines (*x*) notaſſe, quæ plerumque melius reſponderent: deinde ægrotantibus ea præcipere cœpiſſe. Sic medicinam ortam, ſubinde aliorum ſalute, (*y*) aliorum interitu, pernicioſa diſcernentem à ſalutaribus. Repertis deinde medicinæ remediis, homines de rationibus eorum diſſerere cœpiſſe: nec poſt rationem, medicinam eſſe inventam; ſed poſt inventam medicinam, rationem eſſe quæſitam. Requirere etiam, ſi ratio idem doceat, quod experientia, an aliud. Si idem, ſupervacuam eſſe: ſi aliud, etiam contrariam. Primo tamen remedia exploranda ſumma cura fuiſſe, nunc vero illa explorata eſſe; neque ulla aut nova genera morborum

(*t*) Hippocrat. de Arte T. VI. de Vet. Med. X. 17. XI.
(*x*) Præcept. II. 26. 27. (*y*) Columell. l. 1. c. 1.

borum reperiri, aut novam deſiderari medicinam. Quod ſi jam incidat mali genus aliquod ignotum, non ideo tamen fore medico de rebus cogitandum obſcuris: ſed eum protinus viſurum, cui morbo id proximum ſit; tentaturumque (z) remedia ſimilia illis, quæ vicino malo ſæpe ſuccurrerint; & per ejus ſimilitudinem opem reperturum. Neque enim ſe dicere, conſilio medicum non egere, & irrationabile animal hanc artem poſſe præſtare; ſed has latentium rerum conjecturas ad rem non pertinere, quia non interſit, quid morbum faciat, ſed quid tollat. Neque ad rem pertinere, quomodo, ſed quid optime digeratur: ſive hac de cauſa concoctio intercidat, ſive de illa; & ſive concoctio ſit illa, ſive tantum digeſtio. Neque quærendum eſſe, quomodo ſpiremus; ſed, quid gravem tardumque ſpiritum expediat: neque, quid venas moveat; ſed, quid quæque motus genera ſignificent. Hæc autem autem cognoſci experimentis. Et in omnibus ejusmodi cogitationibus in utramque partem diſſeri poſſe. Itaque ingenium & facundiam vincere: morbos autem, non (a) eloquentia, ſed remediis curari. Quæ ſi quis elinguis uſu diſcreta bene norit, hunc aliquanto majorem medicum futurum, quam ſi ſine uſu linguam ſuam excoluerit. Atque ea quidem, de quibus eſt dictum, ſupervacua eſſe tantummodo. Id vero

(z) Maxim. Tyrius ſerm. XL. (a) Lucian. Hippias pag. 503. Tom. II. ed. Bened.

vero, quod reſtat, etiam crudele ; vivorum hominum alvum atque præcordia incidi ; & ſalutis humanæ præſidem artem, non ſolum peſtem alicui, ſedhanc etiam atrociſſimam inferre : cum præſertim ex his, quæ tanta violentia quærantur, alia non poſſint omnino cognoſci, alia poſſint etiam ſine ſcelere. Nam colorem, lævorem, mollitiem, duritiem, ſimiliaque omnia, non eſſe talia, inciſo corpore, qualia integro fuerint. Tum quia, corporibus inviolatis, hæc tamen metu, dolore, inedia, cruditate, laſſitudine, & mille aliis mediocribus *(b)* affectibus ſæpe mutantur. Unde multo magis veriſimile, interiora, quibus major mollites & lux ipſa nova eſt, ſub graviſſimis vulneribus & ipſa trucidatione mutari. Neque quicquam eſſe ſtultius, *(c)* quam quale quid vivo homine eſt, tale exiſtimare eſſe moriente, imo jam mortuo. Nam ne uterum quidem, ut nihilominus aerem contineat, ſpirante homine poſſe diduci : ſimulatque vero ferrum ad præcordia acceſſit, & diſciſſum tranſverſum ſeptum eſt, quod membrana quadam ſuperiores partes ab inferioribus diducit (διάφραγμα Græci vocant) hominem protinus animam amittere : itaque demum mortui præcordia & viſcus omne in conſpectum latrocinantis medici dari: quod neceſſe ſit tale eſſe, quale mortui ſit, non quale vivi fuit. Itaque conſequi medicum, ut hominem crudeliter jugulet ; non ut ſciat, qualia

(*b*) Quintil. declam. VIII. p. I. ed. Gron. (*c*) Ariſtot. Hiſt. Anim. III, I.

lia vivi viſcera habeamus. Si quid tamen ſit, quod adhuc ſpirante homine conſpectui ſubjiciatur; id ſæpe caſum offerre curantibus. Interdum enim gladiatorem in arena, vel militem in acie, vel viatorem à latronibus exceptum ſic vulnerari, ut ejus interior aliaqua pars, & in alio alia, aperiatur; atque ita ſedem, poſitum, ordinem, figuram, ſimiliaque cognoſcere prudentem medicum, non cædem, ſed ſanitatem molientem; idque per miſericordiam diſcere, quod alii dira crudelitate cognoverint. Ob hæc, ne mortuorum quidem lacerationem neceſſariam eſſe. Quæ, etſi non crudelis, tamen fœda ſit, cum aliter pleraque in mortuis ſe habeant; quantum vero in vivis cognoſci poteſt, ipſa curario oſtendat.

Cum hæc per multa volumina, perque magnæ contentionis diſputationes à medicis ſæpe tractata ſint atque tractentur: ſubjiciendum eſt, quæ proxima vero videri poſſint, neque addicta alterutri opinioni, neque ab utraque nimium abhorrentia, ſed media quodammodo inter diverſas ſententias, quod in plurimis contentionibus deprehendere licet, ſine ambitione verum ſcrutantibus, perinde ut in hac ipſa re. Nam quæ demum cauſæ, vel ſecundam valetudinem præſtent, vel morbos excitent; quomodo ſpiritus, aut cibus, vel deferatur, vel digeratur, ne ſapientiæ quidem profeſſores ſcientia comprehendunt, ſed conjectura proſequuntur. Cujus autem

tem rei non eſt certa notitia, ejus opinio certum reperire remedium non poteſt. Verumq; eſt; ad ipſam curandi rationem nihil plus conferre, quam experientiam. Quanquam igitur multa ſint, ad ipſas artes proprie (*d*) non pertinentia, tamen eos adjuvant, excitando artificis ingenium. Itaque iſta quoque naturæ rerum contemplatio, quamvis non faciat medicum, aptiorem tamen medicinæ reddit. Profecto veriſimile eſt, & Hippocratem & Eraſiſtratum & quicunque alii, non contenti febres & ulcera agitare, rerum quoque naturam ex aliqua parte ſcrutati ſunt, non ideo quidem medicos fuiſſe, verum ideo quoque majores medicos extitiſſe. Ratione vero opus eſt ipſi medicinæ, ſi non ſemper inter obſcuras cauſas, neque inter naturales actiones, tamen ſæpe. Eſt enim hæc ars (*e*) conjecturalis, neque reſpondet ei plerumque non ſolum conjectura, ſed etiam experientia. Et interdum non febris, non cibus, non ſomnus ſubſequitur, ſicut aſſuevit. Rarius, ſed aliquando morbus quoque ipſe novus eſt: quem non incidere, manifeſte falſum eſt; cum ætate noſtra quædam, ex naturalibus partibus carne prolapſa & arente, intra paucas horas expiraverit; ſic ut nobiliſſimi medici neque genus mali, neque

(*d*) Auguſtin. de Doctrin. Chr. II.39. Hippocrat. Epiſt. ad Theſſal. fil. De decent. Ornat. T. I. II. III. (*e*) Hip. Cratev. ep. 17. Plato de leg. XIII. pag. 176. T. 2. Ariſt. Or. Plat. I. pag. 364.

que remedium invenerint. Quos ideo nihil tentaſſe judico, quia nemo in ſplendida perſona periclitari conjectura ſua voluerit; ne occidiſſe, niſi ſervaſſet, videretur. Veri tamen ſimile eſt, potuiſſe aliquid excogitare, detracta tali verecundia, & fortaſſe reſponſurum fuiſſe id, quod aliquis eſſet expertus. Ad quod medicinæ genus, neque ſemper ſimilitudo aliquid confert; & ſi quando confert, tamen id ipſum rationabile eſt, inter multa ſimilia genera, & morborum & remediorum, cogitare, quo potisſimum medicamento ſit utendum. Cum igitur talis res incidit, medicus aliqnid oportet inveniat, quod non ubique fortaſſe; ſed ſæpius tamen etiam reſpondeat. Petet autem novum quoque conſilium, non ab rebus latentibus (iſtæ enim dubiæ & incertæ ſunt) ſed ab his, quæ explorari poſſunt; id eſt, evidentibus cauſis. Intereſt enim, fatigatio morbum, an ſitis; an frigus, an calor; an vigilia, an fames fecerit; an cibi vinique abundantia, an intemperantia libidinis. Neque ignorare hunc oportet, quæ ſit ægri natura: humidum magis, an magis ſiccum corpus ejus ſit: validi nervi, an infirmi: frequens adverſa valetudo, an rara: eaq;, cum eſt, vehemens eſſe ſoleat, an levis; brevis, an longa: quod is vitæ genus ſit ſecutus; laborioſum, an quietum; cum luxu, an cum frugalitate, Ex his enim, ſimilibusque, ſæpe curandi nova ratio ducenda eſt. Quamvis ne hæc qnidem ſic præteriri debent,

bent, quaſi nullam controverſiam recipiant. Nam & Eraſiſtratus non ex his fieri morbos dixit; quoniam & alii, & idem alias poſt iſta non febricitarent.

Et quidam Methodici ſeculi noſtri, ſub authore (ut ipſi videri volunt) Themiſone contendunt, nullius cauſæ notitiam quicquam ad curationes pertinere: ſatisque eſſe, quædam communia morborum intueri. Et quidem horum tria genera eſſe, vnum adſtrictum, alterum fluens, tertium mixtum. Nam modo parum excernere ægros, modo nimium: modo alia parte parum, alia nimium. Hæc autem genera morborum, modo acuta eſſe, modo longa; & modo increſcere, modo conſiſtere, modo minui conſueviſſe. Cognito igitur eo quod ex his eſt, ſi corpus adſtrictum eſt, digerendum eſſe: ſi profluvio laborat, continendum: ſi mixtum vitium habet, occurrendum ſubinde vehementiori malo. Et aliter acutis morbis medendum, aliter vetuſtis: aliter increſcentibus, aliter ſubſiſtentibus, aliter jam ad ſanitatem inclinantibus. Horum obſervationem medicinam eſſe, quam ita finiunt, ut quaſi viam quandam, quam μέθοδον Græci nominant, eorumque, quæ in morbis communia ſunt, contemplatricem eſſe contendant. Ac neque rationalibus ſe, neque experimenta tantum ſpectantibus annumerari volunt; cum ab illis eo nomine diſſentiant, quod in conjectura rerum latentium nolunt eſſe medi-

dicinam: ab his eo, quod parum artis esse in observatione experimentorum credunt. Quod ad Erasistratum pertinet, primum, ipsa evidentia ejus opinioni repugnat; quia raro, nisi post horum aliquid, morbus venit. Deinde non sequitur, vt quod alium non afficit, aut eundem alias, id ne alteri quidem, aut eidem tempore alio noceat. Possunt enim quædam subesse corpori, vel ex infirmitate ejus, vel ex aliquo affectu, quæ vel in alio non sunt, vel in hoc alias non fuerunt, eaque per se non tanta, vt concitent morbum; tamen obnoxium magis aliis injuriis corpus efficiant. Quod si contemplationem rerum naturæ (*f*) (quam non temere Medici sibi vendicant) satis comprehendisset, etiam illud scisset, nihil omnino ob vnam causam fieri, sed id pro causa apprehendi, quod contulisse plurimum videtur. Potest autem id, dum solum est, non mouere, quod junctum aliis maxime mouet. Accedit ad hæc, quod ne ipse quidem Erasistratus, qui transfuso in arterias sanguine febrem fieri dicit, idque nimis repleto corpore incidere, reperit, cur ex duobus æque repletis, alter in morbum inciderit, alter omni periculo vacarit; quod quotidie fieri apparet. Ex quo disci potest, vt vera sit illa transfusio, tamen illam non per se, cum plenum corpus est, fieri; sed cum horum aliquid accesserit.

Themisonis vero æmuli, si perpetua, quæ

(*f*) De Vet. Med. XXXVI. 18.

promittunt, habent, magis etiam, quam illi rationales sunt. Neque enim, si quis non omnia tenet, quæ rationalis alius probat, protinus alio nouo nomine artis indiget: si modo, quod primum est, non memoriæ soli, sed rationi quoque insistit. Sin, quod vero propius est; vix vlla perpetua præcepta medicinalis ars recipit, iidem sunt, quod ii, quos experimenta sola sustinent: eo magis, quoniam, si compresserit aliquem morbus, aut fuderit, quilibet etiam imperitissimus videt. Quid autem compressum corpus resoluat, quid solutum teneat, si à ratione tractum est, Rationalis est Medicus: sin, vt ei, qui se rationalem negat, confiteri necesse est, ab experientia, Empiricus. Et ita apud eum morbi cognitio extra artem, medicina intra vsum est. Neque adjectum quicquam Empiricorum professioni, sed demtum est; quoniam illi multa circumspiciunt, hi tantum facillima, & non plus, quam vulgaria. Nam & hi, qui pecoribus ac jumentis medentur, cum propria cujusque ex mutis animalibus nosse non possint, communibus tantummodo insistunt. Et exteræ gentes, cum subtilem medicinæ rationem non noverint, communia tantum vident. Et qui ample valetudinarios nutriunt, quia singulis summa cura consulere non sustinent, ad communia ista confugiunt. Neque, hercules, istud antiqui medici nescierunt, sed his contenti non fuerunt. Ergo etiam vetustissimus author Hippocrates, dixit

xit (*g*) mederi oportere, & communia, & propria intuentem. Ac ne isti quidem ipsi intra suam professionem consistere vllo modo possunt. Siquidem & compressorum & fluentium morborum genera diuersa sunt; faciliusque id in his, quæ fluunt, inspici potest. Aliud est enim sanguinem, aliud bilem, aliud cibum vomere: aliud dejectionibus, aliud torminibus laborare: aliud sudore digeri, aliud tabe consumi. Atque in partes quoque humor erumpit, vt oculos, auresque, quo periculo nullum humanum membrum vacat. Nihil autem horum sic, vt aliud curatur. Ita protinus in his à communi fluentis morbi contemplatione ad propriam medicina descendit. Atque in hac quoque rursus alia proprietatis notitia sæpe necessaria est; quia non eadem omnibus, etiam in similibus casibus, opitulantur. Siquidem certæ quædam res sunt, quæ in pluribus ventrem aut astringunt, aut resolvunt. Inueniuntur tamen, in quibus aliter, atque in cæteris, idem eueniat. In his ergo communium inspectio contraria est, propriorum tantum salutaris. Et causæ quoque æstimatio sæpe morbum soluit. Ergo etiam ingeniosissimus seculi nostri medicus, quem nuper vidimus, Cassius, febricitanti cuidam & magna siti affecto; cum post ebrietatem eum premi cœpisse cognosceret, aquam frigidam ingessit. Qua ille epota, cum vini vim miscendo fregisset, protinus febrem somno & sudore discussit. Quod auxili-

(*g*) Epidem. I. 5. & III. 2.

um medicus opportune providit, non ex eo, quod aut ſtrictum corpus erat, aut fluebat; ſed ex cauſa, quæ ante præceſſerat. Eſtque etiam proprium aliquid (*h*) & loci & temporis, iſtis quoque authoribus. Qui, cum diſputant, quemadmodum ſanis hominibus agendum ſit, præcipiunt, vt grauibus aut locis aut temporibus magis vitetur frigus, æſtus, ſatietas, labor, libido; magisque ut conquieſcat iisdem aut locis aut temporibus, ſi quis grauitatem corporis ſentit; ac neque vomitu ſtomachum, neque purgatione aluum ſollicitet. Quæ vera quidem ſunt; à communibus tamen ad quædam propria deſcendunt. Niſi perſuadere nobis volunt, ſanis quidem conſiderandum eſſe, quod cœlum, quod tempus anni ſit: ægris vero non eſſe. Quibus tanto magis omnis obſeruatio neceſſaria eſt, quanto magis obnoxia offenſis infirmitas eſt. Quin etiam morborum in iisdem hominibus aliæ atque aliæ proprietates ſunt: &, qui ſecundis aliquando fruſtra curatus eſt, contrariis (*i*) ſæpe reſtituitur. Plurimaque in dando cibo diſcrimina reperiuntur: ex quibus contentus vno ero. Nam famem facilius fert (*k*) adoleſcens, quam puer: facilius in denſo cœlo, quam in tenui: facilius hieme, quam æſtate: facilius vno cibo, quam prandio quoque aſſuetus: facilius inexercitatus, quam exercitatus homo. Sæpe autem

(*h*) Aphor. I. 2. Orat. Theſſ. filii 130. (*i*) Aphor. II. 22.
(*k*) Aphor. I. 13.

autem in eo magis necessària cibi festinatiò est, qui minus inediam tolerat. Ob quæ conjicio, eum, qui propria non nouit, communia tantum intueri debere: eumque, qui nosse propria potest. illa quidem non oportere negligere, sed his quoque insistere. Ideoque, cum par scientia sit, vtiliorem tamen medicum esse(*l*) amicum, quam extraneum. Igitur, vt ad propositum meum redeam, rationalem quidem puto medicinam esse debere; instrui vero ab evidentibus causis; obscuris omnibus, non à cogitatione artificis, sed ab ipsa arte rejectis. Incidere autem viuorum corpora, & crudele, & supervacuum est: mortuorum vero, (*m*) discentibus necessarium. Nam positum & ordinem nosse debent. Quæ cadauera melius, quam viuus & vulneratus homo, repræsentant. Sed & cætera, quæ in viuis cognosci modo possunt, in ipsis curationibus vulneratorum paulo tardius, sed aliquanto mitius vsus ipse monstrabit. His propositis, primum dicam, quemadmodum Sanos agere conueniat: tum ad ea transibo, quæ ad Morbos & curationes eorum pertinebunt.

CAPUT I.

Quemadmodum sanos agere conueniat.

SANUS homo, qui & bene valet, & suæ spontis est, nullis obligare se legibus debet; ac ne-

 que

(*l*) Plaut. Perf. IV. 4. 46. Hippocrat. Dionyf. 29.30.31.
(*m*) Cicero A. Qu. II. 39.

que medico, neque iatroalipta egere. Hunc oportet (*a*) varium habere vitæ genus: modo ruri esse, modo in urbe, sæpiusque in agro: nauigare, venari, quiescere interdum, sed frequenter se exercere. Siquidem ignauia (*b*) corpus hebetat, labor firmat, illa maturam senectutem, hic longam adolescentiam reddit. Prodest etiam interdum balneo, interdum aquis frigidis vti: modo vngi, modo idipsum negligere: nullum cibi genus fugere, quo populus vtatur: interdum in conuictu esse, interdum ab eo se retrahere: modo plus justo, modo non amplius assumere: bis die potius, quam semel cibum (*c*) capere: & semper quam plurimum, dummodo hunc concoquat. Sed vt hujus generis exercitationes cibique necessarii sunt; sic athletici superuacui. Nam & intermissus propter aliquas ciuiles necessitates ordo exercitationis corpus affligit: & ea corpora, quæ more eorum repleta sunt, celerrime & senescunt, & ægrotant.

De Concubitu.

Concubitus vero neque nimis concupiscendus, neque nimis pertimescendus est. Rarus, corpus excitat; frequens, (*d*) soluit. Cum autem frequens, non numero, sit, sed natura, ratione

(*a*) Cæl. Aurel. de Morb. Acut. I. 14. (*b*) De Diæta I. I. T. I. 18. l. II. T. XXXVII. 13. & 28. I. Off. Med. XII. 4. Dion. Chrys. Or. I p. 5. ed. Cas. Pallad. ad Hipp. l. 6. Epid. p. 252. (*c*) De Vet. Med. XVIII. (*d*) De Gen. I. 5. II. Præd. VIII. 15. 16.

ne ætatis, & corporis, ſcire licet, eum non inutilem eſſe, quem corporis neque languor, neque dolor ſequitur. Idem interdiu pejor eſt, tutior noctu: ita tamen, ſi neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor ſtatim ſequitur. Hæc firmis ſeruanda ſunt: cauendumque, ne in ſecunda valetudine aduerſæ præſidia conſumantur.

CAPUT II.

Quæ imbecillis ſeruanda ſint.

At imbecillis (quo in numero magna pars vrbanorum, omneſque pene cupidi literarum (*a*) ſunt) obſeruatio major neceſſaria eſt: vt, quod vel corporis, vel loci, vel ſtudii ratio detrahit, cura reſtituat. Ex his igitur, qui bene concoxit, mane tuto ſurget: qui parum, quieſcere debet; &, ſi mane ſurgendi neceſſitas fuerit, redormire. Qui non concoxit, ex toto conquieſcere, ac neque labori ſe, neque exercitationi, neque negotio credere. Qui crudum ſine præcordiorum dolore ructat, is ex interuallo aquam frigidam bibere, & ſe nihilominus continere. Habitare vero ædificio lucido, perflatum æſtivum, hibernum ſolem habente: cavere meridianum (*b*) ſolem, matutinum & veſpertinum frigus; itemque auras fluminum atq; ſtagnorum; minimeque nubilo cœlo, ſoli aperienti ſe committere, ne modo (*c*) frigus, modo calor

(*a*) Nazian. Orat. Funeb. in Baſil. Magn. (*b*) De Diæta. III. x. 6. 7. 8. (*c*) Aphor. III. I. Epidem. VI. 4. 41.

calor moueat: quæ res maxime grauedines destillationesque concitat. Magis vero grauibus locis ista seruanda sunt, in quibus etiam pestilentiam faciunt. Scire autem licet, integrum corpus esse, cum quotidie mane vrina *(d)* alba, dein rufa est. Illud concoquere, hoc concoxisse significat. Vbi experrectus est aliquis, paulum intermittere: deinde, nisi hiems est, fouere os multa aqua frigida debet. Longis diebus meridiari potius ante cibum; sin minus, post eum. Per hiemem potissimum totis noctibus conquiescere. Sin lucubrandum est, non post cibum id facere, sed post concoctionem. Quem interdiu vel domestica, vel ciuilia officia tenuerunt, huic tempus aliquod seruandum curationi corporis sui est. Prima autem ejus curatio, exercitatio est, quæ semper antecedere cibum debet: in eo, qui minus laborauit, & bene concoxit, remissior: in eo, qui assuetus est, & minus concoxit, amplior. Commode vero exercent, clara lectio, arma, pila, cursus, ambulatio, atque hæc non vtique plana, commodior est: siquidem melius ascensus quoque & descensus, cum quadam varietate corpus moueat; nisi tamen id perquam imbecillum est. Melior autem est sub diuo, quam in porticu: melior, si caput patitur, in sole, quam in vmbra: melior in vmbra, quam parietes aut viridaria efficiunt, quam quæ tecto subest; melior recta, quam flexuosa. Exer-

(*d*) Plin. xxviii. 6.

Exercitationis autem plerumque finis esse debet (*e*) sudor, aut certe lassitudo, quæ citra fatigationem sit: idque ipsum, modo minus, modo magis faciendum est. Ac ne his quidem, athletarum exemplo, vel certa esse lex, vel immodicus esse labor debet. Exercitationem recte sequitur, modo vnctio, vel in sole, vel ad ignem; modo balneum, sed in conclaui quam maxime & alto & lucido & spacioso. Ex his vero neutrum semper fieri oportet; sed sæpius alterutrum, pro corporis natura. Post hæc paulum conquiescere opus est. Vbi ad cibum ventum est, nunquam (*f*) vtilis est nimia satietas: sæpe inutilis nimia abstinentia: sæpe si qua intemperantia subest, tutior est in potione, quam in esca. Cibus à salsamentis, oleribus, similibusque rebus melius incipit. Tum caro assumenda est, quæ assà optima, aut elixa est. Condita omnia duabus de causis inutilia sunt: quoniam & plus propter dulcedinem assumitur, & quod modo par est, tamen ægrius concoquitur. Secunda mensa bono stomacho nihil nocet, in imbecillo coacescit. Si quis itaque hoc parum valet, palmulas, pomaque, & similia melius primo cibo assumit. Post multas potiones, quæ aliquantum sitim excesserunt, nihil edendum est: post satietatem, nihil agendum. Vbi expletus est aliquis, facilius concoquit, si, quicquid assumpsit,

(*e*) Epid. VI. 3. 13. (*f*) Aph. II. 51. Vet. Med. XV. 10, 15. Tert. carm. ad Sen. Leon. Imp. nov. Const. 1. Arist. de Mor. II. 2.

potione aquæ frigidæ includit, tum paulisper invigilat. deinde bene dormit. Si quis interdiu se implevit, post cibum neque frigori, neque æstui, neque labori se debet committere. Neque enim tam facile hæc inani corpore, quam repleto nocent. Si quibus de causis futura (g) inedia est, labor omnis vitandus est.

CAPUT III.

Obseruationes quædam, prout res novæ incidunt, & corporum genera, & sexus, & ætates, & tempora anni sunt.

ATQUE hæc quidem pene perpetua sunt: quasdam tamen obseruationes desiderant & novæ res, & corporum genera, & sexus, & ætates, & tempora anni. Nam neque ex salubri loco in grauem, neque ex graui in salubrem transitus satis tutus est. Ex salubri in grauem, prima hieme: ex graui in eum, qui salubris est, prima æstate transire melius est. Neque vero ex multa fame nimia (a) satietas: neque ex nimia satietate fames idonea est. Periclitaturque &, qui semel, &, qui bis die cibum incontinenter, contra consuetudinem, assumit. Item, neque ex nimio labore subitum ocium, neque ex nimio ocio subitus labor, sine graui noxa est. Ergo, cum quis mutare aliquid volet, paulatim debebit (b) assuescere. Omnem etiam (c) laborem faci-

(g) Aph. I. 16. (a) Aphor. II. 16. (b) Aphor. II. 50. II. De Diæt. XLIV. 2. 3. (c) Aphor. II. 49.

facilius vel puer vel ſenex, quam inſuetus homo ſuſtinet. Atque ideo quoque nimis otioſa vita utilis non eſt; quia poteſt incidere laboris neceſſitas. Si quando tamen inſuetus aliquis laboravit, aut multo plus, quam ſolet, etiam is qui aſſueuit, huic jejuno dormiendum eſt: multo magis, ſi etiam os amarum eſt, vel oculi caligant, aut venter perturbatur. Tum enim non dormiendum tantummodo jejuno eſt, ſed etiam in poſterum diem ita permanendum, niſi cito id quies ſuſtulit. Quod ſi factum eſt, ſurgere oportet, & lente paululum ambulare. At ſi ſomni neceſſitas non fuit, quia modice magis aliquis laborauit, tamen ingredi aliquantum eodem modo debet.

Communia deinde omnibus ſunt poſt fatigationem cibum ſumpturis, vbi paulum ambulauerunt, ſi balneum non eſt, calido loco, vel in ſole, vel ad ignem vngi, atque ſudare; ſi eſt, ante omnia in tepidario reſidere: deinde, vbi paulum conquieuerunt, intrare & deſcendere in ſolium; tum multo oleo vngi, leniterque perfricari; iterum in ſolium deſcendere: poſt hæc, os aqua calida fouere, deinde frigida. Balneum his feruens idoneum non eſt. Ergo ſi nimium alicui fatigato pene febris eſt, huic abunde eſt, loco tepido demittere ſe inguinibus tenus in aquam calidam, cui paulum olei adjectum ſit: deinde totum quidem corpus, maxime tamen eas partes quæ in aqua fuerunt, leniter perfricare

re ex oleo, cui vinum & paulum contriti ſalis ſit adjectum. Poſt hæc, omnibus fatigatis aptum eſt, cibum ſumere, eoque humido vti; aqua, vel certe diluta potione eſſe contentos; maximeque ea, quæ moueat vrinam. Illud quoque noſſe oportet, quod ex labore ſudanti, frigida potio perniciosiſſima eſt: atque etiam, (cum ſudor remiſit) itinere fatigatis inutilis. A balneo quoque venientibus Aſclepiades inutilem eam judicauit. Quod in his verum eſt, quibus alvus facile, nec tuto, reſoluitur, quique facile inhorreſcunt: perpetuum in omnibus non eſt, cum potius naturale ſit, potione æſtuantem ſtomachum refrigerari, frigentem calefieri. Quod ita præcipio, vt tamen fatear, ne ex hac quidem cauſa ſudanti adhuc frigidam bibendam eſſe. Solet etiam prodeſſe, poſt varium cibum, frequentesque dilutas potiones, vomitus, & poſtero die longa quies, deinde modica exercitatio. Si aſſidua oſcitatio vrget, inuicem modo aqua, modo vinum bibendum eſt, raroque balneo vtendum. Leuatque laſſitudinem etiam laboris mutatio: eumque, quem nouum genus cujusdam laboris preſſit, id, quod in conſuetudine eſt, reficit. Fatigato quotidianum cubile *(d)* tutiſſimum eſt: inſolitum contra, laſſat. Quod enim contra *(e)* conſuetudinem eſt, nocet, ſeu molle, ſeu durum eſt.

Proprie quædam ad eum pertinent, qui ambulando fatigatur. Hunc reficit in ipſo quoque

que

(*d*) Aphor. II. 48. (*e*) Aphor. II. 50.

que itinere frequens frictio: post iter, primum sedile, deinde vnctio; tum calida aqua aut balneo magis inferiores partes, quam superiores foueat. Si quis vero exustus in sole est, huic in balneum protinus eundum est, perfundendumque oleo corpus & caput: deinde in solium bene calidum descendendum est, tum multa aqua per caput infundenda prius calida, deinde frigida est. At ei, qui perfrixit, opus est in laconico primum involuto sedere, donec insudet; tum vngi; deinde lauari: cibum modicum, potiones meracas assumere.

Is vero, qui nauigauit, & nausea pressus est, si multam bilem euomuit, vel abstinere cibo debet, vel paulum aliquid assumere. Si pituitam acidam effudit, vtique sumere cibum, sed assueto leuiorem: si sine vomitu nauseauit, vel abstinere, vel post cibum vomere. Qui vero toto die, vel in vehiculo, vel in spectaculis sedit, huic nihil currendum, sed lente ambulandum est. Lenta quoque in balneo mora, dein cœna exigua prodesse consueuerunt. Si quis in balneo æstuat, reficit hunc ore exceptum, & in eo retentum acetum: si id non est, eodem modo frigida aqua assumpta. Ante omnia autem scire conuenit (*f*) naturam corporis: quia alii graciles, alii obesi sunt; alii calidi, alii frigidiores; alii humidi, alii sicciores; alios adstricta, alios resoluta alvus exercet. Raro quisquam

(*f*) Cicero de Orat. II. 44.

quam non aliquam partem corporis imbecillam habet. Tenuis vero homo implere ſe debet, plenus extenuare, calidus refrigerare, frigidus calefacere, madens ſiccare, ſiccus madefacere, idemque alvum firmare is, cui fuſa: ſoluere is, cui adſtricta eſt. Succurrendumque ſemper parti maxime laboranti eſt.

De cauſis quæ implent corpus.

Implet autem corpus modica (g) exercitatio, frequentior quies, unctio, &, ſi poſt prandium eſt, balneum, contracta aluus, modicum frigus hieme, ſomnus plenus & non multum nimis longus, molle cubile, animi ſecuritas, aſſumpta per cibos & potiones maxime dulcia & pinguia, frequentior cibus, &, quantum pleniſſime poteſt digerere.

De his, quæ extenuant corpus.

Extenuat corpus aqua calida, ſi quis in eam deſcendit, magiſque ſi ſalſa eſt: in jejuno balneum, inurens ſol, & omnis calor, cura, vigilia, ſomnus nimium vel breuis vel longus: lectus, per æſtatem, terra; hieme, durum cubile: curſus, multa ambulatio, omniſque vehemens exercitatio, vomitus, dejectio, acidæ res & auſteræ, & ſemel in die aſſumptæ epulæ, & vini non perfrigidi potio jejuno in conſuetudinem adducta.

Cum vero inter extenuantia poſuerim vomitum

(g) Caſſiodor. Variar. 1. Ep. 39.

tum & dejectionem, de his quoque propria, quædam dicenda ſunt. Rejectum eſſe ab Aſclepiade vomitum (*h*) in eo volumine, quod de tuenda ſanitate compoſuit, video: neque reprehendo, ſi offenſus eorum eſt conſuetudine, qui quotidie ejiciendo vorandi facultatem moliuntur. Paulo etiam longius proceſſit. Idem purgationes (*i*) quoque eodem volumine expulit. Et ſunt hæ pernicioſæ, ſi nimis valentibus medicamentis fiunt. Sæd hæc tamen ſubmouenda eſſe, non eſt perpetuum; quia corporum temporumque ratio poteſt ea facere neceſſaria, dum & modo, & non niſi cum opus eſt, adhibeantur. Ergo ille quoque ipſe, ſi quid jam corruptum eſſet, expelli debere confeſſus eſt. Ita non ex toto res condemnanda eſt. Sed eſſe ejus etiam plures cauſæ poſſunt: eſtque in ea quædam paulo ſubtilior obſeruatio adhibenda.

De Vomitu.

Vomitus vtilior eſt (*k*) hieme, quam æſtate nam tum & pituitæ plus, & capitis grauitas major ſubeſt. Inutilis eſt gracilibus, & imbecillum ſtomachum habentibus, vtilis vero plenis & bilioſis omnibus, ſi vel nimium ſe replerunt, vel parum concoxerunt. Nam, ſiue plus eſt, quam quod concoqui poſſit, periclitari, ne corrumpatur, non oportet: ſiue jam corruptum eſt, nihil commodius eſt, quam id, qua via

(*l*)

(*h*) Plin. L. xxvi. 3. (*i*) Scribon. Larg. Epiſt. ad Caliſt. (*k*) De Salubr. diæt. vi. 2. 3. 4.

(*l*) primum expelli poteſt, ejicere. Itaque, vbi amari ructus cum dolore & grauitate præcordiorum ſunt, ad hunc protinus confugiendum eſt. Idem prodeſt ei, cui pectus (*m*) æſtuat, & frequens ſaliua, vel nauſea eſt; aut ſonant aures, aut madent oculi, aut (*n*) os amarum eſt. Similiterque ei, qui vel cœlum, vel locum mutat; hisque, quibus, ſi per plures dies non vomuerunt, dolor præcordia infeſtat. Neque ignoro, inter hæc præcipi quietem, quæ non ſemper contingere poteſt agendi neceſſitatem habentibus: nec in omnibus idem facit. Itaque iſtud luxuriæ cauſa fieri non oportere confiteor; interdum valetudinis cauſa recte fieri, experimentis credo. Commoneo tamen, ne quis, qui valere & ſeneſcere volet, hoc quotidianum habeat. Qui vomere poſt cibum volet, ſi ex facili facit; aquam tantum tepidam ante debet aſſumere; ſi difficilius, aquæ vel ſalis, vel mellis paulum adjicere. At, qui mane vomiturus eſt, ante bibere mulſum vel hyſſopum eſſe, aut (*o*) radiculam debet; deinde aquam tepidam, vt ſupra ſcriptum eſt, bibere. Cætera, quæ antiqui medici præceperunt, ſtomachum omnia infeſtant. Poſt vomitum, ſi ſtomachus infirmus eſt, paulum cibi, ſed hujus idonei, guſtandum; & aquæ frigidæ cyathi tres bibendi ſunt, ſiquidem vomitus fauces exaſperauit. Qui vomuit, ſi mane

(*l*) De loc. in hom. L. v. 11. 12. (*m*) Soran. Epheſ. Iſagog. c. 7. (*n*) Aphor. IV. 17. Coac. Prænot. 200. (*o*) Soran. Epheſ. I. Iſagog. c. VII.

mane id fecit, ambulare debet, tum vngi, deinde cœnare: si post cœnam, postero die lauari, & in balneo sudare. Huic proximus cibus mediocris vtilior est; isque esse debet cum pane hesterno, vino austero meraco, & carne assa, cibisq; omnibus quam siccissimis. Qui vomere bis in mense vult, melius consulet, si biduo *(p)* continuarit, quam si post quintum decimum diem vomuerit; nisi hæc mora grauitatem pectori faciet.

De Dejectionibus.

Dejectio autem à medicamento quoque petenda est, vbi venter suppressus parum reddit, ex eoque inflationes, caligines, capitis dolores, aliaque superioris partis mala increscunt. Quid enim inter hæc adjuvare possunt quies & inedia, per quæ illa maxime eueniunt? Qui dejicere volet, primũ cibis vinisq; vtatur his, quæ hoc præstant. Dehinc, si parum illa proficiunt, aloen sumat. Sed purgationes quoque, vt interdum necessariæ sunt, sic, vbi frequentes sunt, periculum afferunt. Assuescit enim non ali corpus; & ob hoc infirmum erit; cum omnibus morbis obnoxia maxime infirmitas sit.

De his, quæ calefaciunt & refrigerant corpus.

Calefaciunt vnctio, aqua *(q)* salsa, magisque si calida est; omnia salsa, vinum austerum. Con-

(p) De Salubri Diæt. T. VII. 13. *(q)* II. De Diæt. XXXV. 4.

tra (r) refrigerant, in jejuno, amara, carnosa; si post cibum est, balneum, & somnus, nisi nimis longus est, & omnia acida; aqua quam frigidissima; oleum, si aqua miscetur; & lotus.

De his, quæ humidant, & siccant.

Humidant autem corpus labor minor, quam ex consuetudine, frequens balneum, cibus plenior, multa potio; post hanc, ambulatio, & vigilia. Per se quoque ambulatio multa & vehemens, & matutinæ exercitationi non protinus cibus adjectus; ea genera escæ, quæ veniunt ex locis frigidis, & pluuiis, & riguis. Contra siccant immodica exercitatio, fames, vnctio, sine aqua calor, sal immodicus, frigida aqua, cibus exercitationi statim subjectus, & is ipse ex siccis & æstuosis locis veniens.

De his, quæ aluum adstringunt & soluunt.

Aluum adstringit labor, sedile, creta figularis corpori illita, cibus imminutus, & is ipse semel die assumptus ab eo, qui bis solet: exigua potio, neque adhibita, nisi cum cibi quis quantum assumpturus est, cepit: post cibum quies. Contra soluit aucta ambulatio atque esca, motus qui post cibum est, subinde potiones cibo immixtæ. Illud quoque scire oportet, quod ventrem vomitus solutum comprimit, compressum soluit. Item-

(r) De Diæta xxxv. 7.

Itemque comprimit is vomitus, qui ſtatim poſt cibum eſt: ſoluit is, qui tarde ſuperuenit.

De ætatum varietate.

Quod ad ætates vero pertinet, inediam facillime ſuſtinent (*ſ*) mediæ ætates, minus iuuenes, minime pueri & ſenectute confecti. Quo minus fert facile quiſque, eo ſæpius debet cibum aſſumere; maximeque eo eget, (*t*) qui increſcit. Calida lauatio, & pueris & ſenibus apta eſt. Vinum dilutius pueris, ſenibus meracius, neutri ætati, quæ inflationes mouent. Iuuenum minus, quæ aſſumant, & quomodo curentur, intereſt. Quibus iuuenibus fluxit aluus (*v*), plerunque in ſenectute contrahitur. Quibus in adoleſcentia fuit adſtricta, ſæpe in ſenectute ſoluitur. (*vv*) Melior eſt autem in iuuene fuſior, in ſene adſtrictior.

De varietate temporum.

Tempus quoque anni conſiderare oportet. Hieme plus eſſe (*x*) conuenit; minus, ſed meracius bibere; multo pane vti, carne potius elixa, modice oleribus; ſemel die cibum capere, niſi ſi nimis venter adſtrictus eſt. Si prandet aliquis, vtilius eſt exiguum aliquid, & ipſum ſiccum ſine carne, ſine potione ſumere. Eo tempore anni calidis omnibus potius vtendum eſt,

 vel

(*ſ*) Aphor. I. 13. 14. (*t*) Aphor. I. 14. Caſſii Medic. Probl. 46. (*v*) Aphor. II. 20. (*vv*) Aph. II. 53. (*x*) De Sal. Diæt. 1, 2. De Diæt. III. III. N. II. 12. 13. Aph. I. 15. Orib. Sard. de Vict. rat. Ægin. I. 53.

vel calorem mouentibus. Venus tum non æque perniciosa est. At vere *(y)* paulum cibo demendum, adjiciendumque potioni, sed dilutius tamen bibendum est: magis carne vtendum, magis oleribus, transeundum paulatim ab elixis ad assa. Venus eo tempore anni tutissima est.

De diæta ciborum potionumque.

Æstate vero & (*z*) potione & cibo sæpius corpus eget; ideo prandere quoque commodum est. Eo tempore aptissima sunt & caro & olus; potio quam dilutissima, vt & sitim tollat, nec corpus incendat: frigida lauatio, caro assa, frigidi cibi, vel qui refrigerent. Vt sæpius autem cibo vtendum, sic exiguo est.

Autumnalis diæta.

Per autumnum vero, propter *(a)* cœli varietatem, periculum maximum est. Itaque neque sine veste, neque sine calceamentis prodire oportet, præcipueque diebus frigidioribus, neque sub diuo noctu dormire, aut certe bene operiri. Cibo vero jam paulo (*b*) pleniore vti licet; minus, sed meracius bibere. Poma (*c*) nocere quidam putant, quæ immodice toto die plerumque sic assumuntur, vt ne quid ex densiore cibo remittatur. Ita non hæc, sed (*d*) con-

(*y*) De Sal. Diæt. I. 8. (*z*) De Diæt. Sal. I. 17. (*a*) Aph. III. 4. (*b*) De Salubr. Diæt. I. 25. (*c*) Æginet. I. 53. de Affect. L. I. 3. (*d*) Aphor. II. 51. Actuar. M. M. III. 9.

consummatio omnium nocet. Ex quibus in nullo tamen minus, quam in his noxa est. Sed his vti non sæpius, quam alio cibo conuenit. Denique aliquid densiori cibo, cum hic accedit, necessarium est demi. *Neque* (e) *æstate vero, neque autumno vtilis venus est. Tolerabilior tamen per autumnum: æstate in totum, si fieri potest, abstinendum est.*

CAPUT IV.
De his, quibus Caput infirmum est.

PROXIMUM est, vt de his dicam qui partes aliquas corporis imbecillas habent. Cui caput infirmum est, is si bene concoxit, leniter perfricare id mane manibus suis debet; nunquam id, si fieri potest, veste velare, aut ad cutem tondere: vtileque lunam (a) vitare, maximeque ante ipsum lunæ solisque concursum: sed nusquam post cibum progredi. Si cui capilli sunt, eos quotidie pectere: multum ambulare; sed, si licet, neque sub tecto, neque in sole: vtique autem vitare solis ardorem, maximeque post cibum & vinum: potius vngi, quam lauari; nunquam ad flammam vngi, interdum ad prunam. Si in balneum venit, sub veste primum paulum in tepidario insudare, ibi vngi, tum transire in calidarium: vbi sudarit, in solium non descendere, sed multa calida aqua per caput se totum perfundere, tum tepida, dein frigida; diutiusque

(e) Aëtius Tetrab. I. Serm. III. c. 8. (a) Macrob. Saturn. VII. 16.

que ea caput, quam cæteras partes perfundere; deinde id aliquandiu perfricare; nouissime detergere & vngere. Capiti nihil æque prodest atque aqua frigida. Itaque is, cui hoc infirmum est, per æstatem id bene largo canali quotidie debet aliquandiu subjicere. Semper autem, etiamsi sine balneo vnctus est, neque totum corpus refrigerari sustinet, caput tamen aqua frigida perfundere. Sed cum cæteras partes attingi nolit, demittere id, ne ad ceruices aqua descendat; eamque, ne quid oculis, aliisue partibus noceat, defluentem subinde manibus ad hoc regerere. Huic modicus cibus necessarius est, quem facile concoquat: isque, si jejuno, caput læditur, assumendus etiam medio die est: si non læditur, semel potius. Bibere huic assidue vinum dilutum lene, quam aquam magis expedit; vt, cum caput grauius esse cœperit, sit, quo confugiat: eique ex toto neque vinum, neque aqua semper vtilia sunt: medicamentum vtrumque est, cum inuicem assumitur. Scribere, legere, voce contendere, huic opus non est, vtique post cœnam: post quam nec cogitatio quidem ei satis tuta est; maxime tamen vomitus alienus est.

CAPUT V.

De his, qui lippitudine, grauedine, destillatione, tonsillisque laborant.

NEQUE vero his solis, quos capitis imbecillitas torquet, vsus aquæ frigidæ prodest; sed iis etiam, quos assiduæ lippitudines, grauedines, destilla-

ſtillationes, tonſillæque male habent. His autem non caput tantum quotidie perfundendum; ſed os quoque multa frigida aqua fouendum eſt: præcipueque omnibus, quibus hoc vtile auxilium eſt, eo vtendum eſt, vbi grauius cœlum Auſtri reddiderunt. Cumque omnibus inutilis ſit poſt cibum aut contentio, aut fatigatio animi; tum his præcipue, qui vel capitis, vel arteriæ dolores habere conſueuerunt, vel quoslibet alios oris affectus. Vitari etiam grauedines, deſtillationesque poſſunt, ſi quam minime is, qui his opportunus eſt, aerem vel loca aquasque mutat; ſi caput in ſole protegit, ne incendatur, neue ſubitum ex repentino nubilo frigus dimoueat: ſi poſt concoctionem jejunus caput radit: ſi poſt cibum neque legit, neque ſcribit.

CAPUT VI.

Ad ſolutam Aluum remedia.

QUEM vero frequenter cita aluus exercet, huic opus eſt pila ſimilibusque ſuperiores partes exercere; dum jejunus eſt, ambulare; vitare ſolis nimium ardorem, continua balnea; vngi citra ſudorem; non vti cibis variis, minimeque jurulentis aut leguminibus, oleribusue his, quæ celeriter deſcendunt; omnia denique ſumere, quæ tarde concoquuntur. Venatio, durique piſces, & ex domeſticis animalibus aſſa caro maxime juuant. Nunquam vinum ſalſum bibere expedit, ne tenue quidem; aut dulce;

ſed auſterum, & plenius, neque id ipſum peruetus. Si mulſo vti volet, id ex decocto melle faciendum eſt. Si frigidæ potiones ventrem ejus non turbant, his vtendum potiſſimum eſt. Si quid offenſæ in cœna ſenſit, vomere debet; idque poſtero quoque die facere; tertio, modici ponderis panem ex vino eſſe, aut ova fricta ex oleo, vel ex defruto, ſimilibusque aliis: deinde ad conſuetudinem redire. Semper autem poſt cibum conquieſcere, ac neq; intendere animum, ambulatione quamuis leni dimoueri.

CAPUT VII.

Remedia ad coli dolorem.

AT SI laxius inteſtinum dolere conſueuit, quod κόλον nominant, cum id nihil niſi genus inflationis ſit, id agendum eſt, vt concoquat aliquis: vt lectione, & aliis generibus exerceatur; vtatur balneo calido, cibis quoque & potionibus calidis; denique omni modo frigus euitet, item dulcia omnia, leguminaque, & quicquid inflare conſueuit.

CAPUT VIII.

Quæ agenda ſint Stomacho laborantibus.

SI QUIS vero ſtomacho laborat, legere clare debet; poſt lectionem ambulare; tum pila, vel armis, alioue quo genere, quo ſuperior pars mouetur exerceri. Non aquam, ſed vinum calidum bibere jejunus. Cibum bis die aſſumere; ſic

ſic tamen, vt facile concoquat. Vti vino tenui & auſtero; & poſt cibum, frigidis potionibus potius. Stomachum autem infirmum indicant pallor, macies, præcordiorum dolor, nauſea, & nolentium vomitus, in jejuno dolor capitis. Quæ in quo non ſunt, is firmi ſtomachi eſt. Neque credendum vtique noſtris eſt, qui cum in aduerſa valetudine vinum aut frigidam aquam concupierunt, delitiarum patrocinium in accuſationem non merentis ſtomachi habent. At, qui tarde concoquunt, & quorum ideo, præcordia inflantur, quiue propter ardorem aliquem noctu ſitire conſueuerunt, ante quam conquieſcant, duos tresue cyathos per tenuem fiſtulam bibant. Prodeſt etiam aduerſus tardam concoctionem clare legere, deinde ambulare, tum vel vngi vel lauari; aſſidue vinum frigidum bibere; & poſt cibum, magnam potionem, ſed, ut ſupra dixi, per ſiphonem: deinde omnes potiones aqua frigida includere. Cui vero cibus aceſcit, is ante eum bibere aquam egelidam debet, & vomere. At ſi cui ex hoc frequens dejectio incidit, quoties aluus ei conſtiterit, frigida potione potiſſimum vtatur.

CAPUT IX.

Quid obſeruandum ſit dolore Neruorum laborantibus.

SICUT vero dolere nerui ſolent, quod in podagra chiragraue eſſe conſueuit, huic, quantum

fieri poteſt, exercendum id eſt, quod affectum eſt, objiciendumque labori & frigori: niſi cum dolor increuit; ſub quo quies optima eſt. Venus ſemper inimica eſt. Concoctio, ſicut in omnibus corporis affectibus, neceſſaria. Cruditas enim id maxime lædit, & quoties offenſum corpus eſt, vitioſa pars maxime ſentit. Vt concoctio autem omnibus vitiis occurrit, ſic rurſus aliis frigus, aliis calor. Quæ ſequi quisque pro habitu corporis ſui debet. Frigus inimicum eſt ſeni, tenui, vulneri, *(a)* præcordiis, inteſtinis, veſicæ, auribus, coxis, ſcapulis, naturalibus, *(b)* oſſibus, dentibus, neruis, vuluæ, cerebro. Idem ſummam cutem facit pallidam, aridam, *(c)* duram, nigram. Ex hoc horrores tremoresque naſcuntur. At prodeſt *(d)* juuenibus, & omnibus plenis. Erectiorque mens eſt, & melius concoquitur, vbi frigus quidem eſt, ſed cauetur. Aqua vero frigida infuſa, præterquam capiti, etiam ſtomacho prodeſt. Item articulis doloribusque, qui ſunt ſine vlceribus. Item rubicundis nimis hominibus, ſi dolore vacant. Calor autem adjuuat omnia, quæ frigus infeſtat; item lippientes, ſi nec dolor, nec lachrymæ ſunt: neruos quoque, qui contrahuntur; præcipueque ea vlcera, quæ ex frigore ſunt. Idem corporis colorem bonum facit: vrinam mouet. Si nimius eſt, corpus *(e)* effœminat, neruos emollit, ſtomachum ſoluit. Minime vero

(a) Aph. v. 24. *(b)* Aph. v. 18. *(c)* Aph. v. 20. *(d)* Aph. v. 21. *(e)* Aph. v. 16.

vero aut frigus aut calor tuta sunt, vbi subita insuetis sunt. Nam frigus, lateris dolores, aliaque vitia; frigida aqua, strumas excitat. Calor concoctionem prohibet, somnum aufert, sudore digerit, obnoxium morbis pestilentibus corpus efficit.

CAPUT X.

Obseruatio in Pestilentia.

EST etiam obseruatio necessaria, qua quis in pestilentia vtatur adhuc integer, cum tamen securus esse non possit. Tum igitur oportet peregrinari, navigare. Vbi id non licet, gestari, ambulare sub diuo, ante æstum, leniter; eodemque modo vngi: &, ut supra comprehensum est, vitare fatigationem, cruditatem, frigus, calorem, libidinem; multoque magis se continere. Si qua grauitas in corpore est, tum neque mane surgendum, neque pedibus nudis ambulandum est, minimeque post cibum, aut balneum, neque jejuno, neque cœnato vomendum est: neque mouenda aluus; atque etiam, si per se mota est, comprimenda est. Abstinendum potius, si plenius corpus est. Itemque vitandum balneum, sudor, meridianus somnus, vtique si cibus quoque antecessit; qui tamen semel die tunc commodius assumitur; insuper etiam modicus, ne cruditatem moueat. Alternis diebus inuicem, modo aqua, modo vinum bibendum est. Quibus seruatis, ex reliqua vi-

ctus consuetudine quam minimum mutari debet. Cum vero hæc in omni pestilentia facienda sint, tum in ea maxime, quam Austri excitarint. Atq; etiam peregrinantibus eadem necessaria sunt, vbi graui tempore anni discesserunt ex suis sedibus, vel vbi in graves regiones venerunt. Ac si cætera res aliqua prohibebit, vtique abstinere debebit: atque ita à vino ad aquam, ab hac ad vinum, eo, qui supra positus est, modo, transitus ei esse.

LIBER SECUNDUS.

PRAEFATIO.

INSTANTIS autem valetudinis signa complura sunt. In quibus explicandis non dubitabo authoritate antiquorum virorum vti, maximeque Hippocratis; cum recentiores quoque medici, quamuis in curationibus mutarint, tamen hæc illum optime præsagisse fateantur. Sed antequam dico, quibus præcedentibus morborum timor subsit; non alienum videtur exponere, quæ tempora anni, quæ tempestatem genera, quæ partes ætatis, qualia corpora maxime tuta vel periculis opportuna sunt, quod genus aduersæ valetudinis in quoque timeri maxime possit. Non quod non omni tempestatum genere, omnis ætatis, omnis habitus homines per omnia genera morborum & ægrotent & morian-

antur ; ſed quod frequentius tamen quædam eueniant. Ideo vtile eſt ſcire vnumquemque, quid, & quando maxime caueat.

CAPUT I.

Quæ anni tempora, quæ tempeſtatum genera, quæ partes ætatis, qualia corpora vel tuta vel morbis opportuna ſint, & quod valetudinis genus in quoque timeri poſſit.

IGITUR ſaluberrimum ver eſt : proxime deinde ab hoc, hiems : periculoſior æſtas ; autumnus longe periculoſiſſimus. Ex tempeſtatibus vero optimæ æquales ſunt, ſiue frigidæ, ſiue calidæ : peſſimæ, quæ maxime variant. Quo fit, ut (*a*) autumnus plurimos opprimat. Nam fere meridianis temporibus calor : nocturnis atque matutinis, ſimulque etiam veſpertinis, frigus eſt. Corpus ergo, & æſtate, & ſubinde meridianis caloribus relaxatum, ſubido frigore excipitur. Sed vt eo tempore id maxime fit, ſic quandocunque euenit, noxium eſt. Vbi æqualitas autem eſt, ſaluberrimi ſunt (*b*) ſereni dies : meliores pluuii, quam tantum nebuloſi, nubiliue : optimique hieme, qui omni vento vacant : æſtate, quibus Fauonii perſtant. Si genus aliud ventorum eſt, ſalubriores Septentrionales, quam Subſolani, vel Auſtri ſunt. Sic tamen hæc, vt interdum regionum ſorte mutentur. Nam fere ventus vbique à mediterraneis regionibus veniens,

(*a*) Aphor. III. 9. (*b*) Aphor. III. 15.

ens, ſalubris; à mari, grauis eſt. Neque ſolum in bono tempeſtatum habitu certior valetudo eſt; ſed pejores morbi quoque, ſi qui inciderunt, leviores ſunt, & promptius finiuntur. Peſſimum ægro eſt cœlum, quod ægrum fecit, adeo vt in id quoque genus, quod natura pejus eſt, in hoc ſtatu ſalubris mutatio ſit. Ætas media, tutiſſima eſt: quia neque juuentæ calore, neque ſenectutis frigore infeſtatur. Longis morbis ſenectus, acutis adoleſcentia magis patet. Corpus autem habiliſſimum quadratum eſt, neque gracile, neque obeſum. Nam longa (*c*) ſtatura, vt in juuenta decora eſt, ſic matura ſenectute conficitur. Gracile corpus infirmum: obeſum hebes eſt. Vere tamen maxime, quæcunque (*d*) humoris motu nouantur, in metu eſſe conſuerunt. Ergo tum lippitudines, puſtulæ, profuſio ſanguinis, abſceſſus corporis, quæ *ἀποστήματα* Græci nominant, bilis atra, quam *μελαγχολίαν* appellant, inſania, morbus comitialis, angina, grauedines, deſtillationes oriri ſolent. Hi quoque morbi qui in articulis neruisque modo vrgent, modo quieſcunt: tum maxime & inchoantur & repetunt. At æſtas non quidem vacat pleriſq; (*e*) his morbis; ſed adjicit febres, vel ardentes, vel tertianas, vomitus, alui dejectiones, auricularum dolores, vlcera oris, cancros, cum in cæteris quidem partibus, tum maxime obſcœnis, & quicquid ſudore hominem reſoluit. Vix quicquam

(*c*) Dicæarch. Geogr. cap. x. pag. 56. Aph. II. 54.
(*d*) Aph. III. 20. (*e*) Aph. III. 21.

quam ex (*f*) his in autumnum non incidit: ſed oriuntur eo quoque tempore febres incertæ, lienis dolor, aqua inter cutem, tabes, quam Græci φθίσιν nominant; vrinæ difficultas, στραγγουρίαν quam appellant; tenuioris inteſtini morbus, quem εἰλεὸν nominant. Fit item leuitas inteſtinorum, quæ λειεντερία vocatur; coxæ dolores, morbi comitiales. Idemque tempus & diutinis malis fatigatos, & ab æſtate, etiam proxima preſſos interimit; & alios nouis morbis conficit; & quosdam longiſſimis implicat, maximeque quartanis, quæ per hiemem quoque exercent. Neque aliud magis tempus peſtilentiæ patet, cujuscunque ea generis eſt; quamuis variis rationibus nocet. Hiems (*g*) autem capitis dolores, tuſſim, & quicquid in faucibus, in lateribus, in viſceribus mali contrahitur, irritat.

Ex tempeſtatibus, Aquilo tuſſim mouet, fauces exaſperat, ventrem (*h*) adſtringit, vrinam ſupprimit, horrores excitat, item dolorem lateris & pectoris. Sanum tamen corpus ſpiſſat, & mobilius atque expeditius reddit. Auſter (*i*) aures hebetat, ſenſus tardat, capitis dolorem mouet, aluum ſoluit, totum corpus efficit hebes, humidum, languidum. Cæteri venti, quo huic vel illi propiores ſunt, eo magis vicinos his illisue affectus faciunt. Calor omnis & jecur & lienem inflammat, mentem hebetat, & ut (*k*) anima deficiat, vt ſanguis prorumpat, efficit.

Fri-

(*f*) Aph. III. 22. (*g*) Aph. III. 23. (*h*) Aph. III. 17. (*i*) Aph. III. 17. (*k*) Aph. V. 16.

Frigus modo (*l*) neruorum diſtentionem, modo rigorem infert; illud *σπασμὸς*, hoc *τέτανος* Græce nominatur: nigrorem in vlceribus, & horrorem in febribus excitat. In ſiccitatibus, acutæ febres, lippitudines, tormina, vrinæ difficultas, articulorum dolores oriuntur. Per imbres, (*m*) longæ febres, alui dejectiones, angina, cancri, morbi comitiales, reſolutio neruorum, quam *παράλυσιν* Græci nominant. Neque ſolum intereſt, quales dies ſint, ſed etiam quales ante præceſſerint. Si hiems ſicca Septentrionales ventos habuit, ver autem Auſtros & pluuias exhibet, fere ſubeunt (*n*) lippitudines, tormina, febres, maximeque in mollioribus corporibus, præcipue in muliebribus. Si vero, Auſtri (*o*) pluuiæque hiemem occuparunt, ver autem frigidum & ſiccum eſt, grauidæ quidem fœminæ, quibus tum adeſt partus, abortu periclitantur: hæ vero quæ gignunt, imbecillos, vixque vitales edunt. Cæteros lippitudo arida, &, ſi ſeniores ſunt, grauedines atque deſtillationes male habent. At ſi à prima hieme Auſtri ad vltimum ver continuarint, laterum dolores, & inſania febricitantium, quam *φρενῖτιν* appellant, quam celerrime rapiunt. Vbi vero calor a primo vere orſus æſtatem quoque ſimilem (*p*) exhibet, neceſſe eſt multum ſudorem in febribus ſubſequi. At ſi ſicca æſtas (*q*) Aquilones habuit, autumno vero imbres Auſtrique ſunt, tota hieme,

(*l*) Aph. v. 17. (*m*) Aph. III. 16. (*n*) Aph. III. 11. (*o*) Aph. III. 12. (*p*) Aph. III. 6. (*q*) Aph. III. 13.

hieme, quæ proxima eſt, tuſſis, deſtillatio, raucitas, in quibusdam etiam tabes oritur. Sin autem autumnus quoque æque ſiccus (*r*) iisdem Aquilonibus perflatur, omnibus quidem mollioribus corporibus, inter quæ muliebria eſſe propoſui, ſecunda valetudo contingit: durioribus vero inſtare poſſunt, aridæ lippitudines, & febres partim acutæ, partim longæ, & hi morbi, qui ex atra bile naſcuntur.

(*ſ*) Quod ad ætates vero pertinet, pueri proximique his vere optime valent, & æſtate primà tutiſſimi ſunt: ſenes æſtate & autumni prima parte: juuenes hieme, quique inter juuentam ſenectutemque ſunt. Inimicior ſenibus hiems, æſtas adoleſcentibus eſt. Tum ſi qua imbecillitas oritur, proximum eſt, vt infantes, tenerosque adhuc pueros ſerpentia (*t*) vlcera oris, quæ ἄφθας Græci nominant, vomitus, nocturnæ vigiliæ, aurium humor, circa umbilicum inflammationes exerceant. Propria etiam (*v*) dentientium, gingiuarum exulcerationes, diſtentiones neruorum, febriculæ, alui dejectiones, maximeque caninis dentibus orientibus male habent. Quæ pericula pleniſſimi cujusque ſunt, & cui maxime venter adſtrictus eſt. At vbi ætas paulum proceſſit, (*vv*) glandulæ, & vertebrarum, quæ in ſpina ſunt, aliquo inclinationes, ſtrumæ, verrucarum quædam genera dolentia,

(*r*) Aph. III. 14. (*ſ*) Aph. III. 18. (*t*) Aphor. III. 24. (*u*) Aphor. III. 25. (*vv*) Aphor. III. 26.

ἀκροχορδόνας Græci appellant, & plura alia tubercula oriuntur. Incipiente vero jam pube, (*x*) ex iisdem multa, & longæ febres, & ſanguinis ex naribus curſus. Maximeque omnis pueritia, (*y*) primum circa quadrageſimum diem, deinde ſeptimo menſe, tum ſeptimo anno, poſtea circa pubertatem periclitatur. Siqua etiam genera morborum in infantem inciderunt, ac neque pubertate, neque primis coitibus, neque in fœmina primis menſtruis finita ſunt, fere longa ſunt: ſæpius tamen his morbi pueriles, qui diutius manſerunt, terminantur. Adoleſcentia (*z*) morbis acutis item comitialibus, tabique maxime objecta eſt: fereque juuenes ſunt, qui ſanguinem exſpuunt. Poſt hanc ætatem (*a*) laterum & pulmonis dolores, lethargus, cholera, inſania, ſanguinis per quædam etiam velut ora venarum, *αἱμοῤῥοΐδας* Græci appellant, profuſio. In ſenectute, (*b*) ſpiritus & vrinæ difficultas, grauedo, articulorum & renum dolores, neruorum reſolutiones, malus corporis habitus, *καχεξίαν* Græci appellant, nocturnæ vigiliæ, vitia longiora aurium, oculorum, etiam narium, præcipueque ſoluta aluus, &, quæ ſequuntur hanc, tormina, vel læuitas inteſtinorum, cæteraque fuſi ventris mala. Præter hæc graciles, tabes, dejectiones, deſtillationes, item viſcerum & laterum dolores fatigant. Obeſi plerumque acutis

(*x*) Aph. III. 27. (*y*) Aphor. III. 28. (*z*) Aphor. III. 29. (*a*) Aphor. III. 30. (*b*) Aphor. III. 31.

tis morbis, & difficultate ſpirandi ſtrangulantur, ſubitoque (c) ſæpe moriuntur, quod in corpore tenuiore vix euenit.

CAPUT II.

De ſignis aduerſæ valetudinis futuræ.

ANTE aduerſam autem valetudinem, ut ſupra dixi, quædam notæ oriuntur; quarum omnium commune eſt aliter ſe corpus habere, atque conſueuit; neque in pejus tantum, ſed etiam in melius. Ergo ſi plenior aliquis, & ſpecioſior, & coloratior factus eſt, (a) ſuſpecta habere bona ſua debet. Quæ quia neque in eodem habitu ſubſiſtere, neque vltra progredi poſſunt, fere retro, quaſi ruina quadam, reuoluuntur. Pejus tamen ſignum eſt, vbi aliis contra conſuetudinem emacuit, & colorem decoremque amiſit: quoniam in his, quæ ſuperant, eſt quod morbus demat; in his quæ deſunt, non eſt quod ipſum morbum ferat. Præter hæc, protinus timeri debet, ſi grauiora membra ſunt: ſi crebra vlcera oriuntur; ſi corpus ſupra conſuetudinem incaluit; ſi gravior ſomnus preſſit; ſi tumultuoſa ſomnia fuerunt; ſi ſæpius expergiſcitur aliquis, quam aſſueuit, deinde iterum ſoporatur; ſi corpus dormientis circa partes aliquas contra conſuetudinem inſudat, maximeq; ſi circa pectus, aut ceruices, aut crura, vel genua, vel coxas, Item, ſi marcet animus; ſi loqui & moue-

(c) Aphor. II. 44. (a) Aphor. I. 3.

moueri piget; si corpus torpet; si dolor præcordiorum est, aut totius pectoris, aut, qui in plurimis euenit, capitis; si saliuæ plenum est os; si oculi cum dolore vertuntur; si tempora adstricta sunt; si membra inhorrescunt: si spiritus grauior est; si circa frontem intentæ venæ mouentur; si frequentes oscitationes; si genua quasi fatigata sunt, totumue corpus lassitudinem sentit. Ex quibus sæpe plura, nunquam non aliqua febrem antecedunt. In primis tamen illud considerandum est, num cui sæpius horum aliquid eueniat, neque ideo corporis vlla difficultas subsequatur. Sunt enim quædam proprietates hominum, sine quarum notitia non facile quicquam in futurum præsagiri potest. Facile itaque securus est in his aliquis, quæ sæpe sine periculo euasit. Ille solicitari debet, cui hæc noua sunt; aut qui ista nunquam sine custodia sui tuto habuit.

CAPUT III.

Quæ bona in ægrotantibus signa sint.

Vbi vero febris aliquem occupat, scire licet, non periclitari, si in latus aut dextrum aut sinistrum, ut ipsi in usu est, cubat (*a*) cruribus paulum reductis; qui fere sani quoque jacentis habitus est: si facile conuertitur; si noctu dormit, si interdiu vigilat; si ex facili spirat; si non conflictatur; si circa umbilicum (*b*) & pubem cutis

(*a*) Actuar. M. Med. II. 3. (*b*) Aph. III. 35.

cutis plana eſt; ſi præcordia ejus ſine vllo ſenſu doloris æqualiter mollia in vtraque parte ſunt: quod ſi paulo tumidiora ſunt, tamen digitis cedunt & non dolent. Hæc valetudo, vt ſpacium aliquod habebit, ſic tuta erit. Corpus quoque, quod æqualiter molle & calidum eſt, quodque æqualiter (*c*) totum inſudat, & cujus febricula eo ſudore finitur, ſecuritatem pollicetur. Quando jam ad ſanitatem venit corpus, ſternutamentum etiam inter bona indicia eſt, & cupiditas (*d*) cibi vel à principio ſeruata, vel etiam poſt faſtidium orta. Neque terrere debet ea febris, quæ eodem die finita eſt: ac ne ea quidem, quæ, quamuis longiore tempore tenuit, tamen ante alteram acceſſionem ex toto quieuit, ſic, ut, corpus integrum, quod εἰλικρινὲς Græci vocant, fieret. Si quis autem incidit vomitus, mixtus eſſe ex bile & pituita debet: & in vrina ſubſidere album, læue, (*e*) æquale; ſic vt etiam, ſi quæ quaſi nubeculæ innatarint, in imum deferantur. Ac venter ei, qui à periculo tutus eſt, reddit mollia, figurata, atque eodem fere tempore, quo ſecunda valetudine aſſueuit, modoque conuenientia his, quæ aſſumuntur. Pejor cita aluus eſt, ſed ne hæc quidem terrere protinus debet, ſi matutinis temporibus coacta magis eſt, aut ſi procedente tempore paulatim contrahitur, & rufa eſt, neque (*f*) fœditate odoris ſimilem aluum ſani hominis excedit. Ac lum-

(*c*) De Iudicat. 1. 3. (*d*) Aphor. II. 32. (*e*) De Iudicat. 1. 8. (*f*) De Iudicat. 1. 6.

lumbricos (*g*) quoque aliquos sub fine morbi descendisse nihil nocet. Si inflatio sine inflammatione in superioribus partibus dolorem tumoremque fecit, bonum signum est sonitus ventris inde ad inferiores partes deuolutus; magisque etiam, si sine difficultate, cum stercore excessit.

CAPUT IV.

Mala signa ægrotantium.

CONTRA grauis morbi periculum est, vbi supinus æger jacet, porrectis manibus, & cruribus: vbi residere vult in ipso acuti morbi impetu, præcipueque pulmonibus laborantibus: vbi nocturna vigilia premitur, etiamsi interdiu somnus accedit, ex quo tamen pejor est, qui inter quartam horam & noctem, quam qui à matutino tempore ad quartam. Pessimum tamen est, si somnus neque noctu, neque interdiu accedit: id enim fere sine continuo (*a*) delirio esse non potest. Neque vero signum bonum est, somno vltra (*b*) debitum vrgeri: pejusque, quo magis sopor interdiu, noctuque continuat. Mali etiam morbi testimonium est vehementer & crebro spirare, à sexto (*c*) die cœpisse inhorrescere: pus expuere: vix excreare: dolorem habere continuum: difficulter ferre morbum: jactare brachia & crura: sine voluntate (*d*) lachrymare: habere humorem (*e*) glutinosum dentibus

(*g*) De Iudicat. I. 7. Prænot. X. I. (*a*) Aph. VII. 18. (*b*) Aph. II. 3. (*c*) Aph. IV. 29. (*d*) Aph. IV. 52. (*e*) Aph. IV. 13.

bus inhærentem; cutem circa *(f)* umbilicum & pubem macram; præcordia *(g)* inflammata, dolentia, dura, tumida, intenta; magisque; si hæc dextra parte quam sinistra sunt: periculosissimum tamen est, si venæ quoque ibi vehementer agitantur. Mali etiam morbi signum est, nimis celeriter emacrescere: caput & pedes manusque frigidas habere, ventre & lateribus calentibus; aut frigidas *(h)* extremas partes acuto morbo vrgente; aut post sudorem *(i)* inhorrescere; aut post vomitum *(k)* singultum esse, vel rubere oculos: aut *(l)* post cupiditatem cibi, postue longas febres hunc fastidire; aut multum sudare, maximeque frigido sudore; aut habere sudores non per totum corpus æquales, quique febrem non finiant. Male etiam febres, quæ quotidie tempore eodem reuertantur; quæue semper pares accessiones habeant, neque *(m)* tertio quoque die leuentur; quæue sic continuent, vt per accessiones increscant, per decessiones tantum molliantur, nec vnquam integrum corpus dimittant. Pessimum est, si ne leuatur quidem febris, sed æque concitata continuat. Periculosum est etiam, post arquatum *(n)* morbum febrem oriri; vtique si præcordia dextra parte dura manserunt, aut dolentibus iis læua. Nulla acuta febris leuiter terrere nos debet. Neque vnquam in acuta *(o)* fe-

(f) Aph. II. 35. *(g)* Aph. II. 28. *(h)* Aph. VII. I. 26. *(i)* Aph. VII. 4. *(k)* Aph. VII. 3. *(l)* Aph VII. 6. *(m)* Aph. 4. 43. *(n)* Aph. IV. 66. *(o)* Aph. IV. 6.

bre, aut à somno non est terribilis neruorum distentio. Timere etiam ex somno (*p*), mali morbi est. Itemque in prima febre protinus mentem esse turbatam, membrumue aliquod esse resolutum. Ex quo casu quamuis vita redditur, tamen id fere membrum debilitatur. Vomitus etiam periculosus est sinceræ pituitæ vel bilis; pejorque, si viridis, aut (*q*) niger est. At mala vrina est, in qua subsidunt subrubra aut liuida: deterior, in qua quasi fila quædam tenuia atque alba: pessima ex his, si tanquam ex furfuribus factas nubeculas repræsentat. Diluta quoque, atque alba, vitiosa est, (*r*) sed in phreniticis maxime. Aluus autem mala est, ex toto suppressa. Periculosa etiam, quæ inter febres fluens conquiescere hominem in cubili non patitur; vtique, si quod descendit, est perliquidum, aut albidum, aut pallidum, aut spumans. Præter hæc periculum ostendit id, quod excernitur, si est exiguum, glutinosum, læue, album, idemque subpallidum: vel si est aut liuidum, aut biliosum, aut cruentum, aut pejoris odoris, quam ex consuetudine. Malum est etiam, quod post febres longas sincerum est.

Caput V.

De signis longæ valetudinis.

Post hæc indicia notum est longum morbum fieri; sic enim necesse est, nisi occidit. Neque

(*q*) Aph. IV. 22. (*r*) Aph. IV. 72. (*p*) Aph. IV. 67.

que vlla alia ſpes in magnis eſt, quam vt impetum morbi trahendo aliquis effugiat, porrigaturque in id tempus, quod curationi locum præſtet. Protinus tamen ſigna quædam ſunt, ex quibus colligere poſſumus, morbum, etſi non interemerit, longius tamen tempus habiturum. Vbi frigidus *(a)* ſudor inter febres non acutas circa caput tantum, & ceruices oritur; aut vbi, febre non quieſcente, corpus inſudat; aut vbi corpus modo (*b*) frigidum, modo calidum eſt, & color alius ex alio fit; aut vbi, quod inter febres aliqua parte abſceſſit, ad ſanitatem non perueuit; aut vbi æger pro ſpacio parum emacreſcit. Item, ſi vrina modo liquida & (*c*) pura eſt, modo habet quædam ſubſidentia; ſi læuia atque alba rubraue ſunt, quæ in ea ſubſidunt; aut ſi quasdam quaſi miculas repræſentat; aut ſi bullulas excitat.

CAPUT VI.

De indiciis mortis.

SED inter hæc quidem, propoſito metu, ſpes tamen ſupereſt. Ad vltima vero jam ventum eſſe teſtantur, (*a*) nares acutæ, collapſa tempora, (*b*) oculi concaui, frigidæ languidæque aures & imis partibus leniter verſæ, cutis circa frontem dura & intenta, color aut niger aut perpallidus; multoque magis, ſi ita hæc ſunt, vt neque (*c*) vi-

(*a*) Aph. IV. 37. Coac. Præn. IV. 38. 39. 40. De Iud. VI. 9. VIII 2. 3. 4. 5. (*b* Aph. VII, 60. *c* De Iud. VI. 1. 2. (*a*) Præn. II. 6. Coac. Præn I. 104. (*b* Præn. II. 7. (*c* Præn. II. 13.

vigilia præcesserit, neque ventris resolutio, neque inedia. Ex quibus caussis interdum hæc species oritur, sed vno die finitur. Itaque diutius durans, mortis index est. Si vero in morbo vetere (*d*) jam triduo talis est, in propinquo mors est; magisque, si præter hæc oculi quoque lumen (*e*) refugiunt, & illachrymant; quæque in iis alba esse debent (*f*) rubescunt; atque in iisdem (*g*) venulæ pallent; pituitaque in iis innatans, novissime angulis (*h*) inhærescit; alterque ex his minor est; iique aut vehementer subsederunt, aut facti tumidiores sunt; perque somnum (*i*) palpebræ non committuntur, sed inter has ex albo oculorum aliquid apparet; neque id fluens alvus expressit: eædemque palpebræ pallent, & idem (*k*) pallor labra & nares decolorat: eademque labra, & nares, oculique, & palpebræ, & supercilia, aliquaue ex his peruertuntur; isque propter imbecillitatem jam non audit, aut non videt.

Eadem mors denunciatur, vbi æger supinus (*l*) cubat, eique genua (*m*) contracta sunt: vbi deorsum ad pedes subinde delabitur: vbi brachia & (*n*) crura nudat, & inæqualiter dispergit, neque iis calor subest: vbi hiat: (*o*) vbi assidue dormit: vbi is, qui mentis suæ non est, neque id facere sanus solet, dentibus (*p*) stridet: vbi

(*d*) Præn. II. 17. Plin. 7. 51. (*e*) Præn. II. 19. 20. (*f*) Præn. II. 23. (*g*) Id. II. 24. (*h*) Id. II. 25. (*i*) Aphor. VI. 52. Præn. III. 1. 2. (*k*) Aph. IV. 49. (*l*) Præn. III. 8. (*m*) Id. III. 14. (*n*) Id. III. 10. (*o*) Id. III. 3. (*p*) Id. IV. 4.

vbi vlcus, (*q*) quod aut ante, aut in ipſo morbo natum eſt, aridum, & aut pallidum, aut liuidum factum eſt. Illa quoque mortis indicia ſunt, ungues, digitique pallidi; frigidus (*r*) ſpiritus: aut ſi manibus quis in febre, & acuto morbo, vel inſania, pulmonisue dolore, vel capitis, in veſte (*ſ*) floccos legit, fimbriasue diducit, vel in adjuncto pariete, ſi qua minuta eminent, carpit. Dolores etiam circa coxas & inferiores partes orti, ſi ad viſcera tranſierunt, ſubitoque deſierunt, mortem ſubeſſe teſtantur; magisque, ſi alia quoque ſigna acceſſerunt. Neque is ſeruari poteſt, qui ſine vllo tumore febricitans, ſubito ſtrangulatur, aut deuorare ſaliuam ſuam non poteſt: cuiue in eodem febris corporisque habitu cervix (*t*) inuertitur, ſic vt deuorare æque nihil poſſit: aut cui ſimul & continua febris & vltima corporis infirmitas eſt: aut cui, febre non quieſcente, exterior pars (*v*) friget, interior ſic calet, vt etiam ſitim faciat: aut qui, febre æque non quieſcente, ſimul & (*vv*) delirio & ſpirandi difficultate vexatur: aut qui, epoto (*x*) veratro, exceptus (*y*) diſtentione neruorum eſt: aut qui ebrius obmutuit. Is enim fere neruorum diſtentione conſumitur, niſi aut febris acceſſit, aut eo tempore, quo ebrietas ſolui debet, loqui cœpit. Mulier quoque grauida (*z*) acuto morbo facile conſumitur: & is, cui ſomnus dolorem

(*q*) Id. IV. 7. 8. (*r*) Id. IV. 9. (*ſ*) Id. IV. 14. (*t*) Aph. IV. 35. (*v*) Aph. IV. 48. (*vv*) Aph. IV. 50. (*x*) Aph. IV. 16. V. 1. Coac. IV. 24. (*y*) Aph. V. 5. (*z*) Aph. V. 30.

lorem (*a*) auget: & cui protinus, in recenti morbo, bilis atra (*b*) vel infra vel supra se ostendit: cuiue alterutro modo se promisit, cum jam longo morbo corpus ejus esset extenuatum & confectum. Sputum etiam (*c*) biliosum, & purulentum, siue separatim ista, siue mixta proueniunt, interitus periculum ostendunt. Ac, si circa septimum diem tale esse cœpit, proximum est, vt is circa quartum decimum diem decedat, nisi alia signa mitiora pejoraue accesserint, quæ quo leuiora grauioraue subsecuta sunt, eo vel seriorem mortem, vel maturiorem denunciant. Sudor quoque (*d*) frigidus in acuta febre pestiferus est: atque in omni morbo vomitus, qui (*e*) varius, & multorum colorum est; præcipueque, si malus in hoc odor est. Ac sanguinem quoq: in febre (*f*) vomuisse, pestiferum est. Vrina vero (*g*) fulua & tenuis in magna cruditate esse consueuit; & sæpe, antequam spacio maturescat, hominem rapit. Itaque si talis diutius permanet, periculum mortis ostendit. Pessima (*h*) tamen est, præcipueque mortifera, nigra, crassa, mali odoris. Atque in viris quidem & mulieribus talis deterrima est. In (*i*) pueris vero, quæ tenuis & diluta est. Aluus quoque varia, pestifera est; & quæ strigmentum, sanguinem, bilem, (*k*) viride aliquid, modo diuersis temporibus,

(*a*) Aph. II. I. (*b*) Aph. IV. 22. (*c*) Aph. IV. 23. (*d*) Præn. V. 4. (*e*) Præn XII. II, 12. 13. 14. (*f*) Aph. VII. 37. (*g*) De Jud. VII. 5. (*h*) Præn. II. 14: 15. (*i*) Plin. XXVIII. 6. (*k*) Præn. X. 8. 9.

ribus, modo ſimul, & in miſtura quadam, diſcreta tamen repræſentat. Sed hæc quidem poteſt paulo diutius trahere. In præcipiti vero jam eſſe denunciat, quæ liquida, eademque vel nigra (l), vel pallida, vel pinguis eſt; vtique ſi magna fœditas (m) odoris acceſſit.

Illud interrogari me poſſe ab aliquo ſcio: ſi certa futuræ mortis indicia ſunt, quomodo interdum deſerti à medicis conualeſcant, quosdamque fama prodiderit in ipſis funeribus revixiſſe? Quin etiam vir jure magni nominis Democritus, ne finitæ quidem vitæ ſatis certas notas eſſe, propoſuit, quibus medici credidiſſent: adeo illud non reliquit, vt certa aliqua ſigna futuræ mortis eſſent. Aduerſus quod ne illud quidem dicam, quod in vicino ſæpe quædam notæ poſitæ, non bonos, ſed imperitos medicos decipiunt (quod Aſclepiades ſciens, funeri obuius inclamauit, eum vivere, qui efferebatur:) nec protinus (n) crimen artis eſſe, ſi quod profeſſoris ſit. Illa tamen moderatius ſubjiciam. Conjecturalem (o) artem eſſe medicinam, rationemque conjecturæ talem eſſe, vt cum ſæpius aliquando reſponderit, interdum tamen fallat. Non itaque, ſi quid vix (p) milleſimo in corpore aliquem decipit, id fidem non habet, cum per innumerabiles homines reſpondeat. Idque non in his tantum, quæ peſtifera ſunt, dico: ſed in his quo-

(l) Vict. Acut. XLVIII. 1. (m) Præn. 10. 6. (n) Hipp. de Arte XV. 6. 7. (o) Sext. Emp. adv. Math. l. 1. c. 3. Macrob. Sat. VII. 15. (p) Cic. de N. D. II. 4.

quoque, quæ ſalutaria. Siquidem (q) etiam ſpes interdum fruſtratur, & moritur aliquis, de quo medicus ſecurus primo fuit. Quæque medendi cauſa reperta ſunt, nonnunquam in pejus aliquibus vertunt. Neque id euitare humana imbecillitas in tanta varietate corporum poteſt. Sed eſt tamen medicinæ fides, quæ multo ſæpius, perque multo plures ægros prodeſt. Neque tamen ignorare oportet, in (r) acutis morbis fallaces magis notas eſſe & ſalutis, & mortis.

CAPUT VII.

De notis, quas aliquis in ſingulis morborum generibus habere poſſit.

SED cum propoſuerim ſigna, quæ in omni adverſa valetudine communia eſſe conſueuerunt; ad ea quoque tranſibo, vt, quas aliquis in ſingulis morborum generibus habere poſſit notas, indicem. Quædam autem ſunt, quæ ante febres, quædam quæ inter eas, quid aut intus ſit, aut venturum ſit, oſtendunt. Ante febres, ſi caput graue eſt, aut ex ſomno oculi caligant, aut frequentia ſternutamenta ſunt, circa caput aliquis pituitæ impetus timeri poteſt. Si ſanguis, aut calor abundat, proximum eſt, vt aliqua parte profluuium ſanguinis fiat. Si ſine cauſa quis emacreſcit, ne in malum habitum corpus ejus decidat, metus eſt. Si præcordia dolent, aut inflatio grauis eſt, aut toto die non con-

(q) Quintil. Declam. VIII. p. 110. (r) Aphor. II. 19. (a) II. Præd. XXXIX. 1. 2. 3.

concocta fertur vrina, cruditatem esse manifestum est. Quibus diu color (*a*) sine morbo regio malus est, hi vel capitis doloribus conflictantur, vel terram edunt. Qui diu habent faciem (*b*) pallidam & tumidam, aut capite, aut visceribus, aut aluo laborant. Si in continua febre puero venter nihil reddit, mutaturque ei color, nec somnus (*c*) accedit, ploratque is assidue, metuenda neruorum distentio est. Frequens autem destillatio in corpore tenui longoque, tabem timendam esse testatur. Vbi pluribus diebus non descendit aluus, docet, aut subitam dejectionem, aut febriculam instare. Vbi pedes tument, & longæ dejectiones sunt, aut dolor in imo ventre & coxis est, aqua inter cutem instat; sed hoc morbi genus ab ilibus oriri solet. Idem propositum periculum est his, quibus, cum voluntas desidendi est, venter nihil reddit, nisi & ægre & durum. Cum tumor in (*d*) pedibus est, idemque modo dextra, modo sinistra parte ventris, inuicem oritur atque finitur, a jocinore id malum proficisci videtur. Ejusdem morbi nota est, ubi circa, (*e*) umbilicum intestina torquentur (στρόφον Græci nominant) coxæque dolores manent, qui neque tempore, neque remediis soluuntur. Dolor autem articulorum, prout in pedibus, manibusue, aut alia qualibet parte sic est, vt eo loco nerui contrahantur; aut si id membrum, ex leui causa fatigatum, æque frigido,

(*a*) II. Præd. XXXIX. 1. 2. 3. (*b*) II. Præd. XXXIX. 7. 8. (*c*) Aph. III. 18. (*d*) Præn. VIII. 4. (*e*) Aph. IV. II.

gido, calidoque offenditur, ποδάγραν, χειράγραν ue, vel ejus articuli, in quo id sentitur, morbum futurum esse denunciat. Quibus in pueritia sanguis ex naribus fluxit, dein fluere desiit, hi vel capitis doloribus conflictentur necesse est, vel in articulis aliquas exulcerationes graues habeant, vel aliquo morbo etiam debilitentur. Quibus fœminis menstrua non proueniunt, necesse est capitis acerbissimi dolores sint, vel quælibet alia pars morbo infestetur. Eademque his pericula sunt; quibus articulorum vitia, vt dolores, tumoresque, sine podagra similibusque morbis, oriuntur, & desinunt. Vtique, si sæpe tempora iisdem dolent, noctuque corpora insudant, frons prurit, lippitudinis metus est. Si mulier a partu vehementes dolores habet, neq; alia præterea signa mala sunt, circa vigesimum diem aut sanguis per nares erumpet, aut in inferioribus aliquid abscedet. Quicunque etiam dolorem ingentem circa tempora & frontem habebit, ei alterutra ratione finiet: magisque, si juvenis erit, per sanguinis profusionem; si senior, per suppurationem. Febris autem, quæ subito sine ratione, sine bonis signis finita est, fere revertitur. Cui fauces sanguine & interdiu & noctu replentur, sic, vt neque capitis dolores, neque præcordiorum, neque tussis, neque vomitus, neque febricula præcesserit, hujus aut in naribus, aut in faucibus vlcus reperietur. Si mulieri ex inguine febricula orta est, neq; causa appa-

ret,

ret, vlcus in vulva eſt. *(f)* Vrina autem craſſa, ex qua quod deſidit, album eſt, ſignificat circa articulos, aut circa viſcera dolorem, metumque morbi eſſe. Eadem viridis, aut viſcerum dolorem, tumoremque cum aliquo periculo ſubeſſe, aut corpus certe integrum non eſſe, teſtatur. At ſi ſanguis aut pus *(g)* in vrina eſt, vel veſica, vel renes exulcerati ſunt. Si hæc craſſa carunculas *(h)* quaſdam exiguas aut quaſi capillos habet, aut ſi *(i)* bullat, aut male *(k)* olet, aut interdum quaſi arenam, interdum quaſi ſanguinem trahit, dolent autem coxæ, quæque inter has ſuperque pubem ſunt, & accedunt frequentes ructus, interdum vomitus bilioſus extremæque partes frigeſcunt, vrinæ crebra cupiditas, ſed magna difficultas eſt, & quod inde excretum eſt, aquæ ſimile, vel rufum, vel pallidum eſt, paulum tamen in eo leuamenti eſt, aluus vero cum multo ſpiritu redditur, vtique in renibus vitium eſt. At ſi paulatim deſtillat, vel ſi ſanguis per hanc editur, & in eo quædam cruenta concreta ſunt, idque ipſum cum difficultate redditur, & circa pubem interiores partes dolent, in eadem veſica vitium eſt. Calculoſi vero his indiciis cognoſcuntur. Difficulter vrina redditur; paulatimque, interdum etiam ſine voluntate, deſtillat. Eadem arenoſa *(l)* eſt, nonnunquam aut ſanguis, aut cruentum,

(*f*) Aph. IV, 74. Plin. XXVIII, 6. (*g*) Aph. IV, 75. *h*) Aph. IV, 76. (*i*) Plin. XXVIII, 6. (*k*) Aphor. IV, 81. (*l*) Aph. IV, 79.

aut purulentum aliquid cum ea excernitur. Eamque quidam promptius recti, quidam resupinati, maximeque hi qui grandes calculos habent, quidam etiam inclinati reddunt, colemque extendendo dolorem leuant. Grauitatis quoque cujusdam in ea parte sensus est; atque ea cursu, omnique motu augetur. Quidam etiam, cum torquentur, pedes inter se, subinde mutatis vicibus, implicant. Fœminæ vero oras naturalium suorum manibus admotis scabere crebro coguntur. Nonnunquam, si digitum admoverint, vbi vesicæ ceruicem is vrget, calculum sentiunt. At, qui spumantem sanguinem excreant, his in pulmone vitium est. Mulieri gravidæ *(m)* sine modo fusa aluus elidere partum potest. Eidem si lac *(n)* ex mammis profluit, imbecillum est, quod intus gerit. Duræ mammæ, sanum illud esse, testantur. Frequens *(o)* singultus, & præter consuetudinem continus, jecur inflammatum esse, significat. Si *(p)* tumores super vlcera subito esse desierunt, idque à tergo incidit, vel distentio neruorum, vel rigor timeri potest: at, si á priore parte id euenit, vel lateris acutus dolor, vel insania expectanda est. Interdum etiam hujusmodi casum, quæ tutissima inter hæc est, profusio alui sequitur. Si ora *(q)* venarum, sanguinem solita fundere, subito suppressa sunt, aut aqua inter cutem, aut tabes sequitur. Eadem tabes

(m) Aph. v, 34. *(n)* Aph. v, 52. *(o)* Aph. VII, 17. *(p)* Aph. v, 65. *(q)* Aph. VI, 2.

bes subit, si in lateris dolore orta suppuratio intra (r) quadraginta dies purgari non potuit. At, si longa (ſ) tristitia cum longo timore & vigilia est, atræ bilis morbus subest. Quibus sæpe ex naribus fluit sanguis, his aut lien tumet aut capitis dolores sunt: quos sequitur, vt quædam ante oculos tanquam imagines obuersentur. At, quibus magni lienes sunt, his (t) gingiuæ malæ sunt, & os olet, aut sanguis aliqua parte prorumpit. Quorum si nihil euenit, necesse est in cruribus mala vlcera, & ex his nigræ cicatrices fiant. Quibus causa doloris, neque sensus (u) ejus est, his mens laborat. Si in ventrem (x) sanguis confluxit, ibi in pus vertitur. Si à coxis, & ab inferioribus partibus dolor in pectus transit, neque vllum signum malum accessit, suppurationis eo loco periculum est. Quibus sine febre aliqua parte dolor, aut prurigo, cum rubore & calore est, ibi aliquid suppurat. Vrina quoque, quæ in homine parum sano liquida est, circa aures futuram aliquam suppurationem esse denunciat.

Hæc vero, cum sine febre quoque vel latentium, vel futurarum rerum notas habeant, multo certiora sunt, vbi febris accessit; atque etiam aliorum morborum tum signa nascuntur.

(r) Aph. v, 15. (ſ) Aph. vi, 23. (t) De Int. Aff. xxxiv, 9. 10. Æg. de Re. Med. l. III. c. 49. (u) Aph. II, 6. (x) Aph. vi, 20.

Ergo protinus insania timenda est, vbi expeditior alicujus, quam sani fuit, sermo est, subitaque loquacitas orta est, & hæc ipsa solito audacior; aut vbi raro quis & vehementer spirat, venasque concitatas habet, præcordiis duris & tumentibus. Oculorum (*y*) quoque frequens motus; & in capitis dolore offusæ oculis tenebræ: vel, nullo dolore substante, somnus ereptus, continuataque nocte,& die vigilia; vel prostratum (*z*) contra consuetudinem corpus in ventrem, sic, vt ipsius alui dolor id non coegerit; item, robusto adhuc corpore, insolitus dentium stridor, insaniæ signa sunt. Si quid etiam abscessit, &, ante quam sputum prodiret, manente adhuc in corpore solita febre, subsedit, periculum affert primum furoris, deinde interitus. Auris (*a*) quoque dolor acutus, cum febre continua vehementique, sæpe mentem turbat: & ex eo casu juniores interdum intra septimum diem moriuntur; seniores tardius: quoniam neque æque magnas febres experiuntur, neque æque insaniunt. Ita sustinent, dum is affectus in pus vertatur. Suffusæ quoque (*b*) sanguine mulieris mammæ, furorem venturum esse, testantur. Quibus autem longæ (*c*) febres sunt, his aut abscessus aliqui, aut articulorum dolores erunt. Quorum faucibus in febre illiditur spiritus, instat his

(*y*) Coac. præn. III. 332. 333. (*z*) Coac. præn. VI. 104. (*a*) Coac. Præn. III, 58. (*b*) Aph. V, 40. (*c*) Aph. IV. 44.

his neruorum diſtentio. Si angina ſubito (*d*) finita eſt, in pulmonem id malum tranſit: idque ſæpe intra ſeptimum diem occidit: quod niſi incidat, ſequitur, vt aliqua parte ſuppuret. Denique, poſt alui longam reſolutionem (*e*) tormina: poſt hæc, inteſtinorum læuitas oritur. Poſt nimias deſtillationes, tabes (*f*). Poſt lateris (*g*) dolorem, vitia pulmonum: poſt hæc, (*h*) inſania. Poſt magnos (*i*) feruores corporis, neruorum rigor, aut diſtentio. Ubi caput (*k*) vulneratum eſt, delirium: vbi vigilia (*l*) torſit, neruorum diſtentio: vbi vehementer venæ (*m*) ſupra vlcera mouentur, ſanguinis profluuium erit.

Suppuratio vero pluribus modis excitatur. Nam ſi longæ febres ſine dolore, ſine manifeſta cauſa remanent, in aliquam partem id malum incumbit, ſed in junioribus tantum: nam in ſenioribus ex ejusmodi morbo quartana fere naſcitur. Eadem ſuppuratio fit, ſi præcordia dura & dolentia ante (*n*) diem vigeſimum hominem non ſuſtulerunt, neque ſanguis ex naribus fluxit, maximeque in adoleſcentibus; utique, ſi inter principia aut oculorum caligo, aut capitis dolores fuerunt: ſed tum in inferioribus partibus aliquid abſcedit. At ſi præcordia tumorem (*o*) mollem habent, neque habere intra ſexagin-

(*d*) Aph. v. 10. Act. Meth. Med. I. 17. (*e*) Aph. VII. 75. (*f*) De l. in Hom. XXVII. 1. (*g*) Aph. VII. 11. (*h*) Aph. VII. 12. (*i*) Aph. VII. 13. (*k*) Aph. VII. 14. (*l*) Aph. VII. 18. (*m*) Aph. VII. 21. (*n*) Coac. Præn. II. 228. (*o*) Coac. II. 232.

xaginta dies desinunt, hæretque per omne id tempus febris, tum in superioribus partibus fit abscessus: ac, si inter ipsa initia sanguis e naribus non fluit, circa aures erumpit. Cumque omnis longus tumor ad suppurationem fere spectet, magis eo tendit is, qui in præcordiis, quam is, qui in ventre est: & is qui supra umbilicum, quam is qui infra est. Si lassitudinis etiam sensus in febre est, vel in maxillis, vel in articulis aliquid abscedit. Interdum quoque vrina tenuis & cruda sic diu fertur, vt alia salutaria signa sint, exque eo casu plerunque infra transversum septum (quod διάφραγμα Græci vocant) fit abscessus. Dolor pulmonis, si neque per sputa, neque per cucurbitulas, neque per sanguinis detractionem, neque per victus rationem finitus est, vomicas aliquas interdum excitat, aut circa vigesimum diem, aut circa tricesimum, aut circa quadragesimum, nonnunquam etiam circa sexagesimum. Numerabimus autem ab eo die, quo primum febricitauit aliquis, aut inhorruit, aut grauitatem ejus partis sensit. Sed hæ vomicæ modo à pulmone, modo à costarum parte nascuntur. Quod suppurat, ea parte, quam afficit, dolorem inflammationemque concitat, ipsumque calidius est; &, si in partem sanam aliquis decubuit, onerare eam ex pondere aliquo videtur. Omnis etiam suppuratio, quæ nondum oculis patet, sic deprehendi potest: si febris non dimittit, eaque interdiu

leuior

leuior eſt, noctu increſcit; (*p*) multus ſudor oritur; cupiditas tuſſiendi eſt, & pene nihil in tuſſi excreatur? oculi caui ſunt; malæ rubent; venæ ſub lingua inalbeſcunt; in manibus fiunt adunci ungues; digiti, maximeque ſummi, calent, in pedibus (*q*) tumores ſunt; ſpiritus difficilius trahitur; cibi faſtidium eſt; puſtulæ toto corpore oriuntur. Quod ſi protinus initio dolor & tuſſis fuit, & ſpiritus difficultas, vomica, vel ante vel circa vigeſimum diem erumpet. Si ſerius iſta cœperint, neceſſe eſt quidem increſcant, ſed quo minus cito adfuerit, eo tardius ſolventur. Solent etiam in graui morbo pedes cum digitis unguibusque nigreſcere, quod ſi non eſt mors conſecuta, & reliquum corpus conualuit, pedes tamen decidunt.

CAPUT VIII.

Quæ notæ in quoque morbi genere vel ſpem vel pericula oſtendant.

SEQUITUR, vt in quoque morbi genere proprias notas explicem, quæ vel ſpem, vel periculum oſtendant. Ex veſica dolenti, ſi purulenta (*a*) vrina proceſſit, in quæ eo læue & album ſubſedit, metum detrahit. In pulmonis morbo, ſi ſputo (*b*) ipſo leuatur dolor, quamuis id purulentum eſt, tamen, ſi æger facile ſpirat, facile excreat, morbum ipſum non difficulter fert, poteſt ei ſecunda valetudo contingere. Neque in-

E 4 ter

(*p*) De loc. in Hom. XXVIII. 12. (*q*) De loc. in Hom. XXVIII, 8. (*a*) Præn. XIX. II. (*b*) Præd. XIII. 16. præn. II, XII. 2.

ter initia terreri conuenit, si protinus sputum mistum est rufo quodam sanguine, dummodo statim sedetur. Laterum (*c*) dolores, suppuratione facta, deinde intra quadragesimum diem purgata, finiuntur. Si in jocinore vomica est, & ex ea fertur pus purum (*d*) & album, salus ei facilis. Id enim malum in tunica est. Ex suppurationibus vero hæ tolerabiles sunt, quæ in (*e*) exteriorem partem feruntur, & acuuntur. At ex his, quæ intus (*f*) procedunt, hæ leuiores, quæ conclusæ cutem non afficiunt, eamque & sine dolore & ejusdem coloris, cujus reliquæ partes sunt, finiunt esse. Pus (*g*) quoque, quacunque parte erumpit, si est læue, album & vnius modi, sine vllo metus est; &, quo effuso, febris protinus conquieuit, desieruntque vrgere cibi fastidium & potionis desiderium. Si quando etiam suppuratio descendit in crura, sputumque ejusdem factum pro rufo purulentum est, periculi minus est. At in tabe ejus, qui saluus futurus est, sputum esse debet album, (*h*) æquale, totum, ejusdemque coloris, sine pituita: eique etiam simile esse oportet, si quid in nares à capite destillat. Longe optimum est, (*i*) febrem omnino non esse: secundum est, tantillam esse, vt neque tantulum cibum impediat, neque crebram sitim faciat. Aluus (*k*) in hac valetudine ea tuta est, quæ quotidie coacta, eaque conueni-

(*c*) Aph. v. 15. (*d*) Aph. VII. 45. (*e*) Præn. VII. 3. (*f*) Præn. VII. 5. (*g*) Præn. VII. 6. (*h*) Prædict. II. XII. 2. (*i*) præd. II. 12. 4. (*k*) Præd. II. XII. 5.

nientia his, quæ assumuntur, reddit. Corpus id, quod minime tenue, maximeque lati (*l*) pecto-ris atque setosi est, cujusque cartilago exigua, & carnosa est. Super tabem, si mulieri quoque suppressa menstrua fuerunt, & circa pectus atque scapulas dolor mansit, subitoque (*m*) sanguis erupit, leuari morbus solet; nam & tussis minuitur, & sitis atque febriculæ desinunt. Sed iisdem (*n*) fere, nisi redit sanguis, vomica erumpit: quæ quo cruentior, eo melior est. Aqua autem inter cutem minime terribilis est, quæ nullo antecedente morbo cœpit: deinde, quæ longo morbo superuenit; vtique, si firma (*o*) viscera sunt; si spiritus facilis; si nullus dolor; si sine calore corpus est; æqualiterque in extremis partibus macrum est; Si venter mollis; Si nulla (*p*) tussis; nulla sitis; si lingua, ne per somnum quidem, inarescit; si cibi cupiditas est; si venter medicamentis mouetur; si per se excernit mollia & figurata; si non extenuatur; si vrina, & vini mutatione, & epotis aliquibus medicamentis mutatur; si corpus sine lassitudine est, & motum facile sustinet: siquidem in quo omnia hæc sunt, is ex toto tutus est: in quo plura ex his sunt, is in bona spe est. Articulorum vero vitia, vt podagræ chiragræque, si juuenes (*q*) tentarunt, neque callum induxerunt: solui possunt: maximeque (*r*) torminibus leniuntur, & si quo-

(*l*) Præd. II. XII. 7. (*m*) II. Præd. XIV. 3. (*n*) II. Præd. XIV. 6. 7. (*o*) II. Præd. XI. 6. (*p*) II. Præd. XI. 16. (*q*) II. Præd. XV. 6. 7. 8. (*r*) II. Præd. XV. 4.

cunque modo venter fluit. Item morbus (*s*) comitialis ante pubertatem ortus, non ægre finitur. Et, in quo ab vna parte corporis venientis accessionis sensus incipit, optimum est à manibus pedibusue initium fieri: deinde, à lateribus: pessimum inter hæc, à (*t*) capite. Atque in his quoque ea maxime prosunt, quæ per dejectiones excernuntur. Ipsa autem dejectio sine vlla noxa est, quæ sine febre est; si celeriter desinit; si contrectato ventre nullus motus ejus sentitur; si extremam aluum spiritus sequitur. Ac ne tormina quidem periculosa sunt, si sanguis & strigmenta descendunt, dum febris cæteræque accessiones hujus morbi absint: adeo vt etiam grauida (*v*) mulier, non solum conservari possit, sed etiam partum reseruare. Prodestque in hoc morbo, si jam ætate aliquis processit. Contra, intestinorum (*x*) læuitas facilius a teneris ætatibus depellitur: vtique, si ferri vrina, & ali cibo corpus incipit. Eadem ætas prodest & in coxæ dolore, & humerorum, & in omni resolutione neruorum. Ex quibus coxa, si sine torpore est, si leuiter friget, quamuis magnos dolores habet, tamen & facile & mature sanatur: resolutumque membrum, si nihilo minus alitur, fieri sanum potest, Oris resolutio etiam, aluo cita finitur. Omnisque dejectio (*y*) lippienti prodest. At, varix (*z*) ortus vel per ora

(*s*) II. Præd. XVI. 1. Aph. V. 7. (*t*) II. Præd. XVI. 7. (*v*) II. Præd. XXX. 14. (*x*) II. Præd. XXI. 12. 15. 16. (*y*) Aph. VII. 17. (*z*) Aph. VI. 21.

ora venarum ſubita profuſio ſanguinis vel tormina, inſaniam tollunt. Humerorum (*a*) dolores, qui ad ſcapulas vel manus tendunt, vomitu atræ bilis ſoluuntur. Et quiſquis dolor deorſum tendit, ſanabilior eſt. Singultus (*b*) ſternutamento finitur. Longas dejectiones (*c*) ſupprimit vomitus. Mulier ſanguinem vomens, (*d*) profuſis menſtruis, liberatur. Quæ menſtruis (*e*) non purgatur, ſi ſanguinem ex naribus fudit, omni periculo vacat. Quæ locis laborat, aut difficulter (*f*) partum edit, ſternutamento leuatur. Cui calor & (*g*) tremor eſt, ſaluti delirium eſt. Lienoſis bono (*h*) tormina ſunt. Denique, ipſa febris, quod maxime mirum videri poteſt, ſæpe præſidio eſt. Nam & (*i*) præcordiorum dolores, ſi ſine inflammatione ſunt, finit; & in jocinoris (*k*) dolore ſuccurrit; & neruorum diſtentionem (*l*) rigoremque, ſi poſtea cœpit, ex toto tollit; & ex difficultate vrinæ morbum tenuioris inteſtini ortum, ſi vrinam per calorem mouet, levat. At dolores capitis, quibus oculorum caligo, & rubor cum quadam frontis prurigine accedunt, ſanguinis (*m*) profuſione, vel fortuita, vel etiam petita, ſummouentur. Si capitis, ac frontis (*n*) dolores ex vento, vel frigore, aut æſtu ſunt, grauedine & ſternutamentis finiuntur. Febrem

(*a*) II. Præd. XLIV. 2. (*b*) Aph. VI. 13. (*c*) Aph. VI. 15. (*d*) Aph. V. 32. (*e*) Aph. V. 33. (*f*) Aph. V. 35. (*g*) Aph. VI. 26. (*h*) Aph. VI. 48. (*i*) Aph. VI. 40. (*k*) Aph. VII. 52. (*l*) Aph. IV. 57. (*m*) Aph. VI 12. II. præd. XXXVI. 5. (*n*) II. Præd. XXXVI. 8.

brem autem *(o)* ardentem, quam Græci καυσώδη vocant, ſubitus horror exoluit. Si in febre aures *(p)* obtuſæ ſunt, ſi ſanguis e naribus fluxit, aut venter reſolutus eſt, illud malum definit ex toto. Nihil plus aduerſus *(q)* ſurditatem, quam bilioſa aluus poteſt. Quibus in fiſtula *(r)* vrinæ minuti abſceſſus, quos φύματα Græci vocant eſſe cœperunt; iis, ubi pus ea parte profluxit, ſanitas redditur. Ex quibus cum pleraque per ſe proueniant, ſcire licet, inter ea, quæ ars adhibet, naturam plurimum poſſe. Contra, ſi caput in febre continenti dolet, neque quicquam remittit, malum atque mortiferum eſt: maximeque id periculum eſt pueris, à ſeptimo anno ad quartum decimum. In pulmonis morbo, ſi ſputum primis diebus non fuit, deinde à ſeptimo die cœpit, & vltra ſeptimum manſit, periculoſum eſt: qnantoque magis mixtos, neque inter ſe diductos colores habet, tanto deterius. Et tamen nihil pejus eſt, quam ſincerum id edi, ſiue rufum eſt, ſiue cruentum, ſiue *(ſ)* album, ſiue glutinoſum, ſiue pallidum, ſiue ſpumans: nigrum *(t)* tamen peſſimum eſt. In eodem morbo periculoſa ſunt, tuſſis, deſtillatio; etiam, quod alias ſalutare habetur, *(v)* ſternutamentum. Periculoſisſimumque eſt, ſi hæc ſecuta ſubita *(x)* dejectio eſt. Fere vero, quæ in pulmonis, eadem in lateris doloribus, & mitiora ſigna, & aſpe-

(o) Aph. IV. 58. *(p)* Aph. IV. 60. *(q)* Aph. IV. 28. *(r)* Aph. IV. 82. *(ſ)* Præn. 13. 6. *(t)* Præn. XIII. 8. *(v)* Coac. præn. ſIII. 174. Præn. XIII. 10. *(x)* Aph. V. 12.

asperiora esse consuerunt. Ex jocinore si pus (y) cruentum exit, mortiferum est. At ex suppurationibus hæ (z) pessimæ sunt, quæ intus tendunt, sic vt exteriorem quoque cutem decolorent: ex his deinde, quæ in exteriorem partem prorumpit; tum quæ maximæ, quæque planissimæ sunt. Quod si, ne rupta quidem vomica, vel pure extrinsecus emisso, febris quieuit, aut quamuis quieuerit, tamen repetit; item, si sitis est, si cibi fastidium, si venter liquidus, si pus est liuidum & pallidum, si nihil æger excreat nisi pituitam spumantem, periculum certum est. Atque ex his quidem suppurationibus, quas pulmonum morbi concitarunt, fere senes moriuntur: ex cæteris juniores. At in tabe sputum mixtum purulentum, febris assidua, quæ & cibi tempora eripit, & siti affligit, in corpore tenui periculum subesse testatur. Si quis etiam in eo morbo diutius traxit, ubi capilli (a) fluunt; vbi vrina quædam (b) araneis similia supersidentia ostendit; atque in sputis odor (c) fœdus est; maximeque, vbi post hæc orta dejectio est, protinus moritur: vtique, si tempus (d) autumni est, quo fere, qui cætera parte anni traxerunt, resoluuntur. Item, pus expuisse in hoc morbo, deinde ex toto spuere (e) desiisse, mortiferum est. Solet etiam in adolescentibus is morbus, ex vomica, fistulave ori-

(y) Aphor. 7.45. (z) Præn. vii. (a) Aphor. v. 11. (b) præn. xii. 1. Coac. præn. v. 49. (c) Aph. v. 11. (d) Aph. iii. 10. (e) Aph. vii. 16. 78.

oriri. Qui non facile ſaneſcunt, niſi ſi multa ſigna bonæ valetudinis ſubſecuta ſunt. Ex reliquis (*f*) vero minime facile ſanantur virgines, aut eæ mulieres, quibus ſuperuenit tabes, quod menſtrua ſuppreſſa ſint. Cui vero ſano (*g*) ſubidus dolor capitis ortus eſt, dein ſomnus oppresſit, ſic vt ſtertat, neque expergiſcatur, intra ſeptimum diem pereundum eſt: magis ſi, cum aluus cita non anteceſſerit, palpebræ dormientis non coeunt, ſed album oculorum apparet. Quos tamen ita mors ſequitur, ſi id malum non eſt febre diſcuſſum. At (*h*) aqua inter cutem, ſi ex acuto morbo cœpit, ad ſanitatem raro perducitur: vtique, ſi contraria his, quæ ſupra poſita ſunt, ſubſequuntur. Æque in ea quoque tuſſis (*i*) ſpem tollit: item, ſi ſanguis ſurſum (*k*) deorſumue erupit, & aqua medium corpus impleuit. Quibusdam etiam in hoc morbo (*l*) tumores oriuntur, deinde deſinunt, deinde rurſus aſſurgunt. Hi quidem tutiores ſunt, quam qui ſupra comprehenſi ſunt, ſi attendunt: ſed fere fiducia ſecundæ valetudinis opprimuntur. Illud jure aliquis mirabitur, quomodo quædam ſimul & affligant noſtra corpora, & parte aliqua tueantur. Nam, ſiue aqua inter cutem quem impleuit, ſiue in magno (*m*) multum puris coiit, ſimul id omne effudiſſe, æque mortiferum eſt, ac ſi quis ſani corporis vul-

(*f*) II. præd. XIII. 5. (*g*) Aph. VI. 51. (*h*) præn. VIII. 1. (*i*) Aph. VI. 31. VII. 47. (*k*) II. præd. XI. 30. (*l*) III. præd. XI. 33. (*m*) Aph. VI. 27.

vulnere factus exanguis est. Articuli vero cui sic dolent, vt super eos ex callo quædam tubercula innata sint, nunquam liberantur: quæque eorum vitia vel in (n) senectute cœperunt, vel in senectutem ab adolescentia peruenerunt, vt aliquando leniri possunt, sic nunquam ex toto finiuntur. Morbus quoque comitialis post annum quintum & vigesimum ortus ægre curatur: multoque ægrius is: qui post quadragesimum annum cœpit; adeo vt in eo ætate aliquid in natura spei, vix quidquam in medicina sit. In eodem morbo, si simul totum (o) corpus afficitur, neque ante in partibus aliquis venientis mali sensus est, sed homo ex improuiso concidit, cujuscunque is ætatis est, vix sanescit: si vero, aut mens læsa est, aut neruorum facta resolutio, medicinæ locus non est. Dejectiontbus (p) quoque si febris accessit; si inflammatio jocinoris, aut præcordiorum, aut ventris; si immodica sitis; si longius tempus; si aluus varia; si cum dolore est, etiam mortis periculum subest: maximeque, si inter hæc tormina vetera esse cœperunt. Isque morbus maxime (q) pueros absumit vsque ad annum decimum: cæteræ ætates facilius sustinent. Mulier (r) quoque grauida ejusmodi casu rapi potest: atque, etiamsi ipsa conualuit, partum tamen perdit. Quin etiam tormina (ſ) ab atra bile orsa morti-

fera

(n) II. Præd. xv, 2. (o) II. Præd. xvi, 4. p. II. Præd. xxx, 3. 4. (q) II. Præd. xxx, 10. (r) II. Præd. xxx, 14. (ſ) Aph. 3v, 24.

fera ſunt: aut ſi ſub his, extenuato jam corpore, ſubito nigra aluus profluxit. At inteſtinorum (*t*) læuitas periculoſior eſt, ſi frequens dejectio eſt; ſi venter omnibus horis & cum ſono & ſine hoc profluit; ſi ſimiliter noctu & interdiu; ſi, quod excernitur, aut crudum eſt, aut nigrum, &, præter id, etiam læue, & mali odoris; ſi ſitis vrget; ſi poſt potionem vrina non redditur (quod euenit, quia tunc liquor omnis non in veſicam, ſed in inteſtina deſcendit) ſi os exulceratur; ſi rubet facies, & quaſi maculis quibusdam colorum omnium diſtinguitur; ſi venter eſt quaſi fermentatus, pinguis atque rugoſus; ſi & cibi cupiditas non eſt. Inter quæ cum euidens mors ſit, multo euidentior eſt, ſi jam in longinquum quoque id vitium eſt: maxime etiam, ſi in corpore ſenili eſt. Si vero in tenuiore inteſtino morbus eſt, vomitus, ſingultus, neruorum diſtentio, delirium, mala ſunt. At in morbo arquato (*v*) durum fieri jecur, perniciosiſſimum eſt. Quos lienes (*x*) male habent, ſi tormina prehenderunt, deinde conuerſa ſunt vel in aquam inter cutem, vel in inteſtinorum levitatem, vix vlla medicina periculo ſubtrahit. Morbus inteſtini tenuioris ex vrinæ (*y*) difficultate, niſi febre reſolutus eſt, intra ſeptimum diem occidit. Mulier (*z*) ex partu, ſi cum febre uehementibus etiam & aſſiduis capitis doloribus premitur, in periculo mortis eſt. Si do-

(*t*) II. Præd. XXXI, 2, 3, 4. (*v*) Aph. VI, 42. (*x*) Aph. VI, 43. (*y*) Aph. VI, 44. (*z*) Aph. V, 55.

dolor atque inflammatio eſt in his partibus, quibus viſcera continentur, frequenter ſpirare, ſignum malum eſt. Si ſine cauſa longus dolor capitis eſt, & in ceruices ac ſcapulas tranſit, rurſusque in caput reuertitur, aut a capite ad ceruices ſcapulasque peruenit, perniciofus eſt: niſi vomicam aliquam excitat, ſic, vt pus extusſiatur; aut niſi ſanguis ex aliqua parte prorumpit; aut niſi in capite multa porrigo, totoue corpore puſtulæ ortæ ſunt. Æque magnum malum eſt, vbi torpor *(a)* atque prurigo peruagantur, modo per totum caput, modo in parte; aut ſenſus alicujus ibi quaſi frigoris eſt, eaque ad ſummam quoque linguam perueniunt. Et, cum in iisdem ex abſceſſibus auxilium ſit, eo tamen difficilior ſanitas eſt, quo minus ſæpe ſub his malis illi ſubſequuntur. In coxæ *(b)* vero doloribus, ſi vehemens torpor eſt, frigeſcitque crus & coxa, aluusque niſi coacta non reddit, idque, quod excernitur, mucoſum eſt, jamque ætas ejus hominis quadrageſimum annum excesſit, is morbus erit longiſſimus, minimumque annuus; neque finiri poterit, niſi aut vere, aut autumno. Difficilis æque curatio eſt, in eadem ætate, vbi humerorum dolor *(c)* vel ad manus peruenit, vel ad ſcapulas tendit, torporemque & dolorem creat, neque bilis vomitu leuata eſt. Quacunque vero parte corporis membrum aliquod reſolutum eſt, ſi neque *(d)*

F mo-

(a) II. Præd. XXXVII. *(b)* II. Præd. XLV, 2. ad 8. *(c)* II. Præd. XL. V, 1, 2. *(d)* II. Præd. XLII, 8.

mouetur, & emacreſcit, in priſtinum habitum non reuertitur; eoque minus, quo vetuſtius (e) id vitium eſt, & quo magis in corpore ſenili eſt. Omnique reſolutioni neruorum ad mediciniam non idonea tempora ſunt hiems (f) & autumnus: aliquid ſperari poteſt vere & æſtate. Isque morbus mediocris vix ſanatur, vehemens ſanari non poteſt. Omnis etiam dolor minus medicinæ paret, qui ſurſum (g) procedit. Mulieri (h) grauidæ ſi ſubito mammæ emacuerunt, abortus periculum eſt. Quæ neque (i) peperit, neque grauida eſt, ſi lac habet, a menſtruis defecta eſt. Quartana (k) æſtiua, breuis: autumnalis fere longa eſt; maximeque, quæ cœpit hieme appropinquante. Si ſanguis (l) profluxit, deinde ſecuta eſt dementia cum diſtentione neruorum, periculum mortis eſt. Itemque, ſi medicamentis (m) purgatum & adhuc inanem, neruorum diſtentio oppresſit: aut ſi in magno dolore, extremæ partes frigent. Neque is ad vitam (n) redit, qui ex ſuſpendio, ſpumante ore detractus eſt. Aluus (o) nigra, ſanguini atro ſimilis, repentina, ſiue cum febre, ſiue etiam ſine hac eſt, pernicioſa eſt.

CAPUT IX.

De Morborum curationibus.

COGNITIS indiciis, quæ nos vel ſpe conſolentur, vel metu terreant, ad curationes mor-

(e) II. Præd. XLIII, 2, 3. (f) Præd. XLIII, 4. (g) II. Præd. XLVI, 9. (h) Aph. V, 37. (i) Aph. V, 39. (k) Aph. II, 25. (l) Aph. V, 3. (m) Aph. V, 4. (n) Aph. II. 43. (o) Aph. IV, 21.

morborum tranſeundum eſt. Ex his quædam communes ſunt, quædam propriæ. Communes, quæ pluribus morbis opitulantur. Propriæ, quæ ſingulis. Ante de communibus dicam. Ex quibus tamen quædam non ægros ſolum, ſed ſanos quoque ſuſtinent, quædam in aduerſa tantum valetudine adhibentur.

Omne vero auxilium corporis, aut demit aliquam materiam, aut adjicit, aut euocat, aut reprimit, aut refrigerat, aut calefacit, ſimulque aut durat, aut mollit. Quædam non vno modo tantum, ſed etiam duobus inter ſe non contrariis adjuuant. Demitur materia, ſanguinis detractione, cucurbitula, dejectione, vomitu, frictione, geſtatione, omnique exercitatione corporis, abſtinentia, ſudore. De quibus protinus dicam,

CAPUT X.

De Sanguinis detractione per venas. (*a*)

SANGUINEM, inciſa vena, mitti nouum non eſt; ſed nullum pene morbum eſſe, in quo non mittatur, nouum eſt. Item, mitti junioribus, & fœminis vterum non gerentibus, vetus eſt. In pueris (*b*) vero idem experiri, & in ſenioribus, & in grauidis quoque mulieribus, vetus non eſt. Siquidem antiqui, primam vltimamque ætatem ſuſtinere non poſſe hoc auxilii genus judicabant; perſuaſerantque ſibi,

(*a*) Actuar, M. M. III, 1. (*b*) Actuar. M. M. III, 8.

mulierem grauidam, quæ ita curata esset, *(c)* abortum esse facturam. Postea vero vsus ostendit, nihil ex his esse perpetuum, aliasque potius obseruationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim, non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint. Ergo, si juuenis imbecillus est; aut si mulier, quæ grauida non est, parum valet, male sanguis mittitur, emoritur enim vis, si quæ supererat, hoc modo erepta. At firmus puer, & robustus senex, & grauida mulier valens, tuto sic curantur. Maxime tamen in his medicus imperitus falli potest: quia fere minus roboris illis ætatibus subest. Mulierique prægnanti post curationem quoque viribus opus est, non tantum ad se, sed etiam ad partum sustinendum. Non quicquid aut intentionem animi, aut prudentiam exigit, protinus ejiciendum est: cum præcipua in hoc ars sit, quæ non annos numeret, neque conceptionem solam videat, sed vires *(d)* æstimet, & ex eo colligat, possit necne superesse, quod vel puerum, vel senem, vel in vna muliere duo corpora simul sustineat. Interest etiam inter valens corpus, & obesum; inter tenue, & infirmum. Tenuioribus magis sanguis, plenioribus magis caro abundat. Facilius itaque illi detractionem ejusmodi sustinent: celeriusque eâ, qui nimium est pin-

(c) Aph. v, 31. (d) Soran. Ephes. Isag. c. 23.

pinguis, affligitur. Ideoque vis corporis melius ex venis, quam ex ipſa ſpecie æſtimatur.

Neque ſolum hæc conſideranda ſunt, ſed etiam morbi genus quod ſit: vtrum ſuperans, an deficiens materia læſerit: corruptum corpus ſit, an integrum. Nam ſi materia vel deeſt, vel integra eſt, iſtud alienum eſt. At ſi vel copia ſui male habet, vel corrupta eſt, nullo modo melius ſuccurritur, Ergo vehemens febris, vbi rubet corpus, plenæque venæ tument, ſanguinis detractionem requirit: item viſcerum morbi, neruorumque reſolutio, & rigor, & diſtentio: quicquid denique fauces difficultate ſpiritus ſtrangulat; quicquid ſubito ſupprimit vocem: quisquis intolerabilis dolor eſt; & quacunque de cauſa ruptum aliquid intus atque colliſum eſt: item malus corporis habitus; omnesque acuti morbi, qui modo, vt ſupra dixi, non infirmitate, ſed onere nocent.

Fieri tamen poteſt, vt morbus quidem id deſideret, corpus autem vix pati poſſe videatur: ſed, ſi nullum tamen appareat aliud auxilium, periturusque ſit, qui laborat, niſi temeraria quoque via fuerit adjutus, in hoc ſtatu boni medici eſt oſtendere, quam nulla ſpes ſine ſanguinis detractione ſit; faterique, quantus in hac ipſa re metus ſit: & tum demum, ſi exigatur, ſanguinem mittere. De quo dubitare in ejusmodi re non oportet, ſatius eſt enim anceps auxili-

um experiri, quam nullum. Idque maxime fieri debet, vbi nerui resoluti sunt; vbi subito aliquis obmutuit; vbi angina (*e*) strangulatur; vbi prioris febris accessio pene confecit, paremque subsequi verisimile est, neque eam videntur sustinere ægri vires posse.

Cum sit autem minime crudo sanguis mittendus, tamen ne id quidem perpetuum est, neque enim semper concoctionem res expectat. Ergo, si ex superiore parte aliquis decidit, si contusus est, si ex aliquo subito casu sanguinem vomit, quamuis paulo ante sumpsit cibum, tamen protinus ei demenda materia est, ne, si subsederit, corpus affligat. Idemque etiam in aliis casibus repentinis, qui strangulabunt, dictum erit. At, si morbi ratio patiatur, tum demum nulla cruditatis suspicione remanente id fiet. Ideoque ei rei videtur aptissimus aduersæ valetudinis dies secundus, aut tertius. Sed vt aliquando etiam primo die sanguinem mittere necesse est, sic nunquam vtile post diem quartum est, cum jam spatio ipso materia vel exhausta est, vel corpus corrupit; vt detractio imbecillum id facere possit, non possit integrum. Quod si vehemens febris vrget, in ipso impetu ejus sanguinem mittere, hominem jugulare est, expectanda ergo intermissio est: si non decedit, cum crescere desiit: si neque remissio speratur, tunc quoque, quamvis pejor, sola tamen occasio non omittenda est.

Fere etiam ista medicina, vbi necessaria est, in

(*e*) I. Epid. VI, 26.

in biduum diuidenda est. Satius est enim, primum leuare ægrum, deinde perpurgare, quam simul omni vi effusa fortasse præcipitare. Quod si in cura quoque aquæ, quæ inter cutem est, ita respondet; quanto magis necesse est in sanguine respondeat?

Mitti vero is debet, si totius corporis causa sit, ex brachio: si partis alicujus, ex ea ipsa parte, aut certe quam proxima; quia non vbique mitti potest, sed in temporibus, in brachiis, juxta talos. Neque ignoro, quosdam dicere, quam longissime (*f*) sanguinem inde, vbi lædit, esse mittendum; sic enim auerti materiæ cursum; at illo modo in id ipsum, quod grauatur, euocari. Sed id ipsum falsum est, proximum enim locum primo exhaurit: ex vlterioribus autem eatenus sanguis sequitur, quatenus emittitur: vbi is suppressus est, quia non trahitur, ne venit quidem. Videtur tamen vsus ipse docuisse, si caput fractum est, ex brachio potius sanguinem mittendum esse: si quod in humero vitium est, ex altero brachio, credo, quia si quid parum cesserit, opportuniores hæ partes injuriæ sunt, quam quæ jam male habent. Auertitur quoq; interdum sanguis, vbi alia parte prorumpens, alia emittitur, desinit enim fluere qua nolumus, inde objectis quæ prohibeant, alio dato itinere.

Mittere autem sanguinem cum sit expeditissimum, vsum habenti; tamen ignaro difficillimum

(*f*) De Nat. Hum. xxii, 4. De Venis. xiii, 6.

eſt. Juncta enim eſt vena arteriis, his nerui. Ita, ſi neruum ſcalpellus attigit, ſequetur neruorum *(g)* diſtentio, eaque hominem crudeliter conſumit. At arteria *(h)* inciſa neque coit, neque ſaneſcit: interdum etiam, vt ſanguis vehementer erumpat, efficit. Ipſius quoque venæ, ſi forte præciſa eſt, capita comprimuntur, neque ſanguinem emittunt. At ſi timide ſcalpellus demittitur, ſummam cutem lacerat, neque venam incidit. Nonnunquam etiam ea latet, neque facile reperitur. Ita multæ res id difficile inſcio faciunt, quod perito facillimum eſt.

Incidenda ad medium vena eſt. Ex qua cum ſanguis erumpit, colorem ejus habitumq; oportet attendere. Nam ſi is craſſus & niger eſt, vitioſus eſt; ideoque vtiliter effunditur: ſi rubet & pellucet, integer eſt; eaque miſſio ſanguinis adeo non prodeſt, vt etiam noceat, protinusque is ſupprimendus eſt. Sed id euenire non poteſt ſub eo medico, qui ſcit ex quali corpore ſanguis mittendus ſit. Illud magis fieri ſolet, vt æque niger aſſidue primo die profluat, quod quamuis ita eſt, tamen ſi jam ſatis fluxit, ſupprimendus eſt: ſemperque ante finis faciendus eſt, quam anima deficiat.

Deligandumque brachium ſuper impoſito expreſſo ex aqua frigida penicillo; & poſtero die aduerſo medio digito vena fricanda, vt recens coitus ejus reſoluatur, iterumque ſanguinem fun-

(g) 1. De Morb. III, 32. (h) 1. De Morb. VII, 21.

fundat. Siue autem primo, siue secundo die sanguis, qui crassus & niger initio fluxerat, & rubere, & pellucere cœpit, satis materiæ detractum est, atque quod superest, sincerum est: ideoque protinus brachium deligandum, habendumque ita est, donec valens cicatricula sit; quæ celerrime in vena confirmatur.

CAPUT XI.

De Sanguinis detractione per Cucurbitulas.

CUCURBITULARUM (*a*) vero duo genera sunt: æneum, & corneum. Ænea, altera parte patet; altera, clausa est. Cornea, altera parte æque patens, altera foramen habet exiguum. In æneum linamentum ardens conjicitur, ac sic os ejus corpori aptatur, imprimiturque, donec inhæreat. Cornea, per se corpori imponitur; deinde, vbi ea parte, qua exiguum foramen est, ore spiritus adductus est, superque cera cauum id clausum est, æque inhærescit. Vtraque non ex his tantum materiæ generibus, sed etiam ex quolibet alio recte fit. Ac si cætera defecerunt, caliculus quoque aut pultarius, oris compressioris, ei rei commode aptatur. Vbi inhæsit, si concisa ante scalpello cutis est, sanguinem extrahit: si integra est, spiritum. Ergo vbi materia, quæ intus est, lædit, illo modo: vbi inflatio, hoc imponi solet.

Vsus autem cucurbitulæ præcipuus est, vbi

(*a*) Prosp. Alpin. de Medic. Ægypt. II. 13.

non in toto corpore, ſed in parte aliqua vitium eſt, quam exhauriri ad confirmandam valetudinem ſatis eſt. Idque ipſum teſtimonium eſt, etiam ſcalpello ſanguinem, vbi membro ſuccurritur, ab ea potiſſimum parte, quæ jam læſa eſt, eſſe mittendum: quod nemo cucurbitulam diuerſæ parti imponit, niſi cum profuſionem ſanguinis eo auertit; ſed ei ipſi, quæ dolet, quæque liberanda eſt.

Opus eſſe cucurbitula poteſt in morbis longis (quamuis & iis jam ſpacium aliquod acceſſit) ſiue corrupta materia, ſiue ſpiritu male habente. In acutis quoque quibusdam, ſi & leuari corpus debet, & ex vena ſanguinem mitti, vires non patiuntur. Idque auxilium vt minus vehemens, ita magis tutum; neque vnquam periculoſum eſt, etiamſi in medio febris impetu, etiamſi in cruditate adhibetur. Ideoque vbi ſanguinem mitti opus eſt, ſi inciſa vena præceps periculum eſt, aut nobili in parte corporis vitium eſt, etiam huc potius confugiendum eſt, cum eo tamen, vt ſciamus, hic vt nullum periculum, ita leuius præſidium eſſe; nec poſſe vehementi (*b*) malo, niſi æque vehemens auxilium ſuccurrere,

CAPUT XII.
De Dejectione.

DEIECTIONEM autem antiqui variis medicamentis, crebraque alui ductione in omni-

(*b*) De Arte XIII. 16. Eraſm. Adag. *malo nodo.* Chryſ. ad Geneſ. cap. I. Homil. VI.

mnibus fere morbis moliebantur: dabantque aut nigrum veratrum, aut filiculam, aut ſquamam æris, quam λεπίδα χαλκοῦ Græci vocant; aut lactucæ marinæ lac, cujus gutta pani adjecta abunde purgat; aut lac vel aſininum, vel bubulum, vel caprinum, eique ſalis paulum adjiciebant, decoquebantque id, &, ſublatis his, quæ coierant, quod quaſi ſerum ſupererat, bibere cogebant.

Sed medicamenta ſtomachum fere lædunt. Ideoque omnibus catharticis aloë miſcenda eſt. Aluus ſi vehementius fluit, aut ſæpius ducitur, hominem infirmat. Ergo nunquam in aduerſa valetudine medicamentum ejus rei cauſa recte datur, niſi vbi is morbus ſine febre eſt. Vt cum veratrum nigrum, aut atra bile vexatis, aut cum (*a*) triſtitia inſanientibus, aut iis, quorum nerui parte aliqua reſoluti ſunt, datur. At, vbi febres ſunt, ſatius eſt ejus rei cauſa cibos potionesque aſſumere, qui ſimul & alant, & ventrem molliant. Suntque valetudinis genera, quibus ex lacte purgatio conuenit.

2. *De Alui ductione.* (*b*)

Plerumque vero aluus lotionibus ducenda eſt, quod, ab Aſclepiade (*c*) quoque ſic vituperatum, vt tamen ſeruatum ſit, video plerunque ſeculo noſtro, præteriri. Eſt autem ea moderatio,

(*a*) I. Diæt. XXXIII. 10. De Inſomn. VI. 5. de victu Acut. LVI. (*b*) Plutarch. de tuend. Valet p. 232. (*c*) Plin. XXVI. 3.

tio, quam is secutus videtur, aptissima, vt neque sæpe medicina tentetur, & tamen semel, vel summum bis, non omittatur, si caput graue est; si oculi caligant; si morbus majoris intestini est, quod Græci κόλον nominant, si in imo ventre, aut in coxa dolores sunt; si in stomachum quædam biliosa concurrunt, vel etiam pituita eo se, humorue aliquis aquæ similis confert; si spiritus difficilius redditur; si nihil per se venter excernit; vtique, si juxta quoque stercus est, & intus remanet; aut si stercoris odorem nihil dejiciens æger ex spiritu suo sentit; aut si corruptum est, quod excernitur; Aut si prima inedia febrem non sustulit; aut si sanguinem mitti, cum opus sit, vires non patiuntur, tempusue ejus rei præteriit; aut si multum ante morbum aliquis potauit; aut si is, qui sæpe, vel sponte, vel casu purgatus est, subito habet aluum suppressam. Seruanda vero illa sunt, ne ante diem tertium ducatur: ne vlla cruditate substante: ne in corpore infirmo, diuque in aduersa valetudine exhausto; neue in eo, cui satis aluus reddit quotidie, quiue eam liquidam habet: neue in ipso accessionis impetu; quia, quod tum infusum est, aluo continetur, regestumque in caput, multo grauius periculum efficit. Pridie vero abstinere debet æger, vt aptus tali curationi sit. Eodem die ante, aliquot horis, aquam calidam bibere, vt superiores ejus partes madescant: tum immittenda in aluum est, si leui medicina contenti sumus,

mus, pura aqua; si paulo valentiori, mulsa; si leni, aqua, in qua fœnum græcum, vel ptisana, vel malua decocta sit: si reprimendi causa, ex verbenis. Acris autem est marina aqua, vel alia sale adjecto: at vtraque decocta commodior est. Acrior fit, adjecto vel oleo, vel nitro, vel melle quoque. Si acrior est, eo plus extrahit, sed minus *facile sustinetur.* Id quod infunditur, neque frigidum esse oportet, neque calidum; ne alterutro modo lædat. Cum infusum est, quantum fieri potest, continere se in lectulo debet æger nec primæ cupiditati dejectionis protinus cedere: vbi necesse est, tum demum desidere. Fereque eo modo dempta materia, superioribus partibus leuatis, morbum ipsum mollit. Cum vero, quoties res coegit, desidendo aliquis se exhausit, paulisper debet conquiescere; &, ne vires deficiant, vtique eo die cibum assumere, qui plenior, an exiguus sit dandus, ex ratione ejus accesfionis, quæ expectabitur; aut in metu non erit, æstimari oportebit.

CAPUT XIII.

De Vomitu.(a)

AT vomitus, vt in secunda quoque valetudine sæpe necessarius biliosis est; sic etiam in his morbis, quos bilis concitauit. Ergo omnibus, qui ante febres horrore & tremore vexantur: omni-

(a) Vide l. 1. c. 3. p. 29. Hippocrat. T. 1. pag. 651. III. De Diæt. IV.

omnibus, qui cholera laborant; omnibus etiam cum quadam hilaritate insanientibus; & comitiali quoque morbo oppressis necessarius est. Sed, si acutus morbus est, sicut in cholera; si febris est, inter rigores, asperioribus medicamentis opus non est; sicut in dejectionibus quoque supra dictum est. Satisque est, ea vomitus causa sumi, quæ sanis quoque sumenda esse proposui. At vbi longi valentesque morbi sine febre sunt, vt comitialis aut insania, veratro quoque albo vtendum est. Id neque hieme, neque æstate recte datur: optime, vere: tolerabiliter autumno. Quisquis daturus erit, id agere ante debet, vt accepturi corpus *(b)* humidius sit. Illud scire oportet, omne ejusmodi medicamentum, quod potui datur, non semper ægris prodesse, semper (*c*) sanis nocere.

CAPUT XIV.

De Frictione. (*a*).

DE frictione vero & gestatione adeo multa Asclepiades, tanquam inventor ejus, (*b*) posuit in eo volumine, quod Communium auxiliorum inscripsit, vt, cum trium tantum faceret mentionem, hujus & vini & gestationis, tamen maximam partem in hoc consumpserit. Oportet autem neque recentiores viros in his fraudare, quæ vel repererunt, vel recte secuti sunt;

(*b*) Aph. IV. 13. (*c*) Aph. II. 36. IV. 16. (*a*) Oribas. Med. collect. VI. 13. 16. 17. 18, &c. (*b*) Plin. XXVI. 3. Mercur. de Arte Gymn. I. 7.

ſunt; & tamen ea, quæ apud antiquiores aliquos poſita ſunt, authoribus ſuis reddere. Neque dubitari poteſt, quin latius quidem, & dilucidius, vbi & quomodo frictione vtendum eſſet, Aſclepiades præceperit; nihil tamen reperit, quod non a vetuſtiſſimo authore Hippocrate paucis verbis comprehenſum ſit: qui dixit, Frictione, ſi vehemens ſit, (c) durari corpus: ſi lenis, molliri: ſi multa, minui: ſi modica, impleri. Sequitur ergo, vt tum vtendum ſit, cum aut adſtringendum corpus ſit, quod fluens eſt: aut molliendum, quod induruit: aut digerendum in eo, cui copia nocet: aut alendum id, quod tenue & infirmum eſt.

Quas tamen ſpecies, ſi quis curioſius æſtimet (quod jam ad medicum non pertinet) facile intelliget, omnes ex vna cauſa pendere, quæ demit. Nam & adſtringitur aliquid, eo dempto, quod interpoſitum, vt id laxaretur, effecerat & mollitur, eo detracto, quod duritiem creabat: & impletur, non ipſa frictione, ſed eo cibo, qui poſtea vsque ad cutem, digeſtione quadam relaxatam, penetrat. Diuerſarum vero rerum in modo cauſa eſt.

Inter vnctionem autem & frictionem multum intereſt. Vngi enim, leniterque pertractari corpus, etiam in acutis & recentibus morbis oportet; in remiſſione tamen, & ante cibum. Longa vero frictione vti, neque in acutis morbis,

(c) III. Diæt, XLII. 9. 10. Oribaſ. Synopſ. I. 4. Plin. XXVIII. 14.

bis, neque increſcentibus conuenit; præterquam cum phreneticis ſomnus ea quæritur. Amat autem hoc auxilium valetudo longa, & jam a primo impetu inclinata. Neque ignoro, quosdam dicere, omne auxilium neceſſarium eſſe increſcentibus morbis, non cum jam per ſe finiuntur. Quod non ita ſe habet. Poteſt enim morbus, etiam qui per ſe finem habiturus eſt, citius tamen adhibito auxilio tolli, quod duabus de cauſis neceſſarium eſt: & vt quam primum bona valetudo contingat; & ne morbus, qui remanet, iterum; quamuis læui de cauſa, exaſperetur. Poteſt enim morbus minus grauis eſſe, quam fuerit; neque ideo tamen ſolui; ſed reliquiis quibusdam inhærere, quas admotum aliquod auxilium diſcutiat.

Sed ut, leuata quoque aduerſa valetudine, recte frictio adhibetur; ſic nunquam adhibenda eſt febre increſcente: verum, ſi fieri poterit, cum ex toto corpus ea vacabit; ſin minus, certe cum ea remiſerit. Eadem autem modo in totis corporibus eſſe debet, vt cum infirmus aliquis implendus: modo in partibus; aut quia ipſa ejus membri imbecillitas id requirit, aut quia alterius. Nam & capitis (*d*) longos dolores ipſius frictio læuat; non in impetu tamen doloris: & membrum aliquod reſolutum ipſius frictione confirmatur. Longe tamen ſæpius aliud perfricandum eſt, cum aliud dolet: maxime

(*d*) Aretæus de Diut. Curat. I. I.

meque cum à summis, aut a mediis partibus corporis euocare materiam volumus; ideoque extremas partes perfricamus. Neque audiendi sunt, qui numero finiunt, quoties aliquis perfricandus sit. Id enim ex viribus hominis colligendum est. Vt si quis perinfirmus est, potest satis esse quinquagies: si robustior, potest ducenties esse faciendum, inter vtrumque deinde, prout vires sunt. Quo fit, vt etiam minus sæpe in muliere, quam in viro: minus sæpe in puero, vel sene, quam in juuene, manus dimouendæ sint. Denique, si certa membra perfricantur, multa valentique fricatione opus est. Nam neque totum corpus infirmari cito per partem potest, & opus est quam plurimum materiæ digeri, siue ipsum membrum, siue per id aliud leuamus. At, vbi totius corporis imbecillitas hanc curationem per totum id exigit, breuior esse debet & lenior; vt tantummodo summam cutem emolliat, quo facilius capax ex recenti cibo nouæ materiæ fiat. In malis jam ægrum esse testatur, (*e*) vbi exterior pars corporis friget, interior cum siti calet, vt supra posui (*f*). Sed tunc quoque vnicum in frictione præsidium est, quæ si calorem euocauit, potest alicui medicinæ locum facere.

CAPUT XV.

De Gestatione. (*a*).

GESTATIO quoque longis & jam inclinatis morbis aptissima est, vtilisque est & his cor-

G pori-

(*e*) Aph. IV. 48. (*f*) Lib. II. cap. 6. p. 55. (*a*) Oribas. Coll. Medic. VI. 23.

poribus, quæ jam ex toto febre carent, ſed adhuc exerceri per ſe non poſſunt; & his, quibus lentæ morborum reliquiæ remanent, neque aliter eliduntur. Aſclepiades etiam in recenti vehementique, præcipueque ardente febre, ad diſcutiendam eam, geſtatione dixit vtendum. Sed id periculoſe fit; meliusque in quiete ejusmodi impetus ſuſtinetur. Si quis tamen (*b*) experiri volet, ſic experiatur, ſi lingua non erit aſpera, ſi nullus tumor, nulla durities, nullus dolor viſceribus, aut capiti, aut præcordiis ſuberit. At ex toto, nunquam geſtari corpus dolens debet, ſiue id in toto, ſiue in parte eſt; niſi tamen ſolis neruis dolentibus; neque vnquam increſcente febre, ſed in remiſſione ejus.

Genera (*c*) autem geſtationis plura ſunt: quæ adhibenda ſunt & pro viribus cujusque, & pro opibus; ne aut imbecillum hominem nimis digerant, aut humili deſint. Geſtationum leniſſima eſt naui, vel in portu, vel in flumine; vel lectica, aut ſcamno: acrior, vehiculo: vehementior, in alto mari naui. Atque hæ ipſæ & intendi & leniri poſſunt. Si nihil horum eſt, ſuſpendi lectus debet, & moueri. Si ne id quidem eſt, at certe vni pedi lecti fulcimentum ſubjiciendum eſt, atque ita lectus huc & illuc manu impellendus. Et leuia quidem genera exercitationis infirmiſſimis conueniunt: valentiora vero his, qui jam pluribus diebus febre liberati ſunt:

(*b*) Oribaſ. Medic. Coll. VI, 25. (*c*) Oribaſ. Medic. Coll. VI. 23.

ſunt: aut his, qui grauium morborum initia ſic ſentiunt, vt adhuc febre vacent (quod & in tabe, & in ſtomachi vitiis, & cum aqua cutem ſubiit, & interdum in morbo regio fit) aut vbi quidam morbi, qualis comitialis, qualis inſania eſt, ſine febre, quamuis diu, manent. In quibus affectibus ea quoque genera exercitationum neceſſaria ſunt, quæ comprehendimus eo loco, quo, quemadmodum ſani, neque firmi homines ſe gerere debent, præcepimus.

CAPUT XVI.

De Abſtinentia. (*a*).

ABSTINENTIÆ vero duo genera ſunt. Alterum, vbi nihil aſſumit æger: alterum, vbi non niſi quod oportet. Initia morborum primum famem, ſitimque deſiderant: ipſi deinde morbi, moderationem, vt neque aliud quam expedit, neque ejus ipſius nimium ſumatur, neque enim conuenit juxta inediam protinus ſatietatem eſſe. Quod ſi ſanis quoque corporibus inutile eſt, vbi aliqua neceſſitas famem fecit; quanto inutilius eſt infirmo, nedum ægro? Neque vlla res (*b*) magis adjuuat laborantem, quam tempeſtiua abſtinentia. Intemperantes homines apud nos, ſibi cibi tempora, modum curantibus dant. Rurſus alii, tempora medicis pro dono remittunt, ſibi ipſis modum vendicant. Liberaliter agere ſe credunt, qui cætera illorum arbitrio relinquunt, in genere cibi liberi ſunt,

(*a*) Soran. Epheſ. Iſag. c. x. (*b*) Plin. XXVIII. 4.

quasi quæratur, quid medico liceat, non quid ægro salutare sit. Cui vehementer nocet, quoties in ejus, quod assumitur, vel tempore, vel modo, vel genere peccatur.

CAPUT XVII.

De Sudore.

SUDOR duobus modis elicitur: aut sicco calore, aut balneo. Siccus calor est, & arenæ calidæ, *(a)* & laconici, & clibani, & quarundam naturalium sudationum, vbi à terra profusus calidus vapor ædificio iucluditur, sicut super *(b)* Batas in murtetis habemus. Præter hæc, sole quoque, & exercitatione is mouetur. Vtiliaque hæc genera sunt, quoties humor intus nocet, isque digerendus est. Ac neruorum quoque quædam vitia sic optime curantur. Et cætera infirmis possunt conuenire: Sol, & exercitatio tantum robustioribus; qui tamen sine febre, vel initio morbi, vel etiam non grauibus morbis tenentur. Cauendum autem est, ne quid horum vel in *(c)* febre, vel in cruditate tentetur.

At balnei duplex vsus est. Nam modo, discussis febribus, initium cibi plenioris vinique firmioris, valetudini facit; modo febrem ipsam tollit. Fereque adhibetur, vbi summam cutem relaxari, euocarique corruptum humorem, & ha-

(a) Aetius Tetr. I. Serm. III, 9. (b) Alii *Baias* Horat. Epist. XV. l. I. Cassiodor. Var. l. IX. 6. (c) I. De Morb. Mul. LVIII. 14.

habitum corporis mutari expedit. Antiqui timidius eo vtebantur: Asclepiades (*d*) audacius. Neque terrere autem ea res, si tempestiua est, debet: at ante tempus nocet. Quisquis febre liberatus est, simulatque ea vno die non accessit, eo, qui proximus est post tempus accessionis, tuto lauari potest. At si circuitum habere ea febris solita est, sic vt tertio, quartoue die reuertatur, quandocunque non accesfit, balneum tutum est. Manentibus vero adhuc febribus, si hæ sunt lentæ, lienesque jamdiu male habent, recte medicina ista tentatur; cum eo tamen, ne præcordia dura sint, neue ea tumeant, neue lingua aspera sit, neue aut in medio corpore, aut in capite dolor vllus sit, neue tum febris increscat. Et in his quidem febribus, quæ certum circuitum habent, duo balnei tempora sunt; alterum, ante horrorem; alterum, febre finita. In his vero, qui lentis febriculis diu detinentur, cum aut ex toto recessit accessio; aut si id non solet, certe lenita est, jamque corpus tam integrum est, quam maxime esse in eo genere valetudinis solet.

Imbecillus homo, iturus in balneum, vitare debet, ne ante frigus aliquod experiatur: vbi in balneum venit, paulisper resistere, expeririq;, num tempora adstringantur, & an sudor aliquis oriatur: illud si incidit, hoc non secutum est, inutile eo die balneum est: & perungendus est is leniter, & referendus, vitandumque omni-

(*d*) Plin. xxvi. 3.

modo frigus, & abſtinentia vtendum. At ſi temporibus integris, primum ibi, deinde alibi ſudor incipit, fouendum os aqua calida; tum in ſolio deſidendum eſt; atque ibi quoque videndum, num ſub primo contactu aquæ calidæ ſumma cutis inhorreſcat, quod vix tamen fieri poteſt, ſi priora recte acceſſerunt, certum autem id ſignum inutilis balnei eſt.

Ante vero, quam in aquam calidam ſe demittat, an poſtea aliquis perungi debeat, ex ratione valetudinis ſuæ cognoſcat. Fere tamen (niſi vbi nominatim, vt poſtea fiat, id præcipietur) moto ſudore *(e)* leniter corpus perungendum; deinde in aquam calidam demittendum eſt. Atque hic quoque habenda virium ratio eſt; neque committendum, vt per æſtum anima deficiat; ſed maturius is auferendus, curioſeque veſtimentis inuoluendus eſt, vt ne ad eum frigus aſpiret: & ibi quoque, antequam aliquid aſſumat, inſudet.

Fomenta quoque calida ſunt, milium, ſal, arena, quodlibet eorum calefactum, & in linteum conjectum; etiam ſolum linteum, ſi minore vi opus eſt: at ſi majore, extincti titiones, inuolutique panniculis, & ſic circundati. Quin etiam calido oleo replentur *(f)* vtriculi: & in vaſa fictilia (quas à ſimilitudine lenticulas vocant) aqua conjicitur; & ſal ſacco lineo excipitur.

(e) 1. De Morb. Mul. LVIII. 13. *(f)* Diogen. Laert. I. v. vit. Ariſtot. pag. 117. ed. Lond.

pitur, demittiturque in aquam bene calidam, tum ſuper id membrum, quod fouendum eſt, collocatur. Juxtaque ignem, ferramenta duo ignita ſunt, capitibus paulo latioribus: alterum ex his demittitur in ſiccum ſalem, & aqua ſuper leuiter aſpergitur; vbi frigere cœpit, ad ignem refertur: idem & in altero fit; deinde inuicem in vtroque intereaque deſcendit ſalſus & calidus ſuccus, qui contractis aliquo morbo neruis opitulatur. His omnibus commune eſt, digerere id, quod vel præcordia onerat, vel fauces ſtrangulat, vel in aliquo membro nocet. Quando autem quoq; vtendum ſit, in ipſis morborum generibus dicetur.

CAPUT XVIII.

Qui cibi, potioneſve, aut valentis, aut mediæ, aut imbecillæ materiæ ſint.

CUM de his dictum ſit, quæ detrahendo juuant: ad ea veniendum eſt, quæ nos alunt, id eſt cibum, & potionem. Hæc autem non omnium tantum morborum, ſed etiam ſecundæ valetudinis communia præſidia ſunt. Pertinetque ad rem, omnium proprietates noſſe: primum, vt ſani ſciant, quomodo his vtantur; deinde vt exequentibus nobis morborum curationes, liceat ſpecies rerum, quæ aſſumendæ neceſſario erunt, ſubjicere: neque neceſſe ſit ſubinde ſingulas eas nominare.

Scire igitur oportet, omnia legumina, quæque ex frumentis panificia ſunt, generis valentiſſimi eſſe (valentiſſimum voco, in quo pluri-

mum alimenti eſt:) item omne animal quadrupes domi natum; omnem grandem feram, quales ſunt caprea, ceruus, aper, onager; omnem grandem auem, quales ſunt anſer, & pauo, & grus; omnes belluas marinas, ex quibus cetus eſt, quæque his pares ſunt: item mel, & caſeum. Quo minus mirum eſt, opus piſtorium valentiſſimum eſſe, quod ex frumento, adipe, melle, caſeo (*a*) conſtat. In media vero materia numerari ex oleribus debere ea, quorum radices, vel bulbos aſſumimus: ex quadrupedibus, leporem: aues omnes à minimis ad phœnicopterum: item piſces omnes, qui ſalem non patiuntur, ſolidiue ſaliuntur. Imbecilliſſimam vero materiam eſſe, omne olus, & quicquid in cauliculo naſcitur, qualis eſt cucurbita, & cucumis, & capparis: omnia poma, oleas, cochleas, itemque conchylia.

Sed quamuis hæc ita diſcreta ſint, tamen etiam, quæ ſub eadem ſpecie ſunt, magna diſcrimina recipiunt; aliaque res alia vel valentior eſt, vel infirmior. Siquidem plus alimenti eſt in pane, quam in vllo alio. Firmius eſt (*b*) triticum, quam milium: idipſum, quam hordeum: & ex tritico firmiſſima ſiligo; deinde ſimila; deinde cui nihil ademptum eſt, quod (*c*) *αὐτόπυρον* Græci vocant: infirmior eſt, ex polline: infirmiſſimus, cibarius panis. Ex

(*a*) II. Diæt. XXI. 10. (*b*) II. De Diæt. X. 1. Athen. Deipn. III. 30. p 115. (*c*) Ath. Deipn. III. c. 28.

Ex leguminibus vero valentior faba, vel lenticula, quam pisum. Ex (*d*) oleribus valentior rapa, napique, & omnes bulbi (in quibus cepam quoq;, & allium numero) quam pastinaca, vel quæ specialiter radicula appellatur. Item firmior brassica, & beta, & porrum, quam lactuca, vel cucurbita, vel asparagus. At ex fructibus surculorum valentiores vuæ, ficus, nuces, palmulæ, quæque poma proprie nominantur. Atque ex his ipsis firmiora, quæ succosa, quam quæ fragilia sunt. Item ex his (*e*) auibus, quæ in media specie sunt, valentiores eæ, quæ pedibus, quam quæ volatu magis nituntur: & ex his, quæ volatu fidunt, firmiores sunt grandiores aues, quam minutæ, vt ficedula & turdus. Atque eæ quoque, quæ in aqua degunt, leuiorem cibum præstant, quam quæ natandi scientiam non habent. Inter domesticas vero quadrupedes, leuissima suilla est; grauissima, bubula. Itemque ex feris, quo majus quodque animal, eo robustior ex eo cibus est. (*f*) Pisciumque eorum, qui ex media materia sunt, quamuis maxime vtimur, tamen grauissimi sunt: tum ex quibus salsamenta quoque fieri possunt, qualis lacertus est; deinde hi, qui, quamuis teneriores, tamen duri sunt, vt aurata, coruus, sparus, oculata; tum plani; post quos etiam leuiores sunt, lupi, mullique; & post hos, omnes saxatiles.

(*d*) II. Diæt. XXIV. (*e*) II. Diæt. XVII. (*f*) II. Diæt. XIIX.

Neque vero in generibus rerum tantummodo diſcrimen eſt, ſed etiam in ipſis: quod & ætate fit, & membro, & ſolo, & cœlo, & habitu. Nam quadrupes vel omne animal ſi lactens eſt, minus alimenti præſtat: itemque quo tenerior pullus cohortalis eſt. In piſcibus quoque media ætas, quæque nondum ſummam magnitudinem impleuit. Deinde ex eodem ſue, vngulæ, roſtrum, aures, cerebellum. Ex agno, hœdoue, cum petiolis totum (*g*) caput aliquanto, quam cætera membra, leuiora ſunt; adeo vt in media materia poni poſſunt. Ex auibus, colla, alæue, recte infirmiſſimis annumerantur. Quod ad ſolum vero pertinet, frumentum quoque valentius eſt collinum, quam campeſtre. Leuior (*h*) piſcis inter ſaxa editus, quam in arena; leuior in arena, quam in limo. Quo fit, vt ex ſtagno, vel lacu, vel (*i*) flumine eadem genera grauiora ſint. Leuiorque, qui in alto, quam qui in vado viuit. Omne etiam ferum (*k*) animal domeſtico leuius; & quodcumque humido cœlo, quam quod ſicco natum eſt. Deinde eadem omnia pinguia, quam macra; recentia, quam ſalſa; noua, quam vetuſta, plus alimenti habent. Tum res eadem magis alit jurulenta, quam aſſa; magis aſſa, quam frixa. Onum durum valentisſimæ materiæ eſt; molle, vel

(*g*) II. Diæt. XXI. 2. (*h*) II. Diæt. XIIX. 9. Athenæus Deipn. VII. c. 15. (*i*) II. Diæt. XIX. 1. (*k*) II. Diæt. XX.

vel sorbile, imbecillissimæ. Cumque panificia omnia firmissima sint, elota tamen quædam genera frumenti, vt alica, oryza, ptisana, vel ex iisdem facta sorbitio, vel pulticula, & aqua quoq; madens panis, imbecillissimis annumerari potest.

Ex potionibus vero, quæcunque ex frumento facta est, itemque lac, mulsum, defrutum, passum, vinum aut dulce, aut vehemens, aut mustum, aut magnæ vetustatis, valentissimi generis est. At acetum, & id vinum quod paucorum annorum, vel austerum, vel pingue est, in media materia est, ideoque infirmis nunquam ejus generis dari debet. Aqua omnium imbecillissima est. Firmiorque ex frumento potio est, quo firmius fuit ipsum frumentum: firmior ex eo vino, quod bono solo, quam quod tenui; quodque temperato cœlo, quam quod aut nimis humido, aut nimis sicco, nimiumque aut frigido, aut calido natum est. Mulsum, quo plus mellis habet; defrutum, quo magis decoctum; passum, quo ex ficciore vua est, eo valentius est. Aqua leuissima *(l)* pluviatilis est; deinde fontana, tum ex flumine, tum ex puteo; posthæc ex niue, aut glacie; grauior his, ex lacu; grauissima, ex palude. Facilis etiam, & necessaria cognitio est naturam ejus requirentibus. Nam leuis, pondere apparet; & ex his, quæ pondere pares sunt, eo melior quæque est, quo celerius & calefit & frigescit; quoque celerius ex ea legumina percoquuntur.

Fere

(l) Pallad. R. R. 1. 17.

Fere vero ſequitur, vt, quo valentior quæque materia eſt, eo minus facile concoquatur; ſed ſi concocta eſt, plus alat. Itaque vtendum eſt materiæ genere pro viribus; modusque omnibus pro genere ſumendus. Ergo imbecillis hominibus, rebus infirmiſſimis opus eſt: mediocriter firmos, media materia optime ſuſtinet: & robuſtis apta validisſima eſt. Plus deinde aliquis aſſumere ex leuioribus poteſt: in his magis, quæ valentiſſima ſunt, temperare ſibi debet.

CAPUT XIX.

Quæ natura ac proprietas cujusque rei ſit, qua veſcimur.

NEQUE hæc ſola diſcrimina ſunt; ſed etiam aliæ res boni ſucci, aliæ mali ſunt; quæ *εὐχυμα*, & *κακόχυμα* Græci vocant: aliæ lenes, aliæ acres: aliæ craſſiorem pituitam in nobis faciunt, aliæ tenuiorem: aliæ idoneæ ſunt ſtomacho, aliæ, alienæ: Itemque aliæ inflant, aliæ ab hoc abſunt: aliæ calefaciunt, aliæ refrigerant; aliæ facile in ſtomacho aceſcunt, aliæ non facile intus corrumpuntur: aliæ mouent aluum, aliæ ſupprimunt: aliæ citant vrinam, aliæ tardant: quædam ſomnum mouent, quædam ſenſus excitant. Quæ omnia ideo noſcenda ſunt, quoniam aliud alii, vel corpori, vel valetudini, conuenit.

CAPVT XX.

CAPUT XX.

De his, quæ boni ſucci ſunt.

BONI ſucci ſunt, triticum, ſiligo, alica, oryza, amylum, tragum, ptiſana, *(a)* lac, caſeus mollis, omnis venatio, omnes aues, quæ ex media materia ſunt: ex majoribus quoq; hæ, quas ſupra nominauimus: medii inter teneros duroſque piſces, vt mullus, & lupus: olera, lactuca, vrtica, malua, cucumis, cúcurbita, portulaca, cochleæ, palmulæ: ex pomis quodcunque neque acerbum, neque acidum eſt: vinum dulce, vel lene, paſſum, defrutum, oleæ, quæue ex his duobus in alteruto ſeruatæ ſunt: vuluæ, roſtra, trunculique ſuum, omnis pinguis caro, omnis glutinoſa, omne jecur, ouum ſorbile.

CAPUT XXI.

De his, quæ mali ſucci ſunt.

MALI vero ſucci ſunt, milium, panicum, hordeum, legumina, caro domeſtica permacra, omniſque caro ſalſa, omne *(a)* ſalſamentum, garum, vetus caſeus, ſiſer, radicula, rapa; napi, bulbi, braſſica, magiſque etiam cyma ejus, aſparagus, beta, cucumis, porrum, eruca, naſturtium, thymum, nepeta, ſatureia, hyſſopum, ruta, anethum, feniculum, cuminum, aniſum, lapathum, ſinapi, allium, cepa, lienes, renes, inteſtina, pomum quodcunque acidum vel acerbum eſt, acetum, omnia acria, acida, acerba, oleum, piſces

(a) Varro R. R. II. II. (a) Athen. Deipn. III. c. 31. pag. 116.

pisces quoque saxatiles, omnesque, qui ex tenerrimo genere sunt, aut hi, qui rursus nimium duri virosique sunt, vt fere quos stagna, lacus, limosiue riui ferunt, quiue in nimiam magnitudinem excesserunt.

CAPUT XXII.

Quæ res lenes, quæue acres sint.

LENES autem sunt, sorbitio, pulticula, laganum, amylum, ptisana, pinguis caro, & quæcunque glutinosa est, quod fere quidem in omni, quæ domestica, fit, præcipue tamen in vngulis, trunculisque suum, in petiolis capitulisque hœdorum & vitulorum & agnorum, omnibusque cerebellis. Item lac, &, quæ proprie dulcia nominantur, defrutum, passum; nuclei pinei. Acria sunt, omnia nimis austera, omnia acida, omnia salsa; & mel quidem, quo melius est, eo magis. Item allium, cepa, eruca, ruta, nasturtium, cucumis, beta, brassica, asparagus; sinapi, radicula, intubus, ocimum, lactuca, maximaque olerum pars.

CAPUT XXIII.

De his, quæ crassiorem, quæue tenuiorem pituitam faciunt.

CRASSIOREM autem pituitam faciunt, oua sorbilia, alica, oryza, amylum, ptisana, lac, bulbi, omniaque fere glutinosa. Extenuant eandem, omnia salsa, atque, acria, & acida.

CAPUT XXIV.

De his, quæ ſtomacho idonea ſunt.

STOMACHO autem apta ſunt, quæcunque auſtera ſunt, & quæ acida, quæque contacta ſale modico ſunt. Item panis ſine fermento, & elota alica, vel oryza, vel ptiſana; omnis auis, omnis venatio; atque vtraque vel aſſa, vel elixa: ex domeſticis animalibus bubula: ſi quid ex cæteris ſumitur, macrum potius, quam pingue: ex ſue, vngulæ, roſtra, aures, vuluæque ſteriles: ex oleribus, intuba, lactuca, paſtinaca, cucurbita elixa, ſiſer: ex pomis, ceraſum, morum, ſorbum, pirum fragile, quale cruſtuminum vel næuianum eſt: item pira, quæ ponuntur, tarentina, atque ſignina; malum orbiculatum, aut ſcandianum, vel amerinum, vel cotoneum, vel punicum, abſinthium, murices, purpuræ, cochleæ, vuæ ex olla, molle ouum, palmulæ, nuclei pinei, (*a*) oleæ albæ ex (*b*) dura muria, eædem aceto intinctæ, vel nigræ, quæ in arbore bene permaturuerunt, vel quæ in paſſo, defrutoue verſatæ ſunt; vinum auſterum, licet jam aſperum ſit, item reſinatum: duri ex media materia piſces, oſtrea, pectines, murices, purpuræ, cochleæ: cibi potionesque frigidæ, vel feruidæ.

CAPUT XXV.

Quæ res alienæ ſtomacho ſint.

ALIENA vero ſtomacho ſunt, omnia tepida, omnia ſalſa, omnia jurulenta, omnia (*a*) præ-

(*a*) Mercurial. Var. Lect. I. 3. (*b*) Mercurial. Var. Lect. II. 26. (*a*) Caluiſ. apud. Chariſ. Soſip. Inſtit. Gram. I. I.

prædulcia, omnia pinguia, ſorbitio, panis fermentatus, idemque vel ex milio, vel ex hordeo, oleum, radices olerum, & quodcunque olus ex oleo garoue eſtur, mel, mulſum, defrutum, paſſum, lac, omnis caſeus, vua recens, ficus & viridis & arida, legumina omnia, quæque inflare conſueuerunt: item thymum, nepeta, ſatureia, hyſſopum, naſturtium, lapathum, lampſana, juglandes. Ex his autem intelligi poteſt, non, quicquid boni ſucci eſt, protinus ſtomacho conuenire; neque quicquid ſtomacho conuenit, protinus boni ſucci eſſe.

CAPUT XXVI.

De his, quæ inflant.

INFLANT autem, omnia fere legumina, omnia pinguia, omnia prædulcia, omnia jurulenta, muſtum, atque etiam id vinum, cui nihil adhuc ætatis acceſſit: ex oleribus, allium, cepa, braſſica, omnesque radices, excepto ſiſere & paſtinaca, bulbi, ficus etiam aridæ, ſed magis virides, vuæ recentes, nuces omnes, exceptis nucleis pineis, lac, omnisque (*a*) caſeus, quicquid deniq; ſub crudum aliquis aſſumpſit.

De his, quæ minime inflant.

Minima inflatio fit ex venatione, aucupio, piſcibus, pomis, oleis, conchiliis, ouis vel mollibus vel ſorbilibus, vino vetere. Feniculum vero, & anethum, inflationes etiam leuant.

(*a*) De Vict. Acut. LIX. 5.

CAPUT XXVII.

De his, quæ calefaciunt, aut refrigerant.

AT calefaciunt, piper, ſal, caro omnis jurulenta, allium, cepa, ficus arida, ſalſamentum. vinum, & quo meracius eſt, eo magis.

Refrigerant, olera, quorum crudi caules aſſumuntur, vt intubus, & lactuca; itemque coriandrum, cucumis, elixa cucurbita, beta, mora, ceraſa; mala auſtera, pira fragilia, caro elixa, præcipueque acetum, ſiue cibus ex eo, ſiue potio aſſumitur.

CAPUT XXVIII.

De his, quæ intus facile corrumpuntur.

FACILE autem intus corrumpuntur, panis fermentatus, & quisquis alius quam ex tritico eſt, & omne piſtorium opus, lac, mel; itemque lactentia atque teneri piſces, oſtrea, olera, caſeus & recens & vetus, craſſa vel tenera caro, vinum dulce, mulſum, defrutum, paſſum; quicquid denique vel jurulentum eſt, vel nimis dulce, vel nimis tenue.

De his, quæ intus minime vitiantur.

At minime intus vitiantur, panis ſine fermento, aues, & eæ potius duriores, duri piſces, neque ſolum aurata puta, aut ſcarus, ſed etiam lolligo, locuſta, polypus: item bubula, omnisque dura caro; eademque aptior eſt, ſi macra, ſi ſalſa eſt; omniaque ſalſamenta: cochleæ, murices, purpuræ: vinum auſterum, vel reſinatum.

CAP. XXIX.

De his, quæ aluum mouent.

AT aluum mouent, panis fermentatus, magisque si (*a*) cibarius vel hordeaceus est; brassica, si subcruda est, lactuca, anethum, nasturtium, ocimum, vrtica, portulaca, radicula, capparis, allium, cepa, malua, lapathum, beta asparagus, cucurbita, cerasa, mora, poma omnia mitia, ficus etiam arida, sed magis viridis, vuæ recentes pingues, minutæ aues, cochleæ, garum, salsamentum, ostrea, pelorides, echini, musculi, & omnes fere conchulæ, maximeque jus earum; saxatiles, & omnes teneri pisces, sepiarum atramentum; si qua caro assumitur pinguis, eadem vel jurulenta, vel elixa; aues, quæ natant; mel crudum, lac, lactentia omnia mulsum, vinum dulce vel salsum, aqua, omnia tenera, tepida, (*b*) dulcia, pinguia, elixa, jurulenta, salsa, diluta.

CAP. XXX.

De his, quæ aluum adstringunt.

CONTRA adstringunt, panis ex siligine, vel ex simila; magis, si sine fermento est; magis etiam si tostus est; intenditurque vis ejus etiam, si bis coquitur: pulticula vel ex alica, vel ex panico, vel ex milio; itemque ex iisdem sorbitio; & magis, si hæc ante fricta sunr: lenticula cui vel beta, vel intubus, vel ambubeia, vel plantago adjecta est; magisque etiam, si illa ante fri-cta

(*a*) Victer. Variar. Lect. 1. 22. (*b*) Athen. Deipn. III, 33.

cta est: per se etiam intubus, vel ex plantagine, vel ambubeia fricta: minuta olera, brassica bis decocta; dura oua; magisque si assa sunt: minutæ aues, merula, palumbes; magisque, si in posca decocta est: grus, omnesque aues, quæ magis currunt, quam volant; lepus, caprea; jecur ex his quæ seuum habent, maximeque bubulum, ac seuum ipsum: *(a)* caseus, qui vehementior vetustate fit, vel ea mutatione, quam in eo transmarino videmus; aut si recens est, ex melle, mulsoue decoctus: item mel coctum, pira immatura, sorba, magisque ea, quæ torminalia vocantur, mala cotonea, & punica, oleæ vel albæ vel præmaturæ, myrta, palmulæ, purpuræ, murices, vinum resinatum vel asperum, item meracum, acetum, mulsum quod inferbuit, asperum item defrutum, passum, aqua vel tepida vel præfrigida, dura, id est, ea quæ tarde putrescit, ideoque pluuiatilis potissimum, omnia dura, macra, austera, aspera, tosta, & in eadem carne, assa potius, quam elixa.

CAPUT XXXI.

De his, quæ vrinam mouent.

VRINAM autem mouent, quæcunque in horto nascentia boni odoris sunt, vt apium, ruta, anethum, ocimum, mentha, hyssopum, anisum, coriandrum, nasturtium, eruca, feniculum, præter hæc, asparagus, capparis, nepeta, thy-

(a) De Vict. Acut. LIX. 5.

thymum, ſatureia, lampſana, paſtinaca, magisque agreſtis, radicula, ſiſer, cepa. Ex venatione, maxime lepus, vinum tenue, piper & rotundum & longum, ſinapi, abſinthium, nuclei pinei.

CAP. XXXII.

De his, quæ ad ſomnum apta ſunt.

SOMNO vero aptum eſt papauer, lactuca, maximeque æſtiua, cujus cauliculus jam lacte repletus eſt, morum, porrum.

De his, quæ ſenſum excitant.

Senſus vero excitant, nepeta, thymum, ſatureja, hyſſopum, præcipueque pulegium, ruta, & cepa.

CAP. XXXIII.

De his, quæ materiam euocant.

EUOCARE vero materiam multa admodum poſſunt: ſed ea, cum ex peregrinis medicamentis maxime conſtent, aliiſque magis, quam quibus ratione victus ſuccurritur, opitulentur, in præſentia differam; ponam vero ea, quæ prompta, & his morbis, de quibus protinus dicturus ſum, apta, corpus erodunt, & ſic ex eo, quicquid mali eſt, extrahunt. Habent autem hanc facultatem, ſemina erucæ, naſturtii, radiculæ; præcipue tamen omnium, ſinapis. Salis quoque & fici eadem vis eſt.

De his, quæ reprimunt.

Leniter vero ſimul & reprimunt & molliunt, lana ſuccida, ex aceto vel vino, cui oleum adjectum

jectum est; contritæ palmulæ, furfures in salsa aqua vel aceto decocti.

At simul reprimunt & refrigerant, herba muralis (parthenium vel perdicium appellant) serpillum, pulegium, ocimum, herba sanguinalis (quam Græci πολύγονον vocant) portulaca, papaueris folia, capreolique vitium, coriandri folia, hyoscyamum, muscus, siser, apium, solanum (quam ςρύχνον Græci vocant) brassicæ folia, intubus, plantago, feniculi semen, contrita pira vel mala, præcipueque cotonea, lenticula, aqua frigida, maximeque pluuiatilis, vinum, acetum, & ex horum aliquo madens vel panis, vel farina, vel spongia, vel lacinia, vel lana succida, vel etiam linteolum, creta cimolia, gypsum, melinum, myrteum, rosa, acerbum oleum, verbenarum contusa cum teneris caulibus folia; cujus generis sunt olea, cupressus, myrtus, lentiscus, tamarix, ligustrum, rosa, rubus, laurus, hedera, punicum malum.

Sine frigore autem reprimunt, cocta cotonea, malicorium, aqua calida, in qua verbenæ coctæ sunt, quas supra proposui, puluis vel ex fece vini, vel ex myrti foliis, amaræ nuces.

De his, quæ calefaciunt.

Calefacit vero, ex qualibet farina cataplasma, siue ex tritici, siue ex farris, siue hordei, siue erui, vel lolii, vel milii, vel panici, vel lenticulæ, vel fabæ, vel lupini, vel lini, vel fœni

græci, vbi ea deferbuit, calidaque impoſita eſt. Valentior tamen ad id omnis farina eſt ex mulſo, quam ex aqua cocta. Præterea cyprinum, irinum, medulla, adeps ex fele juncta oleo, magisque, ſi vetus eſt, ſal, nitrum, git, piper, quinque folium.

De his, quæ durant, aut emolliunt.

Fereque, quæ vehementer & reprimunt & refrigerant, durant: quæ autem calefaciunt & digerunt, ea emolliunt: præcipueque ad emolliendum poteſt cataplaſma ex lini vel fœni græci ſemine.

His autem omnibus, & ſimplicibus, & permixtis, varie medici vtuntur; vt magis, quid quisque perſuaſerit ſibi, appareat, quam quid euidenter compererit.

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

De morborum generibus.

PRÆUISIS omnibus, quæ pertinent ad vniuerſa genera morborum, ad ſingulorum curationes veniam. Hos autem in duas ſpecies Græci diuiſerunt; aliosque ex his acutos, alios longos eſſe dixerunt. Ideoque, quoniam non ſemper eodem modo reſpondebant, eosdem alii inter acutos, alii inter longos retulerunt. Ex quo, plura eorum genera eſſe, manifeſtum eſt.

est. Quidam enim breues acutique sunt, qui cito vel tollunt hominem, vel ipsi cito finiuntur. Quidam longi, sub quibus neque sanitas in propinquo; neque exitium est. Tertiumque genus eorum est, qui modo acuti, modo longi sunt, idque non in febribus tantummodo, in quibus frequentissimum est; sed in aliis quoque fit. Atque etiam, præter hos, quartum est; quod neque acutum dici potest, quia non peremit; neque vtique longum, quia, si occurritur, facile sanatur. Ego, cum de singulis dicam, cujus quisque generis sit, indicabo.

Diuidam autem omnes in eos, qui in totis corporibus consistere videntur, & eos, qui oriuntur in partibus. Incipiam a prioribus, pauca de omnibus præfatus. In nullo quidem morbo plus fortuna sibi vendicare quam ars: ars, quam natura, potest: vtpote cum, repugnante (a) natura, nihil medicina proficiat. Magis tamen ignoscendum medico est parum proficienti in acutis morbis, quam in longis. Hic enim breue spacium est, intra quod, si quod auxilium non profuit, æger extinguitur: ibi & deliberationi, & mutationi remediorum tempus patet; adeo vt raro, si inter initia medicus accessit, obsequens æger sine illius vitio pereat. Longus tamen morbus cum penitus insedit, quod ad difficultatem pertinet, acuto par est. Et acutus quidem, quo ve-

(a) Hippocrat. Lex. T. II. 10. Seneca de Tranq. An. c. VI.

vetustior est; longus autem, quo recentior, eo facilius curatur.

Alterum illud ignorari non oportet, quod non omnibus ægris eadem auxilia conueniunt. Ex quo incidit, vt alia atque alia summi authores, quasi sola, venditauerint, prout cuique cesserant. Oportet itaque, vbi aliquid non respondet, non tanti putare authorem, quanti ægrum, & experiri aliud atque aliud. Sic tamen, vt in acutis morbis cito mutetur, quod nihil prodest: in longis, quos tempus, vt facit, sic etiam soluit, non (*b*) statim condemnetur, si quid non statim profuit: minus vero remoueatur, si quid paulum saltem juuat; quia profectus tempore expletur.

CAPUT II.

Quomodo morbi cognoscantur, & an increscant, an minuantur; & qua ratione ab initio, qui languere incipit, curari debeat.

PROTINUS autem inter initia scire facile est, quis acutus morbus, quis longus sit: non in his solum, in quibus semper ita se habet; sed in his quoque, in quibus variat. Nam vbi sine intermissionibus accessiones & dolores graues vrgent, acutus morbus est. Vbi lenti dolores, lenteuæ febres sunt, & spacia inter accessiones porriguntur, acceduntque ea signa, quæ in priore (*a*) volumine exposita sunt, longum hunc futurum esse, manifestum est.

Vi-

(*b*) Cœl. Autelian. Tard. pass. IV. 3. pag. 454. (*a*) II. c. V.

Videndum etiam est, morbus an increscat, an consistat, an minuatur: quia quædam remedia increscentibus morbis, plura inclinatis conueniunt. Eaque, quæ crescentibus apta sunt, vbi acutus increscens vrget, in remissionibus potius experienda sunt. Increscit autem morbus, dum grauiores dolores, accessionesque veniunt; hæque & ante, quam proximæ, reuertuntur, & postea desinunt. Atque in longis quoque morbis, etiam tales notas non habentibus, scire licet, increscere, si somnus incertus est, si deterior concoctio, si fœtidiores dejectiones, si tardior sensus, si pigrior mens, si percurrit corpus frigus aut calor, si id magis pallet. Ea vero, quæ contraria his sunt, decedentis ejus notæ sunt.

Præter hæc, in acutis (*b*) morbis serius æger alendus est, nec nisi jam inclinatis; vt inedia, dempta materia, impetum frangat. In longis maturius, vt sustinere spatium affecturi mali possit. At, si quando is non in toto corpore, sed in parte est; magis tamen ad rem pertinet, vim totius corporis moliri, quam partis; cum per eam partes ægræ sanentur. Multum etiam interest, ab initio quis recte curatus sit, an perperam: quia curatio minus his prodest, in quibus assidue frustra fuit. Si quis temere habitus, adhuc integris viribus viuit, admota curatione momento restituitur.

Sed cum ab his cœperim, quæ notas quasdam

(*b*) Aph. 1. 4. & 10.

futuræ aduerſæ valetudinis exhibent, curationem quoque principium ab animaduerſione ejusdem temporis faciam. Igitur, ſi quid ex his, quæ propoſita ſunt, incidit, omnium optima ſunt, quies & abſtinentia: ſi quid bibendum, aqua; idque interdum vno die fieri ſatis eſt; interdum, ſi terrentia manent, biduo: proximeq; abſtinentiam ſumendus eſt cibus exiguus, bibenda aqua, poſtero die etiam vinum, deinde inuicem alternis diebus, modo aqua, modo vinum, donec omnis cauſa metus finiatur, per hæc enim ſæpe inſtans grauis morbus diſcutitur. Plurimique falluntur, dum ſe primo die protinus ſublaturos languorem, aut exercitatione, aut balneo, aut coacta dejectione, aut vomitu, aut ſudationibus, aut vino ſperant, non quod non interdum id incidat, aut non decipiat, ſed quod ſæpius fallat; ſolaque abſtinentia ſine vllo periculo medeatur. Cum præſertim etiam pro modo terroris moderari liceat: &, ſi leuiora indicia fuerunt, ſatis ſit a vino tantum abſtinere; quod ſubtractum plus, quam ſi cibo aliquid dematur, adjuuat: ſi paulo grauiora, ſatis ſit, non aquam tantum bibere, ſed etiam cibo carnem ſubtrahere: interdum panis quoque minus, quam pro conſuetudine aſſumere, humidoque cibo eſſe contentum, & olere potiſſimum. Satisque ſit, tum ex toto a cibo, a vino, ab omni motu corporis abſtinere, cum vehementes notæ terruerunt. Neque dubium eſt, quin vix quiſquam,

qui

qui non diſſimulauit, ſed per hæc mature morbo occurrit, ægrotet.

CAP. III.
De Febrium generibus.

ATQUE hæc quidem ſanis facienda ſunt, tantum cauſam metuentibus, ſequitur vero curatio febrium; quod & in toto corpore, & vulgare maxime morbi genus eſt. Ex his vna (*a*) quotidiana, altera tertiana, altera quartana eſt. Interdum etiam longiore circuitu quædam redeunt, ſed id raro euenit. In prioribus, & morbi ſunt, & medicina.

Ac quartanæ quidem (*b*) ſimpliciores ſunt. Incipiunt fere ab horrore; deinde calor erumpit; finitaque febre biduum integrum eſt, ita quarto die reuertitur.

Tertianarum vero duo genera ſunt. Alterum eodem modo, quo qartana, & incipiens, & deſinens; illo tantum interpoſito diſcrimine, quod vnum diem præſtat integrum, tertio redit. Alterum longe pernicioſius, quod tertio quidem die reuertitur, ex octo autem & quadraginta horis fere ſex & triginta per acceſſionem occupat (interdum etiam vel minus, vel plus) neque ex toto in remiſſione deſiſtit; ſed tantum leuius eſt. Id genus plerique medici ἡμιτριταῖον appellant.

Quotidianæ vero variæ ſunt, & multiplices. Aliæ enim protinus a calore incipiunt, aliæ a frigore,

(*a*) 1. Epidem. III. 14. &c. (*b*) 1. Epidem. III. 17.

gore, aliæ ab horrore. Frigus voco, ubi extremæ partes membrorum inalgeſcunt: horrorem, vbi totum corpus intremit. Rurſus aliæ ſic deſinunt, vt ex toto ſequatur integritas: aliæ ſic, vt aliquantum quidem minuatur ex febre, nihilominus tamen quædam reliquiæ remaneant, donec altera accesſio accedat: ac ſæpe aliæ vix quicquam aut nihil remittunt, ſed ita, vt cœpere, continuant. Deinde, aliæ feruorem ingentem habent, aliæ tolerabilem: aliæ quotidie pares ſunt, aliæ impares; atque inuicem altero die leniores, altero vehementiores: aliæ tempore eodem poſtridie reuertuntur, aliæ vel ſerius vel celerius: aliæ diem noctemque accesſione & decesſione implent, aliæ minus, aliæ plus: aliæ, cum decedunt, ſudorem mouent, aliæ non mouent; atque alias per ſudorem ad integritatem venitur, alias corpus tantum imbecillius redditur. Accesſiones etiam, modo ſingulæ ſingulis diebus fiunt, modo binæ pluresue concurrunt. Ex quo ſæpe euenit, vt quotidie plures acceſſiones remisſionesque ſint; ſic tamen, vt vnaquæque alicui priori reſpondeat.

Interdum vero accesſiones quoque confunduntur, ſic vt notari neque tempora earum, neque ſpatia posſint. Neque verum eſt, quod dicitur a quibusdam, nullam febrem inordinatam eſſe, niſi aut ex vomica, aut ex inflammatione, aut ex vlcere. Facilior enim ſemper curatio

ratio foret, si hoc verum esset, nam, quod euidentes causæ faciunt, facere etiam abditæ possunt. Neque de re, sed de verbo controuersiam mouent, qui, cum aliter aliterque in eodem morbo febres accedunt, non easdem inordinate redire, sed alias aliasque subinde oriri dicunt. Quod tamen ad curandi rationem nihil pertineret; etiamsi vere diceretur. Tempora quoque remissionum modo liberalia, modo vix vlla sunt.

CAPUT IV.

De Curationum diuersis generibus.

ET febrium quidem ratio maxime talis est. Curationum vero diuersa genera sunt, prout authores aliquos habent. Asclepiades officium esse medici dicit, vt tuto, vt celeriter. vt jucunde curet. Id votum est: sed fere periculosa esse nimia & festinatio & voluptas solet. Qua vero moderatione vtendum sit, vt quantum fieri potest, omnia ista contingant prima semper habita salute, in ipsis partibus curationum considerandum erit.

Et ante omnia quæritur, primis diebus æger qua ratione continendus sit. Antiqui, medicamentis quibusdam datis, concoctionem moliebantur; eo quod (*a*) cruditatem maxime horrebant: deinde eam materiam, quæ lædere videbatur, ducendo sæpius aluum subtrahebant. Asclepiades medicamenta sustulit; aluum non to-

(*a*) Aph. 1, 22.

toties, sed fere tamen in omni morbo, subduxit. Febre vero ipsa præcipue se ad remedium vti professus est. Conuellendas etiam vires ægri putauit, luce, vigilia, siti ingenti; sic, vt ne os quidem primis diebus elui sineret. Quo magis falluntur, qui per omnia jucundam ejus disciplinam esse concipiunt. Etenim vlterioribus quidem diebus cubantis etiam luxuriæ subscripsit, primis vero tortoris vicem exhibuit.

Ego autem, medicamentorum dari potiones, & aluum duci non nisi raro debere, concedo. Et id non ideo tamen agendum, vt ægri vires conuellantur, existimo: quoniam ex imbecillitate summum periculum est. Minui ergo tantum materiam superantem oportet; quæ naturaliter digeritur, vbi nihil noui accedit. Itaque abstinendus a cibo primis diebus est, & in luce habendus æger (nisi infirmus) interdiu, quoniam corpus ista quoque digerit; isque cubare quam maximo conclaui debet.

Quod ad sitim vero somnumque pertinet, moderandum est, vt interdiu vigilet; noctu, si fieri potest, conquiescat: ac neque potet, neq; nimium siti crucietur. Os etiam ejus elui potest, vbi & siccum est, & ipsi fœtet, quamuis id tempus aptum potioni non est. Commodeque Erasistratus dixit, sæpe, interiore parte humorem non requirente, os & fauces requirere; neque ad rem, male haberi ægrum, pertinere. Ac primo quidem sic tenendus est.

Opti-

Optimum vero medicamentum eſt, opportune cibus datus, qui quando primum dari debeat, quæritur. Plerique ex antiquis tarde dabant, ſæpe quinto die, ſæpe ſexto, & id fortaſſe vel in Aſia, vel in Ægypto, cœli ratio patitur, Aſclepiades, vbi ægrum triduo per omnia fatigauerat, quartum diem cibo deſtinabat. At Themiſon nuper, non, quando cœpiſſet febris, ſed quando deſiſſet, aut certe leuata eſſet, conſiderabat, &, ab illo tempore expectato die tertio, ſi non acceſſerat febris, ſtatim: ſi acceſſerat, vbi ea vel deſierat, vel, ſi aſſidue inhærebat, ſi certe ſe inclinauerat, cibum dabat.

Nihil autem horum vtique perpetuum eſt. Nam poteſt primo die primus cibus dandus eſſe, poteſt ſecundo, poteſt tertio, poteſt non niſi quarto, aut quinto; poteſt poſt vnam acceſſionem, poteſt poſt duas; poteſt poſt plures. Refert enim, qualis morbus ſit, quale corpus, quale cœlum, quæ ætas, quod tempus anni. Minimeque, in rebus multum inter ſe differentibus, perpetuum eſſe præceptum temporis poteſt. In morbo, qui plus virium aufert, celerius cibus dandus eſt: itemque eo (*b*) cœlo, quo magis digerit. Ob quam cauſam in Affrica nullo die æger abſtineri recte videtur. Maturius etiam puero, quam juueni: æſtate, quam hyeme, dari debet. (*c*) Vnum illud, & ſemper, & vbique ſeruandum eſt, vt ægri vires ſubinde aſſidens me-

(*b*) Aph. 1. 15. (*c*) Aph. 1. 9.

medicus inspiciat, & quamdiu supererunt, abstinentia pugnet; si imbecillitatem vereri cœperit, cibo subueniat. Id enim ejus officium est, vt ægrum, neque superuacua materia oneret, neque imbecilliorem fame perdat. Idque apud Erasistratum quoque inuenio: qui, quamuis parum docuit, quando venter, quando corpus ipsum exinaniretur, dicendo tamen, hæc esse videnda, & tum cibum dandum, cum corpori deberetur: satis ostendit, dum vires superessent, dari non oportere; ne deficerent, consulendum esse.

Ex his autem intelligi potest, ab vno medico multos non posse curari: eumque, si artifex est, idoneum esse, qui non multum ab ægro recedit. Sed, qui quæstui seruiunt, quoniam is major ex populo est, libenter amplectuntur ea præcepta, quæ sedulitatem non exigunt; vt in hac ipsa re. Facile est enim dies vel accessiones numerare his quoque, qui ægrum raro vident: ille assideat necesse est, qui, quod solum opus est, visurus est, qnando nimis imbecillus futurus sit, nisi cibum acceperit. In pluribus tamen ad initium cibi dies quartus aptissimus esse consueuit.

Est autem alia etiam de diebus (*d*) ipsis dubitatio, quoniam antiqui potissimum (*e*) impares sequebantur, eosque, tanquam tunc de ægris judicaretur κρισίμους nominabant. (*f*) Hi erant dies tertius, quintus, septimus, nonus, vndecimus,

(*d*) 1. Epidem. III. de Partu septim. VII. VIII. (*e*) Julian. Imper. Epist. p. 207. (*f*) Aph. II. 23, 24.

mus, quartusdecimus, vnus & vigesimus; ita vt summa potentia septimo, deinde quartodecimo, deinde vni & vigesimo daretur. Igitur sic ægros nutriebant, vt dierum imparium accessiones expectarent, deinde postea cibum, quasi leuioribus accessionibus instantibus, darent: adeo vt Hippocrates, *(g)* si alio die febris desisset, recidiuam timere sit solitus.

Id Asclepiades jure vt vanum repudiauit; neque in vllo die, quia par imparue esset ægris vel majus vel minus periculum esse dixit. Interdum enim pejores dies pares fiunt, & opportunius post febrium accesſiones cibus datur. Nonnumquam etiam in ipso morbo, dierum ratio mutatur; fitque grauior, qui remisſior esse consueuerat. Atque ipse quartusdecimus par est, in quo esse magnam vim antiqui fatebantur. Qui cum octauum primi naturam habere contenderent, vt ab eo secundus septenarius inciperet, ipsi sibi repugnabant, non octavum, neque decimum, neque duodecimum diem sumendo, quasi potentiorem: plus enim tribuebant nono, & vndecimo. Quod cum fecissent sine vlla probabili ratione, ab vndecimo, non ad tertium decimum, sed ad quartum decimum transibant. Est etiam apud Hippocratem, ei, quem septimus dies liberaturus sit, quartum esse grauisſimum. Ita, illo quoque authore, in die pari & grauior febris esse potest,

(g) Aph. IV. 61.

& certa futuri nota. Atque idem alio loco quartum quemque diem, vt in vtrumque efficacisſimum apprehendit; id eſt, quartum, ſeptimum, vndecimum, quartumdecimum, decimum ſeptimum, in quo ab impari ad paris rationem tranſit. Et ne in hoc quidem propoſitum conſeruauit: cum à ſeptimo die vndecimus, non quartus, ſed quintus ſit. Adeo apparet, quacumque ratione ad numerum reſpexerimus, nihil rationis, ſub illo quidem authore, reperiri. Verum in his quidem antiquos tunc celebres admodum Pythagorici numeri fefellerunt: cum hic quoque medicus non numerare dies debeat, ſed ipſas acceſſiones intueri; & ex his conjectare, quando dandus cibus ſit.

Illud autem magis ad rem pertinet, ſcire, cibumne oporteat dari, cum jam bene venæ conquieuerunt, aut etiamnum manentibus reliquiis febris. Antiqui enim quam integerrimis corporibus alimentum offerebant. Aſclepiades, inclinata quidem febre, ſed adhuc tamen inhærente. In quo vanam rationem ſecutus eſt: non quod non ſit interdum maturius cibus dandus, ſi mature timetur altera acceſſio: ſed quod ſcilicet non niſi quam ſaniſſimo dari debeat, minus enim corrumpitur, quod integro corpori infertur. Neque tamen verum eſt, quod Themiſoni videbatur, ſi duabus horis integer futurus eſſet æger, ſatius eſſe tunc dare;

vt

vt ab integro corpore potiſſimum diduceretur. Nam ſi diduci tam celeriter poſſet, id eſſet optimum, Sed cum hoc breue tempus non præſtet, ſatius eſt, principia cibi à decedente febre, quam reliquias ab incipiente excipi. Ita, ſi longius tempus ſecuturum eſt, quam integerrimo dandus eſt: ſi etiam breue, antequam ex toto integer fiat. Quo loco vero integritas eſt, eodem eſt remiſſio, quæ maxime in febre continua poteſt eſſe. At hoc quoque quæritur, vtrum tot horæ expectandæ ſint, quot febrem habuerunt: an ſatis ſit, primam partem earum præteriri, vt ægris jucundius inſidat, quibus interdum non vacat. Tutisſimum eſt autem, ante totius acceſſionis tempus præterire: quamvis, vbi longa febris fuit, poteſt indulgeri ægro maturius, dum tamen ante minimum pars dimidia prætereatur. Idque non in ea ſola febre, de qua proxime dictum eſt, ſed in omnibus ita ſeruandum eſt.

CAPUT V.

De febrium ſpeciebus, & ſingularum curationibus: & primo, quando cibus febricitantibus dandus ſit.

HÆc magis per omnia genera febrium perpetua ſunt: nunc ad ſingulas earum ſpecies deſcendam. Igitur ſi ſemel tantum acceſſit, deinde deſiit, eaque vel ex inguine, vel ex laſſitudine; vel ex æſtu, aliaue ſimili re fuit, ſic, vt interior nulla cauſa metum fecerit, poſtero die,

cum tempus acceſſionis ita tranſiit, vt nihil moveret, cibus dari poteſt. At, ſi ex alto calor venit; & grauitas vel capitis vel præcordiorum ſecuta eſt; neque apparet, quid corpus confuderit; quamuis vnam accesſionem ſecuta integritas eſt: tamen, quia tertiana timeri poteſt, expectandus eſt dies tertius; &, vbi accesſionis tempus præteriit, cibus dandus eſt, ſed exiguus; quia quartana quoque timeri poteſt. At die quarto demum, ſi corpus integrum eſt, eo cum fiducia vtendum. Si vero poſtero, tertioue, aut quarto die ſecuta febris eſt; ſcire licet, morbum eſſe. Sed tertianarum, quartanarumque (quarum & certus circuitus, & finis integer, & liberaliter quieta tempora ſunt) expeditior ratio eſt, de quibus ſuo loco dicam.

Nunc vero eas explicabo, quæ quotidie vrgent. Igitur tertio quoque die cibus ægro commodisſime datur; vt alter febrem minuat, alter viribus ſubueniat. Sed is dari debet, ſi quotidiana febris eſt, quæ ex toto deſinat, ſimulatque corpus integrum factum eſt: ſin, quamvis non acceſſiones, febres tamen junguntur, & quotidie quidem increſcunt, ſed ſine integritate tamen remittunt, cum corpus ita ſe habet, vt major remiſſio non expectetur: ſi altero die grauior, altero leuior acceſſio eſt, poſt grauiorem. Fere vero grauiorem acceſſionem leuior *(a)* nox ſequitur, quo fit, vt grauiorem acceſſionem nox quoque triſtior antecedat.

At,

(a) Aph. II. 13.

At, si continuatur febris, neque leuior vnquam fit, & dari cibum necesse est, quando dari debeat, magna dissensio est. Quidam, quia fere remissius matutinum tempus ægris est, tunc putant dandum. Quod si respondet, non quia mane est, sed quia remissio est ægris, dari debet. Si vero ne tunc quidem vlla requies ægris est, quia hoc ipso pejus id tempus est, quod, cum sua natura melius esse debeat, morbi vitio non est, simulque insequitur tempus meridianum, à quo cùm omnis æger fere pejor fiat, timeri potest, ne ille magis etiam, quam ex consuetudine, vrgeatur. Igitur alii vespere tali ægro cibum dant. Sed, cum eo tempore fere pessimi sint, qui ægrotant, verendum est, ne, si quid tunc mouerimus, fiat aliquid asperius. Ob hæc alii differunt ad mediam noctem, decurso jam gravissimo tempore, eodemque longissime distante. Securius vero datur antelucanis horis; quibus omnes fere maxime dormiunt: deinde matutino tempore; quod natura sua leuissimum est.

Si vero febres vagæ sunt: quia verendum est, ne cibum statim subsequantur; quandocunque quis ex accessione leuatus est, tunc debet assumere. At, si plures accessiones eodem die veniunt, considerare oportet, pares ne per omnia sint (quod vix fieri potest) an impares. Si per omnia pares sunt: post eam potius accessionem cibus dari debet, quæ non inter meridiem & ve-

ſperem deſinit. Si impares ſunt: conſiderandum eſt, quo diſtent. Nam, ſi altera grauior, altera leuior eſt, poſt grauiorem dari debet: ſi altera longior, altera breuior, poſt longiorem: ſi altera grauior, altera longior eſt, conſiderandum eſt, vtra magis affligat, illa vi, an hæc tempore, & poſt eam dandus eſt. Sed plane plurimum intereſt, quantæ qualesque inter eas remiſſiones ſint. Nam, ſi poſt alteram febrem motio manet, poſt alteram integrum corpus eſt; integro corpore, cibo tempus aptius eſt.

Si ſemper febricula manet; ſed alterum tamen longius tempus remiſſionis eſt; id potius eligendum eſt: adeo vt, vbi acceſſiones continuantur, protinus, inclinata priore, dandus cibus ſit. Etenim perpetuum eſt, ad quod omne conſilium dirigi poteſt; cibum quam maxime ſemper ab (b) acceſſione futura reducere: &, hoc ſaluo, dare quam integerrimo corpore. Quod non inter duas tantum, ſed etiam inter plures acceſſiones ſeruabitur. Sed, cum ſit aptisſimum, tertio quoque die cibum dare; tamen, ſi corpus infirmum eſt, quotidie dandus eſt: multoque magis, ſi continentes febres ſine remiſſione ſunt; quantoque magis corpus affligunt; aut ſi duæ pluresue acceſſiones eodem die veniunt. Quæ res efficit, vt & a primo die protinus cibus dari quotidie debeat, ſi protinus venæ conciderunt: & ſæpius eodem die, ſi inter

(b) Aph. 1, 11.

ter plures acceſſiones ſubinde vis corpori deeſt. Illud tamen in his ſeruandum eſt: vt poſt eas febres minus cibi detur, poſt quas, ſi per corpus liceret, omnino non daretur. Cum vero febris inſtet, incipiat, augeatur, conſiſtat, decedat, deinde in deceſſione conſiſtat, aut finiatur; ſcire licet, optimum cibo tempus eſſe febre finita: deinde, cum deceſſio ejus conſiſtit: tertium, ſi neceſſe eſt, quandocunque decedit: cætera omnia periculoſa eſſe. Si tamen propter infirmitatem neceſſitas vrget, ſatius eſſe, conſiſtente jam incremento febris, aliquid offerre, quam increſcente: ſatius eſſe, inſtante, quam incipiente: cum eo tamen vt nullo tempore is, qui deficit, non ſit ſuſtinendus.

Neque hercule ſatis eſt, ipſas tantum febres medicum intueri, ſed etiam totius corporis habitum, & ad eum dirigere curationem; ſeu ſuperſunt vires, ſeu deſunt, ſeu quidam mali affectus interueniunt. Cum vero ſemper ægros ſecuros agere conueniat, vt corpore tantum, non etiam animo laborent: tum præcipue, vbi cibum ſumpſerunt. Itaque, ſi qua ſunt, quæ exaſperatura eorum animos ſunt; optimum eſt, ea, dum ægrotant, eorum notitiæ ſubtrahere: ſi id fieri non poteſt, ſuſtinere tamen poſt cibum, poſtque ſomni tempus, & cum experrecti ſunt, tum exponere.

CAPUT VI.

Quando potiones febricitantibus dari expediat.

SED de cibo facilior quidem cum ægris ratio est: quoniam sæpe stomachus hunc respuit, etiamsi mens concupiscit. De potione vero ingens pugna est; eoque magis, quo major febris est. Hæc enim sitim accendit, & tum maxime aquam exigit, cum illa periculosissima est. Sed docendus æger est, vbi febris conquieuerit, protinus sitim quoque quieturam: longioremque accessionem fore, si quod ei datum fuerit alimentum, ita celerius eum desinere sitire, qui non bibit. Necesse est tamen, quanto facilius etiam sani famem, quam sitim sustinent, tanto magis ægris in potione, quam in cibo indulgere. Sed primo quidem die nullus humor dari debet: nisi subito sic venæ conciderunt, vt cibus quoque dari debeat. Secundo vero, cæterisque etiam, quibus cibus non dabitur, tamen, si magna sitis vrgebit, potio dari potest.

Ac ne illud quidem, ab Heraclide Tarentino dictum, ratione caret: vbi aut bilis ægrum, aut cruditas male habet, expedire quoque per modicas potiones misceri nouam materiam corruptæ. Illud videndum est, vt, qualia tempora cibo leguntur, talia potioni quoque: vbi sine illo datur, deligantur, cum ægrum dormire cupimus, quod fere sitis prohibet. Satis autem

tem conuenit, cum omnibus (*a*) febricitantibus nimius humor alienus ſit, tum præcipue eſſe fœminis, quæ ex partu in febres inciderunt.

Sed cum tempora cibo potionique febris & remiſſionis ratio det, non eſt expeditiſſimum ſcire, quando æger febricitet, quando melior ſit, quando deficiat: ſine quibus diſpenſari illa non poſſunt. Venis enim maxime credimus, fallaciſſimæ rei; quia ſæpe iſtæ lentiores celerioresue ſunt, & ætate, & ſexu, & corporum natura. Et plerumque ſatis ſano corpore, ſi ſtomachus infirmus eſt, nonnunquam etiam incipiente febre, ſubeunt & quieſcunt: vt imbecillus is videri poſſit, cui facile laturo grauis inſtat acceſſio. Contra ſæpe eas concitat & reſoluit ſol, & balneum, & exercitatio, & metus, & ira, & quilibet alius animi affectus, adeo vt, cum primum medicus venit, ſolicitudo ægri dubitantis, quomodo illi, ſe habere videatur, eas moueat. Ob quam cauſam, (*a*) periti medici eſt, non protinus vt venit, apprehendere manu brachium: ſed primum reſidere hilari vultu, percunctarique, quemadmodum ſe habeat; &, ſi quis ejus metus eſt; eum probabili ſermone lenire; tum deinde ejus carpo manum admouere. Quas venas autem conſpectus medici mouet, quam facile mille res turbant! Altera res eſt, cui credimus, calor, æque fallax. Nam hic quoque excitatur æſtu, labore, ſomno, metu, ſolicitudine.

(*a*) De decent. ornatu T. IX. X. Pallad. Sophiſt. in l. V. Epidem. pag. m. 201. Actuar. de M. M. II. 2.

Igitur intueri quidem etiam ista oportet: sed his non omnia credere. Ac protinus quidem scire, non febricitare eum, cujus venæ naturaliter ordinatæ sunt, teporque talis est, qualis esse sanis solet: nec protinus etiam sub calore motuque febrem sese concipere: sed ita, si summa quoque arida inæqualiter cutis est; si calor & in fronte est, & ex intimis præcordiis oritur; si spiritus ex naribus cum feruore prorumpit; si color, aut rubore, aut pallore nouo mutatus est; si oculi graues, & aut persicci, aut subhumidi sunt; si sudor, cum fit, inæqualis est; si venæ non æquis interuallis mouentur. Ob quam causam medicus neque in tenebris, neque á capite ægri debet residere; sed illustri loco aduersus eum, vt omnes notas, ex vultu quoque cubantis perspiciat.

Vbi vero febris fuit, atque decreuit, spectare oportet, num tempora, partesue corporis aliæ paulum madescant, quæ sudorem venturum esse testentur. Ac si qua ejus nota est, tunc demum dare potui calidam aquam, cujus salubris effectus est, si sudorem per omnia membra diffundit. Hujus autem rei causa, continere æger sub veste satis multa manus debet; eademque crura, pedesque contegere, qua mole plerique ægros in ipso impetu febris, potissimeque vbi ardens ea est, male habent. Si sudare corpus cœpit, linteum tepefacere oportet, paulatimque singula membra detergere. At vbi sudor

dor omnis finitus est, aut si is non venit, vbi quam maxime tepuit, & idoneus esse cibo æger videtur, sub veste leniter vngendus est, tum detergendus, deinde ei cibus dandus.

Cibus autem febricitantibus humidus est aptissimus, aut humori certe quam proximus: vtique ex materia quam leuissima; maximeque sorbitio, eaque, si magnæ febres fuerunt, quam tenuissima esse debet. Mel quoque despumatum huic recte adjicitur, quo corpus magis nutriatur; sed id, si stomachum offendit, superuacuum est; sicut ipsa quoque sorbitio. Dari vero in vicem ejus potest, vel intrita ex aqua calida, vel alica elota; si firmus est stomachus, & compressa aluus, ex aqua mulsa; si vel ille languet, vel hæc profluit, ex posca. Et primo quidem cibo ita satis est: secundo vero aliquid adjici potest, ex eodem tamen genere materiæ, vel olus, vel conchylium, vel pomum. At, dum febres quidem increscunt, hic solus idoneus cibus est. Vbi vero aut desinunt, aut leuantur, semper quidem incipiendum est ab aliquo ex materia leuissima, adjiciendum vero aliquid ex media, ratione habita subinde & virium hominis, & morbi.

Apponendi vero ægro varii cibi (sicut Asclepiades præcepit) tum demum sunt, vbi fastidio vrgetur, neque satis vires sufficiunt; vt paulum ex singulis degustando, famem vitet. At si neque vis, neque cupiditas deest, nulla varieta-

te solicitandus æger est; ne plus assumat, quam concoquat. Neque verum est, quod ab eo dicitur, facilius concoqui cibos varios, eduntur quidem facilius: ad concoctionem autem materiæ genus & modus pertinent. Neque inter magnos dolores, neque increscente (*b*) morbo, tutum est, ægrum cibo impleri; sed vbi inclinata jam in melius valetudo est.

Sunt aliæ quoque obseruationes in febribus necessariæ, atque id quidem videndum est, quod quidam solum præcipiunt, an adstrictum corpus sit, an profluat. Quorum alterum strangulat, alterum digerit. Nam, si adstrictum est, ducenda aluus est, mouenda vrina, eliciendus omni modo sudor. In hoc genere morborum sanguinem etiam misisse, concussisse vehementibus gestationibus corpus, in lumine habuisse, imperasse famem, sitim, vigiliam prodest. Vtile est etiam ducere in balneum, prius demittere in solium, tum vngere, iterum ad solium redire, multaque aqua fouere inguina; interdum etiam oleum in solio cum aqua calida miscere; vti cibo rarius & serius, tenui, simplici, molli, calido, exiguo; maximeque oleribus, qualia sunt, lapathum, vrtica, malua; vel jure etiam concharum, musculorumue, aut locustarum: neque danda caro, nisi elixa, est. At potio esse debet magis liberalis, & ante cibum, & post hunc, & cum hoc, vltra quam sitis coget. Poterit-

(*b*) Aph. I. 7. 8.

eritque a balneo etiam pingue jus, aut dulcius dari vinum ; poterit femel, aut bis interponi Græcum falfum.

Contra vero, fi corpus profluet, fudor coercendus, quies adhibenda erit ; tenebris, fomnoque, quandocunque volet, vtendum ; non nifi leui geftatione corpus agitandum, & pro genere mali fubueniendum. Nam, fi venter fluit, aut fi ftomachus non continet, vbi febris decreuit, liberaliter oportet aquam tepidam potui dare, & vomere cogere; nifi aut fauces, aut præcordia, aut latus dolet, aut vetus morbus eft.

Si vero fudor exercet, duranda cutis eft, vel nitro, vel fale ; quæ cum oleo mifcentur. At, fi læuius id vitium eft, oleo corpus vngendum eft: fi vehementius, rofa, vel melino, vel myrteo, cui vinum aufterum fit adjectum.

Quisquis autem fluore æger eft, cum venit in balneum, prius vngendus, deinde in folium demittendus eft. Si in cute vitium eft, frigida quoque, quam calida aqua melius vtetur. Vbi ad cibum ventum eft, dari debet his valens, frigidus, ficcus, fimplex, qui quam minime corrumpi poffit, panis toftus, caro affa, vinum aufterum, vel certe fubaufterum ; &, fi venter profluit, calidum: fi fudores nocent, vomitusue funt, frigidum.

CAPVT VII.

CAPUT VII.

Quomodo pestilentes febres curari debeant.

DESIDERAT etiam propriam animaduersionem in febribus pestilentiæ casus. In hac minime vtile est, aut fame, aut medicamentis vti, aut ducere aluum. Si vires sinunt, sanguinem mittere optimum est; præcipueque, si cum ardore febris est. Si id parum tutum est, vbi febris aut tenuata est, aut leuata, vomitu pectus purgare. Sed in hoc maturius, quam in aliis morbis, ducere in balneum opus est; vinum calidum, & meracius dare, & omnia glutinosa, inter quæ quoque carnem, generis ejusdem. Nam quo celerius ejusmodi tempestates corripiunt, eo maturius auxilia, etiam cum quadam temeritate, rapienda sunt. Quod si puer est, qui laborat; neque tantum robur ejus est, vt sanguis mitti possit, cucurbitulis ei vtendum est; ducenda aluus vel aqua vel ptisanæ cremore; tum demum is leuibus cibis nutriendus. Et ex toto non sic pueri, vt viri curari debent. Ergo, vt in alio quoque genere morborum, parcius in his agendum est: non facile sanguinem mittere, non facile ducere aluum, non cruciare vigilia, fameue, aut nimia siti, non vino curare. Vomitus post febrem eliciendus est: deinde dandus cibus ex leuissimis; tum is dormiat: postero die, si febris manet, abstineat: tertio, ad similem cibum redeat. Dandaque opera est, quantum fieri potest, ut inter opportunam abstinentiam cibo opportuno, omissis cæteris, nutriatur. 2. Cu-

2. Curatio ardentis febris.

Si vero ardens febris extorret, nulla medicamenti danda potio eſt; ſed in ipſis acceſſionibus oleo & aqua refrigerandus eſt, quæ miſcenda manu ſunt, donec albeſcant. Etiam amplo conclaui tenendus, quo multum & purum aerem trahere poſſit; neque multis veſtimentis ſtrangulandus, ſed admodum leuibus tantum velandus eſt. Poſſunt etiam ſuper ſtomachum imponi, folia vitis in aqua frigida tincta. Ac ne ſiti quidem nimia vexandus eſt. Alendus maturius eſt, id eſt a die tertio, & ante cibum iisdem perungendus. Si pituita in ſtomacho coiit, inclinata jam acceſſione, vomere cogendus eſt; & tunc dandum frigidum olus, aut pomum, ex his, quæ ſtomacho conueniunt. Si ſiccus manet ſtomachus, protinus vel ptiſanæ, vel alicæ, vel oryzæ cremor dandus eſt, cum quo recens adeps cocta ſit. Cum vero in ſummo incremento morbus eſt, vtique non ante diem quartum, magna ſiti antecedente, frigida aqua copioſe præſtanda eſt, vt bibat etiam vltra ſatietatem; &, cum jam venter & præcordia vltra modum repleta, ſatisque refrigerata ſunt, vomere debet. Qudam ne vomitum quidem exigunt; ſed ipſa aqua frigida, tantum ad ſatietatem data, pro medicamento vtuntur. Vbi vtrumlibet factum eſt, multa veſte operiendus eſt, & collocandus, vt dormiat. Fere quepoſt longam ſitim & vigili-

giliam, poſt multam ſatietatem, poſt infractum calorem, plenus ſomnus venit; per quem ingens ſudor effunditur, idque præſentiſſimum auxilium eſt: ſed in his tantum, in quibus præter ardorem, nulli dolores, nullus præcordiorum tumor; nihil prohibens, vel in pulmone, vel in faucibus; non vlcus, non defectio, non profluvium alui fuit. Si quis autem in hujusmodi febre leniter (*a*) tuſſit, is neque vehementi ſiti conflictari, neque bibere aquam frigidam debet; ſed eo modo curandus eſt, quo in cæteris febribus præcipitur.

CAPUT VIII.

Curatio ſemitertianæ febris, quæ ἡμιτριταῖος dicitur.

AT, vbi id genus tertianæ eſt, quod ἡμιτριταῖον Medici appellant, magna cura opus eſt, ne id fallat. Habet enim plerunque frequentiores accesſiones deceſſionesque, vt aliud morbi genus videri poſſit; porrigiturque febris in horas viginti quatuor, & triginta ſex; vt, quod idem eſt, non idem eſſe videatur. Et magnopere neceſſarium eſt, neque dari cibum, niſi in ea remiſſione, quæ vera eſt; &, vbi ea venit, protinus dari. Plurimique ſub alterutro curantis errore ſubito moriuntur. Ac, niſi magnopere aliqua res prohibet, inter initia ſanguis mitti debet; tum dari cibum, qui neque incitet febrem, & tamen longum ejus ſpatium ſuſtineat.

(*a*) Aph. IV. 54.

CAPUT IX.

Curatio lentarum febrium.

NONNUNQUAM etiam lentæ febres ſine vlla remiſſione corpus tenent; ac neque cibo, neque vlli remedio locus eſt. In hoc caſu medici cura eſſe debet, vt morbum mutet: fortaſſe enim curationi opportunior fiet. Sæpe igitur ex aqua frigida, cui oleum ſit adjectum, corpus ejus pertractandum eſt, quoniam interdum ſic euenit, vt horror oriatur, & fiat initium quoddam noui motus; exque eo, cum magis corpus incaluit, ſequatur etiam remiſſio. In his frictio quoque ex oleo & ſale ſalubris videtur.

At, ſi diu frigus eſt, & torpor, & jactatio corporis, non alienum eſt, in ipſa febre dare mulſi tres aut quatuor cyathos, vel cum cibo vinum bene dilutum. Intenditur enim ſæpe ex eo febris; & major ortus calor ſimul & priora mala tollit, & ſpem remiſſionis, inque ea curationis oſtendit.

Neque hercule iſta curatio noua eſt, qua nunc quidam traditos ſibi ægros, qui ſub cautioribus medicis trahebantur, interdum contrariis remediis ſanant. Siquidem apud antiquos quoque ante Herophilum & Eraſiſtratum, maximeque poſt Hippocratem fuit Petron quidam, qui febricitantem hominem, vbi acceperat, multis veſtimentis operiebat, vt ſimul calorem ingentem, ſitimque excitaret. Deinde, vbi paulum

remitti cœperat febris, aquam frigidam potui dabat; ac, si mouerat sudorem, explicuisse se ægrum judicabat: si non mouerat, plus etiam aquæ frigidæ ingerebat, & tum vomere cogebat. Si alterutro modo febre liberauerat, protinus suillam assam, & vinum homini dabat. Si non liberauerat, decoquebat aquam sale adjecto, eamque bibere cogebat, vt vomendo ventrem purgaret.

Et intra hæc omnis ejus medicina erat. Eaque non minus grata fuit his, quos Hippocratis successores non refecerant; quam nunc est his, quos Herophili vel Erasistrati æmuli diu tractos non expedierunt. Neque ideo tamen non est temeraria ista medicina; quia plures, si protinus á principiis excepit, interemit. Sed, cum eadem omnibus conuenire non possint, fere, quos ratio non restituit, temeritas adjuuat. Ideoque ejusmodi medici melius alienos ægros, quam suos nutriunt. Sed est circumspecti quoque hominis, & nouare interdum, & augere morbum, & febres accendere quia curationem, vbi id, quod est, non recipit, potest recipere id, quod futurum est.

CAPUT X.

Remedia in febribus ad capitis dolorem, & præcordiorum inflammationem, & ariditatem, & scabritiem linguæ.

CONSIDERANDUM etiam est, febres ne solæ sint, an alia his quoque mala accedant;

dant; id eſt, num caput doleat, num lingua aſpera, num præcordia intenta ſint. Si capitis dolores ſunt, roſam cum aceto miſcere oportet, & id ingerere: deinde habere duo pitacia, quæ latitudinem frontis, longitudinemque æquent: ex his inuicem alterum in aceto & roſa habere, alterum in fronte; aut intinctam iisdem lanam ſuccidam imponere. Si acetum offendit, pura roſa vtendum. Si roſa ipſa lædit, oleo acerbo. Si iſta parum juuant, teri poteſt vel iris arida, vel nuces amaræ, vel quælibet herba ex refrigerantibus. Quorum quidlibet ex aceto impoſitum, dolorem minuit; ſed magis aliud in alio. Juuat etiam panis cum papauere injectus, vel cum roſa, ceruſa, ſpumaue argenti. Olfacere quoque vel ſerpillum, vel anethum, non alienum eſt.

At, ſi in præcordiis inflammatio & dolor eſt, primo ſuperimponenda ſunt cataplaſmata reprimentia; ne, ſi calidiora fuerint, plus eo materiæ concurrat. Deinde, vbi prima inflammatio ſe remiſit, tunc demum ad calida & humida veniendum eſt; vt ea, quæ remanſerunt, diſcutiant. Notæ vero inflammationis ſunt quatuor, rubor, & tumor, cum calore, & dolore. Quo magis errauit Eraſiſtratus, qui febrem nullam ſine hac eſſe dixit.

Ergo, ſi ſine inflammatione dolor eſt, nihil imponendum eſt, hunc enim ſtatim ipſa febris ſoluet. At, ſi neque inflammatio, neque febris, ſed tantum præcordiorum dolor eſt; pro-

tinus calidis & ſiccis fomentis vti licet. Si vero lingua ſicca eſt, & ſcabra, detergenda primum penicillo eſt ex aqua calida: deinde vngenda mixtis inter ſe roſa & melle. Mel purgat, roſa reprimit, ſimulque ſicceſcere non ſinit. At ſi ſcabra non eſt, ſed arida, vbi penicillo deterſa eſt, vngi roſa debet, cui ceræ ſit paulum adjectum.

CAPUT XI.

Remedia contra frigus, quod febrem præcedit.

SOLET etiam ante febres eſſe frigus; idque vel moleſtisſimum morbi genus eſt. Vbi id expectatur, omni potione prohibendus æger eſt, hæc enim paulo ante data, multum malo adjicit. Item maturius veſte multa tegendus eſt. Admouenda partibus his, pro quibus metuimus, ſicca & calida fomenta: ſic, vt ne ſtatim vehementisſimi calores incipiant, ſed paulatim increſcant. Perfricandæ quoque eæ partes manibus vnctis ex vetere oleo ſunt, eique adjiciendum aliquid ex calefacientibus. Contentique medici quidam vna frictione, etiam ex quolibet oleo, ſunt. In harum febrium remisſionibus nonnulli tres quatuor ſorbitionis cyathos, etiamnum manente febre, dant, deinde, ea bene finita, reficiunt ſtomachum cibo frigido & leui. Ego tum hoc puto tentandum, cum parum cibus, ſemel & poſt febrem datus, prodeſt.

Sed curioſe proſpiciendum eſt, ne tempus remisſionis decipiat. Sæpe enim in hoc quoque gene-

genere valetudinis jam minui febris videtur, & rurſus intenditur. Itaque ei remisſioni credendum eſt, quæ etiam immoratur, & jactationem, feruoremque corporis, quem ζέτιν Græci vocant, minuit. Illud ſatis conuenit, ſi quotidie pares accesſiones ſunt, quotidie paruum cibum dandum: ſi impares, poſt grauiorem, cibum; poſt leuiorem, aquam mulſam.

CAPUT XII.

Curatio horroris in febribus.

HORROR autem eas fere febres antecedit, quæ certum habent circuitum, & ex toto remittuntur; ideoque (*a*) tutiſſimæ ſunt, maximeque curationes admittunt. Nam vbi incerta tempora ſunt, neque alui ductio, neque balneum, neque vinum, neque medicamentum aliud recte datur. Incertum eſt enim, quando febris ventura ſit, ita fieri poteſt, ut, ſi ſubito venerit, ſumma in eo pernicies ſit, quod auxilii cauſa fuit inuentum. Nihilque aliud fieri poteſt, quam vt primis diebus bene abſtineat æger: deinde, ſub deceſſu febris ejus, quæ grauiſſima eſt, cibum ſumat.

At vbi certus circuitus eſt, facilius omnia illa tentantur; quia facilius proponere nobis & acceſſionum & decesſionum vices poſſumus. In his autem, cum (*b*) veterauerunt, vtilis fames non eſt. Primis tantummodo diebus ea pu-

(*a*) Aph. IV. 43. (*b*) *Mutauerunt* Rittershuſ. ad Phædr. p. 99.

pugnandum eſt : deinde diuidenda curatio eſt, & ante horror, tum febris diſcutienda. Igitur cum primum aliquis inhorruit, & ex horrore incaluit, dare ei oportet potui tepidam aquam ſubſalſam, & vomere eum cogere, nam fere talis horror ab his oritur, quæ bilioſa in ſtomacho reſederunt. Idem faciendum eſt, ſi proximo quoque circuitu æque accesſit, ſæpe enim ſic diſcutitur. Jamque, quod genus febris ſit, ſcire licet.

Itaque ſub expectatione proximæ accesſionis, quæ inſtare tertia poteſt, deducendus in balneum eſt ; dandaque opera eſt, vt per tempus horroris in ſolio ſit. Si ibi quoque ſenſerit, nihilominus idem ſub expectatione accesſionis quartæ faciat : ſiquidem eo quoque modo ſæpe is diſcutitur. Si nec balneum quidem profuit, ante accesſionem allium edat, aut bibat calidam aquam cum pipere : ſiquidem ea quoque aſſumpta calorem mouent ; qui horrorem non admittit. Deinde eodem modo, quo in frigore præceptum eſt, antequam inhorreſcere posſit, operiatur, fomentisque protinus calidioribus totum corpus circundare conuenit, maximeque involutis extinctis teſtis & titionibus.

Si nihilominus horror perruperit, multo oleo calefacto inter ipſa veſtimenta perfundatur ; cui æque ex calefacientibus aliquid ſit adjectum : adhibeaturque frictio, quantam is ſuſtinere poterit, maximeque in manibus & pedibus : & ſpiritum

ritum ipſe contineat. Neque deſiſtendum eſt, etiamſi horror redit, ſæpe enim pertinacia juvantis malum corporis vincit.

Si quid euomuit, danda aqua tepida, iterumque vomere cogendus eſt; vtendumque eisdem eſt, donec horror finiatur. Sed præter hæc ducenda aluus eſt, ſi tardius horror quieſcet: ſiquidem id quoque exonerato corpore prodeſt. Vltima poſt hæc auxilia ſunt, geſtatio & ambulatio. Cibus autem in ejusmodi morbis maxime dandus eſt, qui mollem aluum præſtet, ac caro glutinoſa. Vinum cum dabitur, auſterum ſit.

CAPUT XIII.

Curatio quotidianæ febris.

HÆc ad omnes circuitus febrium pertinent: diſcernendæ tamen ſingulæ ſunt, ſicut rationem habent disſimilem. Si quotidiana eſt, triduo primo magnopere abſtinere oportet; tum cibis, altero quoque die vti. Si res inueterauerit, poſt febrem experiri balneum, & vinum; magisque, ſi, horrore ſublato, hæc ſupereſt.

CAPUT XIV.

Curatio tertianæ febris.

SI vero tertiana, quæ ex toto intermittit, aut quartana eſt; mediis diebus, & ambulationibus vti oportet, aliisque exercitationibus, & vnctionibus. Quidam ex antiquioribus medicis Cleophantus, in hoc genere morborum, multo ante accesſionem, caput ægri mul-

ta (a) calida aqua perfundebat, deinde vinum dabat. Quod, quamuis pleraque ejus viri præcepta ſecutus eſt Aſclepiades, recte tamen præteriit, eſt enim anceps.

Ipſe, ſi tertiana febris eſt, tertio die poſt acceſſionem dicit aluum duci oportere: quinto, poſt horrorem vomitum elicere; deinde poſt febrem, ſicut illi mos erat, adhuc calidis dare cibum & vinum: ſexto die, in lectulo detineri, ſic enim fore, ne ſeptimo die febris accedat. Id ſæpe fieri poſſe, veriſimile eſt. Tutius tamen eſt, hoc ipſo ordine tria remedia, vomitus, alui ductionis, vini potus, per triduum, id eſt, die tertio, & quinto, & ſeptimo tentare: nec vinum, niſi poſt acceſſionem, die ſeptimo bibere.

Si vero primis diebus diſcuſſus morbus non eſt, inciditque in vetuſtatem, quo die febris expectabitur, in lectulo ſe contineat; poſt febrem perfricetur: tum, cibo aſſumpto, bibat aquam; poſtero die, quo a cibo vacat, & ab exercitatione vnctioneque, aqua tantum contentus, conquieſcat. Et id quidem optimum eſt. Si vero imbecillitas vrgebit, & poſt febrem vinum; & medio die paulum cibi debebit aſſumere.

CAPUT XV.

Curatio quartanæ febris.

EADEM in quartana facienda ſunt. Sed cum hæc tarde (a) admodum finiatur, niſi primis die-

(a) Aph. VII. 42. (a) I. Epidem. III. 17.

diebus diſcuſſa eſt, diligentius ab initio præcipiendum eſt, quid in ea debeat fieri. Igitur, ſi cui cum horrore febris accesſit, eaque deſiit, eodem die & poſtero tertioque continere ſe debet, & aquam tantummodo calidam primo die poſt febrem ſumere; biduo proximo, quantum fieri poteſt, ne hanc quidem: quarto die, ſi cum horrore febris reuertitur, *(b)* vomere; ſicut ante præceptum eſt: deinde poſt febrem, modicum cibum ſumere, vini quadrantem. Poſtero tertioque die abſtinere; aqua tantummodo calida, ſi ſitis eſt, aſſumpta. Septimo die balneo frigus præuenire, abſtinere, continere ſe debet, & aqua tantummodo calida, ſi ſitis eſt, vti: ac tum ita nono die balneo frigus præuenire, &, ſi febris redierit, ducere aluum; vbi ex eo corpus conquieuerit, inunctione vehementer perfricari, eodem modo ſumere cibum, & vino biduo proximo ſe abſtinere, frictione ſeruata. Decimo tertio die rurſus balneum experiri; &, ſi poſtea febris accesſit, æque perfricari, vinum copioſius bibere. Ac ſi proximum eſt, vt quies tot dierum, & abſtinentia cum cæteris, quæ præcipiuntur, febrem tollant.

Si vero nihilominus remanet, aliud ex toto ſequendum eſt curationis genus; idque agendum, vt, quod diu ſuſtinendum eſt, corpus facile ſuſtineat. Quo minus etiam curatio probari Heraclidis Tarentini debet, qui primis die-

(*b*) De Affect. XIX. 2.

bus ducendam aluum, deinde abſtinendum in ſeptimum diem dixit. Quod vt ſuſtinere aliquis posſit; tamen etiam febre liberatus vix refectioni valebit, adeo, ſi febris ſæpius acceſſerit concidet. Igitur, ſi tertio decimo die morbus remanebit, balneum neque ante febrem, neque poſt eam tentandum erit; niſi interdum jam horrore diſcuſſo. Horror ipſe per eadem, quæ ſupra præſcripta ſunt, expugnandus. Deinde poſt febrem oportebit vngi, & vehementer perfricari; cibum & validum, & fortiter aſſumere; vino vti, quanto libebit: poſtero die, cum ſatis quieuerit, ambulare, exerceri, vngi, perfricari fortiter; cibum accipere ſine vino: tertio die abſtinere.

Quo die vero febrem expectabit, ante ſurgere, & (c) exerceri, dareque operam oportet, vt in ipſam exercitationem tempus febris incurrat, ſic enim ſæpe illa diſcutitur. At, ſi in opere occupauit, tum demum ſe recipere. In ejusmodi valetudine, medicamenta ſunt, oleum, frictio, exercitatio, cibus, vinum. Si venter adſtrictus eſt, ſoluendus eſt.

Sed hæc facile validiores faciunt: ſin imbecillitas occupauit, pro exercitatione geſtatio eſt. Si ne hanc quidem ſuſtinet, adhibenda tamen frictio eſt. Si hæc quoque vehemens onerat, intra quietem, & vnctionem, & cibum conſiſtendum eſt; dandaque opera eſt, ne qua cruditas,

(c) Ariſtot. Probl. Sect. 11. 58.

ditas in quotidianum id malum vertat. Nam quartana neminem jugulat: ſed, ſi ex ea facta quotidiana eſt, in malis æger eſt, quod tamen, niſi culpa vel ægri (*d*) vel curantis, nunquam fit.

CAPUT XVI.

Curatio duarum quartanarum.

AT, ſi duæ quartanæ ſunt, neque, quas propoſui, exercitationes adhiberi poſſunt: aut ex toto quieſcere opus eſt, aut, ſi id difficile eſt, leniter ambulare, hinc conſidere, diligenter involutis pedibus & capite. Quoties febris acceſſit & deſiit, cibum modicum ſumere, & vinum; reliquo tempore, niſi imbecillitas vrget, abſtinere. At, ſi duæ febres pene junguntur, poſt vtramque cibum ſumere: deinde vacuo tempore, & moueri aliquantum, & poſt vnctionem cibo vti. Cum vero vetus quartana raro, niſi vere (*a*) ſoluatur; vtique eo tempore attendendum eſt, ne quid fiat, quod valetudinem impediat. Prodeſtque in vetere quartana, mutare ſubinde victus genus, a vino ad aquam, ab aqua ad vinum, a lenibus cibis ad acres, ab acribus ad lenes tranſire: eſſe radicem, deinde vomere: jureue pulli gallinacei ventrem reſoluere: oleo ad frictiones adjicere calefacientia: ante acceſſionem ſorbere, vel aceti cyathos duos, vel vnum ſinapis, cum tribus Græci vini ſalſi, vel miſta paribus portionibus; & in aqua diluta, piper

(*d*) Hippocr. I. Epidem. Sect. III. 4. (*a*) Epidem. VI, Sect. VI. 42.

per, castoreum, laser, myrrham. Per hæc enim similiaque corpus agitandum est, vt moueatur ex eo statu, quo detinetur.

Si febris quieuit, diu meminisse ejus diei convenit: eoque vitare frigus, calorem, cruditatem, lassitudinem. Facile enim reuertitur, nisi a sano quoque aliquandiu timetur.

CAPUT XVII.

Curatio quotidianæ febris, quæ ex quartana facta sit.

AT, si ex quartana, quotidiana facta est: cum id initio inciderit, per biduum abstinere oportet, vespere frictione vti, & aquam tantummodo potui dare, tertio die sæpe fit, ne febris accedat. Sed siue fuit, siue non fuit, cibus post accessionis tempus est dandus: &, si manet, per biduum abstinentia, quanta maxima imperari corpori potest, & fricatione quotidie vtendum est.

CAP. XVIII.

De tribus insaniæ generibus: & primo de ejus curatione, quæ a Græcis Φρενῖτις dicitur.

ET febrium quidem curatio exposita est. Supersunt vero alii corporis affectus, qui huic superueniunt, ex quibus eos, qui certis partibus assignari possunt, protinus jungam. Incipiam ab insania, primamque hujus ipsius partem aggrediar, quæ & acuta, & in febre est. Græci *Φρενῖτιν* appellant.

Illud ante omnia scire oportet, interdum in acces-

accesſione ægros deſipere, & loqui aliena. Quod non quidem leue eſt; neque incidere poteſt, niſi in febre vehementi, non tamen æque peſtiferum eſt, nam plerunque breue eſſe conſueuit; leuatoque accesſionis impetu, protinus mens redit. Neque id genus morbi remedium aliud deſiderat, quam quod in curanda febre præceptum eſt.

Phrenitis (a) vero tum demum eſt, cum continua dementia eſſe incipit, aut cum æger, quamuis adhuc ſapiat, tamen quasdam vanas imagines accipit: perfecta eſt, vbi mens illis imaginibus addicta eſt. Ejus autem plura genera ſunt: ſiquidem ex phreniticis alii hilares, alii triſtes ſunt: alii facilius continentur, & intra verba deſipiunt; alii inſurgunt, & violenter quædam manu faciunt: atque ex his ipſis, alii nihil niſi impetu peccant, alii etiam artes adhibent; ſummamque ſpeciem ſanitatis in captandis malorum operum occaſionibus præbent; ſed exitu deprehenduntur.

Ex his autem eos, qui intra verba deſipiunt, aut leuiter etiam manu peccant, onerare aſperioribus coercitionibus ſuperuacuum eſt. Eos vero, qui violentius ſe gerunt, vincire conuenit; ne vel ſibi vel alteri noceant. Neque credendum eſt, ſi vinctus aliquis, dum leuari vinculis cupit, ſanum jam ſe fingat; quamuis prudenter & miſerabiliter loquatur, quoniam is dolus inſanientis eſt.

Fere

(a) Trallian. 1. 13.

Fere vero antiqui tales ægros in tenebris habeant; eo quod illis contrarium esset, exterreri; & ad quietem animi tenebras ipsas conferre aliquid judicabant. At Asclepiades, tanquam ipsis tenebris terrentibus, in lumine habendos eos dixit. Neutrum tamen perpetuum est. Alium enim lux, alium tenebræ magis turbant, reperiunturque, in quibus nullum discrimen deprehendi, vel hoc, vel illo modo possit. Optimum itaque est, (b) vtrumque experiri & habere eum, qui tenebras horret, in luce; eum, qui lucem, in tenebris. At vbi nullum tale discrimen est, æger, si vires habet, loco lucido: si non habet, obscuro continendus est.

Remedia vero adhibere, vbi maxime furor vrget, superuacuum est, simul enim febris quoque increscit. Tum itaque nihil nisi continendus æger est. Vbi vero res patitur, festinanter subueniendum est. Asclepiades perinde esse dixit, his sanguinem mitti, ac si (c) trucidentur, hanc rationem secutus, quod neque insania esset, nisi cum febre intenta; neque sanguis, nisi in remissione ejus, recte mitteretur. Ipse in his somnum multa frictione quæsiuit. Sed cum & intentio febris somnum impediat; & frictio non, nisi in remissione ejus, vtilis sit: hoc quoque auxilium debuit præterire. Quid igitur est? Multa in præcipiti (d) periculo recte fiunt, alias

(b) Cæl. Aurelian. Acut. Morb. 1. 9. Arethæus de Cura, Acut. 1. 1. (c) Cœl. Aurelian, Acut. Morb. 1. 15. (d) Valeriola Observ. 1. lib. 1.

alias omittenda. Et continua quoq; febris habet tempora, quibus, etſi non remittit, non tamen creſcit. Eſtque hoc, vt non optimum, ſic ſatis tamen ſecundum remediis tempus. Quod ſi vires ægri patiuntur, ſanguis quoque mitti debet.

Nec minus dubitari poteſt, an aluus ducenda ſit. Tum, interpoſito die, conuenit caput ad cutem tondere: deinde aqua fouere, in qua verbenæ aliquæ decoctæ ſint ex reprimentibus: aut prius fouere, deinde tondere, & iterum fouere: ac nouisſime roſa caput naresque implere; offerre etiam naribus rutam, ex aceto contritam, & mouere ſternutamenta medicamentis ad id efficacibus. Quæ tamen facienda ſunt in his, quibus vires non deſunt. Si vero imbecillitas eſt, roſa tantum caput, adjecto ſerpyllo, ſimiliue aliquo, madefaciendum eſt. Vtiles etiam in quibuscunque viribus herbæ duæ ſunt, ſolanum & muralis, ſi ſimul ex vtraque, ſucco expreſſo, caput impleatur. Cum ſe febris remiſerit, frictione vtendum eſt: parcius tamen in his, qui nimis hilares, quam in his, qui nimis triſtes ſunt.

Aduerſus omnium autem ſic inſanientium animos gerere ſe pro cujusque natura neceſſarium eſt. Quorundam enim vani metus leuandi ſunt: ſicut in homine prædiuite famem timente incidit; cui ſubinde falſæ hæreditates nunciabantur. Quorundam audacia coercen-

ercenda eſt: ſicut in his fit, in quibus continendis plagæ quoque adhibentur. Quorundam etiam intempeſtiuus riſus objurgatione & minis prohibendus eſt. Quorundam diſcutiendæ triſtes cogitationes: ad quod ſymphoniæ, & cymbala, ſtrepitusque proficiunt. Sæpius tamen aſſentiendum, quam repugnandum eſt: paulatimque, & non euidenter, ab his, quæ ſtulte dicuntur, ad meliora mens abducenda. Interdum etiam elicienda ipſius intentio: vt fit in hominibus ſtudioſis litterarum, quibus liber legitur, aut recte, ſi delectantur; aut perperam, ſi id ipſum eos offendit. Emendando enim advertere animum incipiunt. Quin etiam recitare, ſi qua meminerunt, cogendi ſunt. Ad cibum quoque quosdam non deſiderantes reduxerunt hi, qui inter epulantes eos collocauerunt.

Omnibus vero ſic affectis ſomnus & difficilis, & præcipue neceſſarius eſt, ſub hoc enim plerique (*d*) ſaneſcunt. Prodeſt ad id, atque etiam ad mentem ipſam componendam, crocinum vnguentum cum irino in caput datum. Si nihilominus vigilant, quidam ſomnum moliuntur potui dando aquam, in qua papauer aut hyoſcyamus decocta ſint: alii mandragoræ mala puluino ſubjiciunt: alii vel amomum, vel ſycamini lachrymam fronti inducunt. Hoc nomen apud Medicos reperio. Sed cur Græci morum συκάμινον (*e*) appellant, cum mori nulla

(*d*) Aph. II. 2. (*e*) Bodæus a Stapel ad Theophraſt. Hiſtor. Plant. IV. 2.

la lachryma fit? Sic vero significatur lachryma arboris in Ægypto nascentis, quam ibi συκόμορον appellant. Plurimi decoctis papaueris corticibus, ex ea aqua cum spongia os & caput subinde fouent.

Asclepiades ea superuacua esse dixit: quoniam in lethargum sæpe conuertunt. Præcipit autem, vt primo die, a cibo, potione, somno abstineretur: vespere ei daretur potui aqua: tum frictio admoueretur lenis, ita vt ne manum quidem, qui fricaret, vehementer imprimeret: postero deinde die, iisdem omnibus factis, vespere ei daretur sorbitio & aqua, rursusque frictio adhiberetur. Per hanc enim nos consecuturos, vt somnus accedat. Id interdum fit, & quidem adeo, vt, illo consitente, nimia fricatio etiam lethargi periculum afferat. Sed si sic somnus non accessit, tum demum illis medicamentis arcessendus est: habita scilicet eadem moderatione, quæ hic quoque necessaria est; ne, quem obdormire volumus, excitare postea non possimus. Confert etiam aliquid ad somnum silanus juxta cadens; vel gestatio post cibum, & noctu; maximeque lecti suspensi motus.

Neque alienum est, si neque sanguis ante missus est, neque mens constat, neque somnus accedit, occipitio inciso cucurbitulam admovere, quæ quia leuat morbum, potest somnum facere. Moderatio autem in cibo quoque ad-

hibenda eſt: nam neque æger eſt implendus, ne inſaniat: neque jejunio vtique vexandus eſt, ne imbecillitate in cardiacum incidat. Opus eſt autem cibo infirmo, maximeque ſorbitionis, & potione aquæ mulſæ, cujus ternos cyathos hieme, æſtate vero quatuor dediſſe ſatis eſt.

Alterum genus inſaniæ eſt, quod ſpatium longius recipit; quia fere ſine febre incipit, leues deinde febriculas excitat: & conſiſtit in triſtitia, quam videtur bilis *(f)* atra contrahere. In hac vtilis detractio ſanguinis eſt. Si quid hanc prohibet, prima eſt abſtinentia: ſecunda, per album veratrum vomitumque purgatio: poſt vtrumlibet, adhibenda bis die frictio eſt. Si magis valet, frequens etiam exercitatio; in jejuno vomitus; cibus, ſine vino, dandus ex media materia eſt. Quam quoties poſuero, ſcire licet, etiam ex infirmiſſima dari poſſe, dum ne ea ſola quis vtatur: valentiſſimam tantummodo eſſe remouendam. Præter hæc, ſeruanda aluus eſt quam tenerrima: remouendi terrores, & potius bona ſpes afferenda: quærenda delectatio ex fabulis, ludisque, quibus maxime capi ſanus aſſueuerat; laudanda, ſi qua ſunt, ipſius opera, & ante oculos ejus ponenda: leuiter objurganda vana triſtitia: ſubinde admonendus, in his ipſis rebus, quæ ſolicitant, cur non potius lætitiæ, quam ſolicitudinis cauſa ſit. Si febris quoque acceſſit, ſicut aliæ febres curanda eſt.

Ter-

(f) Aretæus de Morb. Diut. 1. 6. Trallian. 1. 16.

Tertium insaniæ genus est ex his longissimum; adeo vt vitam ipsam non impediat, quod robusti corporis esse consueuit. Hujus autem species duæ sunt. Nam quidam imaginibus, non mente fallunt; qualem insanientem Ajacem vel Orestem poetarum fabulæ ferunt: quidam animo desipiunt. Si imagines fallunt, ante omnia videndum est, tristes, an hilares sint. In tristitia, nigrum veratrum dejectionis causa; in hilaritate, album, ad vomitum excitandum, dari debet. Idque, si in potione non accipit, pani adjiciendum est, quo facilius fallat. Nam, si bene se purgauerit, ex magna parte morbum leuabit. Ergo etiam, si semel datum veratrum parum profecerit, interposito tempore iterum dari debet. Neque ignorare oportet, leuiorem esse morbum cum (*g*) risu, quam serio insanientium. Illud quoque perpetuum est in omnibus morbis, vbi ab inferiore parte purgandus aliquis est, (*h*) ventrem ejus ante soluendum esse: vbi a superiore, comprimendum.

Si vero consilium insanientem fallit, tormentis quibusdam optime curatur. Vbi perperam aliquid dixit, aut fecit, fame, vinculis, plagis coercendus est. Cogendus est & attendere, & ediscere aliquid, & meminisse. Sic enim fiet, vt paulatim metu cogatur considerare, quid faciat. Subito etiam terreri, & expauescere, in hoc morbo prodest; & fere, quicquid animum vehe-

(*g*) Aph. VI. 53. (*h*) Aph. VII. 70.

menter perturbat. Poteſt enim quædam fieri mutatio, cum ab eo ſtatu mens, in quo fuerat, abducta eſt. Intereſt etiam, ſi ipſe ſine cauſa ſubinde rideat, an mœſtus demiſſusque ſit. Nam dementis hilaritas terroribus his, de quibus ſupra dixi, melius curatur. Si nimia triſtitia eſt, prodeſt lenis, ſed multa bis die frictio: item ſuper caput aqua frigida infuſa, demiſſumque corpus in aquam & oleum.

Illa communia ſunt: inſanientes vehementer exerceri debere; multa frictione vti; neque pinguem carnem, neque vinum aſſumere; cibis vti poſt purgationem, ex media materia, quam leuisſimis, non oportere eſſe vel ſolos, vel inter ignotos, vel inter eos, quos aut contemnant, aut negligant; mutare debere regiones, &, ſi mens redit, annua peregrinatione eſſe jactandos.

Raro, ſed aliquando tamen, ex metu delirium naſcitur. Quod genus inſanientium, ſpecie ſimile, ſimilique victus genere curandum eſt: præterquam quod in hoc inſaniæ genere ſolo recte vinum datur.

CAPUT XIX.

(a) De Cardiacis.

HIs morbis præcipue contrarium eſt id genus, quod *καρδιακὸν* a Græcis nominatur; quamuis ſæpe ad eum phrenitici tranſeunt: ſiquidem mens in illis laborat, in hoc vero conſtat. Id autem nihil aliud eſt, quam nimia imbecil-

(a) Cæl Aurelian. Acut. Morb. II. 30. 31. Trallian. VII. 9.

becillitas corporis, quod, ſtomacho languente, immodico ſudore digeritur. Licetque protinus ſcire id eſſe, vbi venarum exigui imbecillique pulſus ſunt; ſudor autem ſupra conſuetudinem, & modo, & tempore, ex toto thorace, & ceruicibus, atque etiam ex capite prorumpit; pedibus tantummodo, & cruribus ſiccioribus, atque frigidis. Acuti id morbi genus eſt.

Curatio prima eſt, ſupra præcordia imponere, quæ reprimunt, cataplaſmata: ſecunda, ſudorem cohibere. Id præſtat acerbum oleum, vel roſa, vel melinum, aut myrteum. Quorum aliquo corpus leniter perungendum; ceratumque ex aliquo horum tum imponendum eſt.

Si ſudor vincit, delinendus homo eſt vel gypſo, vel argenti ſpuma, vel cimolia creta, vel ſubinde horum puluere reſpergendus. Idem præſtat puluis ex contritis aridæ myrti vel rubi foliis, aut ex auſteri & boni vini arida fece. Pluraque ſimilia ſunt, quæ ſi deſunt, ſatis vtilis eſt quilibet ex via puluis injectus. Super hæc vero, quo minus corpus inſudet, leui veſte debet eſſe contectus, poſitusque loco non calido, feneſtris patentibus, ſic vt perflatus quoque aliquis accedat.

Tertium auxilium eſt, imbecillitati jacentis cibo vinoque ſuccurrere. Cibus non multus quidem, ſed ſæpe tamen nocte ac die dandus eſt; vt nutriat, neque oneret. Is eſſe debet ex

infirmiſſima materia, & ſtomacho aptus. Niſi autem neceſſe eſt, ad vinum feſtinare non oportet. Si verendum eſt, ne deficiat, tum & intrita ex hoc, & hoc ipſum auſterum quidem, ſed tamen tenue, meraculum, egelidum ſubinde & liberaliter dandum eſt; adjecta polenta, ſi modo is æger parum cibi aſſumit. Idque vinum eſſe debet, neque nullarum virium, neque ingentium: recteque tota die ac nocte, duas vel tres heminas æger bibet; ſi vaſtius corpus eſt, plus etiam, ſi cibum non accipit, perunctum ante perfundere aqua frigida conuenit, & tum dare.

Quod ſi ſtomachus reſolutus parum continet, & ante cibum, & poſt eum ſponte vomere oportet; rurſusque poſt vomitum cibum ſumere. Si ne is quidem manſerit, ſorbere vini cyathum, interpoſitaque hora, ſumere iterum. Si id quoque ſtomachus reddiderit, totum corpus bulbis contritis ſuperillinendum eſt, qui, vbi inaruerunt, efficiunt, vt vinum in ſtomacho contineatur, exque eo toti corpori calor venisque vis redeat.

Vltimum auxilium eſt, in aluum ptiſanæ vel alicæ cremorem ex inferioribus partibus indere, ſiquidem id quoque vires tuetur. Neque alienum eſt, naribus quoque æſtuantis admouere, quod reficiat; vt eſt roſa & vinum: &, ſi qua in extremis partibus frigent, vnctis & calidis manibus fouere. Per quæ ſi conſequi potuimus, vt

&

& sudoris impetus minuatur, & vita prorogetur, incipit jam tempus ipsum esse præsidio. Vbi esse in tuto videtur, verendum tamen est, vt ne in eandem imbecillitatem cito recidat. Itaque, vino tantum remoto, quotidie validiorem cibum debet assumere; donec satis virium corpori redeat.

CAP. XX.

(a) *De Lethargicis.*

ALTER quoque morbus est; aliter phrenitico contrarius. In eo difficilior somnus, prompta ad omnem audaciam mens est: in hoc marcor, & inexpugnabilis pene dormiendi necessitas, λήθαργον Græci nominarunt. Id quoque genus acutum est, &, nisi succurritur, celeriter jugulat.

Proinde ex eo ægros quidam excitare nituntur, admotis his, per quæ sternutamenta euocantur, & his, quæ odore fœdo mouent, qualis est pix vsta, lana succida, piper, veratrum, castoreum, acetum, allium, cepa. Juxta etiam galbanum incendunt, aut cornu ceruinum: si non est, quodlibet aliud. Hæc enim cum comburuntur, odore fœdo mouent.

Tharrias vero quidam, accessionis esse id malum, dixit, leuarique, cum ea decessit. Itaque eos, qui subinde excitant, sine vsu male habere. Interest autem, in decessione expergiscatur æger, an, cum febris leuatur, aut, leuata quo-

(a) Trullian.1. 15. Aretæus de Morbor. Acut. Curat. 1. 2.

que ea, ſomnus vrgeat. Nam ſi expergiſcitur, adhibere ei, vt ſopito, ſuperuacuum eſt, neq; enim vigilando melior fit: ſed per ſe, ſi melior eſt, vigilat. Si vero continens ei ſomnus eſt, vtique excitandus eſt; ſed his temporibus, quibus febris leuisſima eſt, vt excernat aliquid, & ſumat. Excitat autem validisſime repente aqua frigida ſuperinfuſa. Poſt remisſionem itaque, perunctum oleo multo totum corpus, tribus aut quatuor amphoris totum per caput perfundendum eſt. Sed hoc vtemur, ſi æqualis ægro ſpiritus erit, ſi mollia præcordia. Sin aliter hæc erunt, ea potiora, quæ ſupra comprehenſa ſunt. Et, quod ad ſomnum quidem pertinet, commodisſima hæc ratio eſt.

Medendi autem cauſa, caput radendum; deinde poſca fouendum eſt, in qua laurus, aut ruta decocta ſit. Altera vero die imponendum caſtoreum, aut ruta ex aceto contrita, aut lauri baccæ, aut hedera cum roſa & aceto. Præcipueque proficit, & ad excitandum hominem, naribus admotum; & ad morbum ipſum depellendum, capiti frontiue impoſitum ſinapi. Geſtatio etiam in hoc morbo prodeſt: maximeque opportune cibus datus, id eſt, in remisſione, quanta maxima inueniri poterit. Aptisſima autem ſorbitio eſt, donec morbus decreſcere incipiat. Si autem quotidie grauis accesſio eſt, hæc quotidie detur: ſi alternis, poſt grauiorem, ſorbitio; poſt leuiorem, mulſa aqua. Vinum

num quoque cum tempeſtiuo cibo datum non mediocriter adjuuat.

Quod ſi poſt longas febres ejusmodi torpor acceſſit, cætera eadem ſeruanda ſunt. Ante acceſſionem autem, tribus quatuorue horis, ſi venter adſtrictus eſt, dandum eſt caſtoreum cum ſcammonea; ſi non eſt, per ſe ipſum caſtoreum cum aqua dandum eſt. Si præcordia mollia ſunt, cibis vtendum eſt plenioribus: ſi dura, in iisdem ſorbitionibus ſubſiſtendum; imponendumque præcordiis, quod ſimul & reprimat & emolliat.

CAP. XXI.

(a) *De Hydropicis.*

SED hic quidem acutus eſt morbus. Longus vero fieri poteſt eorum, quos aqua inter cutem male habet, niſi enim primis diebus ſuccurritur, in ὕδρωπα, quam Græci vocant, incidunt. Ejus tres ſpecies ſunt. Nam modo, ventre vehementer intento, creber intus, ex motu ſpiritus, ſonus eſt: modo corpus inæquale eſt, tumoribus aliter aliterque per totum id orientibus: modo intus in vterum aqua contrahitur; &, moto corpore, ita mouetur, vt impetus ejus conſpici poſſit. Primum, τυμπανίτην: ſecundum, λευκοφλεγματίαν, vel ὑπὸ τὴν σάρκα; tertium ἀσκίτην Græci nominarunt. Communis tamen omnium eſt humoris nimia abun-

(a) Aretæus de Diuturn. Morb. II. I.

dantia: ob quam ne vlcera (b) quidem in his ægris facile ſaneſcunt. Sæpe vero hoc malum per ſe incipit: ſæpe alteri vetuſto morbo, maximeque quartanæ, ſuperuenit.

Facilius in ſeruis, quam in liberis tollitur, quia, cum deſideret famem, ſitim, & mille alia tædia, longamque patientiam, promptius iis ſuccurritur, qui facile coguntur, quam quibus inutilis libertas eſt. Sed ne hi quidem, qui ſub alio ſunt, ſi ex toto ſibi temperare non poſſunt, ad ſalutem perducuntur. Ideoque non ignobilis medicus, Chryſippi diſcipulus, apud Antigonum regem, amicum quendam ejus, notæ intemperantiæ, mediocriter eo morbo implicitum, negauit poſſe ſanari. Cumque alter medicus Epirotes Philippus ſe ſanaturum polliceretur; reſpondit, illum ad morbum ægri reſpicere; ſe, ad animum. Neque eum res fefellit. Ille enim cum ſumma diligentia non medici tantummodo, ſed etiam regis cuſtodiretur, tamen malagmata ſua deuorando, bibendoque ſuam vrinam, in exitium ſeſe præcipitauit.

Inter initia tamen, non difficillima curatio eſt, ſi imperata ſunt corpori; quies, ſitis, inedia. At ſi malum inueterauit, non ſine magna mole diſcutitur. Metrodorum tamen, Epicuri diſcipulum, referunt, cum hoc morbo tentaretur, neque æquo animo neceſſariam ſitim ſuſtineret, vbi diu abſtinuerat, ſolitum bibere, deinde evomere.

(b) Aph. VI. 8.

mere. Quod, ſi redditur, quicquid receptum eſt, multum tædio demit: ſi a ſtomacho retentum eſt, morbum auget, ideoque in quolibet tentandum non eſt.

Sed ſi febris quoque eſt, hæc in primis ſubmouenda eſt per eas rationes, per quas huic ſuccurri poſſe propoſitum eſt. Si ſine febre æger eſt, quæ ipſi morbo mederi ſolent. Atque hic quoque, quæcunque ſpecies eſt, ſi nondum nimis occupauit, iisdem auxiliis opus eſt. Multum ambulandum, currendum aliquando, & ſuperiores maxime partes ſic perfricandæ, vt calorem in cutem euocet: inter quæ, ſpiritum ipſe contineat. Euocandus eſt ſudor, non per exercitationem tantum, ſed etiam in arena calida, vel laconico, vel clibano, ſimilibusque aliis: maximeque vtiles ſunt naturales, & ſiccæ ſudationes; quales ſuper (c) Batas habemus in myrtetis. Balneum, atque omnis humor alienus eſt. Jejuno recte catapotia dantur, facta ex duabus abſinthii, myrrhæ tertia parte.

Cibus eſſe debet ex media (d) quidem materia, ſed tamen generis durioris. Potio non vltra danda eſt, quam vt vitam ſuſtineat: optimaque eſt, quæ vrinam mouet. Aluum moliri cibo melius eſt, quam medicamento. Si tamen res coget, ex his aliquid, quæ id præſtant, erit decoquendum, eaque aqua potui danda. Videntur autem hanc facultatem habere, iris, nar-

(c) Cicero Epiſt. ad Fam. IX. 12. (d) Supra II. 18.

nardum, crocum, cinnamomum, caſſia, myrrha. balſamum, galbanum, ladanum, œnanthe, (e) panaces, cardamomum, hebenus, cupreſſi ſemen, vua taminia, quam σταφίδα ἀγρίαν Græci nominant, abrotanum, roſæ folia, acorum, amaræ nuces, tragoriganum, ſtyrax, coſtum, junci quadrati & rotundi flos; illum κύπειρον, hunc σχοῖνον Græci vocant, quæ quoties poſuero, non quæ hic naſcuntur, ſed, quæ inter aromata afferuntur, ſignificabo. Primo tamen, quæ leuiſſima ex his ſunt, id eſt, roſæ folia, vel nardi ſpica, tentanda ſunt. Vinum quoq; vtile eſt auſterum, ſed quam tenuiſſimum.

Commodum eſt etiam, lino quotidie ventrem metiri, &, qua comprehendit aluum, notam imponere: poſtero quoque die videre, plenius corpus ſit, an extenuetur, id enim, quod extenuatur, medicinam ſentit. Neque alienum eſt, metiri & potionem ejus, & vrinam, nam ſi plus humoris excernitur, quam aſſumitur, ita demum ſecundæ valetudinis ſpes eſt. Aſclepiades in eo, qui ex quartana in hydropa deciderat, ſe abſtinentia bidui, & fricatione vſum; tertio die, jam & febre, & aqua liberato, cibum, & vinum dediſſe, memoriæ prodidit. Hactenus communiter de omni ſpecie præcipi poteſt: ſi vehementius malum eſt, diducenda ratio curandi eſt.

Ergo, ſi inflatio, & ex ea dolor creber eſt, vtilis

(e) Rhodius ad Scribon. Largi Comp. v. p. 37.

lis quotidianus, aut altero quoque die post cibum, vomitus est. Fomentis deinde siccis calidisque vtendum est. Si per hæc dolor non finitur, necessariæ sunt sine ferro cucurbitulæ. Si ne per has quidem tormentum tollitur, incidenda cutis est, & tum his vtendum. Vltimum auxilium est, si cucurbitulæ nihil profuerunt, per aluum infundere copiosam aquam calidam, eamque recipere. Quin etiam quotidie ter quaterue opus est vti fricatione vehementi, cum oleo & quibusdam calefacientibus. Sed in hac frictione a ventre abstinendum est. Imponendum vero in eum crebrius sinapi, donec cutem erodat; ferramentisque candentibus pluribus locis venter exulcerandus est, & seruanda vlcera diutius. Vtiliter etiam scilla cocta deligatur super cutim. Sed diu post has inflationes abstinendum est ab omnibus inflantibus.

At, si id vitium est, cui λευκοφλεγματία nomen est, eas partes, quæ tument, subjicere soli oportet; sed non nimium, ne febriculam incendat: si is vehementior est, caput velandum est, vtendumque fricatione, madefactis tantum manibus aqua, cui sal & nitrum & olei paulum sit adjectum; sic, vt aut pueriles aut muliebres manus adhibeantur, quo mollior earum tactus sit. Idque si vires patiuntur, ante meridiem, tota hora; post meridiem, semihora fieri oportet. Vtilia sunt etiam cataplasmata, quæ reprimunt; maximeque, si corpora teneriora sunt. Inciden-

dendum quoque ſuper talum, quatuor fere digitis, ex parte interiore eſt; quo per aliquot dies frequens humor feratur: atque ipſos tumores incidere altis plagis oportet: concutiendumque corpus eſt multa geſtatione, atque, vbi inductæ vulneribus cicatrices ſunt, adjiciendum exercitationibus & cibis, donec corpus ad priſtinum ſtatum reuertatur. Cibus valens eſſe debet, & glutinoſus, maximeque caro. Vinum, ſi per ſtomachũ licet, dulcius, ſed ita, vt inuicem biduo triduoue, modo aqua, modo id bibatur. Prodeſt etiam lactucæ marinæ, quæ grandis juxta mare naſcitur, ſemen, cum aqua potui datum. Quod ſi valens eſt, qui id accipit, ei ſcilla cocta ſimul ſuper ventrem deligatur. Authoresque multi ſunt, inflatis veſicis pulſandos tumores eſſe.

Si vero id morbi genus eſt, quo in vterum multa aqua contrahitur, ambulare, ſed magis modice oportet; malagma, quod digerat, impoſitum habere; idque ipſum ſuperimpoſito triplici panno, faſcia, non nimium tamen vehementer, aſtringere, quod a Tharria profectum, ſeruatum eſſe a pluribus video. Si jecur, aut lienem affectum eſſe, manifeſtum eſt, ficum pinguem contuſam, adjecto melle, ſuperponere. Si per talia auxilia venter non ſiccatur, ſed humor nihilominus abundat, celeriori via ſuccurrere, vt is per ventrem ipſum emittatur. Neque ignoro, Eraſiſtrato diſplicuiſſe hanc curandi viam,

am, morbum enim hunc jocinoris putauit: ideoque illud esse sanandum; frustraque aquam emitti, quæ, vitiato illo, subinde renascatur. Sed primum, non hujus visceris vnius hoc vitium est. Nam & splene affecto, & in totius corporis malo habitu fit. Deinde, vt inde cœperit, tamen aqua nisi emittitur, quæ contra naturam ibi substitit, & jocinori, & cæteris interioribus partibus nocet. Conuenitque, corpus nihilominus esse curandum. Neque enim sanat emissus humor, sed medicinæ locum facit, quam intus inclusus impedit. At ne illud quidem in controuersiam venit, quin non omnes in hoc morbo sic curari possint; sed juuenes robusti, qui vel ex toto carent febre, vel certe satis liberales intermissiones habent. Nam quorum stomachus corruptus est, quiue ex atra bile huc deciderunt, quique malum corporis habitum habent, idonei huic curationi non sunt. Cibus autem, quo die primum humor emissus est, superuacuus est, nisi si vires desunt. In sequentibus diebus, & his vinum meracius quidem, sed non ita multum dari debet, paulatimque reuocandus æger est ad exercitationes, fricationes, solem, sudationes, fatigationes, & idoneos cibos, donec ex toto conualescat. Balneum rarum res amat; & frequentiorem in jejuno vomitum. Si æstas est, in mari natare commodum est. Vbi conualuit aliquis, diu tamen alienus ei veneris vsus sit.

CAP. XXII.

CAPUT XXII.

De Tabe, & ejus ſpeciebus.

DIutius ſæpe & periculoſius tabes eos male habet, quos inuaſit. Atque hujus quoque plures ſpecies ſunt. Vna eſt, qua corpus non alitur, &, naturaliter ſemper aliquibus decedentibus, nullis vero in eorum locum ſubeuntibus, ſumma macies oritur; &, niſi occurritur, tollit, *ἀτροφίαν* hanc Græci nominant. Ea duabus fere de cauſis incidere conſueuit. Aut enim nimio timore aliquis minus, aut euiditate nimia plus, quam debet, aſſumit: ita vel, quod deeſt, infirmat: vel, quod ſuperat, corrumpitur.

Altera ſpecies eſt, quam Græci *καχεξίαν* appellant: vbi malus corporis habitus eſt; ideoque omnia alimenta corrumpuntur. Quod fere fit, cum longo morbo vitiata corpora, etiamſi illo vocant, refectionem tamen non accipiunt; aut cum malis medicamentis corpus affectum eſt, aut, cum diu neceſſaria defuerunt; aut, cum inuſitatos & inutiles cibos aliquis aſſumpſit, aliquidue ſimile incidit. Huic, præter tabem, illud quoque nonnunquam accidere ſolet, vt per aſſiduas puſtulas, aut vlcera, ſumma cutis exaſperetur, vel aliquæ corporis partes intumeſcant.

Tertia eſt, longeque periculoſisſima ſpecies, quam Græci *φθίσιν* nominauerunt. Oritur fere a capite; inde in pulmonem diſtillat. Ex hoc exulceratio accidit, & febricula lenis fit; quæ etiam, cum quieuit, tamen repetit. In ea quo-

quoque frequens tussis est, & pus excreatur; interdum cruendum aliquid. Quicquid excreatum est, si in ignem (*a*) impositum est, mali odoris est. Itaque, qui de morbo dubitant, hac nota vtuntur.

(*b*) Cum hæc genera tabis sint, animaduertere primum oportet, quid sit in quo laboratur. Deinde, si tantum non ali corpus apparet, caussam ejus attendere; &, si cibi minus assumsit aliquis quam debuit, adjicere oportet: sed paulatim, ne si corpus insuetum subida multitudine onerauerit, stomachus grauetur, & concoctionem impediat. Si vero plus justo quis assumere solitus est, abstinere vno die; deinde ab exiguo cibo incipere; quotidie adjicere, donec ad justum modum perueniat. Præter hæc conuenit ambulare locis quam maxime frigidis, sole vitato: per manus quoque exerceri. Si infirmior est, gestari, vngi, perfricari, si potest, maxime per seipsum, sæpius eodem die, & ante cibum, & post eum, sic vt interdum oleo quædam adjiciantur calefacientia, donec insudet. Prodestque jejuno prehendere per multas partes cutem, & attrahere, vt relaxetur; aut, imposita resina, & abducta, subinde idem facere. Vtile est etiam interdum balneum, sed post cibum exiguum. Atque in ipso solio recte cibi aliquid assumitur: aut si sine hoc fricatio fuit, post eam protinus. Cibi vero esse debent ex

(*a*) Aphor. v. 11. (*b*) Trallian. v. 2.

his, qui facile concoquuntur, maximeque alunt. Ergo vini quoque, ſed auſteri, neceſſarius vſus eſt, mouendæ vrinæ.

At ſi malus habitus corporis eſt, primum abſtinendum eſt; deinde aluus ducenda; tum paulatim cibi dandi, adjectis exercitationibus, vnctionibus, fricationibus. Vtilius his frequens balneum eſt, ſed jejunis; etiam vsque ad ſudorem. Cibus vero opus eſt copioſis, variis, boni ſucci, quique etiam minus facile corrumpantur, vino auſtero. Si nihil reliqua proficiunt, ſanguis mittendus eſt; ſed paulatim, quotidieque pluribus diebus, cum eo, vt cætera quoque eodem modo ſeruentur.

Quod ſi mali plus eſt, & vera phthiſis eſt, inter initia protinus occurrere neceſſarium eſt, neque facile enim hic morbus, cum inueteraverit, euincitur. Opus eſt, ſi vires patiuntur, (*b*) longa nauigatione, cœli mutatione ſic, vt denſius quam id eſt, ex quo diſcedit æger, petatur. Ideoque aptiſſime Alexandriam ex Italia itur. Fereque id poſſe inter principia corpus pati debet, cum hic morbus ætate firmiſſima maxime oriatur, id eſt ab anno (*c*) duodeuigeſimo vsque ad annum quintum & trigeſimum. Si id imbecillitas non finit, naue tamen, ſed non longe; vectari commodiſſimum eſt. Sin nauigationem aliqua res prohibet, lectica, vel alio mo-

(*b*) Aretæus de Diuturn. Curat. I. 8. Trullian. VII. 2. Plin. N. H. XXVIII. 4. (*c*) Aphor. V. 9. VIII, 7.

modo corpus mouendum eſt : tum a negotiis abſtinendum eſt, omnibusque rebus, quæ ſolicitare animum poſſunt; ſomno indulgendum: cauendæ deſtillationes, ne, ſi quid cura leuarit, exaſperent; & ob id, vitanda cruditas, ſimulque & ſol, & frigus : os obtegendum, fauces velandæ, tuſſicula ſuis remediis finienda : &,quamdiu quidem febricula incurſat, huic interdum abſtinentia, interdum etiam tempeſtiuis cibis medendum: eoque tempore bibenda aqua. Lac (*d*) quoque, quod in capitis doloribus, & in acutis febribus, & per eas facta nimia ſiti, ac, ſiue præcordia tument, ſiue biliosa vrina eſt, ſiue ſanguis fluxit, pro veneno eſt: in phthiſi tamen, ſicut in omnibus longis difficilibusque febriculis, recte dari poteſt.

Quod ſi febris aut nondum incurſat, aut jam remiſit, decurrendum eſt ad modicas exercitationes, maximeque ambulationes, item lenes fricationes. Balneum alienum eſt. Cibus eſſe debet primo acer, vt allium, porrum, idque ipſum ex aceto, vel ex eodem intubus, ocimum, lactuca: deinde lenis ſorbitio ex ptiſana, vel ex alica, vel ex amylo,lacte adjecto. Oryza quoque,&, ſi nihil aliud eſt, far idem præſtat. Tum inuicem modo his cibis,modo illis vtendum eſt: adjiciendaque quædam ex media materia, præcipue vero ex prima, cerebellum, vel piſciculus, & his ſimilia. Farina etiam cum ſeuo ouillo ca-

(*d*) Aph. v. 64.

caprinoue miſta; deinde incocta, pro medicamento eſt. Vinum aſſumi debet leue auſterum.

Hactenus non magna mole pugnatur. Si vehementior noxa eſt, ac neque febricula, neque tuſſis quieſcit, tenuarique corpus apparet, validioribus auxiliis opus eſt. Exulcerandus eſt ferro candenti, vno loco ſub mento, altero in gutture, duobus ad mammam vtramque; item ſub imis oſſibus ſcapularum, quas ὠμοπλάτας Græci vocant, ſic, ne ſaneſcere ſinas vlcera, niſi tuſſis finita fuerit, cui per ſe quoque medendum eſſe, manifeſtum eſt. Tunc ter quaterque die vehementer extremæ partes perfricandæ ſunt: thorax leni manu pertractandus: poſt cibum intermittenda hora & perfricanda crura, brachiaque. Interpoſitis denis diebus, demittendus æger in ſolium eſt, in quo ſit aqua calida & oleum. Cæteris diebus bibenda aqua: tum vinum, ſi tuſſis non eſt, potui frigidum dandum: ſi vero eſt, egelidum. Vtile eſt etiam in remiſſionibus quotidie cibos dari: frictiones geſtationesque ſimiliter adhiberi: quarto, aut quinto die ſumere, interdum herbam ſanguinalem ex aceto, vel plantaginem eſſe. Medicamentum eſt etiam vel plantaginis ſuccus per ſe, vel *(e)* marrubii, ſi cum melle ſit incoctus: ita vt illius cyathus ſorbeatur, hujus cochleare plenum paulatim delingatur; vel inter ſe miſta

(e) Trallian. v. 3. p. 276.

ſta, & incocta reſinæ terebinthinæ pars dimidia, butyri & mellis pars altera. Præcipua tamen ex his omnibus ſunt victus, vehiculum, & nauis, & ſorbitio. Aluus (*f*) cita vtique vitanda eſt. Vomitus in hoc morbo frequens, perniciosus eſt, maximeque ſanguinis. Qui meliuſculus esse cœpit, adjicere debet exercitationes, fricationes, cibos: deinde ipſe ſe, ſuppreſſo ſpiritu, perfricare; diu abſtinere a vino, balneo, venere.

CAPUT XXIII.

(*a*) *De Comitiali morbo.*

INTER notiſſimos morbos eſt etiam is, qui comitialis, vel major nominatur. Homo ſubito concidit, ex ore ſpumæ mouentur, deinde interpoſito tempore ad ſe redit, & per ſeipſum conſurgit. Id genus ſæpius viros, quam fœminas ocupat; ac ſolet quidem etiam longum eſſe, vsque ad mortis diem, & vitæ non periculoſum. Interdum tamen cum recens eſt, hominem conſumit; & ſæpe eum, ſi remedia non ſuſtulerunt, in (*b*) pueris veneris, in puellis menſtruorum initium tollit. Modo cum diſtentione membrorum aut neruorum prolabitur aliquis; modo ſine illa.

Quidam hos quoque iisdem, quibus lethargicos, excitare conantur, quod admodum ſuperuacuum eſt: &, quia ne lethargicus quidem his ſanatur: &, quia, cum poſſit ille nunquam

(*f*) Aph. v. 12. 14. Trallian. II. 2. p. 313. (*a*) Aretæus de Diuturn. M. l. 1. c. 4. (*b*) Aph. II. 45, v. 7.

expergiſci atque ita fame interire, hic ad ſe vtique reuertitur.

Vbi concidit aliquis, ſi nulla neruorum diſtentio accesſit, vtique ſanguis mitti debet: ſi accesſit, non vtique mittendus eſt, niſi alia quoque hortantur. Neceſſarium autem eſt, ducere aluum, vel nigro veratro purgare, vel vtrumque facere, ſi vires patiuntur, tunc caput tondere, oleoque & aceto perungere, cibum poſt diem tertium, ſimul ac tranſiit hora, qua concidit, dare. Neque ſorbitiones his aut alioqui molles, & faciles cibi; neque caro, minimeque ſuilla conuenit; ſed mediæ materiæ, nam & viribus opus eſt, & (c) cruditates cauendæ ſunt. Cum quibus fugere oportet ſolem, balneum, ignem, omniaque calefacientia: item, frigus, vinum, venerem, loci præcipitis conſpectum, omniumque terrentium, vomitum, lasſitudinem, ſolicitudines, negotia omnia, &, vbi tertio die cibus datus eſt, intermittere quartum, & inuicem alterum quemque; eadem hora cibi ſeruata, donec quatuordecim dies tranſeant. Quos vbi morbus excesſit, acuti vim depoſuit: at ſi manet, curandus jam vt longus eſt.

Quod ſi non, quo die primum is incidit, medicus acceſſit; ſed is, qui cadere conſueuit, poſt ei traditus eſt; protinus eo genere victus habito, qui ſupra comprehenſus eſt, expectandus eſt dies, quo prolabatur; vtendumq; tum vel ſan-

(c) Trallian. I. 25.

sanguinis (*d*) missione, vel ductione alui, vel nigro veratro, sicut præceptum est. In sequentibus deinde diebus, per eos cibos, quos proposui, vitatis omnibus, quæ cauenda dixi, nutriendus est.

Si per hæc morbus finitus non fuerit, confugiendum erit ad album veratrum; ac ter quoque aut quater eo vtendum, non ita multis interpositis diebus; sic tamen, ne iterum vnquam sumat, nisi conciderit. Mediis autem diebus vires ejus erunt nutriendæ; quibusdam præter ea, quæ supra scripta sunt, adjectis. Vbi mane experrectus est, corpus ejus leniter ex oleo vetere (cum capite, excepto ventre) permulceatur: tum ambulatione quam maxime longa & recta vtatur: post ambulationem loco tepido vehementer & diu, ac non minus ducenties, nisi infirmus erit, perfricetur: deinde super caput multa aqua frigida perfundatur; paulum cibi assumat; conquiescat; rursus ante noctem ambulatione vtatur; iterum vehementer perfricetur, sic vt neque venter, neque caput contingatur: post hæc cœnet, interpositisque tribus aut quatuor diebus, vno aut altero acria assumat.

Si ne per hæc quidem fuerit liberatus, caput radatur; vngatur oleo vetere, adjecto aceto & nitro; perfundatur aqua salsa; bibat jejunus ex aqua castoreum; nulla aqua, nisi decocta,

 po-

(*d*) Cæl. Aurelian. Tard. pass. 1. 4. p. 272.

potionis causa vtatur. Quidam jugulati (e) gladiatoris calido sanguine poto tali morbo se liberarunt. Apud quos miserum auxilium tolerabile miserius malum fecit. Quod ad medicinam vero pertinet, vltimum est, juxta talum, ex vtroque crure paulum sanguinis mittere: occipitium incidere, & cucurbitulas admouere: ferro candente in occipitio quoque & infra, qua summa vertebra cum capite committitur, adurere duobus locis, vt per ea perniciosus humor euadat. Quibus si finitum malum non fuerit, prope est, vt perpetuum sit. Ad leuandum id, tantummodo vtendum erit exercitatione, cibisque his, qui supra comprehensi sunt: præcipueque vitanda omnia, quæ ne fierent, excepimus.

CAPUT XXIV.
De Regio morbo.

ÆQUE notus est morbus, quem interdum arquatum, interdum regium nominant. Quem Hippocrates ait, si post septimum diem (a) febricitante ægro superuenit, tutum esse, mollibus tantummodo præcordiis substantibus. Diocles ex toto, si potest febrem oritur, etiam prodesse; si post hunc febris, occidere. Color autem eum morbum detegit, maxime oculorum, in quibus, quod album esse debet, fit luteum. Soletque accedere & sitis, & dolor capitis, & frequens singultus, & præcordiorum dex-

(e) Pliu. XXVIII. I. Lang. Epist. 24. lib. I. (a) Aph. IV. 62.

dextra parte durities; &, vbi corporis vehemens motus est, spiritus difficultas, membrorumque resolutio: atque, vbi diutius manet morbus, totum corpus cum pallore quodam inalbescit.

Primo die abstinere ægrum oportet: secundo ducere aluum: tum, si febris est, eam victus genere discutere: si non est, scammoneam potui dare, vel cum aqua betam albam contritam, vel cum aqua mulsa nuces amaras, absinthium, anisum, sic, vt pars hujus minima sit. Asclepiades aquam quoque salsam, & quidem per biduum, purgationis causa bibere cogebat, iis, quæ vrinam mouent, rejectis. Quidam, superioribus omissis, per hæc, & per eos cibos, qui extenuant, idem se consequi dicunt.

Ego vtique, si satis virium est, validiora; si parum, imbecilliora auxilia præfero. Si purgatio fuit, post eam triduo primo modice cibum oportet assumere ex media materia, & vinum bibere Græcum salsum, vt solutio ventris remaneat: tum altero triduo validiores cibos, & carnis quoque aliquid esse, intraque aquam manere: deinde ad superius genus victus reuerti, cum eo, vt magis satietur; omisso Græco vino bibere nigrum austerum; atque ita per hæc variare, vt interdum acres quoque cibos interponat, interdum ad salsum vinum redeat. Per omne vero tempus vtendum est exercitatione, fricatione, &, si hiems est, balneo; si æstas, frigidis natationibus: lecto etiam, & concla-

vi *(b)* cultiore, vſu, loco, ludis, laſciuia, aliis, per quæ mens exhilaretur, ob quæ regius morbus dictus videtur. Malagma quoque, quod digerat, ſuper præcordia datum prodeſt; vel arida ibi ficus impoſita, ſi jecur aut lienis affectus eſt.

CAPUT XXV.
(a) De Elephantia.

IGNOTUS autem pene in Italia, frequentiſſimus in quibusdam regionibus is morbus eſt, quem ἐλεφαντίασιν Græci vocant; isque longis annumeratur. Quo totum corpus afficitur ita, vt oſſa quoque vitiari dicantur. Summa pars corporis crebras maculas crebrosque tumores habet. Rubor earum paulatim in atrum colorem conuertitur. Summa cutis inæqualiter craſſa, tenuis, dura, mollisque, quaſi ſquamis quibusdam exaſperatur, corpus emacreſcit, os, ſuræ, pedes intumeſcunt. Vbi vetus morbus eſt, digiti in manibus pedibusque ſub tumore conduntur; febricula oritur, quæ facile tot malis obrutum hominem conſumit.

Protinus ergo inter initia ſanguis per biduum mitti debet, aut nigro veratro venter ſolui. Adhibenda triduum, quanta ſuſtinere poteſt, inedia eſt: paulum deinde vires reficiendæ & ducenda aluus: poſthæc, vbi corpus leuatum eſt, vtendum eſt exercitatione, præcipueque curſu: ſudor primum labore ipſius corporis, deinde etiam

(b) Seren. Sammon. de Regio morbo. (a) Mercurial. Variar. Lect. 1. 2.

iam ſiccis ſudationibus euocandus: fricatio adhibenda: moderandumque inter hæc, vt vires conſeruentur: balneum rarum eſſe debet: cibus ſine pinguibus, ſine glutinoſis, ſine inflantibus. Vinum præterquam primis diebus, recte datur. Corpus contrita plantago & illita optime tueri videtur.

CAPUT XXVI.
De Attonitis.

ATTONITOS quoque raro videmus, quorum & corpus & mens ſtupet. Fit interdum ictu fulminis, interdum morbo, hunc *ἀποπληξίαν* Græci appellant. His ſanguis mittendus eſt. Veratro quoque albo, vel alui ductione vtendum. Tum adhibendæ fricationes; & ex media materia minime pingues cibi; quidam etiam acres: & a vino abſtinendum.

CAPUT XXVII.
De Reſolutione neruorum.

AT reſolutio neruorum frequens vbique morbus eſt. Sed interdum tota corpora, interdum partes infeſtat. Veteres authores illud (a) *ἀποπληξίαν*, hoc *παράλυσιν* nominauerunt, nunc vtrunque *παράλυσιν* appellari video. Solent autem, qui per omnia membra vehementer reſoluti ſunt, celeriter rapi, ac ſi correpti non ſunt, diutius quidem viuunt; ſed raro tamen ad ſanitatem perueniunt; & plerumque miſerum ſpiritum trahunt, memoria quoque amiſſa. In par-

(a) Cæl. Aurelin. Acut. Morb. III. 5.

partibus vero nonnunquam acutus, sæpe longus, fere (*b*) insanabilis morbus est.

Si omnia membra vehementer resoluta sunt, sanguinis detractio vel occidit, vel liberat. Aliud curationis genus vix vnquam sanitatem restituit; sæpe mortem tantum differt; vitam interim infestat. Post sanguinis missionem, si non redit & motus & mens, nihil spei superest: si redit, sanitas quoque prospicitur.

At, vbi pars resoluta est, pro vi & malo corporis, vel sanguis mittendus est, vel aluus ducenda. Cætera eadem in vtroque casu facienda sunt. Siquidem vitare præcipue conuenit frigus; paulatimque ad exercitationes reuertendum est, sic, vt ingrediatur ipse protinus, si potest. Si id crurum imbecillitas prohibet, vel gestetur, vel motu lecti concutiatur: tum id membrum, quod deficit, si potest, per se; sin minus, per alium moueatur, & vi quadam ad consuetudinem suam redeat. Prodest etiam torpentis membri summam cutem exasperasse, vel vrticis cæsam, vel imposito sinapi, sic, vt vbi rubere cœperit corpus, hæc remoueantur. Scilla quoque contrita, bulbique contriti cum thure recte imponuntur. Neque alienum est, resina cutem tertio quoque die diutius vellere; pluribus etiam locis, aliquando sine ferro, cucurbitulas admouere. Vnctioni vero aptissimum est vetus oleum, vel nitrum aceto & oleo admixtum.

Quin

(*b*) Aretæus de Morb. Diuturn. 1. 7.

Quin etiam fouere aqua calida marina; vel, ſi ea non eſt, tamen ſalſa, magnopere neceſſarium eſt. Ac, ſi quo loco vel naturales, vel etiam manufactæ tales natationes ſunt, iis potiſſimum vtendum eſt; præcipueque in his agitanda membra, quæ maxime deficiunt, ſi id non eſt, balneum tamen prodeſt. Cibus eſſe debet ex media materia, maximeque ex venatione: potio, ſine vino, aquæ calidæ. Si tamen vetus morbus eſt, interponi quarto vel quinto die purgationis cauſa vinum Græcum, ſalſum poteſt. Poſt cœnam vtilis vomitus eſt.

2. *De Dolore neruorum.*

Interdum vero etiam neruorum dolor oriri ſolet. In hoc caſu non vomere, non medicamentis vrinam mouere, non exercitatione ſudores, vt quidam præcipiunt, expedit. Bibenda aqua eſt bis die. In lectulo leniter ſatis diu corpus perfricandum eſt: deinde, retento ſpiritu, in ipſa exercitatione potius ſuperiores partes mouendæ: balneo raro vtendum: mutandum ſubinde peregrinationibus cœlum. Si dolor eſt, ea ipſa pars ſine oleo, nitro & aqua perungenda eſt; deinde inuoluenda, & ſubjicienda pruna lenis, & ſulphur; atque ita id ſuffumigandum; idque aliquandiu faciendum, ſed jejuno, cum bene jam concoxerit. Cucurbitulæ quoque ſæpe dolenti parti admouendæ ſunt, pulſanduſque leniter inflatis veſicis bubulis is locus eſt.

Vtile

Vtile eſt etiam ſeuum miſcere cum cumini & vrticæ contritis ſeminibus, ſic, vt omnium par modus ſit, idque imponere: fouere aqua, in qua ſulphur decoctum ſit. Vtriculi quoque recte imponuntur aqua calida repleti, aut bitumen cum hordecea farina mixtum. Atque in ipſo potiſſimum dolore, vtendum geſtatione vehementi eſt, quod in aliis doloribus peſſimum eſt.

3. De Tremore neruorum.

Tremor autem neruorum æque vomitu medicamentisque vrinam mouentibus intenditur. Inimica etiam habet balnea, aſſasque ſudationes. Bibenda aqua eſt: acri ambulatione vtendum, item vnctionibus, fricationibusque, maxime per ſeipſum: pila, ſimilibusque ſuperiores partes dimouendæ: cibo quolibet vtendum, dummodo concoctioni vtique ſtudeatur. Secundum cibum, curis abſtinendum: rariſſima venere vtendum eſt. Si quando quis in eam prolapſus eſt, tum oleo leniter diuque in lectulo perfricari manibus puerilibus potius, quam virilibus, debet.

4. De Suppurationibus internis.

Suppurationes autem, quæ in aliqua interiori parte oriuntur, vbi orta fuerint, primum id agere oportet per ea cataplaſmata, quæ reprimunt, ne coitus inutilis materia fiat, deinde, ſi hæc victa ſunt, vt per ea malagmata, quæ digerunt, diſſipetur. Quod ſi conſecuti non ſumus, ſequitur, vt euocetur: deinde, vt matureſcat, o-

omnis

mnis tum vomicæ finis eſt, vt rumpatur. Indiciumque eſt, pus vel aluo vel ore redditum. Sed nihil facere oportet, quo minus, quicquid eſt puris, exeat. Vtendum maxime ſorbitionibus eſt, & aqua calida. Vbi pus ferri deſiit, tranſeundum ad faciles quidem, ſed tamen validiores & frigidos cibos, frigidamque aquam ſic, vt ab egelidis tamen initium fiat, primoque cum melle quædam edenda, vt nuclei pinei, vel Græcæ nuces, vel auellanæ. Poſtea ſubmouendum idipſum, quo maturius induci cicatrix posſit. Medicamentum eo tempore vlceri eſt, ſuccus asſumptus vel porri vel marrubii, & omni cibo porrum ipſum adjectum. Oportebit autem vti in his partibus, quæ non afficiuntur, fricationibus, item ambulationibus lenibus. Vitandumque erit, ne vel luctando, vel currendo, vel alia ratione ſaneſcentia vlcera exaſperentur. In hoc enim morbo pernicioſus, ideoque omni modo cauendus ſanguinis vomitus eſt.

LIBER QUARTUS.

CAP. I.

De humani corporis interioribus ſedibus.

HACTENUS reperiuntur ea genera morborum, quæ in totis corporibus ita ſunt, vt iis certæ ſedes asſignari non posſint: nunc de his dicam, quæ ſunt in partibus. Fa-

Facilius autem omnium interiorum morbi curationesque in notitiam venient, ſi prius eorum ſedes breuiter oſtendero.

Caput igitur, eaque, quæ in ore ſunt, non lingua tantummodo palatoque terminantur, ſed etiam, quatenus oculis noſtris expoſita ſunt. In dextra ſiniſtraque circa guttur venæ grandes, quæ σφαγίτιδες nominantur; itemque arteriæ (quas καρωτίδας vocant) ſurſum procedentes vltra aures feruntur. Atque in ipſis ceruicibus glandulæ poſitæ ſunt, quæ interdum cum dolore intumeſcunt. Deinde duo itinera incipiunt: alterum, aſperam arteriam nominant; alterum, ſtomachum. Arteria exterior ad pulmonem: ſtomachus interior ad ventriculum fertur. Illa ſpiritum: hic cibum recipit. Quibus cum diuerſæ viæ ſint, qua coeunt, exigua in arteria ſub ipſis faucibus lingula eſt: quæ, cum ſpiramus, attollitur; cum cibum potionemque aſſumimus, arteriam claudit. Ipſa autem arteria, dura & cartilaginoſa, in gutture aſſurgit; cæteris partibus reſidit. Conſtat ex circulis quibusdam, compoſitis ad imaginem earum vertebrarum, quæ in ſpina ſunt; ita tamen, vt ex parte exteriore aſpera; ex interiore, ſtomachi modo læuis ſit, eaque deſcendens ad præcordia cum pulmone committitur. Is ſpongioſus, ideoque ſpiritus capax, & a tergo ſpinæ ipſi junctus, in duas fibras, vngulæ bubulæ modo, diuiditur. Huic cor annexum eſt, natura (*a*) muſculoſum, in

(*a*) Hippocr. de Corde T. IV.

in pectore ſub ſiniſteriore mamma ſitum; duosque quaſi ventriculos habet. At ſub corde atque pulmone, tranſuerſum ex valida membrana ſeptum eſt, quod a præcordiis vterum diducit, æque neruoſum; multis etiam venis per id diſcurrentibus; a ſuperiore parte, non ſolum inteſtina, ſed jecur quoque lienemque diſcernit. Hæc viſcera proxime, ſed infra tamen poſita, dextra ſiniſtraque ſunt. Jecur a dextra parte ſub præcordiis ab ipſo ſepto orſum, intrinſecus cauum, extrinſecus gibberum eſt, quod promineus leuiter ventriculo inſidet, & in quatuor fibras diuiditur. Ex inferiore vero parte ei fel inhæret. At lien in ſiniſtra, non eidem ſepto, ſed inteſtino annexus eſt, natura mollis & rarus, longitudinis craſſitudinisque modicæ; isque paulum a coſtarum regione in vterum excedens, ex maxima parte ſub his conditur, atque hæc quidem juncta ſunt. Renes vero diuiſi: qui lumbis ſub imis coxis inhærent, a parte earum reſimi, ab altera rotundi; qui & venoſi ſunt, & tunicis ſuper conteguntur. Ac viſcerum quidem hæ ſedes ſunt. Stomachus vero, qui inteſtinorum principium eſt, neruoſus a ſeptima ſpinæ vertebra incipit, ac circa præcordia cum ventriculo committitur. Ventriculus autem, qui receptaculum cibi eſt, conſtat ex duobus tergoribus, isque inter lienem & jecur poſitus eſt: vtroque ex his paulum ſuper eum ingrediente. Suntque etiam membranulæ tenues,

per quas inter ſe tria iſta connectuntur, junguntur que ei ſepto, quod tranſuerſum eſſe, ſupra poſui. Inde ima ventriculi pars paulum in dexteriorem partem conuerſa, in ſummum inteſtinum coarctatur. Hanc juncturam πυλωρόν Græci vocant, quoniam portæ modo in inferiores partes ea, quæ excreturi ſumus, emittit. Ab ea jejunum inteſtinum incipit, non ita implicitum, cui tale vocabulum eſt, quia numquam, quod accepit, continet; ſed protinus in inferiores partes tranſmittit. Inde tenuius inteſtinum eſt, in ſinus vehementer implicitum: orbes vero ejus per membranulas ſinguli cum interioribus connectuntur; qui in dexteriorem partem conuerſi, & e regione dexterioris coxæ finiti, ſuperiores tamen partes magis complent. Deinde id inteſtinum cum craſſiore altero transuerſo committitur; quod a dextra parte incipiens, in ſiniſteriorem peruium & longum eſt, in dexteriorem non eſt; ideoque cæcum nominatur. At id, quod peruium eſt, late fuſum atque ſinuatum, minusque quam ſuperiora inteſtina neruoſum, ab vtraque parte huc atque illuc volutum, magis tamen ſiniſteriores inferioresque partes tenens, contingit jecur atque ventriculum: deinde cum quibusdam membranulis a ſiniſtro rene venientibus jungitur; atque hinc ad dextra recuruatum in ima dirigitur, qua excernit; ideoque id ibi rectum inteſtinum nominatur. Contegit vero vniuerſa hæc omentum, ex inferiore par-

parte leue & adstrictum, ex superiore mollius. Cui adeps quoque innascitur; quæ sensu, sicut cerebrum quoque & medulla, caret. At a renibus singulæ venæ, colore albæ, ad vesicam feruntur; οὐρητῆρας Græci vocant, quod per eas inde descendentem vrinam in vesicam destillare concipiunt. Vesica autem in ipso sinu neruosa & duplex, ceruice plena atque carnosa, jungitur per venas cum intestino, eoque osse, quod pubi subest: ipsa soluta atque liberior est; aliter in viris atque in fœminis posita. Nam in vires juxta rectum intestinum est, potius in sinistram partem inclinata: in fœminis super genitale earum posita est,&, superne lapsa, ab ipsa vulua sustinetur. Tum in masculis iter vrinæ spatiosius & compressius a ceruice hujus descendit ad colem: in fœminis breuius & plenius, super vuluæ ceruicem se ostendit. Vulua autem in virginibus quidem admodum exigua est; in mulieribus vero, nisi vbi grauidæ sunt, non multo major, quam vt manu comprehendatur. Ea, recta tenuataque ceruice, quam canalem vocant, contra mediam aluum orsa, inde paulum ad dexteriorem coxam conuertitur; deinde super rectum intestinum progressa, iliis fœminæ latera sua innectit. Ipsa autem ilia inter coxas & pubem imo ventre posita sunt. A quibus ac pube abdomen sursum versus ad præcordia peruenit; ab exteriore parte, euidenti cute; ab exteriora leui membrana inclusum; quæ omento jungitur, περιτόναιος autem a Græcis nominatur.

CAPUT II.

De curationibus morborum, qui naſcuntur à capite.

HIs veluti in conſpectum quendam, quatenus ſcire curanti neceſſarium eſt, adductis, remedia ſingularum laborantium partium exequar, orſus a capite, ſub quo nomine nunc ſignifico eam partem, quæ capillitio tegitur, nam oculorum, aurium, dentium dolor, & ſi quis ſimilis eſt, alias erit explicandus.

2. *De Capitis dolore.*

In capite autem interdum acutus & peſtifer morbus eſt, quam *κεφαλαίαν* Græci vocant. Cujus notæ ſunt, horror validus, neruorum reſolutio, oculorum caligo, mentis alienatio, vomitus, ſic vt vox ſupprimatur; vel ſanguinis ex naribus curſus, ſic vt corpus frigeſcat, anima deficiat. Præter hæc, dolor intolerabilis, maxime circa tempora, vel occipitium. Interdum autem in capite longa imbecillitas, ſed neque grauis, neque periculoſa, per hominis ætatem eſt. Interdum grauior dolor, ſed breuis, neque tamen mortiferus; qui vel vino, vel cruditate, vel frigore, vel igne, aut ſole contrahitur. Hique omnes dolores modo in febre, modo ſine hac ſunt; modo in toto capite, modo in parte: interdum ſic, vt oris quoque proximam partem excrucient. Præter hæc etiam inuenitur genus, quod poteſt longum eſſe: vbi humor cutem inflat, eaque intumeſcit, & prementi digito cedit, *ὑδροκέφαλον* Græci appellant.

Ex his id, quod ſecundo loco poſitum eſt, dum leue eſt, qua ſit ratione curandum, dixi (*a*), cum perſequerer ea, quæ ſani homines in imbecillitate partis alicujus facere deberent. Quæ vero auxilia ſint capitis, vbi cum febre dolor eſt, eo loco explicitum eſt, quo febrium curatio expoſita eſt, nunc de cæteris dicendum eſt.

Ex quibus id, quod acutum eſt, & id, quod ſupra conſuetudinem intenditur, idque, quod ex ſubita cauſa, etſi non peſtiferum, tamen vehemens eſt, primam curationem habet, qua ſanguis mittatur. Sed id, niſi intolerabilis eſt dolor, ſuperuacuum eſt. Satiusque eſt, abſtinere a cibo; ſi fieri poteſt, etiam a potione: ſi non poteſt, aquam bibere. Si poſtero die dolor remanet, aluum ducere, ſternutamenta euocare, nihil aſſumere, niſi aquam. Sæpe enim dies vnus aut alter totum dolorem hac ratione diſcutit, vtique, ſi ex vino vel cruditate origo eſt.

Si vero in his auxilii parum eſt, tondere oportet ad cutem: deinde conſiderandum eſt, quæ cauſa dolorem excitarit. Si calor, aqua frigida multa perfundere caput expedit: ſpongiam concauam imponere, ſubinde aqua frigida expreſſam; vngere roſa & aceto, vel potius his tinctam lanam ſuccidam imponere, aliaue refrigerantia cataplaſmata. At ſi frigus nocuit, caput oportet perfundere aqua calida marina, vel certe ſalſa, aut in aqua laurus decocta ſit; tum caput vehementer perfricare; deinde calido oleo implere & veſte velare, qui-

(*a*) Lib. 1. c. 4.

dam etiam id deuinciunt: alii ceruicalibus ve-
ſtimentisque onerant; & ſic leuantur: alios
calida cataplaſmata adjuuant. Ergo etiam,
vbi cauſa incognita eſt, videre oportet, refrige-
rantia magis, an calefacientia leniant, & his vti,
quæ experimentum approbarit.

At ſi parum cauſa diſcernitur, perfundere ca-
put, primum aqua calida, ſicut ſupra præceptum
eſt, vel ſalſa, vel ex lauro decocta, tum frigida
poſca. Illa in omni vetuſto capitis dolore
communia ſunt: ſternutamenta excitare, infe-
riores partes vehementer perfricare, gargariza-
re his, quæ ſaliuam mouent, cucurbitulas tem-
poribus & occipitio admouere, ſanguinem ex
naribus detrahere, reſina ſubinde tempora per-
vellere, & impoſito ſinapi exulcerare ea, quæ
male habent, ante linteolo ſubjecto, ne vehe-
menter erodat, candentibus ferramentis, vbi
dolor eſt, vlcera excitare, cibum ſemper modi-
cum cum aqua ſumere: vbi leuatus eſt dolor,
in balneum ire, ibi multa aqua prius calida, de-
inde frigida caput perfundi. Si diſcuſſus ex
toto dolor eſt, etiam ad vinum reuerti; ſed po-
ſtea ſemper, antequam quicquam aliud, aquam
bibere.

Diſſimile eſt id genus, quod humorem in
caput contrahit. In hoc tonderi ad cutem ne-
ceſſarium eſt: deinde imponere ſinapi, ſic vt
exulceret, ſi id parum profuit, ſcalpello vten-
dum eſt. Illa cum hydropicis communia ſunt,
vt

vt exerceatur, inſudet, vehementer perfricetur, cibis potionibusq; vtatur vrinam præcipue moventibus.

CAPUT II.

De morbo, qui circa faciem naſcitur.

CIRCA faciem vero morbus innaſcitur, quem Græci (*a*) κυνικὸν σπασμὸν nominant. Is cum acuta febre oritur. Os cum rictu quodam peruertitur, ideoque nihil aliud eſt, quam diſtortio oris. Accedit crebra coloris in facie totoque corpore mutatio, ſomnus in promptu eſt.

In hoc ſanguinem mittere optimum eſt. Si finitum eo malum non eſt, ducere aluum. Si ne ſic quidem diſcuſſum eſt, albo veratro vomitum mouere. Præter hæc neceſſarium eſt vitare ſolem, laſſitudinem, vinum. Sed ſi diſcuſſum his non eſt, vtendum eſt curſu, & fricatione in eo, quod læſum eſt, leni & multa; in reliquis partibus breuiore, ſed vehementi. Prodeſt etiam mouere ſternutamenta, caput radere, idque perfundere aqua calida, vel marina, vel certe ſalſa, ſic vt ei quoque ſulphur adjiciatur: poſt perfuſionem iterum perfricari, ſinapi manducare; eodemque tempore affectis oris partibus ceratum, integris item ſinapi, donec erodat, imponere. Cibus aptiſſimus ex media materia eſt.

(*a*) Aretæus de Morb. Diuturn. I. 7. Cælius Aurelian. Tard. paſſ. II. 2.

CAP. III.

De Resolutione linguæ.

AT si lingua resoluta est, quod interdum per se, interdum ex morbo aliquo fit, sic vt sermo hominis non explicetur; oportet gargarizare ex aqua, in qua vel thymum, vel hyssopum, vel nepeta decocta sit; aquam bibere; caput, & os, & ea, quæ sub mento sunt, & ceruicem vehementer perfricare; lasere linguam ipsam linere; manducare, quæ sunt acerrima, id est sinapi, allium, cepam; magna vi luctari, vt verba exprimantur; exerceri retento spiritu, caput sæpe aqua frigida perfundere, nonnunquam multam esse radiculam, deinde vomere.

CAPUT IV.

De Destillatione ac grauedine.

DESTILLAT autem humor de capite interdum in nares, quod lene est; interdum in fauces, quod pejus est; interdum etiam in pulmonem, quod pessimum est. Si in nares destillauerit, tenuis per has pituita profluit, caput leniter dolet, grauitas in eo sentitur, frequentia sternutamenta sunt. Si in fauces, has exasperat, tussiculam mouet. Si in pulmonem, præter sternutamenta & tussim, est etiam capitis grauitas, lassitudo, sitis, æstus, biliosa vrina:

Aliud autem (quamuis non multum distans) malum, grauedo est. Hæc nares claudit, vocem obtundit, tussim siccam mouet. Sub eadem vero salsa est saliua, sonant aures, venæ mo-

mouentur in capite, turbida vrina eſt. Hæc omnia κορύζας Hippocrates nominat. Nunc video apud Græcos in grauedine hoc nomen ſeruari: deſtillationes, καταςαγμὸς appellari. Hæc communia & breuia; ſed ſi neglecta ſunt, longa eſſe conſuerunt. Nihil peſtiferum eſt, niſi quod pulmonem exulcerat.

Vbi aliquid ejusmodi ſentimus, protinus abſtinere a ſole, a balneo, a venere debemus. Inter quæ vnctione, & aſſueto cibo nihilominus vti licet. Ambulatione tantum non acri, ſed recta vtendum eſt, & poſt eam caput atque os ſupra quinquagies perfricandum. Raroque fit, vt ſi biduo, vel certe triduo nobis temperauimus, id vitium non leuetur. Quo leuato, ſi in deſtillatione craſſa facta pituita eſt, vel in grauedine, nares magis pallent, balneo vtendum eſt, multaque aqua prius calida, poſt egelida, fouendum os, caputque; deinde cum cibo pleniore vinum bibendum. At, ſi æque tenuis die quarto pituita eſt, vel nares æque clauſæ videntur, aſſumendum eſt vinum aminæum, auſterum; deinde rurſus biduo aqua, poſt quæ ad balneum, & ad conſuetudinem reuertendum eſt.

Neque tamen ipſis diebus, quibus aliqua omittenda ſunt, expedit tanquam ægros agere; ſed cætera omnia quaſi ſanis facienda ſunt, præterquam ſi diutius aliquem, & vehementius iſta ſolicitare conſuerunt, huic enim quædam curioſior obſeruatio neceſſaria eſt. Igitur huic,

ſi in nares vel in fauces deſtillauit, præter ea, quæ ſupra retuli, protinus primis diebus multum ambulandum eſt, perfricandæ vehementer inferiores partes, leuior fricatio adhibenda thoraci erit, leuior capiti, demenda aſſueto cibo pars dimidia, ſumenda oua, amylum, ſimiliaque, quæ pituitam faciunt craſſiorem, ſiti, quanta maxima ſuſtineri poteſt, pugnandum eſt. Vbi per hæc idoneus aliquis balneo factus, eoque vſus eſt, adjiciendus eſt cibo piſciculus, aut caro? ſic tamen, ne protinus juſtus modus cibi ſumatur: vino meraco copioſius vtendum eſt.

At, ſi in pulmonem quoque deſtillat, multo magis & ambulatione & frictione opus eſt, eademque adhibita ratione in cibis. Si non ſatis illi proficiunt, acrioribus vtendum eſt, magis ſomno indulgendum eſt, abſtinendumque a negotiis omnibus, aliquando, ſed ſerius, balneum tentandum.

In grauedine autem, primo die quieſcere, neque eſſe, neque bibere, caput velare, fauces lana circundare: poſtero die ſurgere, diu abſtinere a potione, aut, ſi res coegerit, non vltra heminam aquæ aſſumere: tertio die panis non ita multum ex parte interiore cum piſciculo, vel leui carne ſumere, aquam bibere: ſi quis ſibi temperare non potuerit, quo minus pleniore victu vtatur, vomere: vbi in balneum ventum eſt, multa aqua calida caput & os fouere vſque ad ſudorem, tum ad vinum redire. Poſt quæ vix fieri

po-

poteſt, vt idem incommodum maneat, ſed, ſi manſerit, vtendum erit cibis frigidis, aridis, leuibus, humore quam minimo, ſeruatis frictionibus exercitationibusque, quæ in omni tali genere valetudinis neceſſariæ ſunt.

CAP. III.

De Ceruicis morbis. (*a*)

A CAPITE tranſitus ad ceruicem eſt, quæ grauibus admodum morbis obnoxia eſt. Neque tamen alius importunior (*b*) acutiorque morbus eſt, quam is, qui quodam rigore neruorum, modo caput ſcapulis, modo mentum pectori adnectit, modo rectam & immobilem ceruicem intendit. Primum Græci (*c*) ὀπισθότονον, ſequentem ἐμπροσθότονον, vltimum τέτανον (*d*) appellant: quamuis minus ſubtiliter quidam in diſcretis his nominibus vtuntur. Ea ſæpe intra quartum (*e*) diem tollunt: ſi hunc euaſerunt, ſine periculo ſunt.

Eadem omnia ratione curantur; idque conuenit. Aſclepiades vtique (*f*) mittendum ſanguinem credidit. Id quidam vtique vitandum eſſe dixerunt, eo quod maxime tum corpus calore egeret; isque eſſet in ſanguine venarum. Hoc quidem falſum eſt, neque enim natura ſanguinis eſt, vt vtique calet; ſed ex his, quæ

(*a*) Galen. Introd. in Med. c. 13. (*b*) Aretæus de Morb. Acut. I. 6. (*c*) Cæl. Aurelian. Morb. Acut. III. 6. (*d*) Suid. in ead. voce. (*e*) Aphor. V. 6. (*f*) Cæl. Aurelian. Acut. Morb. III. 8.

quæ in homine ſunt, is celerrime vel caleſcit, vel refrigeſcit. Mitti vero nec ne debeat, ex his intelligi poteſt, quæ de ſanguinis misſione præcepta ſunt. Vtique autem recte datur caſtoreum, & cum hoc piper, vel laſer. Deinde opus eſt fomento humido & calido. Itaque plerique aqua calida multa ceruices ſubinde perfundunt, id in præſentia alleuat; ſed opportuniores neruos frigori reddit, quod vtique vitandum eſt.

Vtilius igitur eſt, cerato liquido primum cervicem perungere; deinde admouere veſicas bubulas vel vtriculos (*g*) oleo calido repletos, vel ex farina calidum cataplaſma, vel piper cum ficu contuſum. Vtilisſimum tamen eſt, humido ſale fouere, quod quomodo fieri debeat, jam oſtendi. Vbi eorum aliquid factum eſt, admovere ad ignem, vel ſi æſtas eſt, in ſole ægrum oportet; maximeque oleo vetere; ſi id non eſt (*h*) Syriaco; ſi ne id quidem eſt, adipe quam vetuſtiſſima ceruicem, & ſcapulas, & ſpinam perfricare.

Fricatio cum omnibus vertebris hominum vtilis ſit, tum iis præcipue, quæ in collo ſunt. Ergo die nocteque, interpoſitis tamen quibusdam temporibus, hoc remedio vtendum eſt: dum intermittitur, imponendum malagma aliquod ex calefacientibus. Cauendum vero & præ-

(*g*) Cæl. Aurel. Acut. Morb. III. 8. (*h*) Plin. N. H. XV. 7.

præcipue frigus, ideoque in eo conclaui, quo curatur æger, ignis continuus eſſe debet, maximeque tempore antelucano, quo præcipue frigus intenditur. Neque inutile erit, caput attonſum habere, idque irino vel cyprino calido madefacere,& ſuperimpoſito pileo velare: nonnunquam etiam in calidum oleum totum deſcendere, vel in aquam calidam, in qua fœnum græcum decoctum ſit, & adjecta olei pars tertia. Aluus(*i*)quoque ducta ſæpe ſuperiores partes reſoluit.

Si vero etiam vehementius dolor creuit, admouendæ ceruicibus cucurbitulæ ſunt, ſic vt cutis incidatur. Eadem aut ferramentis aut ſinapi adurenda. Vbi leuatus eſt dolor, mouerique ceruix cœpit, ſcire licet, cedere remediis morbum. Sed diu vitandus cibus, (*k*) quisquis mandendus eſt. Sorbitionibus vtendum,itemque ouis ſorbilibus, aut e pullis mollibusue jus aliquod aſſumendum. Id ſi bene proceſſerit, jamque ex toto recte ſe habere ceruices videbuntur, incipiendum erit a pulticula, vel intrita bene madida. Celerius tamen etiam panis mandendus, quam vinum guſtandum: ſiquidem hujus vſus præcipue periculoſus; ideoque in longius tempus differendus eſt.

CAP. IV.

(*i*) Aph. VII. 5. (*k*) Cælius Aurelian. Morb. Acut. III. 8.

CAPUT IV.

(a) *De Faucium morbis : & primum de Angina.*

VT hoc autem morbi genus circa totam cervicem ; si alterum, æque pestiferum acutumque, in faucibus esse consueuit. Nostri anginam vocant : apud Græcos nomen, prout species est. Interdum enim neque rubor, neque tumor vllus apparet ; sed corpus aridum est, vix spiritus trahitur, membra soluuntur, id (b) συνάγχην vocant. Interdum lingua faucesque cum rubore intumescunt, vox nihil significat, oculi vertuntur, facies pallet, singultusque est, ὡς συνάγχη vocatur. Illis communia sunt ; æger non cibum deuorare, non potionem potest ; spiritus ejus intercluditur. Leuius est, vbi tumor tantummodo & rubor est, cætera non sequuntur, id παρασυνάγχην appellant.

Quicquid est, si vires patiuntur, sanguis mittendus est, etsi non abundat : secundum est, ducere aluum. Cucurbitula quoque recte sub mento, & circa fauces admouetur ; vt id, quod strangulat, euocet. Opus est deinde fomentis humidis, nam sicca spiritum elidunt. Ergo admouere spongias oportet : quæ melius in calidum oleum, quam in calidam aquam subinde dimittuntur. Efficacissimumque est hic quoque,

sa.

(a) Aretæus de Morb. Acut. I. vii. (b) Cæl. Aurelian Morb. Acut. iii. c. 1. 2. 3. 4 Æginet. iii. 27.

ſalem calidis cum ſaccellis ſuperponere. Tum commodum eſt, hyſſopum, vel nepetam, vel thymum, vel abſinthium, vel etiam furfures, aut ficus aridas, cum mulſa decoquere, eaque gargarizare: poſt hæc palatum vngere vel felle taurino, vel eo medicamento, quod ex moris eſt. Polline etiam piperis recte reſpergitur.

Si per hæc parum proficitur, vltimum eſt, incidere ſatis altis plagis ſub ipſis maxillis ſupra collum, & in palato circa vuam, vel eas venas, quæ ſub lingua ſunt; vt per ea vulnera morbus erumpat. Quibus ſi non fuerit æger adjutus, ſcire licet, a malo victum eſſe. Si vero his morbus leuatus eſt, jamque fauces cibum & potum capiunt, facilis ad bonam valetudinem recurſus eſt. Atque interdum natura (c) quoque adjuuat, ſi ex anguſtiore ſede vitium tranſit in latiorem. Itaque rubore & tumore in præcordiis orto, ſcire licet fauces liberari.

Quicquid autem eas leuarit, incipiendum eſt ab humidis, maximeque aqua mulſa: deinde aſſumendi molles & non acres cibi ſunt, donec fauces ad priſtinum habitum reuertantur. Vulgo audio, ſi quis (d) pullum hirundinum ederit, angina toto anno non periclitari. Seruatumque eum ex (e) ſale, cum is morbus vrget, comburi, carbonemque ejus contritum in aquam mulſam, quæ potui detur, infricari, & prodeſſe. Id

(c) Aph. VI. 37. (d) Plin. Hiſtor. N. XXX. 4. (e) Plinius H. N. XXX. 4.

Id cum idoneos authores ex populo habeat, neque habere quicquam periculi posſit, quamuis in monumentis medicorum non legerim, tamen inſerendum huic operi meo credidi.

2 *De Difficultate ſpirandi.*

Eſt etiam circa fauces malum, quod apud Græcos aliud aliudque nomen habet, prout ſe intendit. Omne in difficultate ſpirandi conſiſtit: ſed hæc dum modica eſt, neque ex toto ſtrangulat, *(f)* δύσπνοια appellatur: cum vehementior eſt, vt ſpirare æger ſine ſono & anhelatione non poſſit, ἄσθμα: cum acceſſit id quoque, ne niſi recta ceruice ſpiritus trahatur, ὀρθόπνοια. Ex quibus id, quod primum eſt, poteſt diu aliquem trahere: duo inſequentia acuta eſſe conſuerunt. His communia ſunt: quod propter anguſtias, per quas ſpiritus euadit, *(g)* ſibilum elidit; dolor in pectore præcordiisque eſt, interdum etiam in ſcapulis, isque modo decedit, modo reuertitur; adhæc tuſſicula accedit.

Auxilium vero eſt, niſi aliquid prohibet, in ſanguinis detractione. Neque id ſatis eſt, ſed lac caprinum calidum jejuno dandum; &, ſi non febrit, venter ſoluendus eſt. Liquanda aluus, interdum etiam ducenda, quibus extenuatum corpus incipit ſpiritum trahere commodius. Caput autem etiam in lecto ſublime ha-

(*f*) Cæl. Aurelian. Tard. Pasſion. III. I. Æginet. III. 29. (*g*) Trallian. I. 2.

habendum eſt: thorax fomentis, cataplaſmatisque calidis, aut ſiccis, aut etiam humidis adjuuandus eſt; & poſtea malagma ſuperimponendum, vel ceratum ex cyprino, vel irino vnguento. Sumenda deinde jejuno in potum mulſa, vel aqua, cum qua vel hyſſopus cocta, vel contrita capparis radix ſit. Deligitur etiam vtiliter, aut nitrum, aut (*h*) naſturtium alliumue frictum, deinde contritum & cum melle mixtum: ſimulque coquuntur mel, galbanum, reſina, terebinthina: vbi autem coierunt, ex his, quod fabæ magnitudinem habet, quotidie ſub lingua liquatur: aut ſulphuris ignem non experti P *. & quadrans, abrotani P *. in vini cyatho teruntur, idque tepefactum ſorbetur. Eſt etiam non vana opinio, vulpinum jecur (*i*), vbi ſiccum & aridum factum eſt, contundi oportere, pollinemque ex eo potioni aſpergi; vel ejusdem pulmonem quam recentisſimum aſſum, ſed ſine ferro coctum, edendum eſſe. Præter hæc, ſorbitionibus & lenibus cibis vtendum eſt: interdum vino tenui auſtero: nonnunquam vomitu. Proſunt etiam, quæcunque vrinam mouent: ſed nihil magis, quam ambulatio lenta pene vsque ad lasſitudinem; fricatio multa, præcipue inferiorum partium, vel in ſole, vel ad ignem, & per ſeipſum, & per alios, usque ad ſudorem.

(*h*) Cæl. Aurelian. Tard. Paſſ. III. I. (*i*) Scribon. Larg. c. 19. Comp. 76. Plin. H. N. XXVIII. 13.

3. *De Faucium exulceratione.*

In interiore vero faucium parte interdum exvlceratio esse consueuit. In hac plerique extrinsecus cataplasmatis calidis, fomentisque humidis vtuntur. Volunt etiam vaporem calidum ore recipi, per quem molliores alii partes eas fieri dicunt, opportunioresque vitio jam hærenti. Sed, si bene sic vitari morbus potest, tuta illa præsidia: si metus ejus est, superuacua sunt. Vtique autem perfricare fauces periculosum est, exulcerat enim. Neque vtilia sunt, quæ vrinæ mouendæ sunt apta; quia possunt, dum transeunt, ibi quoque pituitam extenuare; quam supprimi melius est.

Asclepiades multarum rerum, quas ipsi quoque secuti sumus, author bonus, acetum ait quam acerrimum esse sorbendum, hoc enim sine vlla noxa comprimi vlcera. Sed id supprimere sanguinem potest, vlcera ipsa sanare non potest. Melius huic rei licium est; quod idem quoque æque probat: vel porri, vel marrubii succus, vel nuces Græcæ (*k*) cum tragacantho contritæ & cum passo mixtæ, vel lini semen contritum & cum dulci vino mixtum. Exercitatio quoque ambulandi currendique necessaria est. Fricatio a pectore vehemens toti inferiori parti adhibenda.

Cibi vero esse debent, neque nimium acres, ne-

(*k*) *Amigdalæ.* vide Rhodii Lexicon Scribonianum. Macrobium Saturn. II. 14.

neque aſperi; mel, lenticula, tragum, lac, ptiſana, pinguis caro, præcipueque porrum, & quicquid cum hoc mixtum eſt Potionis quam minimum eſſe conuenit. Aqua dari poteſt, vel pura, vel in qua malum cotoneum, palmulæve decoctæ ſunt. Gargarizationis quoque lenes: ſin hæ parum proficiunt, reprimentes vtiles ſunt.

Hoc genus neque acutum eſt, & poteſt eſſe non longum: curationem tamen maturam, ne vehementer & diu lædat, deſiderat.

4. De Tuſſi.

Tusſis vero fere propter faucium exulcerationem moleſta eſt: quæ multis (*l*) modis contrahitur. Itaque, illis reſtitutis, ipſa finitur. Solet tamen interdum per ſe quoque male habere: & vix, cum vetus facta eſt, eliditur, ac modo arida eſt, modo pituitam facit vel citat.

Oportet autem hyſſopum altero quoque die bibere: ſpiritu retento currere, ſed minime in puluere: ac lectione vti vehementi; quæ primo impeditur a tuſſi, poſt eam vincit: tum ambulare: deinde per manus quoque exerceri, & pectus diu perfricare. Poſt hæc quam pinguisſimæ ficus vncias tres, ſuper prunam incoctas, eſſe.

Præter hæc, ſi humida eſt, proſunt fricationes validæ, cum quibusdam calefacientibus, ſic, vt caput quoque ſimul vehementer perfricetur:

O 2 item

(*l*) Trallian. v. 1.

item cucurbitulæ pectori admotæ; ſinapi ex parte exteriore faucibus impoſitum, donec leuiter exulceret; potio ex menta, nucibusque Græcis & amylo; primoque aſſumptus panis aridus, deinde aliquis cibus lenis.

At, ſi ſicca tusſis eſt, cum ea vehementisſime vrget, adjuuat vini auſteri cyathus aſſumptus; dum ne amplius id, interpoſito tempore aliquo, quam ter aut quater fiat: item laſeris quam optimi paululum deuorare opus eſt; porri vel marrubii ſuccum aſſumere; ſcillam delingere; acetum ex ea, vel certe acre ſorbere, aut cum ſpica allii contriti duos vini cyathos.

Vtilis etiam in omni tusſi eſt peregrinatio, nauigatio longa, loca maritima, natationes. Cibus interdum mollis, vt malua, vt vrtica: interdum acer, vt lac cum allio coctum. Sorbitiones, quibus laſer ſit adjectum, aut in quibus porrum incoctum tabuerit. Ouum quoque ſorbile, ſulphure adjecto, ſorbeatur. In potum vero primum aqua calida, deinde inuicem aliis diebus hæc, aliis vero vinum.

5. (*m*) *De Sanguinis ſputo.*

Magis terreri poteſt aliquis, cum ſanguinem expuit, ſed id modo minus, modo plus periculi habet. Exit enim modo ex gingiuis, modo ex ore, & quidem ex hoc interdum etiam copioſe, ſed ſine tusſi, ſine vlcere, ſine gingiuarum vllo vitio; ita vt nihil excreetur. Verum vt

(*m*) Aretæus de Morb. Acutis II. 2.

vt ex naribus, ſic ex ore aliquando prorumpit. Atque interdum ſanguis profluit, interdum ſimile aquæ quiddam, in qua caro recens lota eſt. Nonnunquam autem is a ſummis faucibus fertur, modo exulcerata ea parte, modo non exulcerata; ſed aut ore venæ alicujus adaperto, aut tuberculis quibusdam natis, ex hisque ſanguine erumpente. Quod vbi incidit, neque lædit potio aut cibus, neque quicquam, vt ex vlcere, excreatur. Aliquando vero, gutture & arteriis exulceratis, frequens tusſis ſanguinem quoque extundit. Interdum etiam fieri ſolet, vt aut ex pulmone, aut ex pectore, aut ex latere, aut jocinore feratur. Sæpe fœminæ, quibus ſanguis per menſtrua non reſpondet, hunc expuunt. Authoresque medici ferunt, vel exeſa parte aliqua ſanguinem exire, (*n*) vel rupta, vel ore alicujus venæ patefacto. Primam διάβρωσιν, ſecundam ῥηγμοχασμόν, tertiam ἀναστόμωσιν appellant. Vltima minime nocet; prima grauisſime. Ac ſæpe quidem euenit, vti ſanguinem (*o*) pus ſequatur.

Interdum autem, qui ſanguinem ipſum ſuppresſit, ſatis ad valetudinem profuit. Sed ſi ſecuta vlcera ſunt, ſi pus, ſi tusſis eſt, prout ſedes ipſa eſt, ita varia & periculoſa genera morborum fiunt. Si vero ſanguis tantum fluit, expeditius & remedium & finis eſt. Neque ignorari

(*n*) Cæl. Aurelian. Tard. Paſſ. II. 9. 10. Aretæus Morb. Acutor. Curat. II. 2. Trallian. VII. I. (*o*) Aph. VII. 78.

rari oportet, eis, quibus fluere *(p)* sanguis solet, aut quibus spina dolet, coxæue, aut post cursum vehementem vel ambulationem, dum febris absit, non esse inutile sanguinis mediocre profluvium: idque per vrinam redditum ipsam quoque lassitudinem soluere. Ac ne in eo quidem terribile esse, qui ex superiore loco decidit: si tamen in ejus vrina nihil aliud nouabit. Neque vomitum hujus afferre periculum, etiam cum repetit, si ante confirmare & implere corpus licuit; & ex toto nullum nocere, qui in corpore robusto, neque nimius est, neque tussim aut calorem mouet. Hæc pertinent ad vniversum, nunc ad ea loca, quæ proposui, veniam.

Si ex gingiuis exit, portulacam manducasse satis est. Si ex ore, continuisse eo merum vinum: si id parum proficit, acetum. Si inter hæc quoque grauiter erumpit, quia consumere hominem potest, commodissimum est, impetum ejus, admota occipitio cucurbitula, sic vt cutis quoque incidatur, auertere. Si id mulieri, cui menstrua non feruntur, euenit, eandem cucurbitulam, incisis inguinibus ejus, admouere.

At, si ex faucibus interioribusue partibus processit, & metus major est, & cura major adhibenda. Sanguis mittendus est; &, si nihilominus ex ore processit, iterum tertioque, & quotidie

(*p*) Aph. VII. 37.

tidie paulum aliquid : protinus autem debet ſorbere vel acetum, vel etiam cum thure plantaginis aut porri ſuccum : imponendaque extrinſecus ſupra id, quod dolet, lana ſuccida ex aceto eſt, & id ſpongia ſubinde refrigerandum. Eraſiſtratus horum crura quoque & femora brachiaque pluribus locis deligabat. Id Aſclepiades adeo non prodeſſe, vt etiam inimicum eſſet, propoſuit. Sed id ſæpe commode reſpondere experimenta teſtantur.

Neque tamen pluribus locis deligari neceſſe eſt; ſed ſat eſt infra inguina, & ſuper talos, ſummosque humeros, etiam brachia. Tum, ſi febris vrget, danda eſt ſorbitio; & potui aqua, in qua aliquid ex his, quæ aluum adſtringunt, decoctum ſit. At, ſi abeſt febris, vel elota alica, vel panis ex aqua frigida, & molle quoque ouum dari poteſt potui, vel idem, quod ſupra ſcriptum eſt, vel vinum dulce, vel aqua frigida, ſed ſic bibendum erit, vt ſciamus, huic morbo ſitim prodeſſe.

Præter hæc neceſſaria ſunt quies, ſecuritas, ſilentium. Caput hujus quoque cubantis ſublime eſſe debet; recteque tondetur. Facies ſæpe aqua frigida fouenda eſt. At inimica ſunt vinum, balneum, venus, in cibo oleum, acriora (q) omnia, item calida fomenta, conclaue calidum & incluſum, multa veſtimenta, corpori injecta, etiam fricationes, niſi vbi bene ſanguis conquieuit. Tum vero incipiendum eſt a bra-

 chiis,

(b) Cæl. Aurelian. Acut. Morb. II. 24.

chiis, cruribusque ; a thorace abſtinendum. In hoc caſu per hiemem, locis maritimis ; per æſtatem, mediterraneis opus eſt.

CAPUT V.
De Stomachi morbis.

FAUCIBUS ſubeſt ſtomachus ; in quo plura (*a*) longa vitia incidere conſuerunt. Nam modo ingens calor, modo inflatio hunc, modo inflammatio, modo exulceratio afficit. Interdum pituita, interdum bilis adoritur. Frequentiſſimumque eſt ejus malum, quo reſolvitur : neque vlla re magis aut afficitur, aut corpus afficit.

Vt diuerſa autem vitia ejus, ſic etiam remedia ſunt. Vbi exæſtuat, aceto cum roſa extrinſecus ſubinde fouendus eſt ; imponendusque puluis cum oleo ; & ea cataplaſmata, quæ ſimul & reprimunt, & molliunt. Potui, niſi quod obſtat, gelida aqua præſtanda.

Si inflatio eſt, proſunt admotæ cucurbitulæ; neque incidere cutem neceſſe eſt : proſunt ſicca & calida fomenta, ſed non vehementisſima. Interponenda abſtinentia eſt. Vtilis in jejuno potio eſt abſinthii, aut hyſſopi, aut rutæ. Exercitatio primo leuis, deinde major adhibenda eſt ; maximeque, quæ ſuperiores partes moueat, quod genus in omnibus ſtomachi vitiis aptiſſimum eſt. Poſt exercitationem opus eſt vnctione, fricatione ; balneo quoque nonnunquam,

(*a*) Cæl. Aurelian. Tard. Paſſ. III. 2, Trallian. VII. 3.

quam, ſed rarius; interdum alui ductione. Cibis deinde calidis, neque inflantibus: eodemq; modo calidis potionibus, primo aquæ; poſt, vbi reſedit inflatio, vini auſteri. Illud quoque in omnibus ſtomachi vitiis præcipiendum eſt, vt, quo modo ſe quisque æger refecerit, eodem ſanus vtatur, nam redit huic imbecillitas ſua, niſi iisdem defenditur bona valetudo, quibus reddita eſt.

At ſi inflammatio aliqua eſt, quam fere tumor & dolor ſequitur, prima ſunt quies, & abſtinentia; lana ſulphurata circundata; in jejuno abſinthium. Si ardor ſtomachum vrget, aceto cum roſa ſubinde fouendus eſt: deinde cibus quidem vtendum eſt modicis; imponenda vero extrinſecus quæ ſimul & reprimunt & molliunt: deinde, his detractis, vtendum calidis ex farina cataplaſmatis, quæ reliquias digerant: interdum aluus ducenda: adhibenda exercitatio, & cibus plenior.

At, ſi exulceratio ſtomachum infeſtat, eadem fere facienda ſunt, quæ in faucibus exulceratis præcepta ſunt. Exercitatio, fricatio inferiorum partium adhibenda. Adhibendi lenes & glutinoſi cibi, ſed citra ſatietatem. Omnia acria atque acida remouenda. Vino, ſi febris non eſt, dulci, aut, ſi id inflat, certe leni vtendum: ſed neque perfrigido, neque nimis calido.

Si vero pituita ſtomachus impletur, neceſſarius modo in jejuno, modo poſt cibum vomitus

eſt. Vtilis exercitatio, geſtatio, nauigatio, fricatio. Nihil edendum, bibendumque, niſi calidum; vitatis tantum his, quæ pituitam contrahere conſuerunt.

Moleſtius eſt, ſi ſtomachus bile vitioſus eſt. Solent autem hi, qui ſic tentantur, interpoſitis quibusdam diebus, hanc, & quidem, quod pesſimum eſt, atram vomere. His recte aluus ducitur: potiones ex abſinthio dantur: neceſſaria geſtatio, nauigatio, &, ſi fieri poteſt, ex nauſea vomitus; vitanda cruditas: ſumendi cibi faciles & ſtomacho non alieni, vinum auſterum.

Vulgatisſimum vero pesſimumque ſtomachi vitium eſt reſolutio, id eſt, cum cibi non (*b*) tenax eſt, ſoletque deſinere ali corpus, ac ſic tabe conſumi. Huic generi inutilisſimum balneum eſt. Lectiones, exercitationesque ſuperioris partis neceſſariæ, item vnctiones, fricationesque: hinc perfundi frigida, atque in eadem natare, canalibus ejusdem ſubjicere etiam ſtomachum ipſum, & magis etiam a ſcapulis id quod contra ſtomachum eſt: conſiſtere in frigidis, medicatisque fontibus, quales (*c*) Cutiliarum Sumbruinarumque ſunt, ſalutare eſt. Cibi quoque aſſumendi ſunt frigidi, qui potius difficulter coquuntur, quam facile vitiantur. Ergo plerique, qui nihil aliud concoquere poſſunt, bubulam coquunt. Ex quo colligi poteſt, neque auem, neque venationem, neque piſcem dari debere, niſi

(*b*) Aretæus de Morb. Diuturn. II. 7. (*c*) Plin. II. 95. & XXXI. 2. Vitruuius VIII. 3.

nisi generis durioris. Potui quidem aptissimum est vinum frigidum, vel certe bene calidum meracum, potissimum (*d*) Rheticum, vel Allobrogicum, aliudue, quod & austerum & resina conditum est: si id non est, quam asperrimum, maximeque (*e*) Signinum.

Si cibus non continetur, danda aqua, & eliciendus plenior vomitus est; iterumque dandus cibus, & tum admouendæ duobus infra stomachum digitis cucurbitulæ, ibique duabus aut tribus horis continendæ sunt. Si simul & vomitus, & dolor est, imponenda supra stomachum est lana succida, vel spongia (*f*) ex aceto, vel cataplasma, quod refrigeret. Perfricanda vero non diu, sed vehementer brachia, & crura, & calefacienda.

Si plus doloris est, infra præcordia quatuor digitis cucurbitula vtendum est: protinus dandus panis ex posca frigida. Si non continuit, post vomitum leue aliquid ex his, quæ non aliena stomacho sint. Si ne id quidem tenuit, singuli cyathi vini, singulis interpositis horis, donec stomachus, consistat. Valens etiam medicamentum est, radiculæ succus: valentius, acidi punici mali, cum pari modo succi, qui ex dulci punico malo est, adjecto etiam intubi succo, & mentæ, sed hujus minima parte; quibus tantundem, quantum ex his omnibus est, aquæ frigidæ quam optime miscetur. Id enim plus quam vinum ad

(*d* Serv. ad Virgil. II. Georg. 96. Sueton. in August. c. 77. Plin. XIV, 6. (*e*) Plin. XIV. 6. (*f*) Trallian. VII. 7.

ad comprimendum ſtomachum poteſt. Supprimendus autem vomitus eſt, qui per ſe venit, etſi nauſea eſt.

Sed ſi coacuit intus cibus, aut computruit, quorum vtrumlibet ructus oſtendit, ejiciendus eſt; protinusque, cibis aſſumptis iisdem, quos proxime poſui, ſtomachus reſtituendus. Vbi ſublatus eſt præſens metus, ad ea redeundum eſt, quæ ſupra præcepta ſunt.

CAPUT VI.
De Laterum doloribus.

STOMACHUS lateribus cingitur; atque in his quoque vehementes dolores eſſe conſuerunt. Eorum initium vel ex frigore, vel ex ictu, vel ex nimio (*a*) curſu, vel ex morbo eſt. Sed interdum id malum intra dolorem eſt: isque modo tarde, modo celeriter ſoluitur, interdum ad perniciem quoque procedit; oriturque acutus morbus, qui πλευριτικός a Græcis nominatur. Huic dolori lateris, febris (*b*) & tusſis accedit: & per hanc excreatur, ſi tolerabilis morbus eſt, pituita; ſi grauis, ſanguis. Interdum etiam ſicca tusſis eſt, quæ nihil emolitur, idque vitio primo grauius, ſecundo tolerabilius eſt.

Remedium vero eſt magni & recentis doloris, ſanguis (*c*) miſſus. At, ſiue leuior, ſiue vetuſtior caſus eſt, vel ſuperuacuum, vel ſerum id auxilium eſt; confugiendumque ad cucurbitulas

(*a*) Aretæus de Morb. Acut. I. 10. Trall. VI. 1. (*b*) Cæl. Aurel. Acut. Morb. II. 13. (*c*) Cæl. Aurel. Acut. Morb. II. 18.

las eſt, ante ſumma cute inciſa. Recte etiam ſinapi ex aceto ſuper pectus imponitur, donec vlcera puſtulasque excitet; & tum medicamentum, quod humorem illuc citet. Præter hæc, circundare primum oportet latus hapſo lanæ ſulphuratæ: deinde, cum paululum inflammatio ſe remiſit, ſiccis & calidis fomentis vti. Ab his tranſitus ad malagmata eſt.

Si vetuſtior dolor remanet, nouisſime reſina impoſita diſcutitur. Vtendum cibis potionibusque calidis: vitandum frigus. Inter hæc tamen non alienum eſt extremas partes oleo & ſulphure perfricare. Si leuata tusſis eſt, leni lectione vti: jamque & acres cibos, & vinum meracius aſſumere. Quæ ita a medicis præcipiuntur. Attamen ſine his ruſticos noſtros epota ex aqua trixago ſatis adjuuare dicitur.

Hæc in omni lateris dolore communia ſunt, plus negotii eſt, ſi acutus quoque morbus is factus eſt. In hoc, præter ea, quæ ſupra poſita ſunt, hæc animaduertenda ſunt: vt cibus ſit qnam maxime tenuis & lenis, præcipueque ſorbitio, eaque ex ptiſana potisſimum, aut jus in quo porrus cum pullo gallinaceo coctus ſit: idque non niſi tertio die detur: ſi tamen per vires licebit: potui vero aqua mulſa, in quo hyſſopum, aut ruta decocta ſit. Quæ quibus temporibus danda ſint, ex ratione vel adauctæ, vel leuatæ febris apparebit, ſic, vt in remiſſione quam maxima dentur: cum eo tamen, vt ſciamus,

mus, non esse ejus generis tussi aridas fauces committendas, sæpe enim, vbi nihil est, quod excreetur, continuatur, & strangulat. Ob quam causam dixi etiam pejus id genus esse tussis, quod nihil, quam quod pituitam moueret. Sed hic vinum sorbere, vt supra præcipimus, morbus ipse non patitur: in vicem ejus, cremor ptisanæ sumendus est.

Vt his autem in ipso morbi feruore sustinendus æger est, sic, vbi paulum is se remisit, alimenta pleniora, & vini quoque aliquid dari potest; dum nihil detur, quod aut refrigeret corpus, aut fauces asperet. Si in refectione vero manserit tussis, intermittere oportebit vno die; posteroque, cum cibo vini paulo plus assumere. At, invalescente quoque tussi, tum non erit alienum, vt supra quoque positum est, vini cyathos sorbere, sed in hoc genere valetudinis, dulce, vel certe lene commodius est. Si malum inueterauit, athletico victu corpus firmandum est.

CAPUT VII.

De Viscerum morbis: & primo, de Pulmone.

A COMPAGINE corporis ad viscera transeundum est; & inprimis ad pulmonem veniendum. Ex quo vehemens & acutus morbus oritur, quem περιπνευμονίαν Græci vocant. Ejus hæc conditio est. (a) Pulmo totus afficitur, hunc casum ejus subsequitur tussis, bilem

(a) Cælius Aurelian. Acut. Morb. II. 26. 27. Aretæus de Morb. Diut. I. 12.

lem vel pus trahens; præcordiorum totiusque pectoris grauitas, ſpiritus difficultas, magnæ febres, continua vigilia, cibi faſtidium, tabes. (*b*) Id genus morbi plus periculi quam doloris habet.

Oportet, ſi ſatis validæ vires ſunt, ſanguinem (*c*) mittere: ſin minores, cucurbitulas ſine ferro præcordiis admouere. Quod ſi ſatis valet, geſtando ægrum, digerere: ſi parum, intra domum tantum dimouere. In potionem autem hyſſopum dare, cum quo ficus arida ſit incocta; aut aquam mulſam, in qua vel hyſſopum vel ruta decocta ſit. Fricatione vti diutiſſime in ſcapulis, proxime ab his in brachiis, & pedibus, & cruribus, leniter contra pulmonem; idque bis quotidie facere.

Quod ad cibum vero pertinet, huic nec ſalſis opus eſt, neque acribus, neque amaris, neque aluum adſtringentibus, ſed paulo lenioribus. Ergo primis diebus danda eſt ſorbitio ptiſanæ, vel alicæ, vel oryzæ, cum qua recens adeps cocta ſit. Cum hac, ſorbile ouum, nuclei pinei: ex melle, panis, vel elota alica ex aqua mulſa. Potui danda deinde non ſolum pura aqua, ſed etiam mulſa egelida; aut, ſi æſtas eſt, etiam frigida; niſi quid obſtat. Hæc autem altero quoque die, increſcente morbo dare ſatis eſt.

Vbi incrementum conſtitit, quantum res patitur, ab omnibus abſtinendum eſt, præterquam aqua

(*b*) Aph. VII. 11. (*c*, Cæl. Aurelian. Acut. Morb. II. 29.

aqua egelida. Si vires desunt, adjuuandæ sunt aqua mulsa. Prosuntque aduersus dolores imposita calida fomenta, vel ea, quæ simul & reprimunt & emolliunt. Prodest etiam impositus super pectus sal bene contritus, cum cerato mistus; quia leuiter cutem erodit, eoque impetum materiæ, qua pulmo vexatur, euocat. Vtile etiam aliquod malagma est ex his, quæ materiam trahunt. Neque alienum est, dum premit morbus, clausis fenestris ægrum continere: vbi paulum leuatus est, ter aut quater die, fenestris aliquantum apertis, purum aerem recipere. Deinde in refectione pluribus diebus a vino abstinere; gestatione, fricatione vti; sorbitionibus, & prioribus cibis adjicere, ex oleribus porrum; ex carne, vngulas, & summa trunculorum, atque pisciculos, sic, vt diu nihil nisi molle & lene sumatur.

CAPVT. VIII.
De Hepaticis.

ALTERIUS quoque visceris morbus, id est jocinoris, æque modo longus, modo acutus esse consueuit. ἡπατικὸν Græci vocant. Dextra parte sub præcordiis vehemens dolor est: idemque ad latus dextrum, & ad jugulum, (a) humerumque partis ejusdem peruenit: nonnunquam manus quoque dextra torpet: horror validus est. Vbi male est, bilis euomitur: interdum

(a) Aretæus de Diuturn. Morb. I. 13. Cælius Aureli. an. Tard. Pass. III. 4.

dum ſingultus prope ſtrangulat. Et hæc quidem acuti morbi ſigna ſunt. Longioris vero, vbi ſuppuratio in jocinore eſt; dolorque modo finitur, modo intenditur; dextra parte præcordia dura ſunt, & tument: poſt cibum major ſpiritus difficultas eſt: accedit maxillarum quædam reſolutio. Vbi inueterauit malum, venter & crura pedesque intumeſcunt; pectus atque humeri, circaq; jugulum vtrumq; extenuatur.

In initio ſanguinem mittere optimum eſt: tum venter ſoluendus eſt; ſi non poteſt aliter, per nigrum veratrum. Imponenda extrinſecus cataplaſmata; primum quæ reprimant; deinde calida, quæ diducant; quibus recte iris vel abſinthium adjicitur: poſt hæc, malagma. Dandæ vero ſorbitiones ſunt, omnesque cibi & calidi, & qui non multum alunt, & fere qui pulmonis quoque dolori conueniunt; præterque eos, qui vrinam mouent, potionesque ad id efficaces. Vtilia in hoc morbo ſunt thymum, ſatureia, hyſſopum, nepeta, amaracum, ſeſamum, lauri baccæ, pini flos, herba ſanguinalis, mentha, ex malo cotoneo medium, columbæ jecur recens & crudum. Ex quibus quædam per ſe eſſe, quædam adjicere vel ſorbitioni vel potioni licet; ſic tamen, vt parce aſſumantur. Neque alienum eſt, abſinthium contritum ex melle & pipere, ejusque catapotium quotidie deuorare. Abſtinendum vtique eſt ab omnibus frigidis, neque enim res vlla magis jecur lædit. Fricatio-

nibus vtendum in extremis partibus. Vitandus omnis labor, omnis vehementior motus: ne ſpiritus quidem diutius continendus eſt. Ira, trepidatio, pondus, jactus, curſus, in hoc inimica ſunt. Perfuſio corporis multa prodeſt ex aqua, ſi hiems eſt, calida; ſi æſtas, tepida: itemque liberalis vnctio, & in balneo ſudor.

Si vero jecur vomica (b) laborat, eadem facienda ſunt, quæ in cæteris interioribus ſuppurationibus. Quidam etiam vltra id ſcalpello (c) aperiunt, & ipſam vomicam adurunt.

Caput ix.

De Lienoſis. (a)

At lienis vbi affectus eſt, intumeſcit, ſimulque cum eo pars ſiniſtra; quæ & dura eſt, & prementi renititur; venterque intentus eſt: aliquis etiam cruribus tumor eſt. Vlcera aut omnino non ſaneſcunt, aut certe cicatricem vix recipiunt. In intenta ambulatione, vel curſu, dolor, & quædam difficultas eſt.

Hoc vitium quies auget, itaque exercitatione & labore opus eſt: habita tamen ratione, ne febrem iſta, ſi nimium proceſſerit, excitent. Vnctiones (b), frictionesque, & ſudores neceſſarii ſunt. Dulcia omnia inimica ſunt: item lac & caſeus. Acida autem maxime conueniunt. Ergo

(b) Aret. de Morb. Diut. Curat. I. 13. (c) Aph. VII. 45. (a) Cæl Aurel. Tard. Paſſ. III 4. Aret. de Morb. Diut. I. 14. (b) Nicol. Myrepſ. de Vng. Sect. III. c. 64. 65. 66. 86. 87.

go acetum acre per se sorbere, & magis etiam, quod scilla conditum est, expedit. Edenda sunt salsamenta, vel oleæ ex muria duræ; lactucæ intinctæ in aceto; intubi quoq; & betæ ex eodem; & sinapi, armoraciæ, & pastinacæ: de carnibus vero vngulæ, rostra, aues macræ, ejusdemque generis venatio. Potui vero jejuno dari debet absinthium aquæ incoctum: at post cibum aqua (c) a ferrario fabro, in qua candens ferrum subinde extinctum sit, hæc enim vel præcipue lienem coercet, quod animaduersum est in his animalibus, quæ apud hos fabros educata exiguos lienes habent. Potest etiam dari vinum tenue, austerum; omniaque in cibis & potionibus, quæ vrinæ mouendæ sunt: præcipueque ad id valet vel trifolii semen, vel cuminum, vel apium, vel serpyllum, vel cytisus, vel thymum, vel hyssopum, vel satureia, hæc enim inde commodissime videntur humorem educere. Lienis quoque bubulus vtiliter esui datur: præcipueque eruca & nasturtium lienem extenuant. Imponenda quoque extrinsecus sunt, quæ leuent; fit ex vnguentariis glandulis, quas *μυροβαλάνυς* (d) Græci vocant: fit ex lini & nasturtii semine, quo vinum & oleum adjicitur: fit ex cupresso viridi, & arida ficu: fit ex sinapi, cui seui hircini a renibus quarta pars ponderis adjicitur, teriturque in sole, & protinus imponitur. Multisque modis huic rei cappari aptum est.

(c) Scribon. Larg. c. 32. c. 132. (d) Scribon. Larg. c. xxxii. c. 129.

Nam & ipſum cum cibo aſſumere, & muriam ejus cum aceto ſorbere commodum eſt. Quin etiam extrinſecus radicem contritam, vel corticem ejus cum furfuribus, aut ipſum cappari cum melle contritum imponere expedit. Malagmata quoque huic rei aptantur.

Caput X.

De Renum morbis. (*a*)

At renes vbi affecti ſunt, diu male habent. Pejus vero eſt, ſi frequens bilioſus vomitus accedit. Oportet conquieſcere: cubare molliter: ſoluere aluum; ſi aliter non reſpondet, etiam ducere: ſæpe deſidere in aqua calida: neque cibum, neque potionem frigidam aſſumere: abſtinere ab omnibus ſalſis, acribus, acidis, pomis: bibere liberaliter; adjicere modo cibo, modo potioni piper, porrum, ferulam, album papauer, quæ maxime inde vrinam mouere conſuerunt.

Auxilio quoque his exulceratis ſunt, ſi adhuc vlcera purganda ſunt, cucumeris ſemina detractis corticibus ſexaginta, nuclei ex pinu ſilueſtri quindecim, aniſi quod tribus digitis ſumi poſſit; croci paulum, contrita & in duas mulſi potiones diuiſa.

Si vero dolor tantum leuandus eſt, ejusdem cucumeris ſemina triginta, iidem nuclei viginti nu-

(*a*) Aretæus de Diut. Morb. II. 3. Curat. Morb. Diut. II. 3. Cælius Aurelian. Tard. Paſſ. V. 3.

nuces Græcæ quinque, croci paululum, contrita & cum lacte potui data. Ac insuper quoque recte quædam malagmata injiciuntur; maximeque ea, quæ humori extrahendo sunt.

CAPUT XI.

De Intestinorum morbis; & primo de Cholera.

A VISCERIBUS ad intestina veniendum est, quæ sunt & acutis & longis morbis obnoxia. Primoque facienda mentio est choleræ; quia commune id stomachi atque intestinorum vitium videri potest. Nam simul & dejectio (*a*) & vomitus est: præterque hæc inflatio est, intestina torquentur, bilis supra infraque erumpit, primum aquæ similis, deinde vt in ea recens caro lota esse videatur, interdum alba, nonnunquam nigra, vel varia. Ergo eo nomine morbum hunc χολέραν Græci nominarunt. Præter ea vero, quæ supra comprehensa sunt, sæpe etiam crura manusque contrahuntur, vrget sitis, anima deficit, quibus concurrentibus, non mirum est, si subito quis moritur. Neque tamen vlli morbo minori momento succurritur.

Protinus ergo, vbi ista cœperunt, aquæ tepidæ (*b*) quam plurimum bibere oportet, & vomere. Vix vnquam ea sine vomitu sumitur: sed etiamsi non incidit, tamen corruptæ miscuisse nouam materiam prodest; parsque sanitatis est,

(*a*) Aretæus de Morb. Acut. II. 5. Cælius Aurelian. Acut. Morb. III. 19. (*b*) Trallian. VII. 14.

vomitum esse suppressum. Si id incidit, protinus ab omni potione abstinendum est. Si vero tormina sunt, oportet frigidis & humidis fomentis stomachum fouere: vel, si venter dolet, iisdem egelidis, sic vt venter ipse mediocriter calentibus juuetur. Quod si vehementer & vomitus, & dejectio, & sitis vexant, & adhuc subcruda sunt, quæ vomuntur, nondum vino maturum tempus est: aqua, neque ea ipsa frigida, sed potius egelida danda est. Admouendumque naribus est pulegium ex aceto, vel polenta vino aspersa, vel mentha, vel quod secundum naturam est.

At cum discussa cruditas est, tum magis verendum est, ne anima deficiat. Ergo tum confugiendum est ad *(c)* vinum. Id esse oportet tenue, odoratum, & cum aqua frigida mixtum, vel polenta adjecta, vel infracto pane; quem ipsum quoque assumere expedit: quotiesque aliquid aut stomachus, aut venter effudit, toties per hæc vires restituere. Erasistratus primo tribus vini guttis, aut quinis aspergendam potionem esse dixit; deinde paulatim merum adjiciendum. Is, si ab initio vinum dedit, & metus cruditatis secutus est, non sine causa fecit: si vehementem infirmitatem adjuuari posse tribus guttis putauit, errauit.

At si inanis est homo, & crura ejus contrahuntur, interponenda potio absinthii est. Si ex-

(c) Aretæus Acutor. Morb. Curat. II. 4.

extremæ partes corporis frigent, vngendæ ſunt calido oleo, cui ceræ paulum ſit adjectum; calidisque fomentis nutriendæ. Si ne ſub his quidem quies facta eſt, extrinſecus contra ventriculum ipſum cucurbitula admouenda eſt, aut ſinapi ſuperimponendum. Vbi is conſtitit, dormire oportet: poſtero die vtique a potione abſtinere: die tertio in balneum ire: paulatim ſe cibo reficere, ſomnoque, quisquis facile adquieſcit; vitetque laſſitudinem, & frigora. Si poſt ſuppreſſam choleram febricula manet, alvum duci neceſſarium eſt: tum cibis vinoque vtendum eſt. Sed hic quidem morbus & (*d* acutus eſt, & inter inteſtina ſtomachumque verſatur ſic, vt, cujus potisſimum partis ſit, non facile dici poſſit.

CAPUT XII.

De Cœliaco ventriculi morbo.

IN ipſius vero ventriculi porta conſiſtit is, qui & longus eſſe conſueuit, & κοιλιακὸς a Græcis nominatur. Sub hoc venter indureſcit, dolorque ejus eſt: aluus nihil reddit, ac ne ſpiritum quidem transmittit: extremæ partes frigeſcunt: difficulter ſpiritus redditur.

Commodisſimum eſt inter initia calida cataplaſmata toti ventri imponere, vt dolorem leniant. Poſt cibum vomere, atque ita ventrem exinanire. Proximis deinde diebus cucurbitulas ſine ferro ventri & coxis admouere. Ventrem

(*d*) Hippocrat. VII. Epidem. XL. 20. Tral. VII. 14.

trem ipſum liquare dato lacte, & vino ſalſo, frigido Si tempus anni patitur, etiam viridibus ficis; ſic tamen, ne quis aut cibus, aut humor vniuerſus detur, ſed paulatim. Ergo per interualla temporis ſat eſt cyathos binos ternosve aſſumere, & cibum pro portione hujus, commodeque facit cyatho lactis cyathus aquæ miſtus, & ſic datus. Cibique calentes & acres vtiliores ſunt: adeo vt lacti quoque recte contritum allium adjiciatur.

Procedente vero tempore, opus eſt geſtari; maximeque nauigare; perfricari ter aut quater die ſic, vt nitrum oleo adjiciatur; perfundi aqua calida poſt cibum; deinde ſinapi imponere per omnia membra, excepto capite, donec arrodantur & rubeant; maximeque ſi corpus durum & virile eſt, paulatim deinde faciendus eſt tranſitus ad ea, quæ ventrem comprimunt. Aſſa caro danda, valens, & quæ non facile corrumpatur: in potum vero pluuiatilis aqua decocta; ſed quæ per binos ternosue cyathos bibatur.

Si vetus vitium eſt, oportet laſer quam optimum ad piperis magnitudinem deuorare: altero quoque die vinum vel aquam bibere, interdum interpoſito cibo, ſingulos vini cyathos ſorbere: ex inferiori parte infundere aquam pluuiatilem egelidam; maximeque, ſi dolor in imis partibus remanet.

CAP. XIII.

CAPUT XIII.

De Tenuioris intestini morbo.

INTRA ipsa vero intestina consistunt duo morbi: quorum vnus in tenuiore, alter in pleniore est. Prior acutus est: insequens esse longus potest. Diocles Carystius tenuioris intestini morbum (a) χόρδαψον, plenioris εἰλεὸν nominauit. A plerisque video nunc illum priorem εἰλεὸν, hunc κολικὸν nominari. Sed prior modo supra umbilicum, modo sub vmbilico dolorem mouet. Fit in alterutro loco inflammatio; nec aluus, nec spiritus (b) infra transmittitur. Si superior pars affecta est, cibus: si inferior, stercus per os redditur: si vtralibet, metus est. Adjicitur periculo, si vomitus (c) biliosus, mali odoris, aut varius, aut niger est.

Remedium est, sanguinem mittere; vel cucurbitulas pluribus locis admouere, non vbique cute incisa: id enim duobus aut tribus locis satis est: ex cæteris spiritum euocare abunde est. Tum animaduertere oportet, quo loco malum sit, solet enim contra id tumere. Et si supra vmbilicum est, alui ductio vtilis non est. Si infra est, aluum ducere interdum, vt Erasistrato (d) placuit, optimum est; & sæpe id auxilii in his partibus magnum remedium est. Ducitur autem percolato ptisanæ cremore, cum oleo &

P 5 mel-

(a) Cæl. Aurelian. Acutor. Morb. III. 17. (b) Aretæus de Morb. Acut II, 6. (c) Aph. VII, 10. (d) Cæl. Aurelian. Acut. Morb. III. 17. pag. 219. 220.

melle ſic, vt præterea nihil adjiciatur. Si nihil tumet, duas manus imponere oportet ſupra ſummum ventrem, paulatimque deducere, invenietur enim mali locus; qui neceſſe eſt renitatur: & ex eo demum deliberari poterit, ducenda, nec ne aluus ſit.

Illa communia ſunt: calida cataplaſmata admouere, eaque imponere a mammis vsque ad inguina, & ſpinam; ac ſæpe mutare: brachia, cruraque perfricare: demittere totum hominem in calidum oleum. Si dolor non quieſcit, etiam in aluum ex parte inferiore tres aut quatuor cyathos calidi olei dare. Vbi per hæc conſecuti ſumus, vt ex inferiore parte ſpiritus transmittatur, offerre potui mulſum tepidum non multum. (nam ante magna cura vitandum eſt, ne quid bibat,) ſi id commode cesſit, adjicere ſorbitionem.

Vbi dolor & febricula quierunt, tum demum vti cibo pleniore; ſed neque inflante, neque valido, ne inteſtina adhuc imbecilla lædantur, potui vero nihil præterquam puram aquam. Nam ſiue quid vinolentum ſiue acidum eſt, id huic morbo alienum eſt. Ac poſtea quoque vitare oportet balneum, ambulationem, geſtationem, cæteroſque corporis motus. Nam facile id malum redire conſueuit; & cum frigus ſubit, ſiue aliqua jactatio, niſi bene jam confirmatis inteſtinis, reuertitur.

CAP. XIV.

CAPUT XIV.

De Morbo inteſtini plenioris. (a)

IS autem morbus, qui in inteſtino pleniore eſt, in ea maxime parte eſt, qua cæcum eſſe propoſui. Vehemens fit inflatio, vehementes dolores, dextra magis parte: inteſtinum verti videtur; quod prope ſpiritum elidit. In plerisque poſt frigora cruditatesque oritur, deinde quieſcit; & per ætatem ſæpe repetens ſic cruciat, vt vitæ ſpatio nihil demat.

Vbi is dolor cepit, admouere ſicca & calida fomenta oportet; ſed primo lenia, deinde validiora; ſimulque fricatione ad extremas partes, id eſt, crura brachiaque materiam euocare. Si diſcuſſus non eſt, qua dolet, cucurbitulas ſine ferro defigere Eſt etiam medicamentum ejus rei cauſa comparatum, quod κολικὸν nominatur. Id ſe reperiſſe Caſſius gloriabatur, magis prodeſt potui datum, ſed impoſitum quoque extrinſecus, digerendo ſpiritum, dolorem leuat.

Niſi finito vero tormento, recte neque cibus neque potio aſſumitur. Quo victu ſit vtendum iis, qui hoc genere tentantur, jam mihi dictum eſt. Confectio medicamenti, quod κολικὸν nominatur, ex his (b) conſtat. Coſti, aniſi, caſtorei, ſingulorum P. * III. petroſelini P. * IV. piperis longi, & rotundi, ſingulorum P. * V. papaveris lacrymæ, junci rotundi, myrrhæ, nardi, ſin-

(a) Trallian. x. I. Aretæus de Morb. Diuturn. II. 8. Cæl. Aurelian. Tard. paſſ. IV. 7. (b) Scrib. Larg. cap. XXIX. Com. 120. Nicol. Myreſp. ſect. XXXI. de Catapl. c. 5.

ſingulorum P. * VI. quæ melle excipiuntur. Id autem & deuorari poteſt, & ex aqua calida ſumi.

CAP. XV.
De Torminibus.

PROXIMA his inter inteſtinorum mala tormina eſſe conſueuerunt, *δυσεντερία* Græce vocatur. Intus inteſtina (a) exulcerantur: ex his cruor manat; isque modo cum ſtercore aliquo ſemper liquido, modo cum quibusdam quaſi mucoſis excernitur; interdum ſimul quædam carnoſa deſcendunt. Frequens dejiciendi cupiditas, dolorque in ano eſt. Cum eodem dolore exiguum aliquid emittitur: atque eo quoque tormentum intenditur; idque poſt tempus aliquod leuatur, exiguaque requies eſt, ſomnus interpellatur, febricula oritur, longoque tempore id malum, cum inueterauerit, aut tollit hominem, aut, etiamſi finitur, excruciat.

Oportet inprimis conquieſcere; ſiquidem omnis agitatio exulcerat; deinde jejunum ſorbere vini cyathum, cui contrita radix quinquefolii ſit adjecta; imponere cataplaſmata ſuper ventrem, quæ reprimunt; quod in ſuperioribus ventris morbis non expedit: quotiesque deſedit, ſubluere aqua calida, in qua decoctæ verbenæ ſint: portulacam vel coctam, vel ex dura muria edisſe; cibos potionesque eas, quæ adſtringunt alvum.

Si

(a) Trallian. VII. 9. Aretæus de Morb. Diuturn. II. 9. Hippocr. de Affection. XXIV.

Si vetuſtior morbus eſt, ex inferioribus partibus tepidum infundere vel ptiſanæ cremorem, vel lac, vel adipem liquatam, vel medullam ceruinam, vel oleum, vel cum roſa butyrum, vel cum eadem album crudum ex ouis, vel aquam, in qua lini ſemen decoctum ſit; vel, ſi ſomnus non accedit, vitellos cum aqua, in qua roſæ floris folia cocta ſint. Leuant enim dolorem hæc, & mitiora vlcera efficiunt; maximeque vtilia ſunt, ſi cibi quoque ſecutum faſtidium eſt. Themiſon (*b*) muria dura quam aſperrima ſic vtendum memoriæ prodidit.

Cibi vero eſſe debent, qui leniter ventrem adſtringant. At ea, quæ vrinam moueant, ſi id conſecuta ſunt, in aliam partem humorem auertendo proſunt: ſi non ſunt conſecuta, noxam augent, itaque niſi in quibus prompte id facere conſuerunt, non ſunt adhibenda. Potui, ſi febricula eſt, aqua pura calida, vel ea, quæ ipſa quoque adſtringat, dari debet: ſi non eſt, vinum leue, auſterum. Si pluribus diebus nihil remedia illa juuerunt, vetusque jam vitium eſt, aquæ bene frigidæ potio aſſumpta vlcera adſtringit, & initium ſecundæ valetudinis facit. Sed vbi venter ſuppreſſus eſt, protinus ad calidam potionem reuertendum eſt.

Solet autem interdum etiam putris ſanies, peſſimique odoris deſcendere: ſolet & interdum

(*b* Cæl. Aurelian. Tard. Paſſ. IV. 6. Galen. Meth. Med. XII. c. 1.

dum purus sanguis profluere. Si superius vitium est, aluus aqua mulsa delui debet; tum deinde etiam infundi, quæ supra comprehensa sunt. Valensque est etiam aduersus cancerem intestinorum, minii gleba cum salis hemina contrita: sin minus, mista his aqua in aluum datur. At, si sanguis profluit, cibi potionesque esse debent, quæ adstringant.

CAPUT XVI.

De Læuitate intestinorum. (a)

EX torminibus (b) interdum intestinorum læuitas oritur; qua continere nihil possunt, & quicquid assumptum est, inconfectum protinus reddunt. Id interdum ægros trahit interdum præcipitat.

In hoc vtique adhibere oportet comprimentia; quo facilius tenendi aliquid intestinis vis sit. Ergo & super pectus ponatur sinapi; exulcerataque cute, malagma, (c) quod humorem euocet: & ex verbenis decocta in aqua desideat; & cibos potionesque assumat, quæ aluum adstringunt; & frigidis vtatur perfusionibus.

Oportet tamen prospicere, ne, simul his omnibus admotis, vitium contrarium per immodicas inflationes oriatur. Paulatim ergo firmari intestina debebunt. aliquibus quotidie adjectis. Et cum in omni fluore ventris, tum in hoc præcipue necessarium est, non quoties libet desidere,

(a) Hippocr. de Affection. T. xxv. Aretæus de Morb. Diuturn. II. 10. (b) Aphor. VII. 76. (c) Nicol. Myreps. Sect. XXXIV. c. 9.

re, ſed quoties neceſſe eſt, vt hæc ipſa mora in conſuetudinem ferendi oneris inteſtina deducat.

Alterum quoque, quod æque ad omnes ſimiles affectus pertinet, in hoc maxime ſeruandum eſt; vt, cum pleraque vtilia inſuauia ſint, qualis eſt plantago, & rubi, & quicquid malicorio mixtum eſt, ea potisſimum ex his dentur, quæ maxime æger volet. Deinde, ſi omnia iſta faſtidiet, ad excitandam cibi cupiditatem, interponatur aliquid minus vtile, ſed magis gratum. Exercitationes & fricationes huic quoque morbo neceſſariæ ſunt: & cum his ſol, ignis, balneum, vomitus *(d)*, vt Hippocrati viſum eſt; etiam albo veratro *(e)*, ſi cætera parum proficient, euocatus.

CAPUT XVII.

De Lumbricis aluum occupantibus.

NONNUNQUAM autem lumbrici quoque occupant aluum; hique modo ex inferioribus partibus; modo, quod fœdius, ore *(a)* redduntur. Atque interdum latos eos, qui pejores ſunt; interdum teretes videmus.

Si lati ſunt, aqua potui dari debet, in qua lupinum, aut cortex mori decoctus ſit; aut cui adjectum ſit contritum vel hyſſopum, vel piperis acetabulum, ſcammoneæ paulum. Vel etiam pridie, cum multum allium ederit, vomat. Poſtero-

(d) Aph. IV. 12. *(e)* De Victu Acutor. LVI. 6. Quatenus ſc. fluxio ex capite de Affection. XXV. 6. *(a)* Seren. Sam. XXX. 5. Cælius Aurel. Tard. Paſſ. IV. 8.

ſteroque die mali punici tenues radiculas colligat, quantum manu comprehendet; eaſque contuſas in aquæ tribus ſextariis decoquat, donec tertia pars ſuperſit; huic adjiciat nitri paulum, & jejunus bibat. Interpoſitis deinde tribus horis, duas potiones ſumat talis aquæ, vel muriæ duræ huic adjectæ; tum deſideat, ſubjecta calida aqua in pelue.

Si vero teretes ſunt, qui pueros maxime exercent, & eadem dari poſſunt, & quædam leuiora; vt contritum ſemen vrticæ, aut braſſicæ, aut cumini cum aqua, vel mentha (*b*) cum eadem, vel abſinthium decoctum, vel hyſſopum ex aqua mulſa, vel naſturtii ſemen cum aceto contritum. Ediſſe etiam & lupinum, & allium prodeſt; vel in aluum oleum ſubter dediſſe.

CAPUT XVIII.
De Teneſmo.

EST autem aliud leuius omnibus proximis, de quibus ſupra dictum eſt, quod τεινεσμὸν Græci vocant. Id neque acutis neque longis morbis annumerari debet, cum facile (*a*) tollatur, neque vnquam per ſe jugulet. In hoc æque atque in torminibus frequens deſidendi cupiditas eſt; æque dolor, vbi aliquid excernitur. Deſcendunt autem pituitæ (*b*) mucisque ſimilia; interdum etiam leuiter ſubcruenta; ſed his interponuntur nonnunquam ex cibo quoque recte cocta.

De

(*b*) Seren. Sammon. xxx. 11. (*a*) Plin. H. N. xxviii. 14.
(*b*) Hippocrat. de Affection. T. xxvii.

Desidere oportet in aqua calida; sæpiusque ipsum anum nutrire, cui rei plura medicamenta idonea sunt: butyrum (c) cum rosa; acacia ex aceto liquata; emplastrum id, quod τετραφάρμακον Græci vocant, rosa liquatum; alumen lanæ circumdatum, & ita appositum, eademque ex inferiore parte indita, quæ torminum auxilia sunt: eædem verbenæ decoctæ, vt inferiores partes foueantur. Alternis vero diebus aqua, alternis leue & austerum (d) vinum bibendum est. Potio esse debet egelida & frigidæ propior: ratio victus talis, qualem ad tormina supra præcepimus.

CAPUT XIX.

De Ventris fluxu.

LEVIOR etiam, dum recens, dejectio, vbi & liquida aluus, & sæpius quam ex consuetudine fertur. In qua interdum tolerabilis dolor est, interdum grauissimus, idque pejus est. Sed vno die fluere aluum sæpe pro valetudine est: atque etiam pluribus, dum febris absit, & intra septimum diem id conquiescat. Purgatur enim corpus, &, quod intus læsurum erat, vtiliter effunditur. Verum spatium periculosum est, interdum enim tormina ac febriculas excitat, viresque consumit.

Primo die quiescere satis est; neque impetum ventris prohibere. Si per se desiit, balneo vti, paulum cibi capere: si mansit, abstinere non solum

(c) Al. Trallian. VIII. 6. (d) Cæl. Aurelian. Tard. pass. IV. 6.

lum a cibo, ſed etiam a potione. Poſtero die, ſi nihilominus liquida aluus eſt, æque conquieſcere; paululum adſtringentis cibi ſumere. Tertio die in balneum ire; vehementer omnia præter ventrem perfricare; ad ignem lumbos, ſcapulasque admouere; cibis vti, ſed ventrem contrahentibus; vino non multo, meraco. Si poſtero quoque die fluet, plus ediſſe, ſed vomerè etiam. Ex toto, donec conquieſcat, contra ſiti, fame, vomitu niti. Vix enim fieri poteſt, vt, poſt hanc animaduerſionem, aluus non contrahatur.

Alia via eſt, vbi velis ſupprimere, cœnare, deinde vomere: poſtero die lecto conquieſcere, veſperi vngi, ſed leuiter: deinde panis circa ſelibram ex vino (*a*) aminæo mero ſumere; tum aſſum aliquid, maximeque auem; & poſtea vinum idem bibere aqua pluuiatili mixtum, idque vsque quintum diem facere, iterumque vomere. Frigidam autem aſſidue potionem eſſe debere, contra priores authores Aſclepiades affirmauit, & quidem quam frigidiſſimam. Ego experimentis quemque in ſe credere debere exiſtimo, calida potius, an frigida vtatur.

Interdum autem euenit, vt id malum, pluribus diebus neglectum, curari difficilius poſſit. A vomitu oportet incipere: deinde poſtero die veſperi tepido loco vngi; cibum modicum aſſumere, vinum meracum quam aſperrimum; impo-

(*a*) Virgil. Georg. II. 97. Auſon. Epiſt. v. 13.

positam super ventrem habere cum cerato rutam. In hoc autem affectu corporis neque ambulatione, neque fricatione opus est: vehiculo sedisse, vel magis etiam equo, prodest, neque enim vlla res magis intestina confirmat.

Si vero etiam medicamentis vtendum est, aptissimum est, quod ex pomis fit. Vindemiæ tempore in grande vas conjicienda sunt pira atque mala siluestria, si ea non sunt, pira (*b*) Tarentina viridia, vel Signina, mala (*c*) Scandiana vel Amerina, (*d*) myrrhapia, hisque adjicienda sunt cotonea, & cum ipsis corticibus suis punica, sorba, &, quibus magis vtimur, etiam torminalia, sic vt hæc tertiam ollæ partem teneant: tum deinde ea musto implenda est; coquendumque id, donec omnia, quæ indita sunt, liquata, in vnitatem quandam coeant. Id gustui non insuaue est: &, quandocunque opus est, assumptum leniter, sine vlla stomachi noxa, ventrem tenet, duo aut tria cochlearia vno die sumpsisse, satis est. Alterum valentius genus: myrti baccas legere, ex his vinum exprimere, id decoquere, vt decima pars remaneat, ejusque cyathum sorbere. Tertium, quod quandocumque fieri potest, malum punicum excauare, exemptisque omnibus seminibus membranas, quæ inter ea fuerunt, iterum conjicere; tum infundere cruda oua, rudiculaque miscere: deinde malum ipsum super prunam imponere; quod, dum

(*b*) Plin. H. N. xv. 15. (*c*) Scribon. Larg. Comp. 164. Plin. H. N. xv. 15. (*d*) *Myrapia* Plin. H. N. xv. 15.

dum humor intus eſt, non aduritur: vbi ſiccum eſſe cœpit, remouere oportet, extractumque cochleari, quod intus eſt, ediſſe. Hoc, aliquibus adjectis, majus momentum habet. Itaque etiam in piperatum conjicitur, miſceturque cum ſale & pipere, eſturque ex his. Edenda eſt pulticula etiam, cum qua paulum ex fauo vetere coctum ſit. Et lenticula cum malicorio cocta, rubique cacumina in aqua decocta, & ex oleo atque aceto aſſumpta, efficacia ſunt: vt & ea aqua, in qua vel palmulæ, vel malum cotoneum, vel arida ſorba, vel rubi decocti ſunt, potata. Quod genus ſignifico, quoties potionem dandam eſſe dico, quæ adſtringat. Tritici quoque hemina in vino aminæo auſtero decoquitur; idque triticum jejuno ac ſitienti datur; ſuperque id vinum id ſorbetur, quod jure valentisſimis medicamentis annumerari poteſt. Atque etiam potui datur vinum Signinum, vel reſinatum auſterum, vel quodlibet auſterum. Contunditurque cum corticibus, ſeminibusque ſuis punicum malum, vinoque tali miſcetur: idque vel merum ſorbet aliquis, vel bibit mixtum. Sed medicamentis vti, niſi in vehementibus malis, ſuperuacuum eſt.

CAPUT XX.
De Vulua morbo.

EX vulua quoque fœminis vehemens malum naſcitur: proximeque ab ſtomacho, vel afficitur hæc, vel corpus afficit. Interdum etiam ſic

ſic exanimat, vt tanquam comitiali (a) morbo proſternat. Diſtat tamen hic caſus, eo quod neque oculi vertuntur, nec ſpumæ profluunt, nec nerui diſtenduntur: ſopor tantum eſt. Id vitium quibusdam fœminis crebro reuertens perpetuum euadit.

Vbi incidit, ſi ſatis virium eſt, (b) ſanguis miſſus adjuuat: ſi parum eſt, cucurbitulæ tamen defigendæ ſunt in inguinibus. Si diutius aut jacet aut alioqui jacere conſueuit, admouere oportet naribus extinctum ex lucerna linamentum, vel aliud ex his, quæ fœdioris eſſe (c) odoris retuli, quod mulierem excitet. Idemque aquæ frigidæ perfuſio efficit. Adjuuatque ruta contrita cum melle, vel ex cyprino ceratum, vel quodlibet calidum & humidum cataplaſma, naturalibus pube tenus impoſitum. Inter hæc etiam perfricare coxas, & poplites oportet.

Deinde, vbi ad ſe rediit, circumcidendum vinum eſt in totum annum, etiamſi caſus idem non reuertitur. Fricatione quotidie vtendum totius quidem corporis, præcipue vero ventris, & poplitum. Cibus ex media materia dandus. Sinapi ſuper imum ventrem tertio quoque aut quarto die imponendum, donec corpus rubeat.

Si durities manet, mollire commode videtur ſolanum in lac demiſſum, deinde contritum, & cera alba atque medulla ceruina cum i-

(a) Aretæus de Morb. Acut. II. 11. (b) Idem de Curat. Acut. II. 10. (c) Hippocr. II. de Morb. Mulier. LX 10. II. Aretæus de Curat. Acut. II. 10.

rino; aut seuum taurinum vel caprinum cum rosa mistum. Dandum potui etiam vel castoreum est, vel git, vel anethum. Si parum pura est, purgetur junco quadrato. Si vero vulua exulcerata est, ceratum ex rosa fiat; etiam recens suilla adeps, & ex ouis album misceatur, idque apponatur; vel album ex ouo cum rosa mistum, adjecto, quo facilius consistat, contritæ rosæ puluere. Dolens vero vulua sulphure suffumigari debet.

At, si purgatio nimia mulieri nocet, remedio sunt cucurbitulæ, cute incisa, inguinibus (*d*) vel etiam sub mammis admotæ. Si maligna purgatio est, subjicienda sunt * coercentia. Id faciunt etiam albæ violæ, nigrum papauer cum melle assumptum, & gummi cum trito semine apii liquatum, & cum cyatho passi datum.

Præter hæc, in omnibus vuluæ doloribus idoneæ potiones sunt, quæ ex odoribus fiunt, id est spica nardi, croco, cinnamomo, casia, similibusque. Idemque etiam decocta lentiscus præstat. Si tamen intolerabilis dolor est, & sanguis profluit, etiam sanguinis detractio apta est; aut certe coxis admotæ cucurbitulæ cute incisa.

2. *De Vrinæ nimia profusione.* (*e*).

At cum vrina super potionum modum mingitur, & jam sine dolore profluens maciem & periculum facit, si tenuis est, opus est exercitatione

&

(*d*) Aphor. v. 50. (*e*) Aretæus de Morb. Diuturn. II. 2. Æginet. II. 14. & III. 45. Trall. IX. 8.

& fricatione, maximeque in ſole, vel ad ignem. Balneum rarum eſſe debet, neque longa in eo mora: cibus comprimens: vinum (f) auſterum meracum; per æſtatem, frigidum; per hiemem, egelidum; ſed tantum, quantum minimum ſit. Infima aluus quoque vel ducenda vel lacte purganda eſt. Si craſſa vrina eſt, vehementior eſſe debet & exercitatio, & fricatio: longior in balneo mora: cibis opus eſt teneris: vinum idem. In vtroque morbo vitanda omnia ſunt, quæ vrinam mouere conſuerunt.

CAPUT XXI.

De Seminis nimia ex naturalibus profuſione. (a)

Ast etiam circa naturalia vitium, nimia profuſio ſeminis, quod ſine Venere, ſine nocturnis (b) imaginibus ſic fertur, vt, interpoſito ſpatio, tabe hominem conſumat.

In hoc affectu ſalutares ſunt vehementes frictiones, perfuſiones, natationesque quam frigidisſimæ: neque cibi, nec potio, niſi frigida aſſumpta. Oportet autem vitare cruditates, & omnia inflantia: nihilque ex his aſſumere, quæ contrahere ſemen videntur; qualia ſunt, ſiligo, ſimila, oua, alica, amylum, omnis caro glutinoſa, piper, eruca, bulbi, nuclei pinei. Neque alienum eſt, fouere inferiores partes aqua, decocta ex verbenis comprimentibus, ex iisdem aliqua

(f) Aretæus de Curat. Diut. II. 2. (a) Aret. de Morb. Diut. II. 5. & de Curat. Diut. II. 5. Trall. XI. 9. (b) Cæl. Aurel. Tard. paſſ. V. 5.

cataplasmata imo ventri inguinibusque circundare; præcipueque ex aceto. Vitare autem oportet rutam, & ne supinus dormiat.

CAPUT XXII.

De Coxarum morbis. (*a*)

SUPEREST, vt ad extremas partes corporis veniam, quæ articulis inter se conseruntur. Initium à coxis faciam. Harum ingens dolor esse consueuit: isque hominem sæpe debilitat, & quosdam non dimittit. Eoque id genus difficillime curatur, quod fere post longos (*b*) morbos vi pestifera huc se inclinat: quod vt alias partes liberat, sic hanc ipsum quoque affectam prehendit.

Fouendum primum aqua calida est: deinde vtendum calidis cataplasmatis. Maxime prodesse videtur, aut cum hordeacea farina, aut cum ficu ex aqua decocta mixtus capparis cortex concisus; vel lolii farina ex vino diluto cocta, & mista cum arida fece, quæ quia refrigescunt, imponere noctu malagmata (*c*) commodius est. Inulæ quoque radix contusa, & postea ex vino austero cocta, & late super coxam imposita, inter valentissima auxilia est. Si ista non soluerunt, sale calido & humido vtendum est.

Si ne sic quidem finitus dolor est, aut tumor ei accedit, incisa cute admouendæ sunt cucurbitu-

(*a*) II. Præd. XLV. Aret. de Diut. II. 12. (*b*) Aret. de Curat. Diut. II. 12. (*c*) N. Myrepſ. Sect. XXXIV. c. 12.

bitulæ: mouenda vrina: aluus, si compressa est, ducenda. Vltimum est, & in vteri quoque morbis efficacissimum, tribus aut quatuor locis super coxam, cutem candentibus ferramentis exulcerare. Fricatione quoque vtendum est, maxime in sole, & eodem die sæpius; quo facilius ea, quæ coeundo nocuerunt, digerantur. Eaque, si nulla exulceratio est, etiam ipsis coxis: si est, cæteris partibus adhibenda est. Cum vero sæpe aliquid exulcerandum candenti ferramenti sit, vt materia invtilis euocetur, illud perpetuum est, non, vt primum fieri potest, hujus generis vlcera sanare: sed ea trahere, donec id vitium, cui per hæc opitulamur, conquiescat.

CAP. XXIII.

De Genuum dolore. (a)

COXIS proxima genua sunt, in quibus ipsis nonnunquam dolor esse consueuit. In iisdem autem cataplasmatis cucurbitulisque præsidium est: sicut etiam, cum in humeris, aliisue commissuris dolor aliquis exortus est. Equitare ei, cui genua dolent, inimicissimum omnium est. Omnes autem ejusmodi dolores, vbi inueterauerunt, vix citra vstionem finiuntur.

CAPUT XXIV.

De Manuum & pedum articulorumque vitiis. (a)

IN manibus pedibusque articulorum vitia frequentiora longioraque sunt. Quæ in podagricis chiragricisue esse consuerunt, ea raro

(a) Marcell. de Medicam. c. xxxiv. (a) Cæl. Aurelian. Tard. Pass. v. 2. Trall. xi. 1. Aret. de Morb. Diut. ii. 12.

vel (b) caſtratos, vel (c) pueros ante fœminæ coitum, vel (d) mulieres; niſi quibus menſtrua ſuppreſſa ſunt, tentant.

Vbi ſentire cœperunt, ſanguis mittendus eſt; id enim inter initia ſtatim factum, ſæpe annuam, nonnunquam perpetuam valetudinem bonam præſtat. Quidam etiam, cum aſinino lacte poto ex toto ſe eluiſſent, in perpetuum hoc malum euaſerunt. Quidam, cum toto anno a vino, mulſo, venere ſibi temperaſſent, ſecuritatem totius vitæ conſecuti ſunt, idque vtique poſt primum dolorem ſeruandum eſt, etiamſi quieuit. Quod ſi jam conſuetudo ejus facta eſt, poteſt quidem aliquis eſſe ſecurior his temporibus, quibus dolor ſe remiſit; majorem vero curam adhibere debent hi, quibus id reuertitur, quod fere (e) vere autumnoue fieri ſolet.

Cum vero dolor non vrget, mane geſtari debet; deinde ferri, aut in ambulatione leni ſe dimouere &, ſi podagra eſt, interpoſitis temporibus exiguis, inuicem modo ſedere, modo ingredi; tum, antequam cibum capiat, ſine balneo, loco calido leniter perfricari, ſudare, perfundi aqua egelida: deinde cibum ſumere ex media materia, interpoſitis rebus vrinam mouentibus, quotieſque plenior eſt, euomere.

Vbi dolor vehemens vrget, intereſt, ſine tumore is ſit, an tumor cum calore, an tumor jam etiam obcaluerit. Nam, ſi tumor nullus eſt; cali-

(b) Aph. VI. 28. (c) Aph. VI. 30. (d) Aph. VI. 29. (e) Aph. VI. 55.

calidis fomentis opus est. Aquam marinam, vel muriam duram feruefacere oportet, deinde in peluem conjicere, &, cum jam homo pati potest, pedes demittere superque pallam dare, & vestimento tegere; paulatim deinde juxta labrum ipsum ex eadem aqua leniter infundere, ne calor intus destituat; ac deinde nocte cataplasmata (*f*) calefacientia imponere, maximeque hibisci radicem ex vino coctam. Si vero tumor calorque est, vtilioraque sunt refrigerantia, recteque in aqua quam (*g*) frigidissima articuli continentur; sed neque quotidie, neque diu fiat, ne nerui indurescant. Imponendum vero est cataplasma, quod refrigeret: neque tamen in hoc ipso diu permanendum; sed ad ea transeundum, quæ sic reprimunt, vt emolliant.

Si major est dolor, papaueris cortices in vino coquendi, miscendique cum cerato sunt, quod ex rosa factam sit: vel ceræ & adipis suillæ tantundem vna liquandum, deinde his vinum miscendum, atque vbi, quod ex eo impositum est, incaluit, detrahendum, & subinde aliud imponendum est.

Si vero tumores etiam obcalluerunt, & dolent, leuat spongia imposita, quæ subinde ex oleo, vel aceto, vel aqua frigida exprimitur; aut pari portione inter se mista, pix, cera, alumen. Sunt

(*f*) Aretæus de Curat. Diut. II. 12. (*g*) Aph. V, 25.

Sunt etiam plura idonea manibus pedibusque(*b*) malagmata. Quod si nihil superimponi dolor patitur, id, quod sine tumore est, fouere oportet spongia, quæ in aquam calidam demittatur, in qua vel papaueris cortex, vel cucumeris silueſtris radix decocta sit; tum inducere articulis crocum cum ſucco papaueris & ouillo lacte.

At ſi tumor eſt, foueri quidem debet aqua egelida, in qua lentiſcus, aliaue ex reprimentibus verbena decocta ſit: induci vero medicamentum ex nucibus amaris cum aceto tritis; aut ex ceruſſa, cui contritæ herbæ muralis ſuccus ſit adjectus. Lapis etiam, qui carnem edit, quem *σαρκοφάγον* Græci vocant, exciſus ſic, vt pedes capiat, demiſſos eos, cum dolent, retentosque ibi leuare conſueuit. Ex quo in Aſſo (*i*) ſepulchra faciunt. Et lapidi Aſio (*k*) gratia eſt ad juuandum.

Vbi dolor & inflammatio ſe remiſerunt, (quod intra dies (*l*) triginta fit, niſi vitium hominis acceſſit) modicis exercitationibus, abſtinentia, vnctionibus lenibus vtendum eſt ſic, vt etiam cum acopo, vel liquido cerato cyprino articuli perfricentur. Equitare podagricis quoque alienum eſt.

Quibus vero articulorum dolor certis temporibus reuertitur, hos ante & curioſo victu caue-

re

(*b*) Nicol. Myrepſ. Sect. xxxiv. cap. x. xi. Scrib. Larg. cap. xli. Comp. 158. 159. (*i*) Plin. H. N. xxxvi. 17. (*k*) Plin. loco cit. Oribaſ. Synopſ. ii. 56. (*l*) Alii *quadraginta*, Aph. vi. 49.

re oportet, ne inutilis materia corpori ſuperſit: & crebriore vomitu, &, ſi quis ex corpore metus eſt, vel, alui ductione vti, vel lacte purgari. Quod Eraſiſtratus in podagricis (*m*) expulit: ne in inferiores partes factus curſus pedes repleret: cum euidens ſit omni purgatione non ſuperiora tantummodo, ſed etiam inferiora exinaniri.

CAPUT XXV.

De Refectione convaleſcentium a morbo.

EX quocunque autem morbo quis convaleſcit, ſi tarde confirmatur, vigilare prima luce debet; nihilominus in lecto conquieſcere: circa tertiam horam leniter vnctis manibus corpus permulcere. Deinde delectationis cauſa, quantum juuat, ambulare, circumciſa omni negotioſa actioni. Tum geſtari diu: multa fricatione vti: loca, cœlum, cibos ſæpe mutare. Ubi triduo quatriduoue vinum bibit, vno aut etiam altero die interponere aquam. Per hæc enim fiet, ne in vitia tabem inferentia incidat, & vt mature vires ſuas recipiat. Cum vero ex toto conualuerit, periculoſe vitæ genus ſubito mutabit, & inordinate aget. Paulatim ergo debebit, omiſſis his legibus, eo tranſire, ut arbitrio ſuo viuat.

LIBER

☞ (*m*) *Libro quo de Podogra ſcripſit.* Cælius Aurelian. Tard. Paſſ. II. 2. in fine.

LIBER QUINTUS.

PRAEFATIO.

DIxi de his malis corporis, quibus victus ratio maxime subuenit, nunc transeundum est ad eam medicinæ partem, quæ magis medicamentis pugnat. His multum antiqui authores tribuerunt, & Erasistratus, & hi qui se ἐμπειρικοὺς nominauerunt; præcipue tamen Herophilus, deductique ab illo viri; adeo vt nullum morbi genus sine his curarent. Multaque etiam de facultatibus medicamentorum memoriæ prodiderunt, qualia sunt vel Zenonis, vel Andreæ, vel Apollonii, qui Mus cognominatus est. Horum autem vsum ex magna parte Asclepiades non sine causa sustulit; &, cum omnia fere medicamenta stomachum lædant, malique succi sint, ad ipsius victus rationem potius omnem curam suam transtulit. Verum, vt illud in plerisque morbis vtilius est, sic multa admodum corporibus nostris incidere consuerunt, quæ sine medicamentis ad sanitatem peruenire non possunt. Id ante omnia scire conuenit, quod omnes medicinæ partes ita connexæ sunt (a) ut ex toto separari non possint; sed ab eo nomen trahant, a quo plurimum petunt. Ergo ut illa, quæ victu curat, aliquando medicamentum adhibet; sic illa, quæ præcipue medicamentis pugnat, adhibere etiam ratio-

(a) Scribon. Larg. c. 68.

tionem victus debet; quæ multum admodum in omnibus malis corporis proficit. Sed cum omnia medicamenta proprias facultates habeant, ac sæpe simplicia opitulentur, sæpe mista; non alienum videtur ante proponere & nomina, & vires, & misturas eorum: quo minor ipsam curationem ex sequentibus mora sit.

CAP. I.

De simplicibus facultatibus quarumcunque rerum, ex quibus medicamenta sunt: & primo de his, quæ Sanguinem supprimunt.

SANGUINEM supprimunt, atramentum sutorium, quod Græci χάλκανθον appellant, chalcitis, acacia, & ex aqua lycium, thus, aloe, gummi, plumbum combustum, porrum, herba sanguinalis, creta vel cimolia vel figularis, misy, frigida aqua, vinum, acetum, alumen, melinum, squama & ferri & æris; atque hujus quoque duæ species sunt, alia tantum æris, alia rubri æris.

CAPUT II.

Quæ vulnus glutinent.

GLUTINANT vulnus, myrrha, thus, gummi, præcipueque acanthinum, psyllium, tragacantha, cardamomum, bulbi, lini semen, nasturtium, oui album, gluten, ichthyocolla, vitis alba, contusæ cum testis suis cochleæ, mel coctum, spongia vel ex aqua frigida, vel ex vino,

no, vel ex aceto expressa: ex iisdem lana succida, si leuis plaga est: etiam (a) aranea.

Reprimunt, alumen & scissile, quod σχιστὸν vocatur, & liquidum, melinum, auripigmentum, ærugo, chalcitis, atramentum sutorium.

CAPUT III.

Quæ concoquant, & moueant pus.

CONCOQUUNT & mouent pus, nardum, myrrha, costus, balsamum, galbanum, propolis, styrax, thuris & fuligo & cortex, bitumen, pix, sulphur, resina, seuum, adeps, oleum.

CAPUT IV.

Quæ aperiant vulnera. (a)

VULNERA aperiunt tanquam ora in corporibus, quod ἀναστομοῦν Græce dicitur, cinnamomum, balsamum, panaces, juncus quadratus, pulegium, flos albæ violæ, bdellium, galbanum, resina terebinthina & pinea, propolis, oleum vetus, piper, pyrethrum, chamæpitys, vua taminia, sulphur, alumen, rutæ semen.

CAPUT V.

Quæ purgent.

PURGANT, ærugo, auripigmentum, quod ἀρσενικὸν a Græcis nominatur (huic autem & sandarachæ in omnia eadem vis; sed validius est) squama æris, pumex, iris, balsamum, styrax, thus, thuris cortex, resina, & pinea, & terebinthina liquida, œnanthe, lacerti stercus, sanguis columbæ, & palumbi, & hirundinis, am-

(a) Petron. Sat. c. 58. (a) Oribas. Synops. II. 42. 47.

ammoniacum, bdellium (quod in omnia idem, quod ammoniacum, poteſt; ſed hoc valentius eſt) abrotonum, ficus arida, coccum gnidium, ſcobis eboris, omphacium, radicula, coagulum, ſed maxime leporinum (cui eadem, quæ cæteris coagulis, facultas, ſed vtique validior eſt) fel taurinum, vitellus crudus, cornu ceruinum, gluten, mel crudum, miſy, chalcitis, crocum, vua taminia, ſpuma argenti, galla, ſquama æris, lapis hæmatites, minium, coſtum, ſulphur, pix cruda, ſeuum, adeps, oleum, ruta, porrum, lenticula, eruum.

CAP. VI.

Quæ rodant.

RODUNT, alumen liquidum, ſed magis rotundum, ærugo, chalcitis, miſy, ſquama æris, ſed magis rubri, æs combuſtum, ſandaracha, minium ſinopicum, caſia, balſamum, myrrha, thuris cortex, galbanum, reſina terebinthina liquida, piper vtrumque, ſed rotundum magis, cardamomum, auripigmentum, calx, nitrum, & ſpuma ejus, apii ſemen, narciſſi radix, omphacium, alcyonium, oleum ex amaris nucibus, allium, mel crudum, vinum, lentiſcus, ſquama ferri, fel taurinum, ſcammonea, vua taminia, cinnamomum, ſtyrax, ruthæ ſemen, reſina, narciſſi ſemen, ſal, nuces amaræ, vt oleum earum, atramentum ſutorium, chryſocolla, concharum cinis.

CAPUT VII.

Quæ exedant corpus.

EXEDUNT corpus, acaciæ ſuccus, hebenus, ærugo, ſquama æris, chryſocolla, cinis Cyprius, nitrum, cadmia, ſpuma argenti, hypociſtis, diphryges, ſal, auripigmentum, ſulphur, eruca, ſandaracha, ſalamandra, alcyonium, æris flos, chalcitis, atramentum ſutorium, ochra, calx, acetum, galla, alumen, lac caprifici, vel lactucæ marinæ, quæ τιθύμαλλος a Græcis nominatur, fel, thuris fuligo, ſpodium, lenticula, mel, oleæ folia, marrubium, lapis hæmatites, & (a) Phrygius, & Aſius, & ſciſſilis, miſy, vinum, acetum.

CAP. VIII.

Quæ adurant. (a)

ADURUNT, auripigmentum, atramentum ſutorium, chalcitis, miſy, ærugo, calx, charta combuſta, ſal, ſquama æris, fex combuſta, myrrha, ſtercus & lacerti, & columbæ, & palumbi, & hirundinis, piper, coccum gnidium, allium, diphryges, lac vtrunque (quod proximo capite ſupra comprehenſum eſt) veratrum & album & nigrum, cantharides, corallium, pyrethrum, thus, ſalamandra, eruca, ſandaracha, vua taminia, chryſocola ochra, alumen ſciſſile, ouillum ſtercus, œnanthe.

CAP. IX.

(a) Plin. H. N. xxxvi. 9. (a) Oribaſ. Synopſ. II. 41.

CAPUT IX.

Quæ cruſtas vlceribus inducant.

EADEM fere cruſtas vlceribus tanquam igne aduſtis inducunt, ſed præcipue chalcitis, vtique ſi cocta eſt, flos æris, ærugo, auripigmentum, miſy, & id quoque magis coctum.

CAPVT. X.

Quæ cruſtas vlceribus reſoluant.

CRUSTAS vero has reſoluit, farina triticea cum ruta, vel porro, aut lenticula, cui mellis aliquid adjectum eſt.

CAPVT. XI.

Quæ diſcutiant ea, quæ in aliqua parte corporis coierunt.

AD diſcutienda vero ea, quæ in corporis parte aliqua coierunt, maxime poſſunt, abrotonum, helenium, amaracus, alba viola, mel, lilium, ſanſucus, cyperus, lac, ſertula campana, ſerpyllum, cupreſſus, cedrus, iris, viola purpurea, narciſſus, roſa, crocum, praſium, juncus quadratus, nardum, cinnamomum, caſia, ammoniacum, cera, reſina, vua taminia, ſpuma argenti, ſtyrax, ficus arida, tragoriganus, lini & narciſſi ſemen, bitumen, ſordes ex gymnaſio, pyrites lapis, aut molaris, crudus vitellus, amaræ nuces, ſulphur.

CAP. XII.

Quæ euocent, & educant.

EVOCAT & educit, ladanum, alumen rotundum, hebenus, lini ſemen, omphacium,

fel, chalcitis, bdellium, resina terebinthina & pinea, propolis, ficus arida decocta, stercus columbæ, pumex, farina lolii, grossi in aqua cocti, elaterium, lauri baccæ, nitrum, sal.

CAPUT XIII.

Quæ exasperata læuent.

LÆVANT id, quod exasperatum est, spodium, hebenus, gummi, oui album, lac, tragacanthum.

CAPUT XIV.

Quæ carnem nutriant, & vlcus impleant.

CARNEM alunt, & vlcus implent; resina pinea, ochra (a) Attice, mel, asteriace, cera, butyrum.

CAPUT XV.

Quæ molliant.

MOLLIUNT, æs combustum, terra Eretria, nitrum, papaueris lachryma, ammoniacum, bdellium, cera, seuum, adeps, oleum, ficus arida, sesamum, sertula campana, narcissi & radix & semen, rosæ folia, coagulum, vitellus crudus, amaræ nuces, medulla omnis, stimmi, pix, cochlea cocta, cicutæ semen, plumpi retrimentum, σκωρίαν μολύβδȣ Græci vocant, panaces, cardomomum, galbanum, resina, vua taminia, styrax, iris, balsamum, sordes ex gymnasio, sulphur, butyrum, ruta.

CAP. XVI.

(a) Gorræus Defin. Medic. v. ὤχρα.

CAPUT XVI.

Quæ cutem purgent.

CUTEM purgat mel, ſed magis, ſi eſt cum galla, vel eruo, vel lenticula, vel marrubio, vel iride, vel ruta, vel nitro, vel ærugine.

CAPUT XVII.

De miſturis ſimplicium rerum; & de ratione ponderum.

EXPOSITIS ſimplicibus facultatibus, dicendum eſt, quemadmodum miſceantur, quæque ex his fiant. Miſcentur autem varie, neque hujus vllus modus eſt, cum ex ſimilibus alia demantur, alia adjiciantur; iisdemque ſeruatis, ponderum ratio mutetur. Itaque, cum facultatum materia non ita multiplex ſit, innumerabilia miſturarum genera ſunt; quæ comprehendi ſi poſſent, tamen eſſet ſuperuacuum. Nam & iidem effectus intra paucas compoſitiones ſunt, & mutare eas cuilibet, cognitis facultatibus, facile eſt. Itaque contentus his ero, quas accepi velut nobilisſimas. In hoc autem volumine eas explicabo, quæ vel deſiderari in prioribus potuerunt; vel ad eas curationes pertinent, quas protinus hic comprehendam ſic, vt tamen, quæ magis communia ſunt, ſimul jungam. Si qua ſingulis, vel etiam paucis commodata ſunt, in ipſorum locum differam.

Sed & ante ſciri volo, in vncia pondus denariorum ſeptem eſſe. Vnius deinde denarii pondus diuidi a me in ſex partes, id eſt ſextan-

tes, vt idem in sextante denarii habeam, quod Græci habent in eo, quem ὀβολὸν appellant. Is ad nostra pondera relatus paulo plus dimidio scrupulo facit.

2. *Quid Malagma, & Emplastrum, & Pastillus inter se differant.*

Malagmata vero, atque emplastra, pastillique, quos τροχίσκους Græci vocant, cum plurima eadem habeant; differunt eo, quod malagmata maxime ex floribus eorumque etiam surculis, emplastra pastillique magis ex quibusdam metallicis fiunt. Deinde malagmata contusa abunde mollescunt; nam super integram cutem injiciuntur: laboriose vero conteruntur ea, ex quibus emplastra pastillique fiunt; ne lædant vulnera, cum imposita sunt. Inter emplastrum autem & pastillum hoc interest, quod emplastrum vtique liquati aliquid accipit: in pastillo tantum arida medicamenta aliquo humore junguntur. Tum emplastrum hoc modo fit. Arida medicamenta per se teruntur: deinde mistis his instillatur aut acetum, aut si quis alius non pinguis humor accessurus est, & ea rursus ex eo teruntur. Ea vero, quæ liquari possunt, ad ignem simul liquantur; & si quid olei misceri debet, tum infunditur. Interdum etiam aridum aliquod ex oleo prius coquitur. Vbi facta sunt, quæ separatim fieri debuerunt, in vnum omnia miscentur. At pastilli hæc ratio est. Arida medicamenta contrita humore non pingui,

gui, vt vino vel aceto, coguntur, & rursus coacta, inarescunt: atque, vbi vtendum est, ejusdem generis humore diluuntur. Tum emplastrum imponitur, pastillus illinitur, aut alicui molliori, aut cerato miscetur.

CAPUT XVIII.

De Malagmatis. (*a*)

1. Malagma aduersus calidas podagras.

HIs cognitis, primum malagmata subjiciam; quæ fere non sunt refrigerandi, sed calefaciendi causa reperta. Est tamen, quod refrigerare potest; ad calidas podagras aptum. Habet gallæ & immaturæ & alterius, coriandri seminis, cicutæ, lachrymæ aridæ, gummi, singulorum plenum acetabulum, cerati eloti, quod πεπλυμένον Græci vocant, selibram. Reliqua fere calefaciunt. Sed quædam digerunt materiam, quædam extrahunt, quæ ἐπισπαστικὰ vocantur: pleraque certis partibus membrorum accommodata sunt.

2. Malagma ad materiam extrahendam.

SI materia extrahenda est, vt in hydropico, in lateris dolore, in incipiente abscessu, in suppuratione quoque mediocri, aptum est id, quod habet resinæ aridæ, nitri, ammoniaci, galbani, singulorum p. *. ceræ p. *. Aut in quo hæc sunt: æruginis rasæ, thuris, singulorum p. II. *. ammoniaci salis p. VI. *. squamæ æris: ceræ, singulorum p. VIII. *. resinæ aridæ. p. XII. *. aceti cyathus.

(*a*) Ægineta. VII. 18. Oribas. Synops. III,

thus. Idem præstat cumini farina cum struthio, & melle p. II. *.

3. Malagma ad jecur dolens.

Si jecur dolet, id in quo est balsami lachrymæ p. XII. *. costi, cinnamomi, cassiæ corticis, myrrhæ, croci, junci rotundi, balsami seminis, iridis illyricæ, cardamomi, amomi, nardi, singulorum. p. XVI. *. Quibus adjicitur nardinum vnguentum, donec cerati crassitudo sit. Et hujus quidem recentis vsus est: si vero seruandum est, resinæ terebinthinæ p. XVI. *. ceræ p. X. *. ex vino leni contunduntur, & cum eo miscentur.

4. Malagma ad lienem.

At, si lienis torquet, glandis, quam μυροβάλανον Græci vocant, cortex & nitrum paribus portionibus contunduntur, resperguntur que aceto quam acerrimo: vbi cerati crassitudinem habet, linteo, ante in aqua frigida madefacto, inlinitur, & sic imponitur, supraque farina ordeacea injicitur; sed manere ibi non amplius sex horis debet, ne lienem consumat: satiusque est id bis, aut ter fieri.

5. Malagma commune pluribus.

Commune autem & jocinori, & lieni, & abscessibus, & strumæ, parotidibus, articulis, calcibus quoque suppurantibus, aut aliter dolentibus, etiam concoctioni ventris, Lysias composuit ex his: opopanacis, galbani, resinæ, singulorum p. II. *. ammoniaci, bdellii, ceræ, seui taurini, iridis aridæ p. IIII. *. cachryos acetabulo, pipe-

piperis granis quadraginta, quæ contrita irino vnguento temperantur.

6 Malagma ad laterum dolorem.

Ad laterum autem dolores compositio est (*a*) Apollophanis: in qua sunt resinæ terebinthinæ, thuris fuliginis, singulorum p. IV, *. bdellii, ammoniaci, iridis: seui aut vitulini, aut caprini a renibus, visci, singulorum p. IV. *. Hæc autem omnem dolorem leuat, dura emollit, mediocriter calefacit.

7. Ad idem Andreæ.

Ad idem valet Andreæ quoque malagma, quod etiam resoluit, humorem educit, pus maturat, ubi id maturum est, cutem rumpit, & ad cicatricem perducit. Prodest impositum minutis majoribusque abscessibus: item articulis, & coxis, & pedibus dolentibus; item, si quid in corpore collisum est, reficit: præcordia quoque dura & inflata emollit: ossa extrahit: ad omnia denique valet, quæ adjuuare calor potest. Id habet ceræ p. XI. *. visci, sycamini, quam alias sycomorum vocant, lachrymæ, singulorum p. I. *. piperis & rotundi, & longi, ammoniaci thymiamatis, bdellii, iridis Illyricæ, cardamomi, xylobalsami, thuris masculi, myrrhæ, resinæ aridæ, singulorum p. X, *. pyrethri, cocci Gnidii, spumæ nitri, salis ammoniaci, radicis aristolochiæ Creticæ, cucumeris agrestis radicis, resinæ

(*a*) Oribas. Synops. III. Cæl. Aurelian. Acut. M. II. 24. dicitur *Polyarchion* Marcell. de Medic. c. XX. Æginet VII. 18.

terebinthinæ liquidæ, ſingulorum p. xx. *. quibus adjicitur vnguenti irini, quantum ſatis eſt ad ea mollienda, atque cogenda.

8. Malagmata ad reſoluenda, quæ adſtricta ſunt; & mollienda, quæ dura ſunt; & digerenda, quæ coeunt.

Præcipuum vero eſt ad reſoluenda, quæ adſtricta ſunt, mollienda, quæ dura ſunt, digerenda, quæ coeunt, id, quod ad Polyarchum authorem refertur. Habet junci quadrati, cardamomi, thuris fuliginis, amomi, ceræ, reſinæ liquidæ, pares portiones.

9. Aliud malagma ad eadem.

Aliud ad eadem Nilei: crocomagmatis, quod quaſi recrementum ejus eſt, p. IV. *. ammoniaci thymiamatis, ceræ, ſingulorum p. xxx. *. ex quibus duo priora ex aceto teruntur, cera cum roſa liquatur, & tum omnia junguntur.

10. Malagma Moſchi ad molliendum.

Proprie etiam dura mollit id, quod Moſchi eſſe dicitur. Habet galbani unciam, thuris fuliginis p. III. *. ceræ, ammoniaci thymiamatis trientes, picis aridæ p. II. *. aceti heminas tres.

11. Malagma Medi ad digerenda, quæ coeunt.

Fertur etiam ad digerenda, quæ coeunt, ſub authore Medo: quod habet ceræ p. III. *. panacis p. *. ſemis, ſquamæ æris, aluminis rotundi, item ſciſſilis, ſingulorum p. I. *. plumbi combuſti p. I. *. & ſemis.

12. Malagma Panthemi ad eadem.

Ad eadem Panthemus vtebatur, calcis. p. *. ſemis, ſinapis contriti, item fœni græci, aluminis, ſingulorum p. I. *. ſeui bubuli p. II. *. & ſemis.

13. Malagma ad ſtrumas.

Ad ſtrumam multa malagmata inuenio. Credo autem, quo pejus id malum eſt, minusque facile diſcutitur, eo plura eſſe tentata; quæ in perſonis varie reſponderunt. Andreas author eſt, vt hæc miſceantur: vrticæ ſeminis p. I. *. piperis rotundi, bdellii, galbani, ammoniaci thymiamatis, reſinæ aridæ, ſingulorum p. IV. *. reſinæ liquidæ, ceræ, pyrethri, piperis longi: lactucæ marinæ ſeminis, ſulphuris ignem non experti, quod ἄπυρον vocatur, pares portiones.

14. Aliud Miconis ad idem.

Hoc autem Miconis (*c*) eſt; fecis aridæ, aceti, ſpumæ nitri, ſalis ammoniaci, ſinapis, cardamomi, radicis cucumeris ſilueſtris, reſinæ, ſingulorum p. IV. *. Quæ ex leni vino contunduntur.

15. Aliud Malagma ad idem valens.

Expeditius ad idem fit, quod habet viſci, felini ſtercoris, reſinæ, ſulphuris ignem non experti pares portiones. Et in quo eſt ſulphuris p. I. *. lapidis, quem pyriten vocant, p. IV. *. cumini acetabulum. Item in quo eſt lapidis ejusdem pars

(*c*) Plin. H. N. XX. 23. *Mictionis*, vbi alii *Mycconis*, meminit.

pars vna, sulphuris duæ partes, resinæ terebinthinæ partes tres.

16. Malagma ad strumam, & phymata.

Arabis autem cujusdam est ad strumam, & orientia tubercula, quæ Φύματα vocantur, quod hæc digerit. Habet myrrhæ, salis ammoniaci, thuris, resinæ & liquidæ & aridæ, crocomagmatis ceræ, singulorum p. I. *. lapidis ejus, quem πυρίτην vocant, p. IV. *. quibus quidam adjiciunt sulphuris p. II. *.

17. Malagma ad strumam, & tubera, & καρκινώδη.

Est etiam proficiens in struma; & in his tuberibus, quæ difficulter concoquuntur; & in his, quæ καρκινώδη vocantur, quod ex his constat: sulphuris p. II. *. nitri p. IV. *. myrrhæ p. VI. *. fuliginis thuris p. *. semis, salis ammoniaci p. III. *. ceræ p. I. *.

18. Malagma Protarchi ad parotidas, & fauum, & mala vlcera.

Protarchus autem ad παρωτίδας atque tubercula, quæ μελικηρίδες, id est faui, vel Φύματα nominantur, item mala vlcera, pumicis, resinæ pineæ liquidæ, thuris fuliginis, spumæ nitri, iridis, singulorum p. VIII. *. cum ceræ p. IX. *. miscebat, hisque olei cyathum & dimidium adjiciebat.

19. Malagma aduersus panum, & phymata.

At aduersus panum, tum primum orientem, quod Φύγεθλον Græci vocant, & omne tuber-

cu-

culum, quod Φῦκα nominatur, miſcetur ochra, quæ Attice nominatur, cum duabus partibus ſimilæ, hisque, dum contunduntur, ſubinde mel inſtillatur, donec malagmatis crasſitudo ſit.

20. Malagma aduerſus phymata.

Diſcutit etiam omne tuberculum, quod Φῦμα vocatur, id, quod habet calcis, ſpumæ nitri, piperis rotundi, ſingulorum p. I. *. galbani p. II.*. ſalis p. IV.*. quæ excipiuntur cerato ex roſa fado.

21. Malagma ad ſupprimendum omne, quod abſcedit.

Supprimit quoque omne, quod abſcedit, id, in quo eſt galbani, fabæ freſſæ, ſingulorum p. I.*. myrrhæ, thuris, corticis ex radice capparis, ſingulorum p. IV.* Satisque omnia abſcedentia digerit murex combuſtus, & bene contritus, aceto ſubinde adjecto.

22. Malagma ad ſanguinem ſupprimendum.

At, ſi plus ſatis ſanguis ſubit, recte imponitur, quod aduerſus phymata quoque poteſt. Conſtat ex his: bdellii, ſtyracis, ammoniaci, galbani, reſinæ & aridæ & liquidæ pineæ; item ex lentiſci, thuris, iridis, ſingulorum p. II. *.

23. Malagma ad carcinomata & phymata lenienda.

Carcinomata vero & phymata commode his leniuntur: galbani, viſci, ammoniaci, reſinæ terebinthinæ ſingulorum p. I. *. ſeui taurini p. *. ſemis, fecis combuſtæ quam maxima portione, dum id ſiccius non faciat, quam eſſe malagma oportet.

24. Ma-

24. *Malagma ad faciem contusam ejusque liuorem.*

Quod si facie contusa liuor subcruentus est, hæc compositio nocte & die imposita tollit. Aristolochiæ, thapsiæ, singulorum p. II. *. bdellii, styracis, ammoniaci thymiamatis, galbani, resinæ aridæ, & ex lentisco liquidæ, thuris masculi, iridis Illyricæ, ceræ, singulorum p. IV. *. Eidem faba quoque imposita proficit.

25. *Malagmata ἀναςομωτικὰ ad aperiendum.*

Sunt etiam quædam malagmata, quæ *ἀναςομωτικὰ* Græci vocant, quoniam aperiendi vim habent. Quale est, quod ex his constat: piperis longi, spumæ nitri, singulorum p. II. *. erysimi p. IV. *. quæ cum melle miscentur. Idoneaque etiam strumæ aperiendæ sunt. Ejus generis, vehementiusque ex his est, quod habet calcis p. IV. *. piperis grana sex, nitri, ceræ, singulorum p. X. *. mellis p. III. *. olei heminam.

26. *Miconis malagma, ad resoluendum aperiendumque ac purgandum.*

Miconis quoque est, quod resoluit, aperit, purgat. Habet alcyonium, sulphur, nitrum, pumicem, pari pondere; quibus tantum picis, & ceræ adjicitur, ut fiat cerati crassitudo.

27. *Malagma ad ossa & neruos.*

Ad ossa autem Aristogenis, fit ex his: sulphuris p. I. *, resinæ terebinthinæ, nitri spumæ, & ex

ex ſcilla partis interioris, plumbi eloti, ſingulorum p. II. *. thuris fuliginis p. VIII. *. ficus aridæ quam pinguisſimæ, ſeui taurini, ſingulorum p. VIII. *. ceræ p. XII. *. iridis Macedonicæ p. VI. *. ſeſami fricti acetabulum, maximeque neruis & articulis malagma hoc conuenit.

28. Malagma Euthyclei ad articulos, & ad omnem dolorem.

Euthyclei quod eſt, & ad articulos, & ad omnem dolorem, & ad veſicæ, & ad recenti cicatrice contractos articulos, quas ἀγκύλας Græci nominant, conueniens, habet fuliginis thuris acetabulum, reſinæ tantundem, galbani ſine ſurculis ſeſcunciam, ammoniaci, bdellii, ſingulorum p. *. ceræ p. *. ſemis. Aliud item fit, quod habet iridis, ammoniaci, galbani, nitri, ſingulorum p. XIV. *. reſinæ liquidæ p. VI. *. ceræ p. XVI. *.

29. Malagma Soſagoræ ad dolores articulorum.

Ad dolores articulorum Soſagoræ: plumbi combuſti, papaueris lachrymæ, corticis, hyoſcyami, ſtyracis, peucedani, ſeui, reſinæ, ceræ par pondus.

30. Chryſippi malagma, ad idem valens.

Eſt & Chryſippi: reſinæ liquidæ, ſandarachæ, piperis, ſingulorum p. XII. *. quibus ceræ paululum adjicitur.

31. Cteſiphontis malagma ad idem valens, & ad parotidas, & phymata, & ſtrumam.

Cteſiphontis: ceræ Creticæ, reſinæ terebinthi-

thinæ, nitri quam ruberrimi, ſingulorum p. *. ſemis, olei cyathi tres. Sed id nitrum ante per triduum, inſtillata aqua, teritur, & cum ſextario ejus incoquitur, donec omnis humor conſumatur. Prodeſt vero ea compoſitio etiam ad parotidas, phymata, ſtrumam, omnemque coitum humoris emolliendum.

32. Malagma ad articulos.

Ad articulos, fici quoque aridæ partem nepetæ miſtam; vel vuam taminiam ſine ſeminibus cum pulegio recte aliquis imponit.

33. Malagma Ariſtonis, aduerſus podagras, & recentia phymata, & omnes dolores.

Eadem podagræ præſidio ſunt. Sed ad eam fit Ariſtonis quoque, quod habet nardi, cinnamomi, caſſiæ, chamæleontis, junci rotundi, ſingulorum p. VIII. *. ſeui caprini ex irino liquati p. XX. *. iridis p I. *. quæ in aceto quam acerrimo jacere per XX. dies debet. Idem autem etiam recentia phymata doloresque omnes diſcutit.

34. Theoxeni malagma ad pedum dolores.

At Theoxenus ad pedum dolores, ſeui a renibus partem tertiam, ſalis partes duas miſcebat, hisque membranulam illitam imponebat; tum ſuperinjiciebat ammoniacum thymiama in aceto liquatum.

35. Numenii malagma ad podagram, cæterosque articulos induratos.

At Numenius podagram, cæterosque articulos

culos induratos hoc molliebat: abrotoni, rosæ aridæ, papaueris lachrymæ, singulorum p. III. *. resinæ terebinthinæ p. IV. *. thuris, spumæ nitri, singulorum p. VIII. *. iridis, aristolochiæ, singulorum p. XII. *. ceræ. p. III. *. quibus adjicitur cedriæ cyathus vnus, olei laurini cyathi tres, olei acerbi sextarius.

36. Dexii malagma, si quando callus in articulis increuit.

Si quando autem in articulis callus increuit, Dexius docuit imponere, calcis p. IV. *. cerussæ p. VIII. *. resinæ pineæ p. XX. *. piperis grana XXX. ceræ p. II. *. Quibus, dum contunduntur, hemina vini lenis instillatur.

CAPUT XIX.

De Emplastris. (*a*)

EX emplastris autem nulla majorem vsum præstant, quam quæ cruentis protinus vulneribus injiciuntur. ἔναιμα Græci vocant. Hæc enim reprimunt inflammationem, nisi magna vis eam cogit; atque tum illius quoque impetum minuunt, & glutinant vu lnera, quæ id non patiuntur, & cicatricem iisd em inducunt. Constant autem ex medicamentis non pinguibus, ideoque ἀλίπαντα a Græcis nominantur.

1. Barbarum emplastrum nigrum, quod cruentis protinus vulneribus injicitur.

Optimum ex his est, quod Barbarum (*b*) nominatur. Habet enim æruginis raso p. XII. *.

(*a*) P. Ægineta VII. 17. (*b*) Scribon. Larg. c. LXXVII. c. 207.

ſpumæ argenti p.xx. *. aluminis, picis aridæ, reſinæ pineæ aridæ, ſingulorum p. I. *. quibus adjiciuntur olei & aceti ſingulæ heminæ.

2. *Choacon emplaſtrum nigrum ad idem valens.*

Alterum ad idem, quod choacon vocant, habet ſpumæ argenti p. x. *. reſinæ aridæ tantundem, ſed ſpuma prius ex tribus olei heminis coquitur. His duobus emplaſtris color niger eſt, qui fere talis fit, ex pice atque reſina: vt ex bitumine nigerrimus; ex aerugine, aut æris ſquama, viridis; ex minio ruber; ex ceruſſa, albus.

3. *Baſilicon emplaſtrum nigrum ad idem.* (c)

Paucæ admodum compoſitiones ſunt, in quibus aliquid miſturæ varietas nouat. Ergo id quoque nigrum eſt, quod *βασιλικὸν* nominatur. Habet opopanacis p. I. *. galbani p. II. *. picis, & reſinæ, ſingulorum p. x. olei dimidium cyathum.

4. *Smaragdinum emplaſtrum ad idem.*

At, quod peruiride eſt, ſmaragdinum appellatur, in quo ſunt reſinæ pineæ p. III. *. ceræ p. I. *. æruginis, p. *. ſemis, thuris pollinis p. II. *. olei tantundem, & aceti, quo pollen & ærugo in vnum cogantur.

5. *Emplaſtrum rufum ad idem.* (d)

Eſt etiam coloris fere ruffi, quod celeriter ad cicatricem vulnera perducere videtur. Habet thuris p. I. * reſinæ p. II. *. ſquamæ æris p. III. *. ſpumæ argenti p. xx. *. ceræ p. c. *. olei heminam.

6. Πα-

(c) Oribaſ. Synopſ. III. (d) Scribon. Larg. c. LXXXIII.

6. Παρακολλητικὸν emplaſtrum ad idem.

Præterea eſt, quod παρακολλητικὸν a glutinando vocant. Conſtat ex his: bituminis, aluminis ſcisſilis p. IV. *. ſpumæ argenti p. IV. *. & olei veteris hemina.

7. Cephalicum emplaſtrum Philotæ, capiti conueniens.

Præterea ſunt quædam generis ejusdem, quæ, quia capitibus fractis maxime conueniunt, κεφαλικὰ a Græcis nominantur. Philotæ compoſitio habet terræ Eretriæ, chalcitidis, ſingulorum p. IV. *. myrrhæ, æris combuſti, ſingulorum p. X. *. ichthyocollæ p. VI. *. æruginis raſæ, aluminis rotundi, miſyos crudi, ariſtolochiæ, ſingulorum p. VIII. *. ſquamæ æris p. XX. *. thuris maſculi p. II. *. ceræ p. I. *. roſæ & olei acerbi, ternos cyathos, aceti quantum ſatis eſt, dum arida ex eo conteruntur.

8. Emplaſtrum viride ad idem valens.

Aliud ad idem viride. Habet æris combuſti, ſquamæ æris, myrrhæ, ichthyocollæ, ſingulorum p. VI. *. miſyos crudi, æruginis raſæ, ariſtolochiæ, aluminis rotundi, ſingulorum p. VIII. *. ceræ p. VI. *. olei heminam, aceti quod ſatis ſit.

9. Tetrapharmacum emplaſtrum, ad pus mouendum. (e)

Puri autem mouendo non aliud melius, quam quod expeditisſimum eſt, & τετραφάρμακον a Græcis nominatur. Habet pares portiones ce-

(e) Scribon. Larg cap. LXXXI. c. 211.

ræ, picis, reſinæ, ſeui taurini; ſi id non eſt, vitulini.

10. Enneapharmacum emplaſtrum, ad pus mouendum, & ad purgandum valens.

Alterum ad idem, ἐννεαφάρμακον nominatur; quod magis purgat. Conſtat ex nouem rebus, cera, melle, ſeuo, reſina, myrrha, roſa, medulla vel ceruina vel vitulina vel bubula, œſypo, butyro. Quorum quoque pondera paria miſcentur.

11. Emplaſtra, quibus vtriusque rei facultas eſt.

Sunt autem quædam emplaſtra, quibus vtriusque rei facultas eſt, quæ, niſi ſingula habenda ſit, meliora ſunt; alias deteriora, nec, niſi cum vtraque opus eſt, aut in ſingulis ſingulorum inopia, vtenda veniunt: ſed in copia rejicienda ſunt; his potius adhibitis, quæ id proprie, quod eo tempore opus eſt, conſequuntur. Exempli cauſa duo proponam.

Attalum emplaſtrum ad vulnera.

Eſt igitur ad vulnera Attalum: quod habet ſquamæ æris p. VI. *. thuris fuliginis p. XV. *. ammoniaci tantundem, reſinæ terebinthinæ liquidæ p. XXV. *. ſeui taurini tantundem, aceti heminas tres, olei ſextarium.

Judæi emplaſtrum, fracto capiti accommodatum.

At inter ea, quæ fracto capiti accommodantur, habent quidam id, quod ad authorem Ju-

dæ-

dæum (f) refertur. Conſtat ex his: ſalis p. IV. *. ſquamæ æris rubri, æris combuſti, ſingulorum p. XII. *. ammoniaci thymiamatis, thuris fuliginis, reſinæ aridæ, ſingulorum p. VI. *. reſinæ Colophoniæ, ceræ, ſeui vitulini curati, ſingulorum p. XX. *. additur aceti ſeſquicyathus, olei minus cyatho. Quæ τεθεραπευμένα Græci appellant, nos curata vocamus; cum ex ſeuo puta omnes membranulæ diligenter exemptæ ſunt, aut ex alio medicamento.

12. Emplaſtra ἐπισπαστικά. (g).

Sunt etiam quædam emplaſtra nobilia ad extrahendum, quæ ipſa quoque ἐπισπαστικὰ nominantur. Quale eſt, quod, quia lauri baccas habet, διὰ δαφνίδων appellatur. In eo eſt, reſinæ terebinthinæ p. X. *. nitri, ceræ, picis aridæ, baccarum lauri, ſingulorum p. XX. *. olei paululum. Quoties autem baccam, aut nucem, aut ſimile aliquid poſuero, ſcire oportebit, antequam expendatur, ei ſummam pelliculam eſſe demendam.

13. Aliud διὰ δαφνίδων ad extrahendum, & pus mouendum.

Aliud eodem nomine, quod puri quoque mouendo eſt. Seui vitulini, ammoniaci thymiamatis, picis, ceræ, nitri, baccarum lauri, reſinæ aridæ, ariſtolochiæ, pyrethri, pares portiones.

S 3 *14. Phi-*

(f) Aetius Tetrab. IV. Serm. III. 14. (g) Scribon. Larg. c. LXXXVI.

14. *Philocratis emplastrum, ad extrahendum, & pus mouendum.*

Præter hæc, est Philocratis: quod habet salis ammoniaci p. VII. *. aristolochiæ p. VIII. *. ceræ, resinæ, terebinthinæ, fuliginis thuris, singulorum p. *. XV. spumæ argenti p. XXXII. *. Quibus, vt pus quoque moueant, iridis p. III. *. galbani p. VI. *. adjiciuntur.

15. *Ῥυπῶδες emplastrum, ad extrahendum.*

Optimum tamen ad extrahendum est id, quod a similitudine sordium ῥυπῶδες Græci appellant. Habet myrrhæ, croci, iridis, propolis, bdellii, capitulorum punici mali, aluminis scissilis & rotundi, misyos, chalcitidis, atramenti sutorii cocti, opopanacis, salis ammoniaci, visci, singulorum p. IV. *. aristolochiæ p. VIII. *. squamæ æris p. XVI. *. resinæ terebinthinæ p. LXXV. *. ceræ, & seui vel taurini vel hircini singulorum p. C. *.

16. *Emplastrum Hecatæi, ad extrahendum.*

Hecatæo quoque authore emplastrum generis ejusdem fit ex his: galbani p. II. *. fuliginis thuris p. IV. *. picis p. VI. ceræ, & resinæ terebinthinæ, singulorum p. VIII. quibus paulum irini unguenti miscetur.

17. *Alexandrinum emplastrum viride, ad extrahendum.*

Valensque ad idem emplastrum viride Alexandrinum est. Habet aluminis scissilis p. VIII. *. salis ammoniaci, p. VII. *. squamæ æris p. XVI. *. myr-

*. myrrhæ, thuris ſingulorum p. XVIII. *. ceræ p. CL. *. reſinæ Colophoniæ aut pineæ p. CXC. *. olei heminam, aceti ſextarium.

18. De emplaſtris exedentibus.

Quædam autem ſunt emplaſtra exedentia, quæ σηπτικὰ Græci vocant, quale eſt id, quod habet reſinæ terebinthinæ, fuliginis thuris, ſingulorum p. II. *. ſquamæ æris p. I. *. ladani p. II. *. aluminis tantundem, ſpumæ argenti p. IV. *.

19. Emplaſtrum, quod exeſt corpus, oſſa reſoluit, & supercreſcentem carnem coercet.

Exeſt etiam vehementer corpus, atque oſſa quoque reſoluit, & ſupercreſcentem carnem coercet id, quod habet ſpumæ argenti, ſquamæ æris, vncias ſingulas; nitri ignem non experti, lapidis Aſii, ariſtolochiæ p. ſextantes, ceræ, reſinæ terebinthinæ, thuris, olei veteris, atramenti ſutorii, ſalis ammoniaci p. ſemis, æruginis raſæ p beſſem, aceti ſcillitici heminam, vini aminæi tantundem.

20. Emplaſtra aduerſus morſus, & alia recentiora vulnera.

Emplaſtrum Diogenis nigrum.

Sunt etiam aduerſus morſus quædam accommodata; quale eſt Diogenis nigrum: quod habet bituminis, ceræ, reſinæ pineæ aridæ, ſingulorum p. XX. *. ſpumæ argenti p. C. *. olei ſextarium. Aut in quo ſunt ſquamæ æris. p. IV. *. ceruſſæ, & æruginis raſæ, ſingulorum p. VIII. ammoniaci p. XII. *. ceræ, reſinæ pineæ, ſingulorum.

 p. XXV.

p. XXV. *. ſpumæ argenti p. C. *. olei ſextarium. Aut in quo ſunt ſquamæ æris p. XIV. *. galbani p. VI. *. ceruſſæ, & æruginis raſæ, ſingulorum p. VIII. *. ammoniaci p. XII. ceſæ, reſinæ, pineæ, ſingulorum p. LV. *. ex quibus ſpuma argenti concoquitur.

21. Epheſium Emplaſtrum rubrum, ad idem valens.

Rubrum quoque emplaſtrum, quod Epheſium vocatur, huc aptum eſt. Habet reſinæ terebinthinæ p. II. galbani p. IV. *. minii ſinopici p. VI. *. thuris fuliginis p. VI. *. ceræ p. VIII. *. ſpumæ argenti p. LVI. *. olei veteris heminam.

22. Aliud emplaſtrum, ad idem valens.

Item id, quod ex his conſtat; ſquamæ æris, thuris fuliginis, ſingulorum p. IV. *. galbani p. VI. *. ſalis ammoniaci p. XII. Z. *. ceræ p. XXV. *. olei tribus heminis. Hæc autem aliis quoque recentioribus vulneribus recte imponuntur.

23. Λευκὰ emplaſtra non grauibus vulneribus accommodata, & maxime ſenilibus.

Sunt etiam alba lenia, λευκὰ Græci vocant, fere non grauibus vulneribus accommodata, præcipueque ſenilibus. Quale eſt quod habet ceruſſæ p. LII. *. ſeui vitulini curati, & ceræ, ſingulorum p. LVIII. *. olei heminas tres, ex quibus ea ceruſſa coquitur.

24. Elephantinum Emplaſtrum. (a)

Aliud, quod habet ceruſſæ p. XX. *. ceræ. p. LV.

(a) Oribaſ. Synopſ. l. III.

LV. *. olei heminam, aquæ ſextarium. Quæ quoties adjiciuntur ceruſſæ vel ſpumæ argenti, ſcire licet, illa ex his coquenda eſſe. Eſt autem ea percandida compoſitio, quæ ſupra poſita eſt, ideoque elephantina nominatur.

25. Lenia Emplaſtra.

Lenia quoque quædam emplaſtra ſunt, quæ (b) λιπαρὰ fere Græci nominant; vt id quod habet minii p. IV. ſpumæ argenti p. XXV. *. ceræ, & adipis ſuillæ ſingulorum p. XXXV. *. vitellos ouorum quatuor.

26. Emplaſtrum lene.

Alia compoſitio generis ejusdem: ceræ, reſinæ terebinthinæ, ſingulorum p. V. *. ceruſſæ p. VIII. *. ſpumæ argenti, plumbi retrimenti, (σκωρίαν μολύβδȣ Græci vocant) ſingulorum p. X. *. cicini olei, & myrtei, ſingulorum heminæ tertia.

27. Archagathi emplaſtrum lene.

Alia, quæ ad authorem Archagathum refertur: miſyos cocti, æris combuſti, ſingulorum p. IV. *. ceruſſæ coctæ p. VIII. *. reſinæ terebinthinæ p. *. ſpumæ argenti p. VI. *.

28. Emplaſtra ejusdem generis, ad leniendum apta.

Etiamnum generis ejusdem: ſpumæ argenti, ceræ, adipis ſuillæ, ſingulorum p. XXVII. *. vitelli cocti, roſæ hemina. Aut compoſitio hæc: cerati ex oleo myrteo facti partes tres, adipis ſuillæ

(a) Plin. XXII. 9. & XXXIII. 6.

læ pars quarta, paululum ex plumbi retrimento. Aut hæc compositio: spumæ argenti selibra, ex olei hemina, & aquæ marinæ altera, cocta donec bullire desierit, cui paulum ceræ sit adjectum. Aut hæc: pares portiones ceræ, seui, stibii, spumæ argenti, cerussæ.

CAPUT XX.

De Pastillis.

& primo de his, qui ad recentia vulnera glutinanda, sanandaque apti sunt.

PASTILLI quoque facultates diuersas habent. Sunt enim ad recentia vulnera glutinanda sanandaque apti. Qualis est, qui habet chalcitidis, misyos, spumæ nitri, floris æris, gallæ, aluminis scissilis modice cocti, singulorum p. I. *. æris combusti, capitulorum mali punici, singulorum p. III. *. Hunc oportet diluere aceto, ac sic, vbi vulnus glutinandum est, illinere. At, si neruosus aut musculosus is locus est, commodius est cerato miscere, sic ut illius octo partes, nona hujus sit.

1. Alius pastillus ad glutinanda vulnera.

Alius ad idem. Constat ex his: bituminis, aluminis scissilis, singulorum, p. I. *. æris combusti p. IV. *. spumæ argenti p. XI. *. olei sextario.

2. De Sphragide pastillo, quem Polyidas confecit ad glutinandum vulnus.

Sed longe Polyidæ celeberrimus est: σφραγὶς autem nominatur. Qui habet aluminis scissi-

lis p. IV, *. atramenti ſutorii p. II. *. myrrhæ p. V. *. aloes tantundem, capitulorum punici mali, fellis taurini, ſingulorum p. VI. *. quæ contrita vino auſtero excipiuntur.

3. Paſtillus ad vlcera ſordida, & nigritiem in auribus, naribus, & in obſcœnis partibus, inflammationesque eorum.

Ad vlcera ſordida, & nigritiem in auribus, naribus, obſcœnis partibus; inflammationesque eorum: chryſocollæ p. I. *. atramenti ſutorii, aluminis ſcisſilis, ſingulorum p. II. *. halicacabi corticis p. IV. *. minii p. VI. *. ſpumæ argenti p. XII. ceruſſæ p. XVI. *. quæ ex aceto coguntur, &, vbi vtendum eſt, diluuntur.

4. Paſtillus Andronis ad vuam inflammatam, ad naturalia ſordida, etiam cancro laborantia.

Andronis (*a*) vero eſt ad vuam inflammatam, ad naturalia ſordida, etiam cancro laborantia: gallæ, atramenti ſutorii, myrrhæ, ſingulorum p. I. *. ariſtolochiæ, aluminis ſcisſilis, ſingulorum p. II. *. capitulorum punici mali p. XXV. *. ex paſſo coactorum & cum vſus exigit, aceto vel vino dilutorum, prout valentius aut leuius vitium eſt, cui medendum eſt.

5. Paſtillus ad fiſſa ani, vel ora venarum fundentia ſanguinem, vel cancrum.

Proprie autem ad ani fiſſa, vel ora venarum fundentia ſanguinem, vel cancrum valet: æruginis

(*a*) Oribaſ. Synopſ. III.

ginis p. II. *. myrrhæ p. IV. *. gummi p. VIII. *. thuris p. XII. *. ſtibii, lacrymæ papaueris, acaciæ, ſingulorum p. XVI. quæ ex vino & teruntur, & in ipſo vſu deliquantur.

6. *Paſtillus ad expellendum calculum ex veſica.*

Expellere autem ex veſica cum vrina calculum videtur hæc compoſitio: caſſiæ, croci, myrrhæ, coſti, nardi, cinnamomi, dulcis radicis, balſami, hyperici pares portiones conteruntur; deinde vinum lene inſtillatur, & paſtilli fiunt, qui ſinguli habeant p. I. *. hique ſinguli quotidie mane jejuno dantur.

Caput XXI.

De Peſſis.

HÆc tria compoſitionum genera, id eſt, quæ in malagmatis, emplaſtris paſtillisque ſunt, maximum præcipueque varium vſum præſtant. Sed alia quoque vtilia ſunt: vt ea quæ fœminis ſubjiciunt, πεσσοὺς Græci vocant. Eorum hæc proprietas eſt: medicamenta compoſita molli lana excipiuntur, eaque lana naturalibus conditur.

1. *Ad ſanguinem euocandum.*

Ad ſanguinem autem euocandum, caurieis duabus adjicitur nitri p. I. *. aut allii ſemen conteritur, adjicitur myrrhæ paululum, & vnguento ſuſino miſcetur. Aut cucumeris ſylueſtris pars interior ex lacte muliebri diluitur.

2. Ad

2. *Ad vuluam molliendam.*

Ad vuluam molliendam, oui vitellus, & fœnum Græcum, & rosa, & crocum temperantur. Aut elaterii p. III. *. salis tantundem, vuæ taminiæ p. VI. *. melle excipiuntur.

3. *Alia pessi compositio, ad idem valens.*

Aliud Boetho (a) authore: quod habet croci, resinæ terebinthinæ, singulorum p. IV. *. myrrhæ p. III. *. rosæ p. I. *. seui vitulini p. III. ceræ p. II. *. miscentur.

4. *Ad inflammationes vulua Numenii pessus.*

Optima autem aduersus inflammationes vulvæ Numenii compositio est, quæ habet croci p. III. *. ceræ p. I. *. butyri p. VIII. *. adipis anserinæ p. XII. *. vitellos coctos duos, rosæ minus cyatho.

5. *Ad ejiciendum e vulua infantem mortuum.*

Si vero infans intus decessit, quo facilius ejiciatur, malicorium ex aqua terendum, eoque vtendum est.

6. *Si mulier vitio locorum concidit, qua curatione vtendum sit.*

Si concidere vitio locorum mulier solet, cochleæ cum testis suis comburendæ, conterendæque, deinde his mel adjiciendum.

7. *Si mulier non comprehendit.*

Si non comprehendit, adeps leonina ex rosa mollienda est.

CAP. XXII.

(a) Ejus meminit Cicero de Diuin. II. I. 2.

CAPUT XXII.

De medicamentis, quibus aridis vtimur.

2. Ad carnem supercrescentem exedendam.

QUÆDAM misturæ medicamentorum sunt, quibus aridis neque coactis vtimur sic, vt inspergamus; aut cum aliquo liquido mixta illinamus: quale est, ad carnem supercrescentem exedendam, quod habet squamæ æris, fuliginis thuris, singulorum p. I. *. æruginis p. II. *. Hæc autem eadem cum melle purgant vlcera; & cum cera, implent. Misy quoque & galla, si paribus portionibus misceantur, corpus consumunt: eaque vel arida inspergere licet, vel excepta cadmia illinire.

2. Ad putrem carnem continendam, ne vltra serpat, eamque leniter exedendam, plures compositiones.

Putrem vero carnem continet, neque vltra serpere patitur, & leniter exest, mel vel cum lenticula, vel cum marrubio, vel cum oleæ foliis, ante ex vino decoctis. Item sertula campana in mulso cocta, deinde contrita. Aut calx cum cerato. Aut amaræ nuces cum allio, sic vt hujus pars tertia sit, paululumque his croci adjiciatur. Aut quod habet spumæ argenti p. VI. *. cornu bubuli combusti p. XII. olei myrtei, & vini cyathos ternos. Aut quod ex his constat: floris punici mali, atramenti sutorii, aloes, singulorum p. II. *. aluminis scissilis, thuris singulorum p. IV. *. gallæ. p. VIII. *. aristolochiæ

p. X.

p. x. *. Vehementius idem facit, etiam adurendo, auripigmentum cum chalcitide, & aut nitro, aut calce, aut charta combusta. Item sal cum aceto. Vel ea compositio, quæ habet chalcitidis, capitulorum mali punici, aloes, singulorum p. II. *. aluminis scissilis, thuris, singulorum p. IV. *. gallæ p. VIII. aristolochiæ. p. x. *. mellis quantum satis sit ad ea cogenda. Vel cantharidum, sulphuris, singulorum p. I. *. lolii p. III. *. quibus adjicitur picis liquidæ quantum satis est ad jungendum. Vel chalcitis quoque cum resina & ruta mixta : aut cum eadem resina diphryges : aut vua taminia cum pice liquida. Idem vero possunt & feces vini combustæ, & calcis & nitri pares portiones. Vel aluminis scissilis p. I. thuris, sandarachæ, nitri, singulorum p. I. *. gallæ p. VIII. aristolochiæ p. x. *. mellis quantum satis est.

3. *Heræ compositio.* (*a*)

Est etiam Heræ compositio, quæ habet myrrhæ, chalcitidis, singulorum p. II. *. aloes, thuris, aluminis scissilis singulorum p. IV. aristolochiæ, gallæ immaturæ, singulorum p. VIII. *. malicorii contriti p. xx. *.

4. *Judæi compositio.*

Est & Judæi : in qua sunt calcis partes duæ, nitri quam ruberrimi pars tertia : quæ vrina impuberis pueri coguntur, donec strigmenti crassitudo sit. Sed subinde is locus, cui id illinitur, madefaciendus est.

5. *Jollæ*

(*a*) Oribas. Synops. L. III. de *Pastillis.*

5. Jollæ compositio.

At Jollas, chartæ combuſtæ, ſandarachæ, ſingulorum p. I. *. calcis p. II. p. auripigmenti tantundem miſcebat.

6. Ad ſanguinis profluuia vel ex membrana cerebri, vel aliis locis; & ad cancrum, & ad inducendam cicatricem, & ad coercendam carnem increſcentem.

Si vero ex membrana, quæ ſuper cerebrum eſt, profluit ſanguis, vitellus combuſtus & contritus inſpergi debet. Si ex alio loco ſanguinis profluuium eſt, auripigmenti, ſquamæ æris, ſingulorum p. I. *. ſandarachæ p. II. *. marmoris coćti p. IV. *. inſpergi debent. Eadem cancro quoque obſiſtunt. Ad inducendam cicatricem, ſquamæ æris, thuris fuliginis, ſingulorum p. II. *. calcis p. IV. p. Eadem increſcentem quoque carnem coercent.

7. Timæi compoſitio ad ignem ſacrum, vel cancrum.

Timæus autem ad ignem ſacrum, & ad cancrum his vtebatur: myrrhæ p. II. *. thuris, atramenti ſutorii, ſingulorum p. III. *. ſandarachæ, auripigmenti, ſquamæ æris, ſingulorum p. IV. *. gallæ. p. VI. ceruſſæ combuſtæ p. VIII. *. Eadem vel arida inſperſa, vel melle excepta idem præſtant.

8. Ad ſternutamenta excitanda.

Sternutamenta vero & albo veratro, vel ſtruthio conjećto in nares excitantur, vel his miſtis: pipe-

piperis, veratri albi, singulorum p. *. III. casto-
rei. p. I. *. spumæ nitri p. II. *. struthii p. III. *.

9. Gargarizationes quibus fieri debeant.

Gargarizationes autem aut læuandi causa fi-
unt, aut reprimendi, aut euocandi. Læuant, lac,
cremor vel ptisanæ, vel furfurum. Reprimit
autem aqua, in qua vel lenticula, vel rosa, vel
rubus, vel cotoneum malum, vel palmulæ deco-
ctæ sunt. Euocant, sinapi, piper.

CAPUT XXIII.

De Antidotis, & quibus malis opitulentur.

ANTIDOTA raro, sed præcipue interdum ne-
cessaria sunt, quia grauissimis casibus opitu-
lantur. Ea recte quidem dantur collisis corpo-
ribus vel per ictus, vel vbi ex alto deciderunt, vel
in viscerum, laterum, faucium, interiorumque
partium doloribus. Maxime autem desideran-
da sunt aduersus venena, vel per morsus, vel per
cibos, aut potiones nostris corporibus inserta.

1. Compositio antidoti.

Vnum est, quod habet lacrymæ papaueris p.
*. z. acori, malabathri p. v. *. iridis Illyricæ, gum-
mi, singulorum p. II. *. anisi p. III. *. nardi Galli-
ci, foliorum rosæ aridorum, cardamomi, singu-
lorum p. IV. *. petroselini p. *. III. z. trifolii p. v.
*. cassiæ nigræ, silis, bdellii, carpobalsami, semi-
nis papaueeis albi. singulorum p. *. z. styracis p.
*. v. z. myrrhæ, opopanacis, nardi Syri, thuris
masculi, hypocistidis succi, singulorum p. VI. *.

T casto-

castorei p. VI. *. costi, piperis albi, galbani, resinæ terebinthinæ, croci, floris iunci rotundi, singulorum p. VI. *. z. dulcis radicis p. VIII. *. z. quæ melle vel passo excipiuntur.

2. Aliud antidotum, Ambrosia nominatum; quod Zopyrus Ptolemæo regi composuit.

Alterum, quod Zopyrus regi Ptolemæo dicitur composuisse, atque Ambrosiam nominasse, ex his constat: costi, thuris masculi, singulorum p. V. *. piperis albi p. *. z. floris iunci rotundi p. II. *. cinamomi p. III. *. cassiæ nigræ p. IV. *. croci Cilicii p. *. IV. z. myrrhæ, quam stacten nominant, p. V. *. nardi Indici p. *. V. z. quæ singula contrita melle cocto excipiuntur: deinde, vbi vtendum est, id, quod Ægyptiæ fabæ magnitudinem impleat, in potione vini diluitur.

3. Antidotum Mithridatis. (a)

Nobilissimum autem est Mithridatis, quod quotidie sumendo rex ille dicitur aduersus venenorum pericula tutum corpus suum reddidisse. In quo hæc sunt: costi p. *. z. acori p. V. *. hyperici, cumini, sagapeni, acaciæ succi, iridis Illyricæ, cardamomi, singulorum p. II. *. ainsi p. III. *. nardi Gallici, gentianæ radicis, aridorum rosæ foliorum, singulorum p. IV. *. papaueris lachrymæ, petroselini, singulorum p. *. IV. z. cassiæ, sileris, lolii, piperis longi, singulorum p. VI. *. styracis p. *. V. z. castorei, thuris, hypocistidis succi, myrrhæ, opopanacis, singulorum p. VI. *. mala-

laba-

(a) Plin. H. N. XXIII. 8.

labathri folii p. VI. *. floris junci rotundi, resinæ terebinthinæ, galbani, dauci Cretici seminis, singulorum p. *. V. z. nardi, opobalsami, singulorum p. *. VI. z. thlaspis p. *. VI. radicis Ponticæ p. VII. *. croci, zinziberis, cinnamomi, singulorum p. *. VIII. Hæc contrita melle excipiuntur, & aduersus venenum, quod magnitudinem nucis Græcæ impleat, ex vino datur. In cæteris autem affectibus corporis pro modo eorum vel quod Ægyptiæ fabæ, vel erui magnitudinem impleat, satis est.

CAPUT XXIV.

De Acopis. (b)

1. Acopum neruis vtile.

ACOPA quoque vtilia neruis sunt. Quale est, quod habet floris junci rotundi p. *. II. zz. costi, junci quadrati, lauri baccarum, ammoniaci, cardamomi, singulorum. p. *. IV. z. myrrhæ, æris combusti, singulorum p. VII. *. iridis Illyricæ, ceræ, singulorum p. IV. *. Alexandrini calami, junci rotundi, aspalathi, xylobalsami, singulorum p. XVIII. *. seui. p. I. *. vnguenti irini cyathum.

2. Acopum ælodes neruis vtile.

Alterum, quod ἐλαιῶδες vocant, hoc modo fit: ceræ p. *. z. olei tantundem, resinæ terebinthinæ ad nucis juglandis magnitudinem; simul incoquuntur: deinde infusa in mortario teruntur, instillaturque subinde quam optimi mellis

(b) Scribon. Larg. cap. CLIV. n. 26.

acetabulum, tum irini vnguenti, & rosæ terni cyathi.

3. Ἔγχριστα *ad vlcera purganda & implenda.*

Ἔγχριστα autem Græci vocant liquida, quæ illinuntur. Quale est, quod fit ad vlcera purganda & implenda, maxime inter neruos, paribus portionibus inter se mixtis, butyri, medullæ vitulinæ, seui vitulini, adipis anserinæ, ceræ, mellis, resinæ terebinthinæ, rosæ, olei cicini. Quæ separatim omnia liquantur, deinde liquida miscentur, & tum simul teruntur. Et hoc quidem magis purgat: magis vero emollit, si pro rosa cyprus infunditur.

4. *Ad sacrum ignem.*

Ad sacrum ignem: spumæ argenti p. VI. *. cornu bubuli combusti p. II. *. conteruntur, adjiciturque inuicem vinum, & id, quod specialiter (b) sic vocatur, & myrteum, donec vtriusque terni cyathi conficiantur.

CAPUT XXV.

De Catapotiis.

1. *Catapotium ad somnum accersendum, & leuationem doloris, & simul ad coquendum.*

CATAPOTIA quoque multa sunt, variisque de caufis fiunt. Ἀνώδυνα vocant, quæ somno dolorem leuant. Quibus vti, nisi nimia necessitas vrget, alienum est. Sunt enim ex vehementibus medicamentis & stomacho alienis. Pro-

(b) Omnes edit. *Sil.* cujus meminit Plin. H. N. XXXIII. 13. Plura loca congesfit Rhodius ad Scribon. Larg. c. XXX. c. 126. & in Lexico.

Prodeſt tamen etiam ad concoquendum, quod habet papaueris lachrymæ, galbani, ſingulorum. p. I. *. myrrhæ, caſtorei, piperis, ſingulorum p. II. Ex quibus, quod erui magnitudinem habet, ſatis eſt deuoraſſe.

2. Catapotium valentius ad ſomnum.

Alterum, ſtomacho pejus, ad ſomnum valentius, ex his fit: mandragoræ p. *. z. apii ſeminis, item hyoſcyami ſeminis, ſingulorum p. IV. *. quæ ex vino teruntur. Vnum autem ejusdem magnitudinis, quæ ſupra poſita eſt, abunde eſt ſumpſiſſe.

3. Catapotium ad plurimos dolores per ſomnum leniendos.

Siue autem capitis dolores, ſiue vlcera, ſiue lippitudo, ſiue dentes, ſiue ſpiritus difficultas, ſiue inteſtinorum tormenta, ſiue inflammatio vuluæ, ſiue coxæ eſt, ſiue jecur, aut lienis, aut latus torquet, ſiue vitio locorum aliqua prolabitur & obmuteſcit, occurrit dolori per quietem ejusmudi catapotium. Silis, acori, rutæ ſilueſtris ſeminis, ſingulorum p. II. *. caſtorei, cinamomi, ſingulorum p. II. *. papaueris lacrymæ, panacis radicis, mandragoræ malorum aridorum, junci rotundi floris, ſingulorum p. II. *. piperis grana LVI. Hæc per ſe contrita, rurſus inſtillato ſubinde paſſo, ſimul omnia teruntur, donec craſſitudo ſordium fiat. Ex eo paulum aut deuoratur, aut aqua diluitur, & potui datur.

4. *Catapotium aliud ad multa valens.*

Quin etiam filueftris papaueris, cum jam ad excipiendam lachrymam maturum eft, manipulus, qui manu comprehendi poteft, in vas demittitur, & fuperinfunditur aqua, quæ id contegat, atque ita coquitur. Vbi jam bene manipulus is coctus eft, ibidem expreffus projiciatur; & cum eo humore paffum pari menfura mifceatur, inferueatque, donec craffitudinem fordium habeat. Cum infrixit, catapotia ex eo fiunt, ad noftræ fabæ magnitudinem, habentque vfum multiplicem. Nam & fomnum faciunt, vel per fe affumpta, vel ex aqua data: & aurium dolores leuant, adjectis exiguo modo rutæ fucco, ac paffo; & tormina fupprimunt ex vino liquata: & inflammationem vuluæ coercent, mifta cerato ex rofa facto, cum paulu-lum his croci quoque acceffit: & ex aqua fronti inducta, pituitam in oculos decurrentem tenent.

5. *Catapotium ad inducendum fomnum, quem vulua dolens probibuit.*

Item, fi vulua dolens fomnum prohibet, croci p. II. *. anifi, myrrhæ, fingulorum p. I. papaueris lachrymæ p. IV. *. cicutæ feminis p. VIII. *. mifcentur, excipiunturque vino veteri, &, quod lupini magnitudinem habet, in tribus cyathis aquæ diluitur. Id tamen in febre periculofe datur.

6. *Ad*

6. Ad jecur sanandum.

Ad sanandum jecur, nitri p. *. z. croci, myrrhæ, nardi Gallici, singulorum p. I. *. melle excipiuntur, daturque, quod Ægyptiæ fabæ magnitudinem habeat.

7. Ad finiendos dolores lateris.

Ad lateris dolores finiendos piperis, aristolochiæ, nardi, myrrhæ pares portiones.

8. Ad thoracis dolores finiendos.

Ad thoracis, nardi p. I. *. thuris, cassiæ, singulorum p. III. *. myrrhæ, cinnamomi, singulorum p. VI. *. croci p. VIII. resinæ terebinthinæ quadrans, mellis heminæ tres.

9. Catapotium Athenionis ad tussim.

Ad tussim, Athenionis: myrrhæ, piperis, singulorum p. I. *. castorei, papaueris lachrymæ, singulorum p. I. *. Quæ separatim contusa postea junguntur, & ad magnitudinem fabæ nostræ, bina catapotia mane, bina noctu dormituro dantur.

10. Catapotium Heraclidis Tarentini ad tussim & somnum.

At, si tussis somnum prohibet, ad vtrumque Heraclidis Tarentini: croci p. I. *. cinnamomi, castorei papaueris lachrymæ, singulorum p. I. *. myrrhæ, piperis longi, costi, galbani, singulorum p. *. z.

11. Catapotium ad purganda vlcera in faucibus tussientibus.

Quod si purganda sunt vlcera in faucibus tussientibus: panacis, myrrhæ, resinæ terebin-

thinæ, singulorum p. v. *. galbani p. *. z. hyssopi p. *. z. conterenda sunt, hisque hemina mellis adjicienda, & quod digito excipi potest, deuorandum est.

12. Colice Cassii medici.

Colice vero Cassii ex his constat: (a) croci, anisi, castorei, singulorum p. III. *. petroselini p. IV. piperis & longi, & rotundi, singulorum p. V. * papaueris lachrymæ, junci rotundi, myrrhæ, nardi, singulorum p. VI. *. quæ melle excipiuntur. Id autem & deuorari potest, & ex aqua calida sumi.

13. Ad infantem mortuum aut secundas expellendas.

Infantem vero mortuum, aut secundas expellit aquæ potio, cui salis ammoniaci p. I. *. aut cui dictami Cretici p. I. *. adjectum est.

14. Laborantibus ex partu quid dari debeat.

Ex partu laborantibus, erysimum ex vino tepido jejunis dari debet.

15. Ad adjuuandum vocem.

Vocem adjuuat, thuris p. I. *. in duobus cyathis vini datum.

16. Aduersus difficultatem vrinæ.

Aduersus vrinæ difficultatem; piperis longi, castorei, myrrhæ, galbani, papaueris lacrymæ, croci, costi, vnciæ singulæ, styracis, resinæ terebinthinæ pondo sextantes, mellis absinthii cyathus.

(a) Forte *costi* vti libro IV. c. 14. sed malim ibi legere, *croci*, ita Scribon. Larg. cap. XXIX. cujus descriptio in aliis variat.

thus. Ex quibus ad magnitudinem fabæ Ægyptiæ mane & cœnato dari debet.

17. Arteriaces compositio quomodo fiat.

Arteriace vero hoc modo fit: caſſiæ, iridis, cinnamomi, nardi, myrrhæ, thuris, ſingulorum p. I. *. croci p. I. *. piperis grana xxx. ex paſſi tribus ſextariis decoquuntur, donec mellis craſſitudo his fiat. Aut croci, myrrhæ, thuris, ſingulorum p. I. *. conjiciuntur in paſſi eundem modum, eodemque modo decoquuntur. Aut ejusdem paſſi hemine tres vsque eo coquuntur, donec extracta inde gutta indureſcat, & adjicitur tritæ casſiæ p. I. *.

CAPUT XXVI.

De quinque generibus noxarum corporis.

CUM facultates medicamentorum propoſuerim; genera, in quibus noxa corpori eſt, proponam. Ea quinque ſunt. Cum quid extrinſecus læſit, vt in vulneribus. Cum quid intra ſeipſum corruptum eſt, vt in cancro. Cum quid innatum eſt, vt in veſica calculus. Cum quid increuit, vt vena, quæ intumeſcens in varicem conuertitur. Cum quid deeſt, aut cum curta pars aliqua eſt. Ex his alia ſunt, in quibus medicamenta, alia in quibus plus manus proficit. Ego, dilatis his, quæ præcipue ſcalpellum in manum poſtulant, nunc de his dicam, quæ maxime medicamentis egent. Diuidam autem hanc quoque curandi partem, ſicut priorem; & ante dicam de his, quæ in quamlibet partem cor-

poris incidunt: tum de his, quæ certas partes infeſtant. Incipiam a vulneribus.

1. De vulneribus, quæ per tela inferuntur.

In his autem ante omnia ſcire medicus debet, quæ inſanabilia ſint, & quæ difficilem curationem habeant, quæ promptiorem. Eſt enim prudentis hominis, primum eum, qui ſeruari *(b)* non poteſt, non attingere, nec ſubire ſpeciem ejus, vt occiſi, quem ſors ipſius interemit. Deinde, vbi grauis metus ſine certa tamen deſperatione eſt, indicare neceſſariis periclitantis, in difficili *(c)* rem eſſe: ne, ſi victa ars malo fuerit, vel ignoraſſe, vel fefelliſſe videatur. Sed vt hæc prudenti viro conueniunt: ſic rurſus hiſtrionis eſt, paruam rem attollere, quo plus præſtitiſſe videatur. Obligari æquum eſt confeſſione promptæ rei, quo curioſius etiam circunſpiciat, ne, quod per ſe exiguum eſt, majus curantis negligentia fiat.

2. Quæ vulnera inſanabilia ſint.

(d) Seruari non poteſt, cui baſis cerebri, cui cor, cui ſtomachus, cui jocinoris portæ, cui in ſpina medulla percuſſa eſt; cuique aut pulmo medius, aut jejunum, aut *(e)* tenuius inteſtinum, aut ventriculus, aut renes vulnerati ſunt; cuiue circa fauces grandes venæ, vel arteriæ præciſæ ſunt.

3. *Quæ*

(b) Hipp. de Arte. T. IV. 6. XXIII. §. 6. Apuleius de Doctr. Platon. L. II. *(c)* Æginet. VI. 88. *(d)* Aph. VI. 18. Coac. Not. III. 387. II. Prædict. XIX. XXII. *(e)* Aph. VI. 24. Coac. Not. III. 379. 389.

3. Quæ vulnera difficilem curationem habeant.

Vix autem ad ſanitatem perueniunt, quibus vlla parte aut pulmo, aut jocinoris craſſum, aut membrana, quæ continet cerebrum, aut lienis, aut vulua, aut veſica, aut vllum inteſtinum, aut ſeptum transuerſum vulneratum eſt. Hi quoque in præcipiti ſunt, in quibus vsque ad grandes intusque conditas venas in alis vel poplitibus mucro deſedit. Periculoſa etiam vulnera ſunt, vbicunque venæ majores ſunt, quoniam exhaurire hominem profuſione ſanguinis poſſunt. Idque euenit non in alis tantum, atque poplitibus; ſed etiam in his venis, quæ ad anum teſticulosque perueniunt. Præter hæc malum vulnus eſt, quodcunque in alis vel feminibus, vel inanibus locis, vel inter digitos eſt. Item quodcunque muſculum, aut neruum, aut arteriam, aut membranam, aut os, aut cartilaginem læſit.

4. Quæ vulnera tutiorem curationem habeant.

Tutiſſimum omnium, quod in (*f*) carne eſt. Et hæc quidem loco vel pejora, vel meliora ſunt. Modo vero periculum facit, quodcunque magnum eſt.

5. Obſeruationes in vulneris genere & figura.

Aliquid etiam in vulneris genere figuraque eſt. Nam pejus eſt, quod etiam colliſum, quam quod tantum diſciſſum eſt, adeo vt acuto quoque, quam retuſo telo, vulnerari commodius ſit. Pejus etiam vulnus eſt, ex quo aliquid

(*f*) Hippoc. Coac. Not. III. 390. & I. de Morb. III. 5.

quid excisum est; ex quoue caro alia parte abscissa, alia dependet. Pessima quæque plaga (g) curua est: tutissima, quæ lineæ modo recta est. Quo deinde propius huic illiue figuræ vulnus est, eo vel deterius vel tolerabilius est.

6. *Ætatis obseruatio, & corporis, & vitæ, & temporis.*

Quin etiam confert aliquid & ætas, & (h) corpus, & vitæ propositum, & anni tempus, quia facilius sanescit puer vel adolescens, quam senior: valens, quam infirmus: neque nimis tenuis, neque nimis plenus, quam si alterum ex his est: integri habitus, quam corrupti: exercitatus, quam iners: sobrius & temperans, quam vino venerique deditus. Opportunissimumque curationi tempus (i) vernum est; aut certe neque feruens, neque frigidum, siquidem vulnera & nimius calor & nimium frigus infestant; maxime tamen horum varietas: ideoque perniciosissimus autumnus est.

7. *Signa eorum, quæ intus læsa sunt.*

Sed pleraque ex vulneribus oculis subjecta sunt; quorundam ipsæ sedes indices sunt, quas alio loco demonstrauimus, cum positus interiorum partium ostendimus. Veruntamen, quia quædam vicina sunt, interestque, vulnus in summa parte sit, an penitius penetrauerit, necessarium est notas subjicere, per quas quid intus

(g) II. Præd. XXIV. 2. Coac. Præn. III. 389. (h) II. Prædict. XIX. 7. (i) Aph. VI. 47.

tus ictum sit, scire possimus; & ex quibus vel spes, vel desperatio oriatur.

8. Signa percussi cordis. (k)

Igitur, corde percusso, sanguis multus fertur, venæ languescunt, color pallidissimus, sudores frigidi, malique odoris, tanquam in ægroto corpore oriuntur: extremisque partibus frigidis (*l*) matura mors sequitur.

9. Signa pulmonis icti. (m)

Pulmone icto, spirandi difficultas est: sanguis ex ore spumans, ex plaga rubens, simulque etiam spiritus cum sono fertur: in vulnus inclinari juuat: quidam sine ratione consurgunt. Multi si in ipsum vulnus inclinati sunt, loquuntur: si in aliam partem, obmutescunt.

10. Signa jocinoris vulnerati.

Jocinoris autem vulnerati notæ sunt: multus sub dextra parte præcordiorum profusus sanguis: ad spinam reducta præcordia; in ventrem cubandi dulcedo; punctiones, doloresque vsque ad jugulum, junctumque ei latum scapularum os, intenti, quibus nonnunquam etiam biliosus vomitus accedit.

11. Signa percussorum renum.

Renibus vero percussis, dolor ad inguina testiculosque descendit: difficulter vrina redditur; eaque aut est cruenta, aut cruor fertur.

11. Signa vulnerati lienis.

At, liene icto, sanguis niger a sinistra parte pro-

(*k*) Æginet. VI. 88. (*l*) Aph. VIII. 32. (*m*) Æginet. VI. 88.

prorumpit: præcordia cum ventriculo ab eadem parte indurescunt: sitis ingens oritur: dolor ad jugulum, sicut jocinore vulnerato, venit.

13. Signa percussæ vulvæ.

At, cum vulua percussa est, dolor in inguinibus, & coxis, & feminibus est: sanguinis pars per vulnus, pars per naturam descendit: vomitus bilis insequitur. Quædam obmutescunt; quædam mente labuntur; quædam, sui compotes, neruorum oculorumque dolore vrgeri se confitentur; morientesque eadem, quæ corde vulnerato, patiuntur.

14. Signa percussi cerebri, vel membranæ ejus.

Si cerebrum membranaue ejus vulnus accepit, sanguis per nares, quibusdam etiam per aures exit; fereque bilis (n) vomitus insequitur: quorundam sensus obtunduntur, appellatique ignorant: quorundam trux vultus est: quorundam oculi, quasi resoluti, huc illucque moventur: fereque tertio, vel quinto die delirium accedit. Multorum etiam nerui (o) distenduntur. Ante mortem autem plerique fascias, quibus caput deligatum est, lacerant, ac nudum vulnus frigori objiciunt.

15. Signa stomachi percussi.

Vbi stomachus autem percussus est, singultus, & bilis vomitus insequitur: si quid cibi vel potionis assumptum est, id redditur cito: venarum motus

(n) Aph. VI. 50. Æginet. VI. 88. Hippoc. Coac. Not. XI. 383. 384. (o) Ægin. VI. 90.

motus elanguescunt: sudores tenues oriuntur; per quos extremæ partes frigescunt.

16. Signa jejuni intestini, & ventriculi vulnerati, & aliorum intestinorum. (p)

Communes vero jejuni intestini & ventriculi vulnerati notæ sunt. Nam cibus & potio per vulnus exeunt: præcordia indurescunt: nonnunquam bilis per os redditur. Intestino tantum sedes inferior est. Cætera intestina icta vel stercus, vel odorem ejus exhibent.

17. Signa percussæ medullæ, quæ in spina est.

Medulla vero, quæ in spina est, discissa, nerui resoluuntur, aut distenduntur: sensus intercidit: interposito tempore aliquo sine voluntate inferiores partes vel semen, vel vrinam, vel etiam stercus excernunt.

18. Signa septi transuersi percussi.

At, si septum transuersum percussum est, præcordia sursum contrahuntur, spina dolet, spiritus rarus est, sanguis spumans fertur.

19. Signa vesicæ vulneratæ.

Vesica vero vulnerata, dolent inguina: quod super pubem est, intenditur: pro vrina, sanguis; at ex ipso vulnere vrina descendit: stomachus afficitur, itaque aut bilem vomunt, aut singultiunt: frigus, & ex eo mors sequitur.

20. De sanguine, & sanie, & pure, & eorum speciebus: quandoque meliora, deterioraue sint.

His cognitis, etiamnum quædam alia noscenda

(p) Æginet. vi. 88.

da sunt, ad omnia vulnera vlceraque, de quibus dicturi sumus, pertinentia. Ex his autem exit sanguis, sanies, pus. Sanguis omnibus notus est. Sanies est tenuior hoc, varie crassa, & glutinosa, & colorata. Pus crassissimum albidissimumque, glutinosius & sanguine & sanie. Exit autem sanguis ex vulnere recenti, aut jam sanescente. Sanies est inter vtrunque tempus. Pus ex vlcere jam ad sanitatem spectante. Rursus & sanies & pus quasdam species Græcis nominibus distinctas habent. Est enim quædam sanies, quæ vel ἰχὼρ, vel μελίκηρα nominatur. Est pus, quod ἐλαιῶδες appellatur. Ἰχὼρ (q) teuuis, subalbidus, ex malo vlcere exit, maximeque vbi, neruo læso, inflammatio secuta est. Μελίκηρα crassior est, glutinosior, & subalbida, mellique albo subsimilis. Fertur hæc quoque ex malis vlceribus, vbi nerui circa articulos læsi sunt; & inter hæc loca, maxime ex genibus. Ἐλαιῶδες tenue, subalbidum, quasi vnguinosum colore, atque pinguitudine oleo albo non dissimile apparet in magnis vlceribus sanescentibus. Malus est autem sanguis, nimium aut tenuis, aut crassus; colore vel liuidus, vel niger; aut pituita mistus, aut varius. Optimus calidus, rubens, modice crassus, non glutinosus. Jtaque protinus ejus vulneris expedita magis curatio est, ex quo sanguis bonus fluxit. Jtemque postea spes in his major est, ex quibus melioris generis quæque proueniunt. Sanies igitur mala est,
mul-

multa, nimis tenuis, liuida, aut pallida, aut nigra, aut glutinosa, aut mali odoris, aut quæ ipsum vlcus, & junctam ei cutem erodit. Melior est non multa, modice crassa, subrubicunda, aut subalbida. Ἰχὼρ autem pejor est multus, crassus, subliuidus aut subpallidus, glutinosus, ater, calidus, mali odoris. Tolerabilior est subalbidus, quique cætera omnia contraria prioribus habet. Melicera autem mala est, multa, & percrassa: melior, quæ & tenuior, & minus copiosa est. Pus inter hæc optimum est. Sed id quoque pejus est, multum, tenue, dilutum; magisque, si ab initio tale est: itemque, si colore sero simile, si pallidum, si liuidum, si fœculentum. Præter hæc, si male olet; nisi tamen locus hunc odorem excidat. Melius est, quo minus est, quo crassius, quo albidius: itemque, si læue est, si nihil olet, si æquale est. Modo tamen, conuenire & magnitudini vulneris, & tempori debet. Nam plus ex majore, plus nondum solutis inflammationibus naturaliter fertur. Ἐλαιῶδες quoque pejus est multum, & parum pingue: quo minus autem, quoque idipsum pinguius, eo melius est.

21. Curatio aduersus profusionem sanguinis in vulneribus. (*r*)

Quibus exploratis, vbi aliquis ictus est, qui seruari potest, protinus prospicienda duo sunt: ne sanguinis profusio, neue inflammatio interimat.

(*r*) Æginet. IV. 53. Aetius Tetrab. IV. Serm. II. 51.

mat. Si profusionem timemus (quod ex sede vulneris, & ex magnitudine ejus, & ex impetu ruentis sanguinis intelligi potest) siccis linamentis vulnus implendum est, supraque imponenda spongia ex aqua (s) frigida expressa, ac manu super comprimenda. Si parum sic sanguis conquiescit, sæpius linamenta mutanda sunt. Et, si sicca parum valent, aceto madefacienda sunt. Id vehemens ad sanguinem supprimendum est: ideoque quidam id vulneri infundunt. Sed alius rursus metus subest; ne, nimis valenter ibi retenta materia, magnam inflammationem postea moueat. Quæ res efficit, vt neque rodentibus medicamentis, neque adurentibus, & ob idipsum inducentibus crustam, (quamuis pleraque ex his sanguinem supprimunt) sit vtendum: sed, si semel ad ea decurritur, his potius, quæ mitius idem efficiunt. Quod si illa quoque profluuio vincuntur, venæ, quæ sanguinem fundunt, apprehendendæ, circaque id, quod ictum est, duobus locis deligendæ intercidendæque sunt, vt & in se ipsæ coeant, & nihilominus ora præclusa habeant. Vbi ne id quidem res patitur, possunt ferro candenti aduri. Sic etiam satis multo sanguine effuso ex eo loco, quo neque neruus, neque musculus est, vtputa in fronte, vel superiore capitis parte, commodissimum est, cucurbi-

(s) Frigidam potui exhibet Aetius Tetr. I. Serm. III. c. 145. Cels. p. 219.

bitulam admouere aduerſa parte, vt illuc ſanguinis curſus reuocetur.

22. Curationes aduerſus vulnerum inflammationem.

Et aduerſus profuſionem quidem in his auxilium eſt: aduerſus inflammationem autem, in ipſo ſanguinis curſu. Ea timeri poteſt, vbi læſum eſt vel os, vel neruus, vel cartilago, vel muſculus, aut vbi parum ſanguinis pro modo vulneris fluxit. Ergo quoties quid tale erit, ſanguinem mature ſupprimere non oportebit; ſed pati fluere, dum tutum erit, adeo vt, ſi parum fluxiſſe videbitur, mitti quoque ex brachio debeat; vtique, ſi corpus juuenile, & robuſtum, & exercitatum eſt: multoque magis, ſi id vulnus ebrietas præceſſit. Quod ſi muſculus læſus videbitur, præcidendus erit, nam percuſſus, mortiferus eſt: præciſus, ſanitatem recipit.

23. De glutinatione vulnerum.

Sanguine autem vel ſuppreſſo, ſi nimius erumpit; vel exhauſto, ſi per ſe parum fluxit; longe optimum eſt, vulnus glutinari. Poteſt autem id, quod vel in cute, vel etiam in carne eſt; ſi nihil ei præterea mali accedit. Poteſt caro, alia parte dependens, alia inhærens; ſi tamen etiamnum integra eſt, & conjunctione corporis fouetur.

In his vero, quæ glutinantur, duplex curatio eſt. Nam ſi plaga in molli parte eſt, ſui debet: maximeque, ſi diſciſſa auris ima eſt, vel imus na-

fus, vel frons, vel bucca, vel palpebra, vel labrum, vel circa guttur cutis, vel venter. Si vero in carne vulnus eſt, hiatque, neque in vnum oræ facile attrahuntur, ſutura quidem aliena eſt: imponendæ vero fibulæ ſunt (ἀγκτῆρας Græci nominarunt) quæ oras, paulatim tamen, contrahant; quo minus lata poſtea cicatrix ſit.

Ex his autem colligi poteſt, vtrum id quoque, quod alia parte dependens, alia inhærebit, ſi alienatum adhuc non eſt, ſuturam, an fibulam poſtulet. Ex quibus neutra ante debet imponi, quam intus vulnus purgatum eſt: ne quid ibi concreti ſanguinis relinquatur. Id enim & in pus vertitur, & inflammationem mouet, & glutinari vulnus prohibet. Ne linamentum quidem, quod ſupprimendi ſanguinis cauſa inditum eſt, inibi relinquendum eſt, nam id quoque inflammat.

Comprehendi vero ſutura, vel fibula, non cutem tantum, ſed etiam aliquid ex carne, vbi ſuberit hæc, oportebit; quo valentius hæreat, neque cutem abrumpat. Vtraque optima eſt ex (t) acia molli, non nimis torta, quo mitius corpori inſideat. Vtraque neque nimis rara, neque nimis crebra injicienda eſt. Si nimis rara eſt, non continet: ſi nimis crebra eſt, vehementer afficit: quia, quo ſæpius acus corpus tranſiuit, quoque plura loca injectum vinculum

(t) De ea librum ſcripſit Io. Rhodius. Turneb. Adverſ. XVII. 21.

lum mordet, eo majores inflammationes oriuntur; magisque æſtate. Neutra etiam vim vllam deſiderat: ſed ea hactenus vtilis eſt, qua cutis ducentem quaſi ſua ſponte ſubſequitur. Fere etiam fibulæ latius vulnus eſſe patiuntur: ſutura oras jungit, quæ ne ipſæ quidem inter ſe contingere ex toto debent; vt ſi quod intus humoris concreuerit, ſit qua emanet. Si quod vulnus neutrum horum recipit, id tamen purgari debet.

Deinde omni vulneri primo imponenda eſt ſpongia ex aceto expreſſa. Si ſuſtinere aliquis aceti vim non poteſt, vino vtendum eſt. Levis plaga juuatur etiam, ſi ex aqua frigida expreſſa ſpongia imponitur. Sed ea, quocunque modo impoſita eſt, dum madet, prodeſt; itaque, vt inareſcat, non eſt committendum. Licetque ſine peregrinis, & conquiſitis, & compoſitis medicamentis vulnus curare. Sed ſi quis huic parum confidit, imponere medicamentum debet, quod ſine ſeuo compoſitum ſit ex his, quæ cruentis vulneribus apta eſſe propoſui: maximeque ſi caro eſt, Barbarum: ſi nerui, vel cartilago, vel aliquid ex eminentibus, quales aures, vel labra ſunt, Polybi ſphragidem. Alexandrinum quoque viride neruis idoneum eſt: eminentibusque partibus ea, quam Græci ῥυπῶσαν vocant.

Solet etiam, colliſo corpore, exigua parte findi cutis. Quod vbi incidit, non alienum eſt,

 ſca-

ſcapello latius aperire; niſi muſculi, neruique juxta ſunt, quos incidi non expedit, vbi ſatis diductum eſt, medicamentum imponendum eſt. At, ſi id, quod colliſum eſt, quamuis parum diductum eſt, latius tamen aperiri propter neruos aut muſculos non licet; adhibenda ſunt ea, quæ humorem leniter extrahant; præcipueque ex his, id, quod ῥυπῶδες vocari propoſui. Non alienum eſt etiam, vbicunque vulnus eſt graue, impoſitum, quo id juuetur, inſuper circumdare lanam ſuccidam ex aceto & oleo: vel cataplaſma, ſi mollis is locus eſt, quod leniter reprimat; ſi neruoſus, aut muſculoſus, quod emolliat.

24. *Quomodo vulnus ligari conueniat.*

Faſcia vero ad vulnus deligandum linea aptiſſima eſt: eaque lata eſſe debet, vt ſemel injecta non vulnus tantum, ſed paululum vtrinque ejus comprehendat. Si ab altera parte caro magis receſſit, ab ea melius attrahitur: ſi æque ab vtraque, transuerſe comprehendere oras debet; aut ſi id vulneris ratio non patitur, media primum injicienda eſt, vt tum in vtramque partem ducatur. Sic autem deliganda eſt, vt & contineat, nec adſtringat, quod non continetur, elabitur: quod nimis adſtrictum eſt, cancro periclitatur. Hieme ſæpius faſcia circuire debet: æſtate, quoties neceſſe eſt. Tum extrema pars ejus inferioribus acu aſſuenda eſt, nam nodus vulnus lædit, niſi tamen longe eſt.

Porro neminem decipi decet, vt propriam viſce-

ſcera curationem requirant, de quibus ſupra poſui. Nam plaga ipſa curanda extrinſecus, vel ſutura, vel alio medicinæ genere eſt. In viſceribus nihil mouendum eſt; niſi, ſi quid aut ex jocinore, aut liene, aut pulmone duntaxat extremo dependeat, id præcidatur. Alioquin vulnus interius ea victus ratio eaque medicamenta ſanabunt, quæ cuique viſceri conuenire ſuperiore libro propoſui.

25. Quomodo vulnerato agendum ſit.

His ita primo die ordinatis, homo in lecto collocandus eſt: isque ſi graue vulnus eſt, abſtinere, quantum vires patiuntur, ante inflammationem, cibo debet: bibere, donec ſitim finiat, aquam calidam; vel, ſi æſtas eſt, ac neque febris, neque dolor eſt, etiam frigidam. Adeo tamen nihil perpetuum eſt, ſed ſemper pro vi corporis æſtimandum, vt imbecillitas etiam cibum protinus facere neceſſarium posſit; tenuem ſcilicet, & exiguum, qui tantum ſuſtineat. Multique etiam ex profluuio ſanguinis intermorientes ante vllam curationem vino reficiendi ſunt; quod alioqui inimiciſſimum vulneri eſt.

26. De notis vulnerum.

Nimis vero (*v*) intumeſcere vulnus, periculoſum: nihil (*x*) intumeſcere, periculoſiſſimum eſt, illud indicium magnæ inflammationis: hoc, emortui corporis eſt. Protinusque, ſi mens homini conſiſtit, ſi nulla febris acceſſit, ſcire licet,

(v) Aph. v. 66. (x) II. Epidem. III. 128.

mature vulnus ſanum fore. At ne febris quidem terrere debet, ſi in magno vulnere, dum inflammatio eſt, permanet. Illa perniciofa eſt, quæ vel leui vulneri ſuperuenit, vel vltra tempus inflammationis durat, vel delirium mouet: vel ſi neruorum *(y)* rigorem aut diſtentionem, quæ ex vulnere orta eſt, ea non finit. Vomitus quoque bilioſus non voluntarius, vel protinus, vt percuſſus eſt aliquis, vel dum inflammatio manet, malum ſignum eſt in his duntaxat, quorum vel nerui, vel etiam neruoſi loci vulnerati ſunt. Sponte tamen vomere, non alienum eſt; præcipue his, quibus in conſuetudine fuit: ſed neque protinus poſt cibum, neque jam inflammatione orta, neque cum in ſuperioribus partibus plaga eſt.

27. *De curationibus vulnerum.*

(z) Biduo ſic vulnere habito, tertio die id aperiendum, detergendaque ſanies ex aqua frigida eſt, eademque rurſus injicienda ſunt. Quinto jam die, quanta inflammatio futura eſt, ſe oſtendit. Quo die, rurſus detecto vulnere, conſiderandus color eſt. Quod ſi liuidus, aut pallidus, aut varius, aut niger eſt; ſcire licet, malum vulnus eſſe, idque, quandocunque animaduerſum eſt, terrere nos poteſt. Album, aut rubicundum eſſe vulnus, commodiſſimum eſt. Item cutis dura, craſſa, dolens, periculum oſtendit. Bona ſigna ſunt, vbi hæc ſine dolore, tenuis, & mol-

(y) Aph. IV. 57. II. 26. *(z)* De Fractur. XXXIII. 5.

mollis eſt. Sed ſi glutinatur vulnus, aut leuiter intumuit, eadem ſunt imponenda, quæ primo fuerunt.

Si grauis inflammatio eſt, neque glutinandi ſpes eſt, neque mouetur, aquæ quoque (*a*) calidæ neceſſarius vſus eſt, vt materiam digerat, & duritiam emolliat, & pus citet. Ea ſic temperanda eſt, vt manu contingenti jocunda ſit; & vsque eo adhibenda, donec aliquid minuiſſe ex tumore caloremque vlceri magis naturalem reddidiſſe videatur. Poſt id fomentum, ſi late plaga non patet, imponi protinus emplaſtrum debet, maximeque, ſi grande vulnus eſt, tetrapharmacum: ſi in articulis, digitis, locis cartilaginoſis, *ῥυπῶδες*. At ſi latius hiat, idem illud emplaſtrum liquari ex irino vnguento oportet, eoque illita linamenta diſponi per plagam: deinde emplaſtrum ſupra dari, & ſuper id lanam ſuccidam; minusque etiam, quam primo, faſciæ adſtringendæ ſunt.

28. *Curationes propriæ articulorum.*

Sed propria quædam in articulis viſenda ſunt. In quibus ſi præciſi nerui ſunt, qui continebant, debilitas (*b*) ejus partis ſequitur. Si id dubium eſt, & ex acuto telo plaga eſt, & ea transuerſa, commodior eſt: ſi ex retuſo & graui eſt, nullum in figura diſcrimen eſt: at videndum eſt, pus ſupra articulum, an infra naſcatur. Si ſub eo naſcitur, albumque & craſſum diu fertur, neruum

 præ-

(*a*) Aph. v. 22. (*b*) Conc. Præn. III. 385. I. De Morb. III, 2.

præcisum esse credibile est: magisque, quo majores dolores inflammationesque, & quo maturius excitatæ sunt. Quamuis autem non abscissus neruus est; tamen, si circa durus tumor diu permanet, necesse est, & diuturnum vlcus esse, & sanato quoque eo, tumorem permanere: futurumque est, vt tarde membrum id vel extendatur, vel contrahatur. Major tamen in extendendo mora est, vbi recuruato articulo curatio adhibita est; quam in recuruando eo, quod rectum continuerimus. Collocari quoque membrum, quod ictum est, ratione certa debet. Si glutinandum est, vt superius sit: si in inflammatione est, vt in neutram partem inclinatum sit: si jam pus profluit, vt deuexum sit.

Optimum etiam medicamentum, *(b)* quies est. Moueri, & ambulare, nisi sanis, alienum est. Minus tamen periculosum his est, qui in capite vel brachiis, quam qui in inferioribus partibus vulnerati sunt. Minimeque ambulatio conuenit, femine, aut crure, aut pede laborante. Locus, in quo cubat, tepidus esse debet. Balneum quoque, dum parum vulnus purum est, inter res infestissimas est. Nam id & tumidum & sordidum reddit, ex quibus ad cancrum transitus esse consueuit. Lenis fricatio recte adhibetur; sed his partibus, quæ longe absunt a vulnere.

29. Vul-

(*b*) Hippocrat. de Vlcer. T. 11. 3.

29. Vulnus quomodo purgandum est.

Inflammatione finita, vulnus purgandum eſt. Id optime faciunt tincta in melle linamenta: ſupraque id emplaſtrum vel τετραφάρμακον vel ἐννεαφάρμακον dandum eſt. Tum demum vero purum vlcus eſt, cum rubet, ac nimium neque ſiccum, neque humidum eſt. At, quodcunque ſenſu caret; quod non naturaliter ſentit; quod nimium aut aridum aut humidum eſt; quod aut albidum, aut liuidum, aut nigrum eſt; id purum non eſt.

30. Quomodo vulnus implendum est.

Purgato vulnere, ſequitur vt impleatur; jamque calida aqua catenus neceſſaria eſt, vt ſanies remoueatur. Lanæ ſuccidæ ſuperuacuus vſus eſt: lota melius circundatur. Ad implendum autem vulnus proficiunt quidem etiam medicamenta aliqua: itaque ea adhiberi non alienum eſt; vt butyrum cum roſa, & exigua mellis parte: aut cum eadem parte mellis aut cum eadem roſa, τετραφάρμακον; aut ex roſa linamenta. Plus tamen proficit balneum rarum. Cibi boni ſucci; vitatis omnibus acribus. Sed jam plenioribus, auis, & venatio, & ſuilla elixa dari poteſt. Vinum omnibus, dum febris, dum inflammatio eſt, alienum eſt: itemque vsque ad cicatricem, ſi nerui, muſculiue vulnerati ſunt; etiam, ſi alte caro. At, ſi plaga in ſumma cute generis tutioris eſt, poteſt non peruetus, modice tamen datum, ad implendum quoque proficere.

Si

Si quid molliendum eſt, quod in nervoſis locis, muſculoſisque neceſſarium eſt, cerato quoque ſuper vulnus vtendum eſt. At, ſi caro ſupercreuit, modice reprimit ſiccum linamentum; vehementius, ſquama æris. Si plus eſt, quod tolli opus eſt, adhibenda ſunt etiamnum vehementiora, quæ corpus exedant. Cicatricem, poſt omnia hæc, commode inducit lycium ex paſſo aut lacte dilutum; vel etiam per ſe impoſitum ſiccum linamentum vehementius.

31. De ulceribus, quæ extrinſecus per vulnera incidunt, curationibusque eorum.

Hic ordo felicis curationis eſt. Sed quædam tamen periculoſa incidere conſuerunt. Interdum enim vetuſtas vlcus occupat, induciturque ei callus, & circum oræ craſſæ livent. Poſt quæ, quicquid medicamentorum ingeritur, parum proficit; quod fere negligenter curato vlceri ſuperuenit.

Interdum vel ex nimia inflammatione, vel ob æſtus immodicos, vel ob nimia frigora, vel quia nimis vulnus adſtrictum eſt, vel quia corpus ſenile, aut mali habitus eſt, cancer occupat. Id genus a Græcis diductum in ſpecies eſt; noſtris vocabulis non eſt. Omnis autem cancer non ſolum id corrumpit, quod occupauit; ſed etiam ſerpit: deinde aliis aliisque ſignis diſcernitur. Nam modo ſuper inflammationem rubor vlcus ambit, isque cum dolore procedit; ἐρυσίπελας Græci nominant: modo vlcus

vlcus nigrum eſt; quia caro ejus corrupta eſt, idque vehementius; etiam in putreſcendo intenditur, vbi vulnus humidum eſt, & ex nigro vlcere humor pallidus fertur, malique odoris eſt, & caro intus corrupta: interdum etiam nerui ac membranæ reſoluuntur, ſpecillumque demiſſum deſcendit aut in latus, aut deorſum, eoque vitio nonnunquam os afficitur: modo oritur ea, quam Græci γάγγραιναν appellant.

Priora in qualibet parte corporis fiunt: hæc in prominentibus membris, id eſt inter vngues, & alas, vel inguina; fereque in ſenibus, vel in his, quorum corpus mali habitus eſt. Caro illi vlceri vel nigra, vel liuida eſt, ſed ſicca & arida; proximaque cutis, plerumque ſubnigris puſtulis impletur; deinde ei proxima, vel pallida, vel liuida, fereque æruginoſa & ſine ſenſu eſt. Deterior in inflammatione eſt, omniaque ea ſimul ſerpunt: vlcus, in locum puſtuloſum; Puſtulæ, in eum, qui pallet aut liuet: pallor aut liuor, in id, quod inflammatum eſt: inflammatio, in id, quod integrum eſt, tranſit. Inter hæc deinde febris acuta oritur, ingensque ſitis: quibusdam etiam delirium accedit: alii, quamuis mentis ſuæ compotes ſunt, balbutiendo vix ſenſus ſuos explicant: incipit affici ſtomachus: fit fœdi ſpiritus ipſe odoris. Atque initium ejus quidem mali recipit curationem: vbi vero penitus inſedit, inſanabile eſt, plurimique ſub frigido ſudore moriuntur.

32. Curatio veteris vlceris.

Ac pericula quidem vulnerum hæc ſunt. Vetus autem vlcus ſcalpello circumcidendum eſt, excidendæque ejus oræ, & quicquid ſuper eas livet, æque incidendum. Si varicula intus eſt, quæ id ſanari prohibet, ea quoque excidenda. Deinde, vbi ſanguis emiſſus, nouatumque vulnus eſt, eadem curatio adhibenda, quæ in recentibus vulneribus expoſita eſt. Si ſcalpello aliquis vti non vult, poteſt ſanare id emplaſtrum, quod ex ladano fit: &, cum vlcus ſub eo exeſum eſt, id, quo cicatrix inducitur.

33. Curatio Eryſipelatum.

Id autem, quod ἐρυσίπελας vocari dixi, non ſolum vulneri ſuperuenire, ſed ſine hoc quoque oriri conſueuit: atque interdum periculum magnum adfert; vtique, ſi circa ceruicem aut *(c)* caput conſtitit.

Oportet, ſi vires patiuntur, ſanguinem mittere: deinde imponere ſimul reprimentia & *(d)* refrigerantia; maximeque ceruſſam ſolani ſucco, aut cimoliam cretam aqua pluuiatili exceptam; aut ex eadem aqua ſubactam farinam cupreſſo adjecta, aut, ſi tenerius corpus eſt, lenticula. Quicquid impoſitum eſt, betæ folio contegendum eſt, & ſuper linteolum frigida aqua madens imponendum. Si per ſe refrigerantia parum proderunt, miſcenda erunt hoc modo: ſulphuris p. I. *. ceruſſæ, croci, ſingulorum

(c) Aetius Tetr. IV. Serm. II. c. 59. Æginet. IV. 21. (d) Oribaſ. de Morb. Curat. III. 47.

rum p. x. *. eaque cum vino conterenda ſunt, & id his illinendum: aut, ſi durior locus eſt, ſolani folia contrita ſuillæ adipi miſcenda ſunt, & illinita linteolo ſuperinjicienda.

At, ſi nigrities eſt, quæ nequedum ſerpit, imponenda ſunt, quæ carnem putrem lenius exedunt; repurgatumque vlcus ſic, vt cætera, nutriendum eſt. Si magis (*e*) putre eſt, jamque procedit ac ſerpit, opus eſt vehementius erodentibus. Si ne hæc quidem evincunt, aduri locus debet, donec nullus ex eo humor feratur, nam quod ſanum eſt, ſiccum eſt, cum aduritur. Poſt vſtionem putris vlceris, ſuper ponenda ſunt, quæ cruſtas a viuo reſoluant; ἀπεσχαρωτικὰ Græci nominant. Vbi exciderunt, purgandum vlcus, maxime melle & reſina eſt. Sed iis quoque purgari poteſt, quibus purulenta curantur, eodemque modo ad ſanitatem perducendum eſt.

34. *Curatio Gangrænæ.* (*f*)

Gangrænam vero, ſi nondum plane tenet, ſed adhuc incipit, curare non difficillimum eſt; vtique in corpore juvenili: & magis etiam, ſi muſculi integri ſunt; ſi nerui vel læſi non ſunt, vel leuiter affecti ſunt; neque vllus magnus articulus nudatus eſt; aut carnis in eo loco paululum eſt, ideoque non multum, quod putreſceret, fuit; conſiſtitque vno loco vitium; quod maxime fieri in digito poteſt. In ejusmo-

(*e*) Aph. VII. 20. (*f*) Æginet. IV. 29.

modi casu primum est, si vires patiuntur, sanguinem mittere. Deinde, quicquid aridum est, & intentione quadam proximum quoque locum male habet, vsque ad sanum corpus concidere.

Medicamenta vero, dum malum serpit, adhibenda nulla sunt, quæ pus mouere consuerunt; ideoque ne aqua quidem calida. Grauia quoque, quamuis reprimentia, aliena sunt: sed his quam leuissimis opus est, superque ea, quæ inflammata sunt, vtendum est refrigerantibus. Si nihilo magis malum constitit, vri id, quod est inter integrum ac vitiatum locum, debet.

Præcipueque in hoc casu petendum, non a medicamentis solum, sed etiam a victus ratione præsidium est. Neque enim id malum, nisi corrupti vitiosique corporis est. Ergo primo, nisi imbecillitas prohibet, abstinentia vtendum. Deinde danda, quæ per cibum potionemque aluum, ideoque etiam corpus adstringant; sed ea leuia. Postea, si vitium constitit, imponi super vulnus eadem debent, quæ in putri vlcere præscripta sunt. Ac tum quoque plenioribus cibis vti licebit ex media materia; sed tamen non nisi aluum, corpusque siccantibus: aqua vero pluuiatili frigida. Balneum, nisi jam certa fiducia redditæ sanitatis est, alienum est; siquidem emollitum in eo vlcus cito rursus eodem malo afficitur. Solent vero nonnunquam nihil omnia auxilia proficere, ac nihilominus ser-

ſerpere ſub his cancer. Inter quæ miſerum, ſed vnicum, auxilium eſt, vt cætera pars corporis tuta ſit, membrum, quod paulatim emoritur, abſcindere.

35. Curatio vulnerum, vbi quid collisum est, aut detritum, aut infixum.

Hæ grauisſimorum vulnerum curationes ſunt. Sed ne illa quidem negligenda, vbi interior pars colliſa; aut vbi deraſum, detritumue aliquid eſt; aut vbi ſurculus corpori infixus eſt; aut vbi tenue, ſed altum vulnus inſedit.

In primo caſu commodiſſimum eſt malicorium ex vino coquere, interioremque ejus partem continere, & cerato miſcere ex roſa facto, idque ſuperponere: deinde, vbi cutis ipſa exaſperata eſt, inducere lene medicamentum, qualis λιπαρὰ eſt.

Deraſo vero, detritoque, imponendum eſt emplaſtrum τετραφάρμακον, minuendusque cibus, & vinum ſubtrahendum. Neque id, quia non habebit altiores ictus, contemnendum erit; ſiquidem ex ejusmodi caſibus ſæpe cancri fiunt. Quod ſi leuius id erit, & in parte exigua, contenti eſſe poterimus eodem leni medicamento.

Surculum vero, ſi fieri poteſt, oportet vel manu, vel etiam ferramento educere. Si vel præfractus eſt, vel altius deſcendit, quam vt ita fieri poſſit, medicamento euocandus eſt. Optime autem educit ſuperimpoſita arundinus ra-

dix? si tenera est, protinus contrita; si jam durior, ante in mulso decocta, cui semper mel adjiciendum est aut aristolochia cum eodem melle. Pessima ex surculis, arundo est; quia aspera est. Eademque offensa etiam in filice est. Sed vsu cognitum est, vtranque aduersus alteram medicamentum esse, si contrita ac superimposita est. Facit autem idem in omnibus surculis, quodcunque medicamentum extrahendi vim habet. Idem altis tenuibusque vulneribus aptissimum est. Priori rei Philocratis; huic Hecatæi emplastrum maxime conuenit.

36. Quomodo cicatrix vulneri inducenda, purgandaque sit. (g)

Vbi vero in quolibet vulnere ventum ad inducendum cicatricem est (quod perpurgatis jam, repletisque vlceribus necessarium est) primum ex aqua frigida linamentum, dum caro alitur: deinde, cum jam continenda est, siccum imponendum est, donec cicatrix inducatur: tum deligari super album plumbum oportet, quo & reprimitur cicatrix, & colorem maxime sano corpori similem accipit. Idem radix silvestris cucumeris præstat. Idem compositio, quæ habet elaterii p. I. *. spumæ argenti p. II. *. glandis vnguentariæ pondo IV. *. quæ excipiuntur resina terebinthina, donec emplastri crassitudo ex omnibus fiat. At nigras quoque cicatrices leniter purgant, paribus portonibus mixta, ærugo & plumbum elotum, eademque resi-

(g) Æginet. IV. 45.

resina cocta; siue eo vngitur cicatrix, quod in facie fieri potest; siue id vt emplastrum imponitur, quod in aliis partibus commodius est.

At, si vel excreuit cicatrix, vel concaua est, stultum est, decoris causa, rursum & dolorem & medicinam sustinere: alioquin res vtrique succurri patitur. Siquidem vtraque cicatrix exulcerari scalpello potest. Si medicamentum aliquis mavult, idem efficiunt compositiones hæ, quæ corpus exedunt. Cute exulcerata, super eminentem carnem exedentia medicamenta conjicienda sunt: super concauam, implentia, donec vtrumque vlcus sanæ cuti æquetur, & tum cicatrix inducatur.

CAPUT XXVII.

De vulneribus, quæ per morsus inferuntur, eorumque curationibus.

DIXI de his vulneribus, quæ maxime per tela inferuntur. Sequitur, vt de his dicam, quæ morsu fiunt, interdum hominis, *(h)* interdum simiæ, sæpe canis, nonnunquam ferarum, aut aliorum animalium, aut serpentium. Omnis autem feræ morsus habet quoddam virus.

Itaque, si vehemens vulnus est, *(i)* cucurbitula admouenda est: si leuius, protinus emplastrum injiciendum, præcipueque Diogenis, si id non est, quodlibet ex his, quæ aduersus morsus proposui, si ea non sunt, viride Alexandrinum: si ne id quidem est, quodlibet non pingue ex

(h) Seren. Samm. XLV. *(i)* Æginet. V. 2.

his, quæ recentibus vulneribus accommodantur. Sal quoque his, præcipueque ei, quod canis fecit, medicamentum est, si aridus vulneri imponitur, superque id duobus digitis verberatur, exsaniat enim. Ac salsamentum quoque recte super id vulnus deligatur.

2. Curatio aduersus rabiosi canis morsum. (k)

Vtique autem, si rabiosus canis fuit, cucurbitula virus ejus extrahendum est. Deinde, si locus neque neruosus, neque musculosus est, vulnus id adurendum est. Si vri non potest, sanguinem homini mitti non alienum est. Tum vsto quidem vulneri superimponenda, quæ cæteris vstis sunt. Ei vero, quod expertum ignem non est, ea medicamenta, quæ vehementer exedunt. Postquæ nullo nouo magisterio, sed jam supra posito vulnus erit implendum, & ad sanitatem perducendum. Quidam post rabiosi canis morsum protinus in balneum mittunt; eumque ibi patiuntur desudare, dum vires corporis sinunt, vulnere aperto; quo magis ex eo quoque virus distillet: deinde multo meracoque vino excipiunt, quod omnibus venenis contrarium est. Idque cum ita per triduum factum est, tutus esse homo a periculo putatur.

Solet autem ex eo vulnere, vbi parum occursum est, aquæ timor nasci. ὑδροφοβίαν Græci appellant. Miserrimum genus morbi: in quo simul æger & (l) siti & aquæ metu cruciatur, quo

(k) Æginet. v. 3. Actuar. M. M. vi. 11. (l) Cassii Problem. 73.

quo oppreſſis in anguſto ſpes eſt. Sed vnicum tamen remedium eſt, nec opinantem in piſcinam non ante ei prouiſam projicere, &, ſi natandi ſcientiam non habet, modo merſum bibere pati, modo attollere; ſi habet, interdum deprimere, vt inuitus quoque aqua ſatietur, ſic enim ſimul & ſitis, & aquæ metus tollitur. Sed aliud periculum excipit, ne infirmum corpus in aqua frigida vexatum, neruorum diſtentio abſumat. Id ne incidat, a piſcina protinus in oleum calidum demittendus eſt. Antidotum *(m)* autem (præcipue id, quod primo loco poſui; vbi id non eſt, aliud) ſi nondum æger aquam horret, potui ex aqua dandum eſt: &, ſi amaritudine offenditur, mel adjiciendum eſt: at, ſi jam is morbus occupauit, per catapotia ſumi poteſt.

3. Curationes communes aduerſus omnes morſus ſerpentium. (n)

Serpentium quoque morſus non nimium diſtantem curationem deſiderant: quamuis in ea multum antiqui variarunt; adeo vt in ſingula anguium genera ſingula medendi præciperent; aliique alia, ſed in omnibus eadem maxime proficiunt. Igitur in primis ſupra vulnus id membrum deligandum eſt: non tamen nimium vehementer, ne torpeat. Dein venenum extrahendum eſt. Id cucurbitula optime facit. Neque alienum eſt, ante ſcalpello circa vulnus in-

(m) Scribon. Larg. c. XLIII. c. 171. *(n)* Aetii Tetrab. IV. Serm. I. c. I. 2. & ſeqq.

incidere, quo plus vitiati jam ſanguinis extrahatur. Si cucurbitula non eſt, (quod tamen vix incidere poteſt) tum quodlibet ſimile vas, quod idem poſſit. Si ne id quidem eſt, homo (o) adhibendus eſt, qui vulnus exſugat.

Neque hercule ſcientiam præcipuam habent hi, qui Pſylli nominantur; ſed audaciam vſu ipſo confirmatam. Nam venenum ſerpentis, vt quædam etiam venatoria venena, quibus Galli præcipue vtuntur, non guſtu, ſed in vulnere nocent. Ideoque colubra ipſa toto eſtur: ictus ejus occidit, &, ſi ſtupente ea (quod per quædam medicamenta circulatores faciunt) in os digitum quis indidit, neque percuſſus eſt, nulla in ejus ſaliua noxa eſt. Ergo quiſquis, exemplum Pſylli ſecutus, id vulnus exuxerit, & ipſe tutus erit, & tutum hominem præſtabit. Illud interea ante debebit attendere, ne quod in gingiuis, palatoue, aliaue parte oris vlcus habeat. Poſt hæc is homo loco calido collocandus eſt ſic, vt id, quod percuſſum erit, in inferiorem partem inclinetur.

Si neque qui exſugat, neque cucurbitula eſt, ſorbere oportet jus anſerinum, vel vitulinum, & vomere. Viuum autem gallinaceum pullum per medium diuidere, & protinus calidum ſuper vulnus imponere ſic, vt pars interior corpori jungatur. Facit id etiam hœdus agnuſue diſciſſus, & calida ejus caro ſtatim ſuper

(o) Æginet. v. 2. Actuar. M. M. vi. 11.

per vulnus impoſita. Emplaſtra quoque, quæ ſupra comprehenſa ſunt. Aptisſimumque eſt, vel Epheſium, vel id quod ei ſubjectum eſt. Præſensque in aliquo antidoto præſidium eſt. Sin id non eſt, neceſſarium eſt exſorbere portionem meri vini cum pipere; vel quidlibet aliud, quod calori mouendo eſt, nec humorem intus coire patitur, nam maxima pars venenorum frigore interimit. Omnia etiam vrinam mouentia, quia materiam extenuant, vtilia ſunt.

4. Speciales curationes aduerſus ictus ſerpentium: & primo aduerſus ictum Aſpidis. (p)

Hæc aduerſus omnes ictus vtilia ſunt, communiaque: vſus tamen ipſe docuit, eum, quem Aſpis percusſit, acetum potius bibere debere. Quod demonſtraſſe dicitur caſus cujusdam pueri, qui, cum ab hac ictus eſſet, & partim ob ipſum vulnus, partim ob immodicos æſtus ſiti premeretur, ac locis ſiccis alium humorem non reperiret, acetum, quod forte ſecum habebat, ebibit, & liberatus eſt. Credo quoniam id, quamuis refrigerandi vim habet, habet tamen & diſſipandi. Quo fit, vt terra reſperſa eo ſpumet. Eadem ergo vi veriſimile eſt ſpiſſeſcentem quoque intus humorem hominis ab eo diſcuti, & ſic dari ſanitatem.

5. Aduerſus ictum Scorpionis. (q)

In quibusdam etiam aliis ſerpentibus certa quædam auxilia ſatis nota ſunt. Nam ſcorpio

X 4 ipſe

(p) Æginet. v. 18. Aetius Tetrab. IV. Serm. I. 20. (q) Aetius Tetrab. IV. Serm. I. 19.

ipſe ſibi pulcherrimum medicamentum eſt. Quidam contritum cum vino bibunt. Quidam eodem modo contritum ſuper vulnus imponunt. Quidam ſuper prunas eo impoſito, vulnus ſuffumigant, vndique veſte circundata, ne is fumus dilabatur; tum carbonem ejus ſuper vulnus deligant. Bibere autem oportet herbæ ſolaris (quam ἡλιοτρόπιον Græci vocant) ſemen, vel certe folia ex vino. Super vulnus vero etiam furfures ex aceto, vel ruta ſiluatica recte imponitur, vel cum melle ſal toſtus. Cognoui tamen medicos, qui ab ſcorpione ictis nihil aliud, quam ex brachio ſanguinem miſerunt.

6. Aduerſus Aranei & Scorpionis ictum.

Ad ſcorpionis etiam, & ad (r) aranei ictum; allium cum ruta recte miſcetur, ex oleoque contritum ſuperimponitur.

7. Aduerſus Ceraſtis, & Dipſadis, & Hæmorrhoidis ictum. (ſ)

At, ſi ceraſtes, aut dipſas, aut hæmorrhois percuſſit, aſphodeli, quod Ægyptiæ fabæ magnitudinem æquet, arefactum, in duas potiones diuidendum eſt ſic, ut ei rutæ paululum adjiciatur. Trifolium quoque & mentaſtrum, & cum aceto panaces æque proficiunt. Coſtumque, & caſſia, & cinnamomum recte per potionem aſſumuntur.

8. Ad-

(r) Aetius Tetrab. IV. Serm. I. 16. (s) Aetius Tetrab. IV. Serm. I. 22. 23.

8. Aduersus Chersydri (t) ictum, & Cerastis.

Aduersus Chersydri vero ictum, panaces, aut laser, quod sit scrupulorum p. II. *. vel porri succus cum heminá vini sumendus est, & edenda multa satureia. Imponendum autem super vulnus stercus caprinum ex aceto coctum; aut ex eodem hordeacea farina; aut ruta, vel nepeta, cum sale contrita, melle adjecto. Quod in eo quoque vulnere, quod cerastes fecit, æque valet.

9. Aduersus Phalangii ictum. (u)

Vbi vero phalangium nocuit, præter eam curationem, quæ manu editur, sæpe homo demittendus in solium est, dandusque ei myrrhæ & vuæ taminiæ par modus ex passi hemina; vel radiculæ semen, aut lolii radix ex vino; & super vulnus furfures ex aceto cocti, imperandumque, vt is conquiescat.

10. Aduersus ictus Italorum anguium, qui minus terribiles peregrinis sunt.

Verum hæc genera serpentium & peregrina, & aliquanto magis pestifera sunt; maxime, quæ æstuosis gignuntur locis. Italia frigidioresque regiones hac quoque parte salubritatem habent, quod minus terribiles angues edunt. Aduersus quos satis proficit herba betonica, vel cantabrica, vel centaurion, vel agrimonia, vel trixago, vel personata, vel marinæ pastinacæ, si vel singulæ binæue tritæ, & sic potui datæ sunt cum vino,

(t) Aetius Tetrab. IV. Serm. I. 35. (u) Aetius Tetrab. IV. Serm. I. 18.

no, & super vulnus impositæ. Illud ignorare non oportet, omnis serpentis ictum & jejuni & jejuno magis nocere, ideoque perniciosissimi sunt, cum incubant: vtilissimumque est, vbi ex anguibus metus est, non ante progredi, quam quis aliquid assumpsit.

11. Remedium generale aduersus omnia venena, vel in cibo, vel in potione assumpta.

Non tam facile his opitulari est, qui venenum, vel in cibo, vel in potione sumpserunt. Primum, quia non protinus sentiunt, vt ab angue icti: ideo ne succurrere quidem statim sibi possunt. Deinde, quia noxa non a cute, sed ab interioribus partibus incipit. Commodissimum est tamen, vbi primum sensit aliquis, protinus oleo multo epoto vomere. Deinde, vbi præcordia exhausit, bibere antidotum: si id non est, vel merum vinum.

12. Specialia remedia aduersus quædam venena: & primo aduersus Cantharidas. (a)

Sunt tamen quædam remedia propria aduersus quædam venena, maximeque leuiora. Nam si cantharidas aliquis ebibit, panaces cum lacte contusa, vel galbanum vino adjecto dari, vel lac per se debet.

13. Aduersus Cicutam. (b)

Si cicutam, vinum merum calidum cum ruta quamplurimum ingerendum est; deinde is vomere

(a) Æginet. v. 20. Scribon. Larg. LVII. Actuar. M. M. v. 12. (b) Æginet. v. 41. Scribon. Larg. XLVII. Actuar. M. M. v. 12.

mere cogendus: poſteaque laſer ex vino dandum. Isque, ſi febre vacat, in calidum balneum mittendus: ſi non vacat, vngendus ex calefacientibus eſt. Poſt quæ quies ei neceſſaria eſt.

14. Aduerſus Hyoſcyamum. (c)

Si hyoſcyamum, feruens mulſum bibendum eſt, aut quodlibet lac, maxime tamen aſininum.

15. Aduerſus Ceruſſam. (a)

Si ceruſſam, jus maluæ, vel juglandis ex vino contritæ, maxime proſunt.

16. Aduerſus Sanguiſugam, ſi epota eſt, & lac, quod intus coiit. (b)

Si ſanguiſuga epota eſt, acetum cum ſale bibendum eſt. Si lac intus coiit, aut paſſum, aut cum aceto laſer.

17. Aduerſus Fungos inutiles. (z)

Si Fungos inutiles quis aſſumpſit, radicula aut e poſca, aut cum ſale & aceto edenda eſt. Ipſi vero hi & ſpecie quidem diſcerni poſſunt ab vtilibus, & coćturæ genere idonei *. fieri. Nam ſiue ex oleo inferbuerunt, ſiue piri ſurculus cum his inferbuit, omni noxa vacant.

18. De aduſtris corporis locis, & quomodo curare debeant. (d)

Aduſtis quoque locis extrinſecus vis infertur; itaque ſequi videtur, vt de his dicam. Hæc autem optime curantur foliis aut lilii, aut linguæ

(z) Æginet. v. 38. (a) Scribon. Larg. XLVIII. (b) Æginet. v. 36. Plin. H. N. XXII. 23. (c) Æginet. v. 54. Scrib. Larg. LXVI. (d) Ægin. IV. II. Seren. Samm. LX. Aetius Tetrab. IV. Serm. II. 64. *. Alii *ſunt*.

guæ caninæ, aut betæ in vino oleoque decoctis. Quorum quodlibet protinus impositum ad sanitatem perducit.

Sed diuidi quoque curatio potest in ea, quæ mediocriter exedentia reprimentiaque, primo & pustulas prohibeant, & summam pelliculam exasperent: deinde ea, quæ lenia ad sanitatem perducant. Ex prioribus est lenticulæ cum melle farina; vel myrrha cum vino; vel creta cimolia cum thuris cortice contrita, & aqua coacta, atque, vbi vsus necessitas incidit, aceto diluta. Ex insequentibus, quælibet λιπαρά. Sed idonea maxime est, quæ per plumbi retrimentum, vel vitellos habet.

Est etiam illa adustorum curatio, dum inflammatio est, impositam habere cum melle lenticulam: vbi ea declinauit, farinam cum ruta, vel porro, vel marrubio, donec crustæ cadant: tum eruum cum melle, aut irim, aut resinam terebinthinam, donec vlcus purum fit: novissime siccum linamentum.

CAP. XXVIII.

De interioribus vlceribus, quæ, aliqua corporum parte corrupta, nascuntur.

1. De Carbunculo. (e)

AB his, quæ extrinsecus incidunt, ad ea veniendum est, quæ interius, corrupta aliqua corporum parte, nascuntur. Ex quibus non aliud

(e) Æginet. IV 25. Actuar. M. M. II. 12. Oribas. Synops. VII. 12.

aliud carbunculo pejus. Ejus hæ notæ ſunt. Rubor eſt, ſuperque eum non nimium puſtulæ eminent, maxime nigræ, interdum ſubliuidæ, aut pallidæ. In iis ſanies eſſe videtur: infra color niger eſt. Ipſum corpus aridum, & durius, quam naturaliter oportet. Circaque quaſi cruſta eſt; eaque inflammatione cingitur. Neque in eo loco leuari cutis poteſt, ſed inferiori carni quaſi affixa eſt. Somnus vrget. Nonnunquam horror, aut febris oritur, aut vtrunque. Idque vitium ſubteractis quaſi quibusdam radicibus ſerpit; interdum celerius, interdum tardius. Supra quoque, procedens inalbeſcit; dein liuidum fit; circumque exiguæ puſtulæ oriuntur. Et ſi circa ſtomachum fauceſue incidit, ſubito ſpiritum ſæpe elidit.

Nihil melius eſt, quam protinus adurere. Neque id graue eſt, nam non ſentit; quoniam ea caro mortua eſt. Finisque adurendi eſt, dum ex omni parte ſenſus doloris eſt. Tum deinde vlcus, ſicut cætera aduſta, curandum eſt. Sequitur enim ſub medicamentis erodentibus cruſta: quæ vndique a viua carne diducta, trahit ſecum, quicquid corruptum erat; purusque jam ſinus curari poteſt implentibus. At, ſi in ſumma cute vitium eſt, poſſunt ſuccurrere quædam vel exedentia tantum, vel etiam adurentia. Vis pro magnitudine adhibenda eſt. Quodcunque vero medicamentum impoſitum eſt, ſi ſatis proficiet.

ficiet, protinus a viua corruptam partem resolvet.

Certaque esse fiducia potest fere, si vndique vitiosa caro excidat, qua hujuscemodi medicamen exest: si id non fit, medicamentumque malo vincitur, vtique ad vstionem properandum est. Sed in ejusmodi casu abstinendum a cibo, a vino est. Aquam liberaliter bibere expedit. Magisque ea seruanda sunt; si febricula quoque accesſit.

2. *De Carcinomate.*

Non idem periculum *καρκίνωμα* affert, nisi imprudentia curantis agitatum est. Id vitium fit maxime in superioribus partibus, circa *(f)* faciem, nares, aures, labra, *(g)* mammas fœminarum. Et ex jecore, aut splene hoc nascitur. Circa locum aliqua quasi puncta sentiuntur: isque immobilis, inæqualiter tumet: interdum etiam torpet. Circa eum inflatæ venæ quasi recuruantur: hæque pallent, aut liuent: nonnunquam etiam in quibusdam delitescunt. Tactusque is locus, aliis dolorem affert, in aliis eum non habet. Et nonnunquam sine vlcere durior aut mollior est, quam esse naturaliter debet; nonnunquam iisdem omnibus vlcus accedit. Interdumque nullam habet proprietatem: interdum simile his est, quæ vocant Græci *κονδυλώματα*, aspredine quadam & magnitudine sua. Colorque ejus ruber est, aut lenticulæ similis.

(f) Æginet. III. 22. *(g)* Scribon. Larg. c. XXIII.

milis. Neque tuto fecatur, nam protinus aut refolutio neruorum, aut diftentio infequitur. Sæpe homo ictus obmutefcit, atque ejus anima deficit. Quibusdam etiam, fi idipfum preffum eft, quæ circa funt, intenduntur & intumefcunt. Namque pesfimum id genus eft, fereque primum id fit; quod κακόηθες a Græcis nominatur. Deinde ex eo id καρκίνωμα, quod fine vlcere eft. Deinde vlcus; & ex eo, thymium.

Tolli nihil, nifi κακόηθες, poteft: reliqua curationibus irritantur. Et quo major vis adhibita eft, eo magis quidam vfi funt medicamentis adurentibus. Quidam ferro aduſſerunt: quidam fcalpello exciderunt, neque vlli vnquam medicina profuit: fed aduſta, protinus concitata funt, & increuerunt, donec occiderent. Excifa etiam, poft inductam cicatricem, tamen reuerterunt, & caufam mortis attulerunt. Cum interim plerique nullam vim adhibendo, qua tollere id malum tentent; fed imponendo tantum lenia medicamenta, quæ quafi blandiantur, quo minus ad vltimam fenectutem perueniant, non prohibeantur. Difcernere autem cacoethes, quod curationem recipit, a carcinomate, quod non recipit, nemo fcire poteft, nifi tempore & experimento.

Ergo, vbi primum id vitium notatum eft, imponi debent medicamenta adurentia. Si levatur malum, minuunturque ejus indicia, procedere curatio poteft & ad fcalpellum, & ad vftionem.

onem. Si protinus irritatum eſt, ſcire licet, jam carcinoma eſſe; remouendaque ſunt omnia acria, omnia vehementia. Sed, ſi ſine vlcere is locus durus eſt, imponi ficum quam pinguisſimam, aut ῥυπῶδες emplaſtrum ſatis eſt. Si vlcus æquale eſt, ceratum ex roſa injiciendum eſt, adjiciendusque ei puluis ex contrita teſta, ex aqua, qua faber ferrarius tingere candens ferrum ſolitus eſt. Si id nimium ſupercreuit, tentanda ſquama æris eſt (quæ lenisſima ex adurentibus eſt) eatenus, ne quid eminere patiatur: ſed ita, ſi nihil exacerbauit: ſin minus, eodem cerato contenti eſſe debebimus.

3. *De Theriomate.*

Eſt etiam vlcus, quod θηρίωμα Græci vocant. Id & per ſe naſcitur, & interdum vlceri ex alia cauſa facto ſuperuenit. Color eſt vel liuidus, vel niger: odor fœdus: multus, & muco ſimilis humor. Idipſum vlcus neque tactum, neque medicamentum ſentit: prurigine tantum mouetur, circa dolor eſt, & inflammatio. Interdum etiam febris oritur. Nonnunquam ex vlcere ſanguis erumpit. Atque id quoque malum ſerpit, quo omnia ſæpe intenduntur. Fitque ex his vlcus, quod (*b*) ἕρπητα ἐσθιόμενον Græci vocant; quia celeriter ſerpendo, penetrandoque vsque ad oſſa, corpus vorat. Id vlcus inæquale eſt, cœno ſimile; ineſtque multus humor glutinoſus; odor intolerabilis; major-

(*b*) Act[illegible] Æginet. IV. 20.

orque, quam pro modo vlceris, inflammatio. Vtrunque, ſic vt omnis cancer, fit maxime in ſenibus; vel his, quorum corpora mali habitus ſunt.

Curatio vtriusque eadem eſt: ſed in majore malo major vis neceſſaria. Ac primum, a victus ratione ordinandum eſt: vt quieſcat in lectulo: vt primis diebus a cibo abſtineat: aquam quam plurimam aſſumat. Aluus quoque ei ducatur. Dein, poſt inflammationem, cibum boni ſucci capiat; vitatis omnibus acribus: potionis quantum volet, ſic, vt interdiu quidem aqua contentus ſit: in cœna vero etiam vini auſteri aliquid bibat. Non æque tamen fame in his, quos ἕρπης vrgebit, atque in his, qui θηρίωμα adhuc habebunt, vtendum erit. Et victus quidem talis neceſſarius eſt.

Super vlcus vero inſpergenda eſt arida aloe contrita, &, ſi parum proficiet, chalcitis. At, ſi quis neruus, exeſa carne, nudatus eſt, contegendus ante linteolo eſt, ne ſub eo medicamento aduratur. Si validioribus etiam remediis opus eſt, ad eas compoſitiones veniendum eſt, quæ vehementius adurunt. Quicquid autem inſpergitur, auerſo ſpecillo infundi debet. Superdanda cum melle ſunt vel lineamenta, vel oleæ folia ex vino decocta, vel marrubium: eaque linteolo contegenda in aqua frigida madefacto, dein bene expreſſo. Circaque, qua tumor ex inflammatione eſt, imponenda, quæ re-

reprimant, cataplaſmata. Si ſub his nihil proficitur, ferro locus aduri debet; diligenter neruis, qui apparent, ante contectis. Aduſtum vel medicamentis vel ferro corpus, primum purgandum, deinde implendum eſſe, appareret cuilibet ex prioribus poteſt.

4. *De Sacro igne.* (*i*)

Sacer quoque ignis malis vlceribus annumerari debet. Ejus duæ ſpecies ſunt. Alterum eſt ſubrubicundum, aut miſtum rubore atque pallore; exaſperatumque per puſtulas continuas, quarum nulla altera major eſt, ſed plurimæ perexiguæ. In his ſemper fere pus, & ſæpe rubor cum calore eſt: ſerpitque id nonnunquam ſaneſcente eo, quod primum vitiatum eſt: nonnunquam etiam exulcerato, vbi, ruptis puſtulis, vlcus continuatur, humorque exit, qui eſſe inter ſaniem & pus videri poteſt. Fit maxime in pectore, aut lateribus, aut eminentibus partibus, præcipueque in plantis. Alterum autem eſt in ſummæ cutis exulceratione, ſed ſine altitudine, latum, ſubliuidum, inæqualiter tamen; mediumque ſaneſcit, extremis procedentibus: ac ſæpe id, quod jam ſanum videbatur, iterum exulceratur. At circa, proxima cutis, quæ vitium receptura eſt, tumidior & durior eſt, coloremque habet ex rubro ſubnigrum. Atque hoc quoque malo fere corpora ſeniora tentantur,

(*i*) Æginet. IV. 12. Seren. Sammon. XLI. Aetius Tetrab. IV. Serm. II. 59.

tur, aut quæ mali habitus ſunt; ſed in cruribus maxime.

Omnis autem ſacer ignis, vt minimum periculum habet ex his, quæ ſerpunt; ſic prope difficillime tollitur. Medicamentum ejus * fortisſimum eſt, vno die febris, quæ humorem noxium abſumat. Pus, quo crasſius & albidius eſt, eo periculi minus eſt. Prodeſt etiam infra vlcera locum cædi, quo plus puris exeat; & id, quo ibi corruptum corpus eſt, extrahatur. Sed tamen, ſi febricula accesſit, abſtinentia, lectulo, alui ductione opus eſt. In omni vero ſacro igni, neque lenibus & glutinoſis cibis, neque ſalſis & acribus vtendum eſt; ſed his, quæ inter vtrumque ſunt: qualis eſt panis ſine fermento, piſcis, hœdus, aues, exceptoque apro, omnis fere venatio. Si non eſt febricula, & geſtatio vtilis eſt, & ambulatio, & vinum auſterum, & balneum. Atque in hoc quoque genere potio magis liberalis eſſe, quam cibus, debet.

Ipſa autem vlcera, ſi mediocriter ſerpunt, aqua calida: ſi vehementius, vino calido fouenda ſunt. Deinde acu puſtulæ, quæcunque ſunt, aperiendæ. Tum imponenda ea, quæ putrem carnem exedant. Vbi inflammatio ſublata, vlcusque purgatum eſt, imponi lene medicamentum debet. In altero autem genere, poſſunt pro ficere mala cotonea in vino cocta, atque contrita: poteſt emplaſtrum vel Heræ, vel τετρα-

* Edit. Aldi, Steph. aliæque *fortuitum.*

φάρμακον, cui quinta pars thuris adjecta sit: potest nigra hedera ex vino austero cocta; ac, si celeriter malum serpit, non aliud magis proficit. Purgato vlcere, quod in summa cute esse proposui, satis ad sanitatem eadem lenia medicamenta proficiunt.

5. *De Chironio vlcere.* (k)

Chironium autem vlcus appellatur, quod & magnum est, & habet oras duras, callosas, tumentes. Exit sanies non multa, sed tenuis: odor malus, neque in vlcere, neque in ejus tumore vlla est inflammatio: dolor modicus est. Nihil serpit, ideoque nullum periculum adfert; sed non facile sanescit. Interdum tenuis cicatrix inducitur, deinde iterum rumpitur, vlcusque renouatur. Fit maxime in pedibus & cruribus. Super id imponi debet, quod & lene aliquid, & vehemens, & reprimens habeat. Quale ejus rei causa fit ex his: squamæ æris, plumbi eloti combusti, singulorum p. VI. *. cadmiæ, ceræ, singulorum p. VIII. *. rosæ quantum satis est ad ceram simul cum eis molliendam.

6. *De Vlceribus, quæ ex frigore in pedibus & manibus oriuntur.*

Fiunt etiam ex frigore hiberno (l) vlcera, maxime in pueris, & præcipue pedibus, digitisque eorum, nonnunquam etiam in manibus. Rubor cum inflammatione mediocri est. Interdum pustulæ oriuntur, deinde exulceratio. Dolor au-

(k) Ægin. IV. 46. (l) Æginet. III. 79.

autem modicus: prurigo major eſt. Nonnunquam humor exit, ſed non multus; qui referre vel pus, vel ſaniem videtur.

In primis multa calida aqua fouendum eſt, in qua rapa decocta; aut ſi ea non ſunt, aliquæ verbenæ ex reprimentibus. Si nondum adapertum vlcus eſt, æs, quam maxime calidum quis pati poteſt, admouendum eſt. Si jam exulceratio eſt, imponi debet alumen, æqua portione cum thure contritum, tum vino adjecto; aut malicorium in aqua coctum, deinde contritum. Si ſumma detracta pellicula eſt, hic quoque melius lenia medicamenta proficiunt.

7. *De Struma.* (*m*)

Struma quoque eſt tumor, in quo ſubter concreta quædam ex pure & ſanguine quaſi glandulæ oriuntur. Quæ vel præcipue fatigare medicos ſolent, quoniam & febres mouent, nec vnquam facile matureſcunt: & ſiue ferro, ſiue medicamentis curantur, plerumque iterum juxta cicatrices ipſas reſurgunt; multoque poſt medicamenta ſæpius, quibus id quoque accedit, quod longo ſpatio detinent. Naſcuntur maxime in ceruice; ſed etiam in alis, & inguinibus, & in lateribus. In mammis quoque fœminarum ſe reperiſſe. chirurgus Meges author eſt.

Propter hæc & album veratrum recte datur, atque etiam ſæpius, donec ea digerantur. Et me-

(*m*) Aetius Tetrab. IV. Serm. III. c. 5. Actuar. Meth. Med. II. 12. Ægin. IV. 33. Oribaſ. Synopſ. VII. 29.

medicamenta imponuntur, quæ humorem vel educant, vel diſſipent; quorum ſupra mentio facta eſt. Adurentibus quoque quidam vtuntur, quæ exedunt, cruſtaque eum locum adſtringunt: tum vero vt vlcus curant. Quæcunque autem ratio curandi eſt, corpus, puro vlcere, exercendum atque alendum eſt, donec ad cicatricem perueniat. Quæ cum medici doceant, ab iis requirenda. Quorundam ruſticorum experimento cognitum, quem ſtruma male habet, eum, ſi anguem edit, liberari.

8. *De Furunculo.* (*n*)

Furunculus vero, eſt tuberculum acutum cum * inflammatione, & dolore; maximeque vbi jam in pus vergit. Qui vbi adapertus eſt, & exiit pus, ſubter apparet pars carnis in pus verſa, pars corrupta ſubalbida, ſubrubra; quem ventriculum quidam furunculi nominant. In eo nullum periculum eſt, etiamſi nulla curatio adhibeatur: matureſcit enim per ſe, atque erumpit. Sed dolor efficit, vt potior medicina ſit, quæ maturius liberet.

Proprium ejus medicamentum galbanum eſt, ſed alia quoque ſupra comprehenſa ſunt. Si cætera deſunt, imponi debet, primum, non pingue emplaſtrum, vt id reprimat: deinde, ſi non repreſſit, quodlibet puri mouendo accommodatum, ſi ne id quidem eſt, vel reſina, vel fer-

(*n*) Æginet. IV. 23. Seren. Sammom. XXXVIII. * Edit. Aldi & aliæ *inflatione*.

fermentum. Expreſſo pure, nulla vltra curatio neceſſaria eſt.

9. *De Phymate.*

Phyma vero nominatur tuberculum furunculo ſimile, ſed rotundius & planius, ſæpe etiam majus. Nam furunculus oui dimidii magnitudinem raro explet, nunquam excedit. Phyma etiam latius patere conſueuit: ſed inflammatio dolorque ſub eo minores ſunt. Vbi diuulſum eſt, pus eodem modo apparet: ventriculus, qui in furunculo, non inuenitur: verum omnis corrupta caro in pus vertitur. Id autem in pueris & ſæpius naſcitur, & facilius tollitur: in juuenibus rarius oritur, & difficilius curatur. Vbi ætas indurauit, ne naſcitur quidem. Quibus vero medicamentis diſcuteretur, ſupra propoſitum eſt.

10. *De Phygethlo.* (*k*)

Φύγεθλον autem eſt tumor, non altus, ſed latus, in quo quiddam puſtulæ ſimile eſt. Dolor diſtentioque vehemens eſt, & major quam pro magnitudine tumoris: interdum etiam febricula, idque tarde matureſcit, neque magnopere in pus conuertitur. Fit maxime aut in ceruice, aut in alis, aut in inguinibus. Panum, ad ſimilitudinem figuræ, noſtri vocant. Atque idipſum quo medicamento tolleretur, ſupra demonſtraui.

(*k*) Seren. Samm. XL. Æginet. IV. 22.

11. De Abscessibus. (l)

Sed cum omnes hi nihil nisi minuti abscessus sint, generale nomen trahit latius vitium, totum ad suppurationem spectans. Idque fere fit aut post febres, aut post dolores partis alicujus, maximeque eos, qui ventrem infestarunt. Sæpiusque oculis expositum est, siquidem latius aliquando intumescit ad similitudinem ejus, quod Φῦμα vocari proposui, rubetque cum calore, & paulo post etiam cum duritia, magisque nocenter adolescit, & sitim vigiliamque exprimit. Interdum tamen nihil horum in cute deprehendi potest; maximeque, vbi altius pus mouetur: sed cum siti vigiliaque sentiuntur intus aliquæ punctiones. Et, quod de subito durius non est, melius est: & quod, quamuis rubet, coloris tamen in album mutati est, quæ signa jam pure oriente nascuntur: tumor enim ruborque multo ante incipiunt.

Sed, si locus nobilis est, auertendus materiæ aditus est per cataplasmata, quæ simul & reprimunt, & refrigerant: qualia & alias & paulo ante in erysipelate proposui. Si jam durior est, ad ea veniendum est, quæ digerant, & resolvant: qualis est ficus arida contusa: aut fex mista cum cerato, quod ex adipe suilla coactum sit; aut cucumeris silvestris radix, cui ex farina duæ partes adjectæ sint, ante ex mulso decoctæ.

Li-

(l) Æginet. IV. 18. Aetius Tetrab. IV. Serm. II, 32. Oribas. Synops. VII. 28.

Licet etiam miſcere æquis portionibus ammoniacum, galbanum, propolim, viſcum ; pondusque adjicere myrrhæ dimidio minus, quam in prioribus ſingulis erit. Atque emplaſtra quoque & malagmata idem efficiunt, quæ ſupra explicui.

Quod per hæc diſcuſſum non eſt, neceſſe eſt, matureſcat. Idque quo celerius fiat, imponenda eſt farina hordeacea, ex aqua cocta, cui & olerum aliquid recte miſcetur. Eadem aut hæc in minoribus quoque abſceſſibus, quorum nomina proprietatesque ſupra edidi, recte fiunt. Eademque omnium curatio : tantummodo diſtat. Crudum eſt autem, in quo major quaſi venarum motus eſt, & grauitas, & ardor, & diſtentio, & dolor, & rubor, & durities ; & ſi major abſceſſus eſt, horror, atque etiam febricula permanet : penitiusque condita ſuppuratione pro his, quæ alioqui cutis oſtendit, punctiones ſunt. Vbi iſta ſe remiſerunt, jamque is locus prurit, & aut ſubliuidus aut ſubalbidus eſt, matura ſuppuratio eſt. Ex qua, vbi vel per ſe, vel per medicamenta, vel etiam ferro aperta eſt, pus debet emitti. Tum, ſi qua in alis, vel inguinibus ſunt, ſine linamento nutrienda ſunt. In cæteris quoque partibus, ſi ima plaga exigua eſt, ſi mediocris ſuppuratio fuit, ſi non alte penetravit, ſi febris non eſt, ſi valet corpus, æque linamenta ſuperuacua ſunt. In reliquis, parce tamen, nec, niſi magna plaga eſt, imponi de-

bent. Commode vero mel ſuper linamenta, vel ſine his imponitur lenticula ex melle, aut malicorium ex vino coctum, quæ & per ſe & miſta idonea ſunt.

Si qua circa duriora ſunt, ad ea mollienda, vel malua contrita, vel fœni Græci liniue ſemen ex paſſo coctum ſuperdandum eſt. Quicquid deinde impoſitum eſt, non adſtringi, ſed modice deligari debet. Illo neminem decipi decet, vt in hoc genere cerato vtatur. Cætera, quæ pertinent ad purgandum vlcus, ad implendum, ad cicatricem inducendam, conueniuntque vulneribus, expoſita ſunt.

12. *De Fiſtulis.* (m)

Nonnunquam autem ex ejusmodi abscesſibus, & ex aliis vlcerum generibus, fiſtulæ oriuntur. Id nomen eſt vlceri alto, anguſto, calloſo. Fit in omni fere parte corporis: habetque quædam in ſingulis locis propria. Prius de communibus dicam. Genera igitur fiſtularum plura ſunt, ſiquidem aliæ breues ſunt, aliæ altius penetrant: aliæ recta intus feruntur, aliæ multoque plures tranſuerſæ: aliæ ſimplices ſunt, aliæ duplices triplicesue; quæ ab vno ore orſæ intus tres fiunt, aut etiam in plures ſinus diuiduntur: aliæ rectæ, aliæ flexæ, & tortuoſæ ſunt: aliæ intra carnem deſinunt, aliæ ad oſſa aut cartilaginem penetrant; aut, vbi neutrum horum ſubeſt, ad interiora perueniunt: aliæ deinde facile, aliæ cum

(m) Aetius Tetrab. IV. Serm. II. 55.

cum difficultate curantur, atque etiam quædam inſanabiles reperiuntur.

Expedita curatio eſt in fiſtula ſimplici, recenti, intra * carnem. Adjuuatque ipſam corpus, ſi juuenile, ſi firmum eſt. Inimica contraria his ſunt: itemque, ſi fiſtula os, vel cartilaginem, vel neruum, vel muſculos læſit; ſi articulum occupauit; ſi vel ad veſicam, vel ad pulmonem, vel ad vuluam, vel ad grandes venas arteriasue, vel ad maxillas, guttur, ſtomachum, thoracem penetrauit. Ad inteſtina quoque eam tendere, ſemper periculoſum, ſæpe peſtiferum eſt. Quibus multum mali accedit, ſi corpus vel ægrum, vel ſenile, vel mali habitus eſt.

Ante omnia autem demitti ſpecillum in fiſtulam conuenit; vt, quo tendat, & quam alte perueniat, ſcire poſſimus, ſimul etiam, prorſus humida, an ſiccior ſit: quod extracto ſpecillo patet. Id quoque dici poteſt, in oſſe vitium ſit, nec ne: &, ſi jam eo fiſtula penetrauit, quatenus nocuerit. Nam, ſi molle eſt, quod vltimo ſpecillo contingitur, intra carnem adhuc vitium eſt: ſi magis id renititur, ad os ventum eſt. Ibi deinde ſi dilabitur ſpecillum, nondum caries eſt: ſi non dilabitur ſede, qua innititur, caries quidem, verum adhuc leuis eſt: ſi inæquale quoque & aſperum ſubeſt, vehementius os exeſum eſt. At cartilago vbi ſubſit, ipſa ſedes docet: peruentumque eſſe ad eam, ex reniſu patet.

Ex

(*) Hippocr. Coac. Præn. III. 391.

Ex his quidem colliguntur fiſtularum ſedes, ſpatia, noxæ. Simplices vero hæ ſint, an in plures partes diducantur, cognoſci poteſt ex modo puris. Cujus ſi plus fertur, quam quod ſimplici ſpatio conuenit, plures ſinus eſſe manifeſtum eſt. Cumque fere juxta ſint caro, & neruus, & aliqua neruoſa, quales fere tunicæ membranæque ſunt, genus quoque puris docebit, num plures ſinus intus diuerſa corporis genera perroſerint. Siquidem ex carne pus læue, album, copioſius fertur: at ex neruoſo loco, coloris quidem ejusdem, ſed tenuius & minus: ex neruo, pingue & oleo non disſimile. Denique etiam corporis inclinatio docet, num in plures partes fiſtulæ penetrarint, quia ſæpe, cum quis aliter decubuit, aliterque membrum collocauit, pus ferri, quod jam deſierat, iterum incipit; teſtaturque, non ſolum alium ſinum eſſe, ex quo deſcendat, ſed etiam in aliam corporis partem eum tendere.

Si in carne & recens & ſimplex eſt; ac neque ſinuoſa neque caua ſede; neque in articulo, ſed in eo membro, quod per ſe immobile, non niſi cum toto corpore mouetur, ſatis proficiet emplaſtrum quod recentibus vulneribus imponitur, dum habeat vel ſalem, vel alumen, vel ſquamam æris, vel æruginem, vel ex metallicis aliquid. Exque eo collyrium fieri debet altera parte tenuius, altera paulo plenius. Idque ea parte, qua tenuius eſt, antecedente demitti oportet in fiſtulam,

lam, donec purus sanguis se ostendat, quæ in omnibus fistularum collyriis perpetua sunt. Idem deinde emplastrum in linteolo superimponendum; supraque injicienda spongia est, in acetum ante demissa: soluique quinto die satis est. Genus victus adhibendum est, quo carnem ali docui.

At, si longius a præcordiis fistula est, ex intervallo jejunum radiculas esse, deinde vomere, necessarium est.

Quum vetustate callosa fit fistula (callus autem neminem fallit, quia durus est, & aut albus, aut pallidus) tum validioribus medicamentis opus est. Quale est, quod habet papaueris lachrymæ p. I. *. gummi p. III. *. cadmiæ p. IIII. *. atramenti sutorii p. *. VIII. *. ex quibus aqua coactis collyrium fit. Aut in quo sunt gallæ p. I. *. æruginis, sandarachæ, aluminis Ægyptii singulorum p. I. *. atramenti sutorii combusti p. II. *. Aut quod constat ex chalcitide, & e saxo calce; quibus adjicitur auripigmenti dimidio minus, quam in singulis prioribus est; eaque melle cocto excipiuntur. Expeditissimum autem est ex præcepto Megetis, (n) æruginis rasæ p. II. *. conterere, deinde ammoniaci thymiamatis p. II. *. aceto liquare, eoque infuso æruginem cogere. Idque ex primis medicamentis est. Sed, vt hæc maximi effectus sunt, si cui ista non adsunt, facile tamen est cal-
lum

(n) Oribas. Synops. VII. 30.

lum quibuslibet adurentibus medicamentis erodere: ſatisque eſt vel papyrum intortum, vel aliquid ex penicillo in modum collyrii adſtrictum eo illinere. Scilla quoque cocta & mixta cum calce, callum exeſt.

Si quando vero longior & tranſuerſa fiſtula eſt, demiſſo ſpecillo, contra principium hujus incidi commodisſimum eſt, & collyrium, * quod volueris, demitti.

At ſi duplicem eſſe fiſtulam vel multiplicem exiſtimamus, ſic tamen vt breuis, intraque carnem ſit, collyrio vti non debemus; quod vnam partem curet, reliquas omittat: ſed eadem medicamenta arida in calamum ſcriptorium conjicienda ſunt, isque ori fiſtulæ aptandus, inſpirandumque, vt ea medicamenta intus compellantur. Aut eadem ex vino liquanda ſunt; vel, ſi ſordidior fiſtula eſt, ex mulſo; ſi calloſior, ex aceto; atque intus infundendum, quicquid inditum eſt. Superponenda ſunt, quæ refrigerent & reprimant, nam fere, quæ circa fiſtulam ſunt, habent aliquid inflammationis. Neque alienum eſt, vbi quis reſoluerit, antequam rurſus alia medicamenta injiciat, per oricularium clyſterem fiſtulam eluere; ſi plus puris fertur, vino; ſi callus durior eſt, aceto; ſi jam purgatur, mulſo, vel aqua, in qua eruum coctum ſit, ſic vt huic quoque mellis paululum adjiciatur.

Fere

(*) Edit Aldi, Steph. *Vtrumque*, alii legunt *Vtrimque*.

Fere vero fit, vt ea tunica, quæ inter foramen & integram carnem eſt, victa tot medicamentis exeat, infraque vlcus purum ſit. Quod vbi contigit, imponenda glutinantia ſunt; præcipueque ſpongia melle cocto illita. Neque ignoro, multis placuiſſe linamentum, in modum collyrii compoſitum & tinctum melle, implendi cauſa demitti, ſed celerius ſic glutinatur, quam impletur. Neque verendum eſt, ne purum corpus puro corpori junctum non coeat; adjectis quoque medicamentis ad id efficacibus; cum ſæpe exulceratio digitorum, niſi magna cura proſpeximus, ſaneſcendo in vnum eos jungat.

13. De Vlceris genere, quod μελικηρὶς nominatur.

Eſt etiam vlceris genus, quod a faui ſimilitudine *μελικηρὶς* (*o*) Græcis nominatur. Idque duas ſpecies habet. Alterum eſt ſubalbidum, & furunculo ſimile; ſed majus, & cum magno dolore. Quod, vbi matureſcit, habet foramina: per quæ fertur humor glutinoſus, & purulentus; nec tamen ad juſtam maturitatem peruenit. Si diuiſum eſt, multo plus intus corrupti, quam in furunculo, apparet, altiusque deſcendit. Raro fit niſi in capillis.

Alterum eſt minus, & ſuper caput eminens, durum, latum, ſubuiride, ſubpallidum, magis exulceratum: ſiquidem ad ſingulorum pilorum ra-

(*o*) Actuar. M. M. II. 12, & IV. 16. Æginet. III. 3. Trallian. I. 9.

radices foramina ſunt, per quæ fertur humor glutinoſus, ſubpallidus, craſſitudinem mellis, aut viſci referens, interdum olei: &, ſi inciditur, viridis intra caro apparet. Dolor autem, & inflammatio ingens eſt, adeo vt acutam quoque febrem mouere conſuerint.

Super id, quod minus crebris foraminibus exaſperatum eſt, recte imponitur & ficus arida, & lini ſemen * in mulſo coctum, & emplaſtra ac malagmata materiam educentia, aut quæ proprie huc pertinentia ſupra poſui.

Super alterum, & eadem medicamenta, & farina ex mulſo cocta, ſic vt ei dimidium reſinæ terebinthinæ miſceatur; & ficus in mulſo decocta, cui paulum hyſſopi contriti ſit adjectum; & vuæ taminiæ pars quarto fico adjecta. Quod ſi parum in vtrolibet genere medicamenta proficiunt, totum vlcus vsque ad ſanem carnem excidi oportet. Vlcere ablato, ſuper plagam medicamenta danda ſunt; primum, quæ pus citent; deinde, quæ purgent; tum, quæ impleant.

14. *De Acrochordone, & Thymio, & Myrmeciis, & Clauo.*

Sunt vero quædam verrucis (p) ſimilia; quorum diuerſa nomina, vt vitia ſunt. Ἀκροχορδόνα Græci vocant, vbi ſub cute coit aliquid durius, & interdum paulo aſperius, coloris ejusdem; infra ad cutem tenue id ſupra latius, idque modicum

(*) Al. *quod in vino.* (p) Æginet. IV. 15.

dicum eſt, quia raro fabæ magnitudinem excedit. Vix vnum tantum eodem tempore naſcitur; ſed fere plura, maximeque pueris: eaque nonnunquam ſubito deſinunt, nonnunquam mediocrem inflammationem excitant, ſunt, quæ etiam in pus conuertuntur.

Ἀκροθύμιον (q) nominatur, quod ſuper corpus quaſi verrucula eminet, ad cutem latius, ſupra tenue, ſubdurum, & in ſummo peraſperum. Id, qua ſummum, colorem floris thymi repræſentat; vnde ei nomen eſt; ibique facile finditur, & cruentatur; nonnunquam aliquantum ſanguinis fundit: fereque citra magnitudinem fabæ Ægyptiæ eſt, raro majus, interdum perexiguum. Modo autem vnum, modo plura naſcuntur, vel in palmis, vel in inferioribus pedum partibus: peſſima tamen in obſcœnis ſunt; maximeque ibi ſanguinem fundunt.

Μυρμήκια (r) autem vocantur humiliora thymio durioraque, quæ radices altius exigunt, majoremque dolorem mouent, infra lata, ſupra autem tenuia, minus ſanguinis mittunt: magnitudine vix vnquam lupini modum excedunt. Naſcuntur ea quoque aut in palmis aut in inferioribus partibus pedum.

Clauus (s) autem nonnunquam quidem etiam alibi, ſed in pedibus tamen maxime naſcitur,

Z præ-

(q) Aetius Tetrab. IV. Serm. II. 3. Oribaſ. Synopſ. VII. 39. (r) Actuar. M. M. II. II. Oribaſ. Synopſ. VII. 43. (s) Æginet. III. 80. VI. 87.

præcipue autem ex contuſo, quamuis interdum aliter: doloremque, etiamſi non alias, tamen ingredienti mouet.

Ex his Acrochordon & acrothymium ſæpe etiam per ſe finiuntur; &, quo minora ſunt; eo magis. Myrmecia & claui ſine curatione vix vnquam deſinunt. Acrochordon, ſi exciſa eſt, nullam radiculam relinquit, ideoque ne renaſcitur quidem. Acrothymio clauoque exciſis, ſubrotunda radicula naſcitur, quæ penitus deſcendit ad carnem: eaque relicta, idem rurſus exit. Myrmecia latiſſimis radicibus inhærent: ideoque ne excidi quidem ſine magna exvlceratione poſſunt. Clauum ſubinde radere, commodisſimum eſt, nam ſine vlla vi ſic molleſcit, at, ſi ſanguinis quoque aliquid emiſſum eſt, ſæpe emoritur. Tollitur etiam, ſi quis eum circumpurgat, deinde imponit reſinam, cui miſcuit pulueris paululum, quem ex lapide molari contrito fecit. Cætera vero genera medicamentis adurenda ſunt. Aliisque id, quod ex fece vini: myrmeciis id, quod ex alumine & ſandaracha fit, aptisſimum eſt. Sed ea, quæ circa ſunt, foliis contegi debent, ne ipſa quoque exulcerentur: deinde poſtea lenticula imponi. Tollit acrothymium etiam ficus in aqua decocta.

15. *De Puſtularum generibus.*

(t) At puſtulæ maxime vernis temporibus oriuntur. Earum plura genera ſunt. Nam modo

(t) *Aphor.* III. 20.

do circa totum corpus partemue aſpredo quædam fit, ſimilis his puſtulis, quæ ex vrtica, vel ex ſudore naſcuntur: (u) ἐξανθήματα Græci vocant, eæque modo rubent, modo colorem cutis non excedunt. Nonnunquam plures, ſimiles varis oriuntur, nonnunquam majores. Puſtulæ, liuidæ, ſunt; aut pallidæ, aut nigræ, aut aliter naturali colore mutato: ſubeſtque illis humor. Vbi hæ ruptæ ſunt, infra quaſi exulcerata caro apparet. Φλύκταιναι (x) ἑλκώδεις Græce nominantur. Fiunt vel ex frigore, vel ex igni, vel ex medicamentis.

Φλυζάκιον autem paulo durior puſtula eſt, ſubalbida, acuta, ex qua ipſa quod exprimitur, humidum eſt. Ex puſtulis vero nonnunquam etiam vlcuſcula fiunt, aut aridiora, aut humidiora: & modo tantum cum prurigine, modo etiam cum inflammatione ac dolore, exitque aut pus, aut ſanies, aut vtrumque. Maximeque id euenit in ætate puerili: raro, in medio corpore: ſæpe, in eminentibus partibus.

Peſſima puſtula eſt, quæ (y) ἐπινυκτὶς vocatur. Ea colore vel ſubliuida, vel ſubnigra, vel alba eſſe conſueuit. Circa hanc autem vehemens inflammatio eſt; &, cum aperta eſt, reperitur intus exulceratio mucoſa, colore humori ſuo ſimilis. Dolor ex ea ſupra magnitudinem

(u) Actuar. M. M. II. 11. Trall. I. 5. (x) Actuar. M. M. VI. 8. (y) Actuar. M. M. II. 11. Oribaſ. Synopſ. VII. 37. 42.

ejus eſt: neque enim ea faba major eſt. Atque hæc quoque oritur in eminentibus partibus, & fere noctu, vnde nomen quoque a Græcis ei ἐπινυκτίς eſt impoſitum.

In omni vero puſtularum curatione primum eſt, multum ambulare, atque exerceri: ſi quid iſta prohibet, geſtari. Secundum eſt, cibum minuere: abſtinere ab omnibus acribus (z) & extenuantibus, eademque nutrices facere oportet, ſi lactens puer ita affectus eſt. Præter hæc, is, qui tam robuſtus eſt, ſi puſtulæ minutæ ſunt, deſudare in balneo debet; ſimulque ſuper eas nitrum inſpergere; oleoque vinum miſcere, & ſic vngi; tum deſcendere in ſolium. Si nihil ſic proficitur, aut ſi majus puſtularum genus occupauit, imponenda lenticula eſt; detractaque ſumma pellicula, ad medicamenta lenia tranſeundum. Ἐπινυκτὶς poſt lenticulam, recte herba quoque ſanguinali, vel viridi coriandro curatur.

Vlcera vero ex puſtulis facta tollit ſpuma argenti cum ſemine fœni Græci mixta ſic, vt his inuicem roſa atque intubi ſuccus adjiciatur, donec mellis craſſitudo ei fiat. Proprie ad eas puſtulas, quæ infantes male habent, lapidis, quem πυρίτην Græci vocant, p. VIII. *, cum quinquaginta amaris nucibus miſcetur, adjiciunturque olei cyathi tres. Sed prius vngi ex ceruſſa puſtulæ debent, & tum hoc illini.

16. De

(z) Oribaſ. de Morb. Curat. III. 54.

16. De Scabie. (a)

Scabies vero est durities cutis rubicundior, ex qua pustulæ oriuntur, quædam humidiores, quædam ficciores. Exit ex quibusdam fanies; fitque ex his continuata exulceratio pruriens; serpitque in quibusdam cito. Atque in aliis quidem ex toto desinit, in aliis vero certo tempore anni reuertitur. Quo asperior est, quoque prurit magis, eo difficilius tollitur. Itaque eam, quæ talis est ἀγρίαν Græci appellant, id est feram.

In hac quoque victus ratio eadem, quæ supra, necessaria est. Medicamentum autem ad incipientem hanc idoneum est; quod fit ex spodii, croci, æruginis, singulorum p. I. *. piperis albi, omphacii, singulorum p. I. *. cadmiæ p. VIII. *. At, vbi jam exulceratio est, id, quod fit ex sulphuris p. I. *. ceræ p. IV. *. picis liquidæ hemina, olei sextariis duobus, quæ simul vsque ad crassitudinem mellis incoquuntur. Est etiam, quod ad Protarchum authorem refertur. Habet hoc farinæ lupinorum sextarium, nitri cyathos quatuor, picis liquidæ heminam, resinæ humidæ selibram, aceti cyathos tres. Crocum quoque, lyrium, ærugo, myrrha, cinis, æquis portionibus recte miscentur, & ex passo coquuntur. Idque omnem vtique scabiem sanat. Ac, si nihil aliud est, amurca ad tertiam partem decocta, vel sulphur pici liquidæ mistum,

(a) Oribas. de Morb. Curat. III. 58.

ſicut de pecoribus propoſui, hominibus quoque ſcabie laborantibus opitulantur.

17. De Impetiginis ſpeciebus. (b)

Impetiginis vero ſpecies ſunt quatuor. Minime mala eſt, quæ ſimilitudine ſcabiem repræſentat; nam & rubet, & durior eſt, & exulcerata eſt, & rodit. Diſtat autem ab ea, quæ magis exulcerata eſt, & varis ſimiles puſtulas habet; videnturque eſſe in ea quaſi bullulæ quædam, ex quibus interpoſito tempore quaſi ſquamulæ ſoluuntur, certioribusque hæc temporibus reuertitur.

Alterum genus eſt pejus & ſimile papulæ fere, ſed aſperius rubicundiusque, figuras varias habens: ſquamulæ ex ſumma cute decidunt, roſio major eſt, celerius & latius procedit, certioribusque etiam, quam prior, temporibus & fit, & deſinit. Rubra cognominatur.

Tertia etiamnum deterior eſt, nam & craſſior eſt, & durior, & magis tumet; in ſumma cute finditur, & vehementius rodit. Ipſa quoque ſquamoſa, ſed nigra eſt; proceditque & latet, nec tardat; minus vero errat in temporibus, quibus aut oritur, aut deſinit; neque ex toto tollitur. Nigræ cognomen eſt.

Quartum genus eſt, quod curationem omnino non recipit, diſtans colore, nam ſubalbidum eſt, & recenti cicatrici ſimile; ſquamulasque habet pallidas, quasdam ſubalbidas, quasdam

(b) Oribaſ. de Morb. Curat. III. 59. Synopſ. VII. 49.

dam lenticulæ ſimiles: quibus demptis, profluit ſanguis nonnunquam. Alioqui vero humor ejus albidus eſt, cutis dura atque fiſſa eſt, proceditque latius.

Hæc vero omnia genera maxime oriuntur in pedibus, & manibus; atque vngues quoque infeſtant. Medicamentum non aliud valentius eſt, quam quod ad ſcabiem quoque pertinere ſub authore Protarcho retuli. Serapion autem, nitri p.II.*. ſulphuris p.IV.*. excipiebat reſina copioſa, eoque vtebatur.

18. De Papulis.

Papularum vero duo genera ſunt. Alterum eſt, in quo per minimas puſtulas cutis exaſperatur, & rubet, leuiterque roditur, medium habet pauxillo leuius: tarde ſerpit, idque vitium maxime rotundum incipit, eademque ratione in orbem procedit. Alterum eſt, quam *ἀγρίαν* Græci appellant. In qua ſimiliter quidem, ſed magis cutis exaſperatur, exulceraturque, ac vehementius & roditur, & rubet, & interdum etiam pilos remittit.

Quæ minus rotunda eſt, difficilius ſaneſcit: niſi ſublata eſt, in impetiginem vertitur. Sed leuis papula etiam, ſi jejuna ſaliua quotidie defricetur, ſaneſcit. Major, commodisſime murali herba tollitur, ſi ſuper eadem trita eſt. Vt vero ad compoſita medicamenta veniamus, idem illud Protarchi tanto valentius in his eſt, quanto minus in his vitii eſt. Alterum ad idem,

Miconis: nitri rubri, thuris, singulorum p. I. *. cantharidum purgatarum p. II. *. sulphuris ignem non experti tantundem, resinæ terebinthinæ liquidæ p xx. *. farinæ lolii sext. III. git cyathi tres, picis crudæ sext. vnum.

19. *De Vitiliginis speciebus, id est, de Alpho, & Melane, & Leuce.* (c)

Vitiligo quoque, quamuis per se nullum periculum adfert; tamen & fœda est, & ex malo corporis habitu fit. Ejus tres species sunt. Ἄλφος vocatur, vbi color albus est, fere subasper & non continuus, vt quædam quasi guttæ dispersæ esse videantur, interdum etiam latius, & cum quibusdam intermissionibus serpit. Μέλαν colore ab hoc differt, quia niger est, & vmbræ similis, cætera eadem sunt. Λεύκη habet quiddam simile alpho, sed magis albida est, & altius descendit; in eaque albi pili sunt, & lanugini similes. Omnia hæc serpunt: sed in aliis celerius, in aliis tardius. Alphos & Melas in quibusdam variis temporibus oriuntur & desinunt. Leuce, quem occupauit, non facile dimittit.

Priora curationem non difficillimam recipiunt: vltimum vix vnquam sanescit; ac, si quid ei vitio demptum est, tamen non ex toto sanus color redditur. Vtrum autem aliquod horum sanabile sit, an non; experimento facile colligitur. Incidi enim cutis debet, aut acu pungi, si san-

(c) Actuar. M. M. II. II. VI. S. Oribas. de Morb. Cur. III. 58. Aetius Tetrab. IV. Serm. I. 132.

ſanguis exit, quod fere fit in duobus prioribus, remedio locus eſt: ſi humor albidus, ſanari non poteſt. Itaque ab hoc quidem abſtinendum eſt.

Super id vero, quod curationem recipit, imponenda lenticula mixta cum ſulphure & thure, ſic, vt ea contrita ex aceto ſit. Aliud ad idem, quod ad Irenæum authorem refertur. Alcyonium, nitrum, cuminum, fici folia arida paribus portionibus contunduntur, adjecto aceto. His in ſole vitiligo perungitur: deinde non ita multo poſt, ne nimis erodatur, eluitur. Proprie quidem, Micone authore, eos, quos Alphos vocari dixi, hoc medicamento perungunt: ſulphuris p. II. *. nitri p. IV. *. myrrhæ aridæ contritæ acetabulum miſcent, deinde in balneo ſuper vitiliginem inſpergunt farinam ex faba, tum hæc inducunt. Hi vero, quos Melanas vocari dixi, curantur, cum ſimul contrita ſunt alcyonium, thus, hordeum, faba, eaque ſine oleo in balneo ante ſudorem inſperguntur, ac tum genus id vitiliginis defricatur.

LIBER SEXTUS.

CAP. I.

De Vitiis ſingularum corporis partium.

DIXI de his vitiis, quæ per totum corpus orientia, medicamentorum auxilia deſiderant, nunc ad ea veniam, quæ non ni-

ſi in ſingulis partibus incidere conſueuerunt, orſus a capite.

1. *De capillis fluentibus.* (a)

In hoc igitur capillis fluentibus maxime quidem ſæpe radendo ſuccurritur. Adjicit etiam vim quandam ad continendum, ladanum cum oleo miſtum. Nunc de his capillis loquor, qui poſt morbum fere fluunt. Nam, quo minus caput quibusdam ætate nudetur, ſuccurri nullo modo poteſt.

CAPUT II.

De Porrigine. (a)

PORRIGO autem eſt, vbi inter pilos quædam quaſi ſquamulæ ſurgunt, eæque a cute reſolvuntur; & interdum madent, multo ſæpius ſiccæ ſunt. Idque euenit modo ſine vlcere, modo exulcerato loco. Huic quoque modo malo odore, modo nullo accedente. Fereque id in capillo fit, rarius in barba, aliquando etiam in ſupercilio. Ac neque ſine aliquo corporis vitio naſcitur, neque ex toto inutile eſt. Nam bene integro capite, non exit: vbi aliquod in eo vitium eſt, non incommodum eſt, ſummam cutem potius ſubinde corrumpi, quam id, quod nocet, in aliam partem magis neceſſariam verti.

Commodius eſt ergo ſubinde pectendo repurgare, quam id ex toto prohibere. Si tamen ea res magis offendit (quod nimium humore ſequen-

(a) Trallian. I. 2. Actuar. M. M. II. 5. IV. 9. Oribaſ. de Loc. Affect. Cur. IV. 5. (a Æginet. III. 3, Trallian. I 4. Oribaſ. de loc. Affect. Cur. IV. 9. 10.

quente fieri potest; magisque, si is etiam mali odoris est) caput sæpe radendum est; dein id super adjuuandum aliquibus ex leuiter reprimentibus; quale est nitrum cum aceto, vel ladanum cum myrteo & vino, vel myrobalanum cum vino. Si parum per hæc proficitur, vehementioribus vti licet; cum eo, vt sciamus, vtique in recenti vitio id inutile esse.

CAPUT III.

De Sycosi. (*a*)

EST etiam vlcus, quod a fici similitudine *σύκωσις* a Græcis nominatur, quia caro in eo excrescit: & id quidem generale est. Sub eo vero duæ species sunt. Altera, vlcus durum & rotundum est: altera, humidum & inæquale. Ex duro exiguum quiddam & glutinosum exit: ex humido plus, & mali odoris. Fit vtrumque in iis partibus, quæ pilis conteguntur: sed, id quod callosum & rotundum est, maxime in (*b*) barba; id vero, quod humidum, præcipue in capillo.

Super vtrumque oportet imponere elaterium, aut lini semen contritum & aqua coactum, aut ficum in aqua decoctam, aut emplastrum tetrapharmacum ex aceto subactum. Terra quoque Eretria ex aceto liquata recte illinitur.

CAP. IV.

(*a*) Æginet. III. 3. Actuar. M. M. II. 5. Oribas. de loc. Affect. Cur. IV. 52. Trallian. I. I.

CAPUT IV.

De Areis.

AREARUM quoque duo genera sunt. Commune vtrique est, quod, emortua summa pellicula, pili primum extenuantur; deinde excidunt: ac, si ictus is locus est, sanguis exit liquidus, & mali odoris: increscitque vtrumque in aliis celeriter, in aliis tarde. Pejus est, quod densam cutem, & subpinguem, & ex toto glabram fecit. Sed ea, quæ ἀλωπεκία (a) nominatur, sub qualibet figura dilatatur. Fit & in capillo, & in barba. Id vero, quod a serpentis similitudine ὀφίασις (b) appellatur, incipit ab occipitio: duorum digitorum latitudinem non excedit: ad aures duobus capitibus serpit; quibusdam etiam ad frontem, donec se duo capita in priorem partem committant. Illud vitium in qualibet ætate est: hoc fere in infantibus. Illud vix vnquam sine curatione: hoc per se sæpe finitur.

Quidam hæc genera arearum scalpello exasperant, quidam illinunt adurentia ex oleo; maximeque chartam combustam, quidam resinam terebinthinam cum thapsia inducunt. Sed nihil melius est, quam nouacula quotidie radere: quia, cum paulatim summa pellicula excisa est, adaperiuntur pilorum radiculæ. Neque ante oportet desistere, quam frequentem pilum nasci apparuerit. Id autem, quod subinde raditur, illini atramento sutorio satis est. CAP. V.

(a) Oribas. de loc. Affect. Cur. IV. 42. Actuar. M. M. V. 13. (b) Æginet. III. I.

CAPUT. V.

De Varis, & Lenticulis, & Ephelide.

PENE ineptiæ ſunt, curare varos, & lenticulas, & ephelidas: ſed eripi tamen fœminis cura cultus ſui non poteſt. Ex iis autem, quæ ſupra propoſui, vari lenticulæque vulgo notæ ſunt; quamuis rarior ea ſpecies eſt, quam φακίαν Græci vocant; cum ſit ea lenticula rubicundior, & inæqualior. Ε'φιλὶς vero a pleriſque ignoratur: quæ nihil eſt, niſi aſperitas quædam & durities mali coloris. Cætera non niſi in facie: lenticulæ etiam in alia parte nonnunquam naſci ſolent, de qua per ſe ſcribere alio loco, viſum operæ pretium non eſt.

Sed vari commodisſime tolluntur impoſita reſina, cui non minus quam ipſa eſt, aluminis ſcisſilis, & paulum mellis adjectum eſt. Lenticulam tollunt galbanum & nitrum, cum pares portiones habent, contritaque ex aceto ſunt, donec ad mellis crasſitudinem venerint. His corpus illinendum eſt, &, interpoſitis pluribus horis, mane eluendum, oleoque leuiter vngendum.

Ephelidem tollit reſina, cui tertia pars ſalis fosſilis & paulum mellis adjectum eſt. Ad omnia vero iſta, atque etiam ad colorandas cicatrices, prodeſt ea compoſitio, quæ ad Tryphonem patrem authorem refertur. In ea pares por-

portiones sunt myrobalani, croco magmatis, cretæ cimoliæ subceruleæ, nucum amararum, farinæ hordei atque erui, struthii albi, sertulæ campanæ seminis, quæ omnia contrita, melle quam amarissimo coguntur, illitumque a vespere vsque mane eluitur.

CAPUT VI.

De oculorum morbis: & primo de his, qui lenibus medicamentis curantur. (a)

SED hæc quidem mediocria sunt. *(b)* Ingentibus vero & variis casibus oculi nostri patent. Qui cum magnam partem ad vitæ simul & vsum & dulcedinem conferant, summa cura tuendi sunt.

Protinus autem orta lippitudine, quædam notæ sunt, ex quibus, quid euenturum sit, colligere possimus. Nam, si simul & lachryma & tumor & crassa pituita cœperint; si ea pituita lachrymæ mista est; neque lachryma calida est, pituita vero alba & mollis, tumor non durus, longæ valetudinis metus non est. At si lachryma multa & calida, pituitæ paulum, tumor modicus, idque in vno oculo est; longum id, sed sine periculo, futurum est. Idque lippitudinis genus minime cum dolore est; sed vix ante vigesimum diem tollitur: nonnunquam per duos menses durat; quandoque breuius finitur. Si

(a) Actuar. M.M. IV. II. VI. 5. Æginet. III. 22. (b) Trallian. II. 1.

Si pituita alba & mollis esse incipit; lachrymæque miscetur, aut, si simul hæ vtrunque oculum inuaserunt, potest esse breuior, sed periculum vlcerum est. Pituita autem sicca & arida dolorem quidem mouet, sed maturius desinit; nisi quid exulcerauit.

Tumor magnus, si sine dolore est, & siccus; sine vllo periculo est: si siccus quidem, sed cum dolore est, fere exulcerat; & nonnunquam ex eo casu fit, vt palpebra cum oculo glutinetur. Ejusdem exulcerationis timor in palpebris pupillisue est; vbi, super magnum dolorem, lachrymæ salsæ calidæque eunt; aut etiam si, tumore jam finito, diu lachryma cum pituita profluit.

Pejus etiamnum est, vbi pituita pallida aut livida est, lachryma calida aut multa profluit, caput calet, a temporibus ad oculos dolor peruenit, nocturna vigilia vrget, siquidem sub his oculus plerunque rumpitur, votumque est, vt tantum exulceretur. Intus ruptum oculum febricula juuat. Si foras jam ruptus procedit, sine auxilio est. Si de nigro aliquid albidum factum est, diu manet. At, si asperum, & crassum est, etiam post curationem vestigium aliquod relinquit.

Curari vero oculos sanguinis detractione, medicamento, balneo, fotu, vino, vetustissimus author Hippocrates (c) memoriæ prodidit. Sed

(c) Aphor. VI. 31.

Sed eorum tempora & caufas parum explicuit: in quibus Medicina fumma eft. Neque minus in abftinentia & alui ductione fæpe auxilii eft. Hos igitur interdum inflammatio occupat: vbi cum tumore in his dolor eft; fequiturque pituitæ curfus, nonnunquam copiofior vel acrior, nonnunquam vtraque parte moderatior. In ejusmodi cafu prima omnium funt quies & abftinentia. Ergo primo die, loco obfcuro cubare debet fic, vt a fermone quoque abftineat: nullum cibum affumere; fi fieri poteft, ne aquam quidem; fin minus, certe quam minimum ejus.

Quod fi graues dolores funt, commodius fecundo die; fi tamen res vrget, etiam primo fanguis mittendus eft; vtique fi in fronte venæ tument, fi firmo corpore materia fupereft. Si vero minor impetus, minus acrem curationem requirit. Aluum non nifi fecundo tertioue die duci oportet. At modica inflammatio neutrum ex his auxilium defiderat: fatisque eft, vti quiete & abftinentia.

Neque tamen in lippientibus longum jejunium neceffarium eft, ne pituita tenuior atque acrior fiat: fed fecundo die dari debet id, quod leuisfimum videri poteft ex iis, quæ pituitam faciunt crasfiorem; qualia funt oua forbilia: fi minor vis vrget, pulticula quoque, aut panis ex lacte. Infequentibus diebus, quantum inflammationi detrahetur, tantum adjici cibis poterit;

rit ; sed generis ejusdem : vtique vt nihil salsum, nihil acre, nihil ex his, quæ extenuant, sumatur ; nihil potui præter aquam. Et victus quidem ratio talis maxime necessaria est.

Protinus autem primo die, croci p. I.*. & farinæ candidæ quam tenuissimæ p. II. *. excipere oportet oui albo, donec mellis crassitudinem habeat: idque in linteolum illinere, & fronti agglutinare, vt, compressis venis, pituitæ impetum cohibeat. Si crocum non est, thus idem facit. Linteolo an lana excipiatur, nihil interest. Superinungi vero oculi debent sic, vt croci quantum tribus digitis comprehendi potest, sumatur, myrrhæ ad fabæ, papaueris lachrymæ ad lentis magnitudinem, eaque cum passo conterantur, & specillo super oculos inducantur. Aliud ad idem: myrrhæ p. I. *. mandragoræ succi p. II. *. papaueris lachrymæ p. II. *. foliorum rosæ, cicutæ seminis, singulorum p. III. *. acaciæ p. IV. *. gummi p. VIII. *. Et hæc quidem interdiu : noctu vero, quo commodior quies veniat, non alienum est, superimponere candidi panis interiorem partem ex vino subactam, nam & pituitam reprimit, &, si quid lachrymæ processit, absorbet, & oculum glutinari non patitur.

Si graue id & durum, propter magnum oculorum dolorem, videtur, oui & album & vitellus in vas defundendum est, adjiciendumque eo

mulsi paulum, idque digito permiscendum; vbi facta vnitas est, demitti debet lana mollis bene carpta, quæ id excipiat, superque oculos imponi. Ea res & leuis est, & refrigerando pituitam coercet, & non exarescit, & glutinari oculum non patitur. Farina quoque hordeacea cocta, & cum malo cotoneo cocto mixta, commode imponitur. Neque ab ratione abhorret, etiam penicillo potissimum vti expresso, si leuior impetus est, ex aqua; si major, ex posca. Priora fascia deliganda sunt, ne per somnum cadant: at hoc superimponi satis est, quia & reponi ab ipso ægro commode potest: & quia, cum inaruit, iterum madefaciendum est. Si tantum mali est, vt somnum diu prohibeat, eorum aliquid dandum est, quæ ἀνώδυνα Græci appellant: satisque est puero, quod erui; viro, quod fabæ magnitudinem impleat. In ipsum vero oculum primo die, nisi immodica inflammatio est, nihil recte conjicitur: sæpe enim potius concitatur eo pituita, quam minuitur. At secundo die, graui quoque lippitudine per indita medicamenta recte succurritur, vbi vel jam sanguis missus, vel aluus ducta est; aut, neutrum necessarium esse, manifestum est.

2. *De diuersis oculorum collyriis.*

Multa autem multorumque collyria ad id apta sunt; nouisque etiamnum misturis temperari possunt; cum lenia medicamenta, & modi-

ce

ce reprimentia, facile & varie miſceantur. Ego autem nobilisſima exequar.

3. *Philonis collyrium.*

Eſt igitur Philonis, quod habet ceruſſæ elotæ, ſpodii, gummi, ſingulorum p. I. *. papaueris láchrymæ combuſtæ p. I. *. Illud ſcire oportet, hæc quoque omnia medicamenta, ſingula primum per ſe teri, deinde miſta iterum, adjecta paulatim vel aqua, vel alio humore. Gummi cum quasdam alias facultates habeat, hoc maxime præſtat, vt, vbi collyria diu facta inaruerunt, glutinata ſint, neque frientur.

4. *Dionyſii collyrium.*

Dionyſii collyrium eſt: papaueris lachrymæ combuſtæ, donec tenereſcat p. I. *, thuris combuſti, gummi, ſingulorum p. II. *. ſpodii p. IV. *.

5. *Cleonis collyrium. (d)*

Cleonis nobile admodum: papaueris lachrymæ frictæ p, I. *. croci p. I. *. gummi p. *. V. quibus, cum teruntur, adjicitur roſæ ſuccus. Aliud ejusdem valentius: ſquamæ ferri, quod στόμωμα appellant, p. I. *. croci p. II. *. ſpodii p. IV. *; plumbi & eloti, & combuſti p. I. *. gummi tantundem. Ejus aliud quoque ad idem eſt, maxime vbi multa pituita profluit: caſtorei p. *. I. aloes p. *. I. myrrhæ p. II. *. cadmiæ curatæ p. VIII. *. ſtibii tantundem, acaciæ ſucci p. XII. *. quod, cum miſcueris, in pixidicula ſeruetur. Theodotus vero huic compoſitioni adjecit pa-

(*d*) Oribaſ. Synopſ. L. III. *de Collyriis.* Æginet. VII. 10.

paueris lachrymæ combuſtæ p. *. I. æris combuſti & eloti p. II. *. nucleorum palmarum combuſtorum p. x. *. gummi p. XII. I.

(e) 6. Theodoti collyrium, Achariſtum appellatum.

At ipſius Theodoti, quod a quibusdam ἀχάϱιστον nominatur, ejusmodi eſt: caſtorei, nardi Indici, ſingulorum p. I. *. lycii p. *. papaueris lachrymæ tantundem; myrrhæ p. II. *. croci, ceruſſæ elotæ, aloes, ſingulorum p. III. *. cadmiæ botryitidis elotæ, æris combuſti, ſingulorum p. VIII. *. gummi p. XVIII. *. acaciæ ſucci. p. XX. *. ſtibii tantundem, quibus aqua pluuiatilis adjicitur.

7. Cythion vel Tephrion collyrium.

Præter hæc, ex frequentisſimis collyriis eſt id, quod quidam Cythion, quidam a cinereo colore Tephrion appellant. Habet amyli, tragacanthæ, acaciæ ſucci, gummi, ſingulorum p. I. *. papaueris lachrymæ p. II. *. ceruſſæ elotæ p. IV. *. ſpumæ argenti elotæ p. VIII. quæ æque ex aqua pluuiatili conteruntur.

8. Euelpidis collyrium, Trigodes nominatum.

Euelpides autem, qui ætate noſtra maximus fuit ocularius medicus, vtebatur eo, quod ipſe compoſuerat, & τϱυγώδες nominabat. Habet autem hoc, caſtorei p. II. *. lycii, nardi, papaueris lachrymæ, ſingulorum p. I. *. croci, myrrhæ, aloes, ſingulorum p. IV. æris combuſti p. VIII. *. ca-

(e) Æginet. VII. 16.

*. cadmiæ, & ſtibii, ſingulorum p XII. acaciæ ſucci p. XXVI. *. gummi tantundem.

Quo grauior vero quæque inflammatio eſt, eo magis leniri medicamento debet, adjecto vel albo oui, vel muliebri lacte. At, ſi neque medicus, neque medicamentum præſto eſt, ſæpius vtrumlibet horum in oculos penicillo ad idipſum facto infuſum, id malum lenit. Vbi vero aliquis releuatus eſt, jamque curſus pituitæ conſtitit, reliquias fortaſſe leuiores futuras diſcutiunt balneum & vinum. Igitur lauari debet leuiter, ante ex oleo perfricatus, diutiusque in cruribus & feminibus; multaque calida aqua fouere oculos; deinde per caput prius calida, tum egelida perfundi: a balneo cauere ne quo frigore afflatuue lædatur: poſthæc cibo paulo pleniore, quam ex operum conſuetudine, vti; vitatis tamen omnibus pituitam extenuantibus: vinum bibere lene, ſubauſterum, modice vetus, neque effuſe, neque timide; vt neque cruditas ex eo, & tamen ſomnus fiat, leniantur que intus latentia acria. Sed, ſi quis in balneo ſenſit majorem oculorum perturbationem, quam attulerat (quod incidere his ſolet, qui, manente adhuc pituitæ curſu, feſtinarunt) quamprimum diſcedere debet: nihil eo die vini aſſumere; cibi minus etiam, quam pridie, deinde cumprimum ſatis pituita ſubſtitit, iterum ad vſum balnei redire.

Solet tamen euenire nonnunquam, ſiue tem-

peſtatum vitio, ſiue corporis, vt pluribus diebus neque dolor, neque inflammatio, & minime pituitæ curſus finiatur. Quod vbi incidit, jamque ipſa vetuſtate res matura eſt, ab his eisdem auxilium petendum eſt, id eſt balneo ac vino. Hæc enim vt in recentibus malis aliena ſunt; quia concitare ea poſſunt, & accendere: ſic in veteribus, quæ nullis aliis auxiliis ceſſerunt, admodum efficacia eſſe conſuerunt; videlicet hic quoque, vt alibi, cum ſecunda vana fuerint, contrariis adjuuantibus. Sed ante tonderi ad cutem conuenit: deinde in balneo aqua calida quamplurima caput atque oculos fouere; tum vtrumque penicillo detergere, & ungere caput irino vnguento; continereque in lectulo ſe, donec omnis calor, qui conceptus eſt, finiatur; deſinatque ſudor, qui neceſſario in capite collectus eſt. Tum ad idem cibi vinique genus veniendum eſt ſic, vti potiones meracæ ſint; obtegendumque caput, & quieſcendum. Sæpe enim poſthæc grauis ſomnus, ſæpe ſudor, ſæpe alui dejectio pituitæ curſum finit. Si leuatum eſt malum (quod aliquando ſerius fit) per plures dies idem fieri oportet, donec ex toto ſanitas reſtituatur. Si diebus eisdem aluus nihil reddit, ducenda eſt; quo magis ſuperiores partes leuentur.

Nonnunquam autem ingens inflammatio tanto impetu erumpit, vt oculos e ſua ſede propellat, πρόπτωσιν id, quoniam oculi procidunt,

cidunt, Græci appellant. His vtique, si vires patiuntur, sanguinem mitti: si id fieri non potest, aluum duci, longioremque inediam induci, necessarium est. Opus autem lenissimis medicamentis est. Ideoque Cleonis collyrio quidam, quod ex duobus ante positum est, vtuntur. Sed optimum est Nilei: neque de vllo magis inter omnes authores conuenit.

9. Nilei collyrium, omnium optimum.

Id habet nardi Indici, papaueris lachrymæ, singulorum p. *. gummi p. I. *. croci p. II. *. foliorum rosæ recentium p. IV. *. quæ vel aqua pluuiatili, vel vino leui subaustero coguntur. Neque alienum est, malicorium, vel fertulam campanam ex vino coquere, deinde conterere: aut myrrham nigram cum rosæ foliis miscere: aut hyoscyami folia cum oui vitello cocta: aut farinam cum acaciæ succo, vel passo, aut mulso. Quibus si folia quoque papaueris adjiciuntur, aliquanto valentiora sunt. Horum aliquo præparato, penicillo fouere oculos oportet, ex aqua calida expresso, in qua ante vel myrti vel rosæ folia decocta sint: deinde, ex illis aliquid imponi. Præter hæc, ab occipitio incisa cute, cucurbitula adhibenda est.

Quod si per hæc restitutus oculus in sedem suam non est, eodemque modo prolapsus permanet, scire oportet, lumen esse amissum: deinde futurum, vt indurescat is, aut in pus vertatur. Si

ſuppuratio ſe oſtendit, ab eo angulo, qui tempori propior eſt, incidi oculus debet; vt, effuſo pure, inflammatio ac dolor finiatur, & intus tunicæ reſidant, quo minus fœda poſtea facies ſit. Vtendum deinde vel iisdem collyriis ex lacte aut ouo; vel croco, cui album oui miſceatur. At, ſi induruit, & ſic emortuus eſt, vt ne in pus verteretur; quatenus fœde prominebit, excidendum erit ſic, vt hamo ſumma tunica apprehendatur, atque infra id ſcalpellus incidat: tum eadem medicamenta erunt injicienda, donec omnis dolor finiatur. Iisdem medicamentis in eo quoque oculo vtendum eſt, qui primum procidit, deinde per plura loca fiſſus eſt.

10. *De Carbunculis oculorum.* (*f*)

Solent etiam carbunculi ex inflammatione naſci, nonnunquam in ipſis oculis, nonnunquam in palpebris: & in his ipſis, modo ab interiore modo ab exteriore parte. In hoc caſu aluus ducenda eſt: cibus minuendus: lac potui dandum, vt acria, quæ læſerunt, leniantur. Quod ad cataplaſmata & medicamenta pertinet, his vtendum, quæ aduerſus inflammationes propoſita ſunt. Atque hic quoque Nilei Collyrium optimum eſt. Si tamen carbunculus in exteriore palpebræ parte eſt, ad cataplaſmata aptiſſimum eſt lini ſemen ex mulſo coctum; aut, ſi id non eſt, tritici farina eodem modo cocta.

11. *De*

(*f*) Scribon. Larg. III. c. 25. Marcell. de Medic. c. VIII. Trallian. II. 7.

11. De Pustulis oculorum.

Pustulæ quoque ex inflammationibus interdum oriuntur. Quod si inter initia protinus incidit, magis etiam seruanda sunt, quæ de sanguine & quiete supra proposui: sin serius, quam vt sanguis mitti possit, aluus tamen ducenda est. Si id quoque aliqua res inhibet, vtique victus ratio seruanda est. Medicamentis autem hic quoque lenibus opus est; quale Nilei, quale Cleonis est.

12. Philetis collyrium ad pustulas oculorum.

Id quoque, quod Philetis vocatur, huic aptum est. Habet enim myrrhæ, papaueris lachrymæ, singulorum p. I. *. plumbi eloti, terræ samiæ, quæ *ἀστὴρ* vocatur, tragacanthæ, singulorum p. IV. *. stibii cocti, amyli, singulorum p. VI. *. spodii eloti, cerussæ elotæ, singulorum p. VIII. *. quæ aqua pluuiatili excipiuntur. Vsus collyrii, vel ex ouo, vel ex lacte est.

13. De Vlceribus oculorum, & de διὰ λιβάνου collyrio. (*)

Ex pustulis vlcera interdum fiunt; eaque recentia æque lenibus medicamentis nutrienda sunt, & iisdem fere, quæ supra in pustulis proposui. Fit quoque proprie ad hæc, quod *διαλιβάνου* vocatur. Habet æris combusti, & eloti, papaueris lachrymæ frictæ singulorum p. I. *. spodii eloti, thuris, stibii combusti & eloti, myrrhæ, gummi, singulorum p. II. *.

(*) Trallian. II. 5.

14. De Imminuatione oculorum.

Euenit etiam, vt oculi, vel ambo, vel ſinguli, minores fiant, quam eſſe naturaliter debeant. Idque & acer pituitæ curſus in lippitudine efficit, & continuati fletus, & ictus parum bene curati. In his quoque iisdem lenibus medicamentis ex muliebri lacte vtendum eſt: cibis vero his, qui maxime corpus alere, & implere conſuerunt: vitandaque omni modo cauſa, quæ lachrymas excitet, & cura domeſticorum, quorum etiam, ſi quid forte incidit, ejus notitiæ ſubtrahendum: atque acria quoque medicamenta, & acres cibi non alio magis nomine his nocent, quam quod lachrymas mouent.

15. De Pediculis palpebrarum. (g)

Genus quoque vitii eſt, qui inter pilos palpebrarum pediculi naſcuntur, id φθειρίασιν Græci nominant. Quod cum ex malo corporis habitu fiat, raro non vltra procedit: ſed fere, tempore interpoſito, pituitæ curſus acerrimus ſequitur; exulceratisque vehementer oculis, aciem quoque ipſam corrumpit.

His aluus ducenda eſt: caput ad cutem tondendum, diuque quotidie jejunis perfricandum. His, ambulationibus aliisque exercitationibus diligenter vtendum: gargarizandum ex mulſo, in quo nepeta & pinguis ficus decocta ſit: ſæpe in balneo multa calida aqua fouendum caput: vitan-

(g) Actuar. M. M. II. 7. & IV. II. Aetius Tetr. II. Serm. III. 65. Oribaſ. de Loc. Aff. IV. 32.

vitandi acres cibi; lacte pingui vinoque vtendum: bibendumque liberalius, quam edendum eſt. Medicamenta vero intus quidem lenia danda ſunt; ne quid acrioris pituitæ concitent: ſuper ipſos vero pediculos alia, quæ necare eos, & prohibere, ne ſimiles naſcantur, poſſint. Ad idipſum ſpumæ nitri p.I. *. ſandarachæ p I. *.vuæ taminiæ, p. *. I. ſimul teruntur, adjiciturque vetus oleum pari portione, atque acetum, donec eis mellis craſſitudo fit.

16. De Oculorum grauioribus morbis, qui ex inflammationibus oriuntur, & validioribus medicamentis curantur, & de Andreæ collyrio, & de διὰ κέρατος.

Hactenus oculorum morbi, qui lenibus medicamentis nutriuntur. Genera deinde alia ſunt, quæ diuerſam curationem deſiderant; fere ex inflammationibus nata, ſed finitis quoque his manentia, atque inprimis in quibusdam perſeuerat tenuis pituitæ curſus. Quibus aluus ab inferiore parte euocanda eſt, demendumque aliquid ex cibo. Neque alienum eſt, illini frontem ex compoſitione Andreæ. Quæ habet gummi p. I. *. ceruſſæ, ſtibii, ſingulorum p. II. *. ſpumæ argenti coctæ & elotæ p. IV. *. ſed ea ſpuma ex aqua pluuiatili coquitur; & arida hæc medicamenta ex ſucco myrti conteruntur. His illita fronte, cataplaſma quoque ſuperinjiciendum ex farina, quæ frigida aqua coacta ſit, cuique aut acaciæ ſuccus, aut cupreſſus

ſus adjecta ſit. Cucurbitula quoque, inciſo vertice, recte accommodatur: aut ex temporibus ſanguis emittitur. Inungi vero eo debet, quod habet ſquamæ æris, papaueris lachrymæ, ſingulorum p. *. ceruini cornu combuſti & eloti, plumbi eloti, gummi, ſingulorum p. IV. thuris p. XII. Hoc vero collyrium quia cornu habet, διὰ κέρατος nominant. Quotiescunque non adjicio, quod genus humoris adjiciendum ſit, aquam intelligi volo.

17. Μεμιγμένον, *Euelpidis collyrium.*

Ad idem Euelpidis, quod μεμιγμένον nominabat. In eo papaueris lachrymæ, & albi piperis, ſingulæ vnciæ ſunt, gummi libra, æris combuſti p. I. *. Inter has autem curationes, poſt intermisſionem aliquam, proſunt balneum & vinum. Cumque omnibus lippientibus vitandi cibi ſint, qui extenuant; tum præcipue, quibus tenuis humor diu fertur. Quod ſi jam faſtidium eſt eorum, quæ pituitam crasſiorem reddunt, ſicut in hoc genere materiæ maxime promptum eſt; confugiendum eſt ad ea, quæ, quia ventrem, corpus quoque adſtringunt.

18. *De Oculorum vlceribus ſupercreſcentibus, ſordidis, cauis, veteribus.*

At vlcera, ſi cum inflammatione finita non ſunt, aut ſupercreſcentia, aut ſordida, aut certe vetera eſſe conſuerunt. Ex his ſupercreſcentia collyrio, quod μεμιγμένον vocatur, optime re-

primuntur. Sordida purgantur & eodem, & eo, quod Smilion nominatur.

19. Smilion collyrium.

Habet æruginis p. vi. *. gummi tantundem, ammoniaci, minii ſinopici, ſingulorum p xvi.*. quæ quidam ex aqua; quidam, quo vehementiora ſint, ex aceto terunt.

20. Phynon collyrium Euelpidis.

Id quoque Euelpidis, quod Phynona appellabat, hic vtile eſt: croci p, i.*. papaueris lachrymæ, gummi, ſingulorum p. ii. *. æris combuſti & eloti, myrrhæ, ſingulorum p. iv. *. piperis albi p. vi. *. Sed ante litum, hoc vngendum eſt.

21. Sphærion collyrium Euelpidis.

Id quoque ejusdem, quod Sphærion nominabat, eodem valet. Lapidis hæmatitis eloti p. ii. *. piperis grana ſex, cadmiæ elotæ, myrrhæ, papaueris lachrymæ, ſingulorum p. iii. *. croci p. iv. *. gummi p. viii. *. quæ cum vino aminæo conteruntur.

21. Liquidum Euelpidis collyrium.

Liquidum quoque medicamentum ad idem componebat, in quo erant hæc: æruginis p. *. minii combuſti, atramenti ſutorii, cinnamomi, ſingulorum p. iii. *. croci, nardi, papaueris lachrymæ, ſingulorum p. i. *. myrrhæ p. ii. *. æris combuſti p. iii. cineris ex odoribus p. iv. *. piperis grana xv. Hæc ex vino auſtero teruntur: deinde cum paſſi tribus heminis decoquuntur, do-

donec corpus vnum ſit. Idque medicamentum vetuſtate efficacius fit.

23. *De cauis oculorum vlceribus.*

Caua vero vlcera commodisſime implent ex his, quæ ſupra poſita ſunt. Sphærion, & id quod Philetis vocatur. Idem Sphærion vetuſtis vlceribus & vix ad cicatricem venientibus optime ſuccurrit.

24. *Hermonis collyrium.*

Eſt etiam collyrium, quod cum ad plura valeat, plurimum tamen proficere in his vlceribus videtur. Refertur ad Hermonem authorem. Habet piperis longi p. I. z. *. albi p. *. cinnamomi, coſti, ſingulorum p. I. *. atramenti ſutorii, nardi, caſiæ, caſtorei, ſingulorum p. II. *. gallæ p. v. *. myrrhæ, croci, thuris, lycii, ceruſſæ, ſingulorum p. VIII. *. papaueris lachrymæ p. XII. *. aloes, æris combuſti, cadmiæ, ſingulorum p. XVI. acaciæ, ſtibii, gummi, ſingulorum p. XXV. *.

25. *De Cicatricibus oculorum, quæ ex vlceribus factæ ſunt, & de Aſclepia, & Canopite, & Pyxino, collyriis.*

Factæ vero ex vlceribus cicatrices duobus vitiis periclitantur; ne aut cauæ, aut craſſæ ſint. Si cauæ ſunt, poteſt eas implere id, quod Sphærion vocari dixi; vel id, quod Aſclepias nominatur. Habet hoc papaueris lachrymæ p. II. *. ſagapeni, opopanacis, ſingulorum p. III. *. æruginis p. IV. *. gummi p. VIII. *. piperis p. XII. *. cad-

cadmiæ elotæ, cerussæ, singulorum p. XVI. *. At, si crassæ cicatrices sunt, extenuat vel Smilion, vel Canopite collyrium; quod habet cinnamomi, acaciæ, singulorum p. I. *. cadmiæ elotæ, croci, myrrhæ, papaueris lachrymæ, gummi, singulorum p. II. *. piperis albi, thuris, singulorum p. III. *. æris combusti p. IX. *. cum aqua pluuiatili. Vel Euelpidis Pyxinum, quod ex his constat: salis fossilis p. IV. *. ammoniaci thymiamatis p. VIII. *. papaueris lachrymæ p. XII. *. cerussæ p. XV. *. piperis albi, croci cilicii, singulorum p. LII. *. gummi p. XIII. *. cadmiæ elotæ p. IX. *. Maxime tamen tollere cicatricem videtur id, quod habet gummi p. III. *. æruginis p. I. *. crocomagmatis p. IV. *.

26. De alio genere Inflammationis oculorum.

Est etiam genus inflammationis, in qua, si cui tument ac distenduntur cum dolore oculi, sanguinem ex fronte mitti necessarium est: multaque aqua calida caput atque oculos fouere: gargarizare ex lenticula, vel ex fici cremore: inungi acribus medicamentis, quæ supra comprehensa sunt; maximeque eo, quod Sphærion nominatur, quodque lapidem hæmatiten habet. Atque alia quoque vtilia sunt, quæ ad extenuandam aspritudinem fiunt; de qua protinus dicam.

Hæc autem inflammationem oculorum fere sequitur; interdum major, interdum leuior. Nonnunquam etiam ex aspritudine lippitudo fit, atque ipsam deinde aspritudinem auget, fitque

ea

ea in aliis breuis, in aliis longa, & quæ vix vnquam finiatur.

In hoc genere valetudinis quidam craſſas, duraſque palpebras, & ficulneo folio, & aſperato ſpecillo, & interdum ſcalpello eradunt; verſaſque quotidie medicamentis ſuffricant. Quæ neque niſi in magna vetuſtaque aſpritudine, neque ſæpe facienda ſunt. Nam melius eodem ratione victus & idoneis medicamentis peruenitur. Ergo exercitationibus vtemur, & balneo frequentiore; multaque oculorum palpebras aqua calida fouebimus: cibi autem ſumendi ſunt acres & extenuantes.

27. *Cæſarianum collyrium.*

At medicamentum id, quod Cæſarianum vocatur, habet atramenti ſutorii p. I. *. miſyos p. *. piperis albi p. V. *. papaueris lachrymæ, gummi, ſingulorum p. II. *. cadmiæ lotæ. p. III. *. ſtibii p. VI. *. Satisque conſtat, hoc collyrium aduerſus omne genus oculorum valetudinis idoneum eſſe; exceptis his, quæ lenibus nutriuntur.

28. *Hieracis collyrium.*

Id quoque, quod Hieracis nominatur, ad aſpritudinem poteſt. Habet myrrhæ p. I. *. ammoniaci thymiamatis p. II. *. æruginis raſæ p. IV. *. cum aqua pluuiatili. Ad idem idoneum eſt etiam id, quod Canopite, & id quod Smilion vocatur, & id quod Pyxinum, & id quod Sphærion. Si autem compoſita medicamenta non

non adſunt, felle caprino, vel quam optimo melle ſatis commode aſpritudo curatur.

29. De arida lippitudine.

Eſt etiam genus aridæ lippitudinis, quod ξηροφθαλμίαν *(h)* Græci appellant. Sub hoc neque tument, neque fluunt oculi, ſed rubent tantum, & cum dolore quodam fere leui ac prurigine graues ſunt, & palpebræ citra duritiem vllam noctu prægraui pituita inhæreſcunt: quantoque minor generi huic impetus, tanto finis minus expeditior eſt.

In hoc vitio multum ambulare, multum exerceri, lauari ſæpe, ibique deſudare, multaque fricatione vti neceſſarium eſt. Cibi neque qui implent, neque nimium acres, apti ſunt, ſed inter hos medii. Mane, vbi concoxiſſe manifeſtum eſt, non eſt alienum ex ſinapi gargarizare, tum deinde caput atque os diutius perfricare.

30. Rhinion collyrium.

Collyrium vero hoc aptisſimum eſt, quod Rhinion vocatur. Habet myrrhæ p. I. *. papaveris lachrymæ, acaciæ ſucci, piperis, gummi, ſingulorum p. I. *. lapidis hæmatitis, lapidis phrygii, lycii, lapidis ſcisſilis, ſingulorum p. II. *. æris combuſti p. IV. *. Ac pyxinum quoque eidem accommodatum eſt.

31. De Scabris oculis. (i)

Si vero ſcabri oculi ſunt, quod maxime in an-

Bb gulis

(*h*) Actuar. M. M. II. 7. Æginet III. 22. Aëtius Tetr. II. Serm. III. c. 75. 77. (*i*) Aëtius Tetr. I. Ser. 2. III. c. 67.

gulis esse consueuit, potest prodesse Rhinion, id quod supra positum est. Potest similiter prodesse id, quod habet æruginis rasæ, piperis longi, papaueris lachrymæ, singulorum p. II. piperis albi, gummi, singulorum p. IV. *. cadmiæ lotæ, cerussæ, singulorum p. VI. *. Nullum tamen melius est, quam Euelpidis, quod βασιλικὸν nominabat. Habet papaueris lachrymæ, cerussæ, lapidis Asii, singulorum p. II. *. gummi p. XIII. *. piperis albi p. IV. *. croci p. VI. *. psorici p. XIII. *. Nulla autem per se materia est, quæ Psoricum nominetur; sed chalcitidis aliquid, & cadmiæ dimidio plus ex aceto simul conteruntur, idque in vas fictile inditum, & contectum ficulneis foliis, sub terra reponitur diebus viginti, & rursus sublatum teritur, & sic appellatur psoricum. Verum de basilico quoque collyrio conuenit, ad omnes affectus oculorum id esse idoneum, qui non lenibus medicamentis curantur.

At, vbi non sunt medicamenta composita, scabros angulos læuant & mel & vinum. Succurritque & his & aridæ lippitudini, si quis panem ex vino subactum super oculum imponit. Nam, cum fere sit humor aliquis, qui modo ipsum oculum, modo angulos, aut palpebras exasperat, sic &, si quid prodit humoris, extrahitur; &, si quid juxta est, repellitur.

32. *De Caligine oculorum.*

Caligare vero oculi nonnunquam ex lippitudi-

tudine, nonnunquam etiam ſine hac, propter ſenectutem, imbecillitatemue aliam, conſueverunt. Si ex reliquiis lippitudinis id vitium eſt, adjuuat collyrium, quod Aſclepias nominatur. Adjuuat & id, quod ex crocomagmate fit.

33. Διὰ κρόκȣ collyrium. (k)

Proprie etiam ad id componitur, quod διὰ κρόκȣ vocant. Habet piperis p. I. *. croci cilicii, papaueris lachrymæ, ceruſſæ, ſingulorum p. II. *. Pſorici, gummi, ſingulorum p. IV. *.

34. De Caligine propter ſenectutem, aut aliam imbecillitatem. (l)

At, ſi ex ſenectute aliaue imbecillitate id eſt, recte inungi poteſt, & melle quam optimo, & cyprino, & oleo vetere. Commodisſimum tamen eſt, balſami partem vnam, & olei veteris, aut cyprini partes duas, mellis quam acerrimi partes tres miſcere. Vtilia quoque huic medicamenta ſunt, quæ ad caliginem proxime, quæque ad extenuandas cicatrices ſupra comprehenſa ſunt.

Cuicunque vero oculi caligabunt, huic opus erit multa ambulatione, atque exercitatione, frequenti balneo, vbi totum quidem corpus perfricandum eſt, præcipue tamen caput ex irino, donec inſudet; velandumque poſtea, nec detegendum eſt, antequam ſudor & calor domi conquierint. Tum cibis vtendum acribus,

(k) Trallian. II. I. (l) Oribaſ. de loc. Affect. IV. 16.

bus, & extenuantibus: interpositisque aliquibus diebus, ex sinapi gargarizandum.

35. *De Suffusione oculorum.* (m)

Suffusio quoque, quam Græci ὑπόχυσιν nominant, interdum oculi pupillæ, qua cernit, se opponit. Quod si inueterauit, manu curandum est. inter initia nonnunquam certis obseruationibus discutitur. Sanguinem ex fronte vel naribus mittere; in temporibus venas adurere; gargarizando pituitam euocare; suffumigare: oculos acribus medicamentis inungere, expedit. Victus optimus est, qui pituitam extenuat.

36. *De resolutione oculorum.*

At ne resolutio quidem oculorum (quam παράλυσιν Græci nominant) alio victus modo, vel aliis medicamentis curanda est. Exposuisse tantum genus vitii satis est. Igitur interdum euenit, modo in vno oculo, modo in vtroque, aut ex ictu aliquo, aut ex morbo comitiali, aut ex distentione neruorum, qua vehementer ipse oculus conuulsus est, vt is neque quoquam intendi possit, neque omnino consistat; sed huc illucue sine ratione moueatur, ideoque ne conspectum quidem rerum præstet.

37. *De Mydriasi oculorum.* (n)

Non multum ab hoc malo distat id, quod μυδρίασιν Græci vocant. Pupilla diffunditur &

(m) Actuar. M. M. II. 7. IV. II. Aëtius Tetr. II. Serm. III. 49. Æginet. III. 22. (n) Actuar. M. M. II. 7. & IV. II. Æginet. III. 22.

& dilatatur, aciesque ejus hebeſcit, ac pene caligat. Difficillime genus id imbecillitatis eliditur. In vtraque vero, id eſt paralyſi & mydriaſi, pugnandum eſt per eadem omnia, quæ in caligine oculorum præcepta ſunt, paucis tantum mutatis: ſiquidem ad caput irino interdum acetum, interdum nitrum adjiciendum eſt; oculos vero melle inungi ſatis eſt. Quidam in poſteriore vitio calidis aquis vſi, releuatique: quidam ſine vlla manifeſta cauſa ſubito obcæcati ſunt. Ex quibus nonnulli, cum aliquandiu nihil vidiſſent, repentina (*) profuſione alui, lumen receperunt. Quo minus alienum videtur, & recenti re & interpoſito tempore, medicamentis quoque moliri dejectiones, quæ omnem noxiam materiam in inferiora depellant.

38. De imbecillitate oculorum.

Præter hæc imbecillitas oculorum eſt, ex qua quidem interdiu ſatis, (o) noctu nihil cernunt; quod in fœminam bene reſpondentibus menſtruis non cadit. Sed ſic laborantes inungi oportet ſanguine jocinoris (maxime hircini; ſin minus, caprini) vbi id aſſum coquitur, excepto; atque edi quoque ipſum jecur debet. Licet tamen etiam iiſdem medicamentis non inutiliter vti, quæ vel cicatrices, vel aſpritudinem extenuant. Quidam contrito ſemine portulacæ mel adjiciunt eatenus, ne id ex ſpecillo diſtillet, eo-

(*) Aph. vi. 17. (o) νυκτάλωπας vocant Æginet. iii. 22. Actuar. M. M. ii. 7. iv. 11. Trallian. ii. 6. Aetius Tetr. ii. Serm. iii. 46.

que inungunt. Vtendum vero eſt exercitationibus balneo, & fricationibus.

39. Ad Oculos, qui extrinſecus offenduntur, & ſanguine ſuffuſi ſunt.

Et hæc quidem in ipſis corporibus oriuntur. Extrinſecus vero interdum ſic ictus oculum lædit, vt ſanguis in eo ſuffundatur. Huic nihil commodius eſt, quam ſanguine vel columbæ, *(p)* vel palumbæ, vel hirundinis inungere. Neque id ſine cauſa fit; cum harum acies extrinſecus læſa, interpoſito tempore in antiquum ſtatum redeat, celerrimeque hirundinis. Vnde etiam locus fabulæ factus eſt, per parentes id herba reſtitui, quod per ſe ſaneſcit. Eorum ergo ſanguis noſtros quoque oculos ab externo caſu commodisſime tuetur, hoc ordine; vt ſit hirundinis optimus, deinde palumbæ, minimum efficax columbæ, & ſibi ipſi, & nobis.

Supra percuſſum vero oculum, ad inflammationem leniendam, non eſt alienum imponere etiam cataplaſmata. Sed ſal armeniacus, vel quilibet alius quam optime teri debet, ſic, vt ei paulatim oleum adjiciatur, donec craſſitudo ſtrigmenti fiat. Id deinde miſcendum eſt cum hordeacea farina, quæ ex mulſo decocta ſit. Facile autem, recognitis omnibus, quæ medici quoque prodiderunt, apparere cuilibet poteſt, vix vllum ex iis, quæ ſupra comprehenſa ſunt, oculi vitium eſſe, quod non ſimpli-

(*p*) Æginet. III. 22.

plicibus quoque, & promptis remediis ſubinde remoueri poſſit.

CAP. VII.

De aurium morbis. (*q*)

HACTENUS in oculis ea reperiuntur, in quibus medicamenta plurimum poſſunt: ideoque ad aures tranſeundum eſt; quarum vſum proximum a luminibus natura nobis dedit. Sed in his aliquanto magis periculum eſt, nam vitia oculorum intra ipſos nocent: aurium inflammationes doloresque, interdum etiam ad dementiam mortemque præcipitant. Quo magis inter initia protinus ſuccurrendum eſt, ne majori periculo locus ſit.

Ergo, vbi primum dolorem aliquis ſenſit, abſtinere & continere ſe debet. Poſtero die, ſi vehementius malum eſt, caput tondere, idque irino vnguento calido perungere, & operire. At magnus cum febre vigiliaque dolor exigit, vt ſanguis quoque mittatur. Si id aliquæ cauſæ prohibent, aluus ſoluenda eſt. Cataplaſmata quoque calida, ſubinde mutata, proficiunt; ſiue fœni græci, ſiue lini, ſiue alia farina ex mulſo decocta. Recte etiam ſubinde admouentur ſpongiæ, ex aqua calida expreſſæ. Tum, leuato dolore, ceratum circumdari debet ex irino, aut cyprino factum. In quibusdam tamen melius, quod ex roſa eſt,

(*q*) Seren. Sammon. XII. Æginet. III. 23. Trallian. III. 1. Actuar. M. M. II. 6. IV. 10.

proficit. Si vehemens inflammatio somnum ex toto prohibet, adjici cataplasmati debent papaueris cortices fricti atque contriti sic, vt ex his pars dimidia sit; eaque tum simul ex passo vel mulso decoquuntur. In aurem vero infundere aliquod medicamentum oportet; quod semper ante tepefieri conuenit, commodissimeque per strigilem instillatur, vbi auris repleta est, super lana mollis addenda est, quæ humorem intus contineat. Et hæc quidem communia sunt.

Medicamentum vero est & rosæ, & radicum, arundinum succus, & oleum, in quo lumbrici cocti sunt, & humor ex amaris nucibus, aut ex nucleo mali persici expressus. Composita vero ad inflammationem doloremque leniendum hæc fere sunt: castorei, papaueris lachrymæ pares portiones conteruntur, deinde adjicitur his passum. Vel papaueris lachrymæ, croci, myrrhæ par modus sic teritur, vt inuicem modo rosa, modo passum instilletur. Vel id, quod amarum in Ægyptia faba est, conteritur, rosa adjecta. Quibus myrrhæ quoque paulum a quibusdam miscetur, vel papaueris lachrymæ aut thus cum muliebri lacte, vel amararum nucum cum rosa succus. Vel castorei, myrrhæ, papaueris lachrymæ pares portiones cum passo. Vel croci p. I *. myrrhæ, aluminis scissilis, singulorum p. III. *. quibus, cum conteruntur, paulatim miscentur passi cyathi tres, mellis

mellis minus cyatho. Idque ex primis medicamentis est. Vel papaueris lachryma ex aceto Licet etiam compositione vti Themisonis; quæ habet castorei, opopanacis, papaueris lachrymæ ex aceto, singulorum p. II. *. spumæ nitri p. IV. *. quæ contrita passo excipiuntur, donec cerati crassitudinem habeant; atque ita reponuntur. Vbi vsus requirit, rursus id medicamentum, adjecto passo, pistillo teritur. Illud perpetuum est, quotiescunque crassius medicamentum est, quam vt in aurem instillari possit, adjiciendum eum esse humorem, ex quo id componi debet, donec satis liquidum sit.

2. *De Pure & malo odore aurium.* (r)

Si vero pus quoque aures habent, recte lycium per se infunditur; aut irinum vnguentum; aut porri succus cum melle; aut centaureæ succus cum passo; aut succus mali punici in ipsius cortice tepefactus, adjecta myrrhæ exigua parte. Recte etiam miscentur myrrhæ, quam στακτὴν cognominant, p. I. *. croci tantundem, nuces amaræ XXV. mellis sesquicyathus, quæ contrita, cum vtendum est, in cortice mali punici tepefiant. Ea quoque medicamenta, quæ oris exulcerati causa componuntur, æque vlcera aurium sanant. Quæ si vetustiora sunt, & multa sanies fluit, apta compositio est, quæ ad authorem Erasistratum refertur, habet piperis, cro-

(r) Æginet. III. 23. Oribas. de Loc. Affect. IV. 37. Aetius Tetr. II. Serm. II. c. 83.

ci, ſingulorum, p. I. *. myrrhæ, miſy cocti, ſingulorum p. II. *. æris combuſti p. II. *. hæc ex vino teruntur: deinde vbi inaruerunt, adjiciuntur paſſi heminæ tres, & ſimul incoquuntur. Cum vero vtendum eſt, adjicitur his mel & vinum. Eſt etiam Ptolemæi chirurgi medicamentum, quod habet lentiſci, gallæ, ſingulorum p I. *. omphacii p. I. *. ſuccum punici mali. Eſt & Menophili validum admodum, quod ex his conſtat: piperis longi p. I. *. caſtorei p. II. *. myrrhæ, croci, papaueris lachrymæ, nardi Syriaci, thuris, malicorii, ex Ægyptia faba partis interioris, nucum amararum, mellis quam optimi, ſingulorum p. IV. *. Quibus, dum conteruntur, adjicitur acetum quam acerrimum, donec craſſitudo in his paſſi fiat. Eſt & Cratonis: cinnamomi, casſiæ, ſingulorum p. I. *. nardi, lycii, myrrhæ, ſingulorum p. I. *. aloes p. II. *. mellis cyathi tres, vini ſextarius. Ex quibus lycium cum vino decoquitur; deinde his alia miſcentur. At, ſi multum puris, malusque odor eſt, æruginis raſæ, thuris, ſingulorum p II. *. mellis cyathi duo, aceti quatuor ſimul incoquuntur, vbi vtendum eſt, dulce vinum miſcetur. Aut aluminis ſcisſilis, papaueris lachrymæ, acaciæ ſucci par pondus miſcetur, hiſque adjicitur hyoſcyami ſucci dimidio minor, quam vnius ex ſuperioribus, portio; eaque trita ex vino diluuntur. Per ſe quoque hyoſcyami ſuccus ſatis proficit.

3. (f) Com-

3. (*f*) *Compositiones ad omnia aurium vitia.*

Commune vero auxilium aduersus omnes aurium casus, jamque vsu comprobatum Asclepiades composuit. In eo sunt cinnamomi, casiæ, singulorum p. I. *. floris junci rotundi, castorei, piperis albi & longi, amomi, myrobalani, singulorum scrupuli duo, thuris masculi, nardi Syriaci, myrrhæ pinguis, croci, spumæ nitri, singulorum p. II. *. Quæ separatim contrita, rursus mixta, ex aceto conteruntur; atque ita condita, vbi vtendum est, aceto diluuntur. Eodem modo commune auxilium auribus laborantibus est Polybi sphragis ex dulci vino liquata. Quæ compositio priori libro continetur.

Quod si & sanies profluit, & tumor est, non alienum est, mixto vino per oricularium clysterem eluere; & tum infundere vinum austerum cum rosa mixtum, cui spodii paulum sit adjectum, aut lycium cum lacte, aut herbæ sanguinalis succum cum rosa, aut mali punici succum cum exigua parte myrrhæ.

4. *De vlcere sordido aurium.*

Si sordida quoque vlcera sunt, melius mulso eluuntur; & tum aliquod ex his, quæ supra scripta sunt, quod mel habeat, infunditur. Si magis pus profluit, & caput vtique tondendum, & multa calida aqua perfundendum, & gargarizandum, & vsque ad lassitudinem ambulandum, & cibo modico vtendum est. Si cruor quoq; ex vlceribus apparet, lycium cum lacte debet

(*f*) Scribon. Larg. c. V.

infundi; vel aqua, in qua rosa decocta sit, succo aut herbæ sanguinalis, aut acaciæ adjecto.

Quod si super vlcera caro (t) increuit, eaque mali odoris, & sanguinem fundit, aqua tepida elui debet; tum infundi id, quod ex thure & ærugine, & aceto, & melle fit, aut mel cum ærugine incoctum. Squama quoque æris cum sandaracha contrita per fistulam recte instillatur.

5. *De Vermibus aurium.* (u)

Vbi vero vermes orti sunt, si juxta sunt, protrahendi oriculario specillo sunt: si longius, medicamentis enecandi; cauendumque, ne postea nascantur. Ad vtrunque proficit album veratrum cum aceto contritum. Elui quoque aurem oportet vino, in quo marrubium decoctum sit. Sic emortui vermes in primam auris partem prolabuntur, vnde facillime educi possunt.

6. *Ad Compressa aurium foramina.*

Si foramen auris compressum est, & intus crassa sanies subest, mel quam optimum indendum est. Si id parum proficit, mellis cyatho & dimidio, æruginis rasæ p. II. *. adjiciendum est, incoquendumque, & eo vtendum. Iris quoque cum melle ad idem proficit. Item mellis & rosæ scrupuli duo. Item galbani p. II. *. myrrhæ

(t) Aetius Tetr. II. Serm. II. c. 84. (u) Aetius Tetr. II. Serm. II. c. 85. de Locis Affect. IV. 40.

rhæ cum melle, & fellis taurini, ſingulorum p. II. *. vini quantum ſatis eſt ad myrrham diluendam.

7. *Ad Grauem auditum.* (*x*)

Vbi vero grauius aliquis audire cœpit (quod maxime poſt longos capitis dolores euenire conſueuit) in primis autem ipſam conſiderare oportet. Apparebit enim aut cruſta, qualis ſuper vlcera innaſcitur, aut ſordium coitus. Si cruſta eſt, infundendum eſt aut oleum calidum, aut cum melle ærugo, vel porri ſuccus, aut cum mulſo nitri paulum. Atque, vbi cruſta ex auricula procidit, eluenda eſt aqua tepida; quo facilius ea per ſe diducta oriculario ſpecillo protrahat. Si ſordes eæque molles ſunt, eodem ſpecillo eximendæ ſunt. At, ſi duræ ſunt, acetum & cum eo nitri paululum injiciendum eſt; cumque emollitæ ſunt, eodem modo elui autem, purgarique oportet. Quod ſi capitis grauitas manet, attondendum idem; & leniter, ſed diu perfricandum eſt, adjecto vel irino vel laureo oleo, ſic vt vtrilibet paululum aceti miſceatur: tum diu ambulandum, leniterque poſt vnctionem aqua calida caput fouendum: cibisque vtendum ex imbecillisſima & media materia; magisque aſſumendæ dilutæ potiones: nonnunquam gargarizandum eſt. Infundendum autem in aurem caſtoreum cum aceto & laureo oleo & ſucco radiculæ corticis: aut cucumeris agreſtis ſuccus, adjectis roſæ foliis contritis.

(*x*) Aetius Tetr. II. Serm. II, c. 79.

tritis. Immaturæ quoque vuæ ſuccus cum roſa inſtillatus, aduerſus ſurditatem ſatis proficit.

8. De Sonitu aurium. (y)

Aliud vitii genus eſt, vbi aures intra ſe ipſæ ſonant. Atque hoc quoque fit, ne externum ſonum accipiant. Leuisſimum eſt, vbi id ex grauedine eſt: pejus, vbi ex morbo, capitisue longis doloribus incidit: pesſimum, vbi, magnis morbis venientibus, maximeque comitiali, prouenit. Si ex grauedine eſt, purgare aurem oportet, & ſpiritum continere, donec inde humor aliquis exſpumet. Si ex morbo vel capitis dolore, quod ad exercitationem, fricationem, perfuſionem, gargarizationemque pertinet, eadem facienda ſunt: cibis non vtendum niſi extenuantibus: in aurem dandus radiculæ ſuccus cum roſa, vel cum ſucco radicis ex cucumere agreſti, vel caſtoreum ex aceto, & laureo oleo. Veratrum quoque cum aceto conteritur, deinde melle cocto excipitur, & inde collyrium factum in aurem demittitur. Si ſine his cœpit, ideoque nouo metu terret, in aurem dari debet caſtoreum cum aceto, vel irino, vel laureo oleo; aut huic mixtum caſtoreum cum ſucco nucum amararum; aut myrrha & nitrum cum roſa & aceto. Plus tamen in hoc quoque proficit victus ratio: eademque facienda ſunt, quæ ſupra comprehendi, cum majore quoque diligentia: &

(y) Actuar. M. M. II. 6. IV. 10. Aetius Tetr. II. Serm. II. c. 77. Trall. III. 3.

& præterea, donec is ſonus finiatur, a vino abſtinendum.

Quod ſi ſimul & ſonus eſt, & inflammatio, laureum oleum conjeciſſe abunde eſt, aut id, quod ex amaris nucibus exprimitur; quibus quidam vel caſtoreum, vel myrrham miſcent.

9. Ad ea, quæ in aurem inciderunt, extrahenda. (z)

Solet etiam interdum in aurem aliquid incidere, vt calculus, aliquodue animal. Si pulex intus eſt; quo ipſe ſi ſubit, & ſimul extrahitur. Si non eſt ſecutus, aliudue animal eſt, ſpecillum lana inuolutum in reſinam quam glutinoſisſimam, maximeque terebinthinam demittendum, idque in aurem injiciendum, ibique vertendum eſt, vtique enim comprehendet & eximet. Sin aliquid exanime eſt, ſpecillo oriculario protrahendum eſt, aut hamulo retuſo paululum recuruato. Si iſta nihil proficiunt, poteſt eodem modo reſina protrahi. Sternutamenta quoque admota id commode elidunt, aut oriculario clyſtere aqua vehementer intus compulſa. Tabula quoque collocatur media, inhærens capitibus vtrinque pendentibus, ſuperque eam homo deligatur in id latus verſus, cujus auris eo modo laborat, ſic vt extra tabulam non emineat: tum malleo caput tabulæ, quod a pedibus eſt, feritur; atque ita concuſſa aure, id quod ineſt, excidit.

CAP. VIII.

(z) Aetius Tetr. II. Serm. II. c. 87.

CAP. VIII.

De Narium morbis. (*a*)

NARES vero exulceratas fouere oportet vapore aquæ calidæ. Id & ſpongia expreſſa atque admota fit, & ſubjecto vaſe oris anguſti, calida aqua repleto. Poſt id fomentum, illinenda ulcera ſunt, aut plumbi recremento, aut ceruſſa, aut argenti ſpuma, cum quodlibet horum aliquis conterit, ei, dum teritur, inuicem vinum & oleum myrteum adjiciat, donec mellis crasſitudinem fecerit. Sin autem ea vlcera circa os ſunt, pluresque cruſtas & odorem fœdum habent, quod genus Græci (*b*) ὄζαιναν appellant; ſciri quidem debet, vix ei malo poſſe ſuccurri. Nihilominus tamen hæc tentari poſſunt; vt caput ad cutem tondeatur, asſidueque vehementer perfricetur, multaque calida aqua perfundatur: multa eidem ambulatio ſit; cibus modicus, neque acer, neque valentisſimus. Tum in narem ipſam mel cum exiguo modo reſinæ terebinthinæ conjiciatur (quod ſpecillo quoque inuoluto lana fit) attrahaturque ſpiritu is ſuccus, donec in ore guſtus ejus ſentiatur. Sub his enim cruſtæ reſoluuntur, quæ tum per ſternutamenta elidi debent. Puris vlceribus vapor aquæ calidæ ſubjiciendus eſt; deinde adhibendum aut lycium ex vino dilutum, aut amurca, aut omphacium, aut menthæ, aut marrubii ſuccus; aut atra-

(*a*) Trallian. III. 8. Actuar. M. M. VI. 12. Aetius Tetr. II. Serm. II. c. 90. *b*) Oribaſ. de Loc. Affect. IV. 45. Aetius Tetrab. II. Serm. II. 91.

tramentum sutorium, quod candefactum, deinde contritum sit; aut interior scillæ pars contrita; sic vt horum cuilibet mel adjiciatur. Cujus in cæteris admodum exigua pars esse debet; in atramento sutorio tanta, vt ea mistura liquida sit; cum scilla vtique pars major; involvendumque lana specillum est, & in eo medicamentum tingendum, eoque vlcera implenda sunt. Rursusque linamentum inuolutum & oblongum eodem medicamento illinendum, demittendumque in narem, & ab inferiore parte leniter deligandum. Idque per hiemem & ver bis die: per æstatem & autumnum, ter fieri debet.

2. *De Carnosis carunculis narium.*

Interdum vero in naribus carunculæ quædam similes muliebribus mammis nascuntur, hæque imis partibus, quæ cartilaginosæ sunt, inhærent. Has curare oportet medicamentis adurentibus; sub quibus ex toto consumuntur. Πολύπους (c) vero est caruncula, modo alba, modo subrubra, quæ narium ossibus inhæret; & modo ad labra tendens narem implet, modo retro per id foramen, quo spiritus a naribus ad fauces descendit, adeo increscit, vt post vuam conspici possit; strangulatque hominem maxime austro aut euro flante; fereque mollis est, raro dura; eaque magis spiritum impedit, & nares dilatat; fereque καρκινώδης est; itaque attingi non debet. Il-

(c) Æginet. III. 24. VI. 25. Actuar. M. M. II. 8. Aetius Tetrab. II. Serm. II. c. 92.

lud aliud genus fere quidem ferro curatur; interdum tamen inarescit, si addita in narem per linamentum aut penicillum ea compositio est, quæ habet minii sinopici, chalcitidis, calcis, sandarachæ, singulorum p. I.*. atramenti sutorii p. II.*.

CAPUT IX.

(d) De Dentium dolore.

IN dentium autem dolore, qui ipse quoque maximis tormentis annumerari potest, vinum ex toto circumcidendum est; cibo quoque primo abstinendum: deinde eo modico mollique vtendum, ne mandentis dentes irritet; tum extrinsecus admouendus per spongiam vapor aquæ calidæ; imponendumque ceratum ex cyprino aut irino factum, lanaque id comprehendendum, caputque velandum est. Quod si grauior dolor est, vtiliter & aluus ducitur, & calida cataplasmata super maxillam injiciuntur, & ore humor calidus cum medicamentis aliquibus continetur, sæpiusque mutatur. Cujus rei causa & quinquefolii radix in vino mixto coquitur; & hyoscyami radix vel in posca, vel in vino mixto coquitur sic, vt paululum his salis adjiciatur; & papaueris non nimium aridi cortices, & mandragoræ radix, eodem modo. Sed in his tribus vtique vitandum est, ne, quod haustum erit, deuoretur. Ex populo quoque alba cortex radicis in hunc vsum in vino mixto recte coquitur; aut in aceto cornu ceruini ramen-

(d) Trallian. III. 10.

mentum & nepeta cum teda ac ficu pingui: item ficus pinguis vel in mulſo, vel in aceto & melle; ex quibus cum ficus diſcocta eſt, is humor percolatur. Specillum quoque lana involutum in calidum oleum demittitur, eoque ipſe dens fouetur. Quin etiam quædam quaſi cataplaſmata in dentem ipſum induntur. In quem vſum ex malo punico acido atque arido malicorii pars interior cum pari portione & gallæ & pinei cortices conteritur, miſceturque his minium; eaque contrita aqua pluuiatili coguntur: aut panacis, papaueris lachrymæ, peuçedani, vuæ taminiæ ſine ſeminibus pares portiones conteruntur: aut galbani partes tres, papaueris lachrymæ pars quarta. Quicquid dentibus admotum eſt, nihilo minus ſupra maxillam ceratum (quale ſupra poſui) eſſe debet lana obtectum. Quidam etiam myrrhæ, cardamomi, ſingulorum p. I. *. croci, pyrethri, ficorum, piperis, ſingulorum p. IV. *. ſinapis p. VIII. *. contrita linteolo illinunt, imponuntque in humero partis ejus, qua dens dolet; ſi is ſuperior eſt, a ſcapulis; ſi inferior, a pectore: idque dolorem leuat; &, cum leuauit, protinus ſubmovendum eſt.

Si vero exeſus (*e*) eſt dens, feſtinare ad eximendum eum, niſi res coegit, non eſt neceſſe: ſed tum omnibus fomentis, quæ ſupra poſita ſunt, adjiciendæ quædam valentiores compoſitio-

(*e*) Oribaſ. de Loc. Affect. IV. 58. Aetius Tetrab. II. Serm. IV. c. 33. 34.

tiones ſunt, quæ dolorem leuant, quales hæ ſunt, quæ habent papaueris lachrymæ p. I. *. piperis p. II. *. ſoreos p. x. *. quæ contrita galbano excipiuntur, idque circundatur: aut Menemachi, maxime ad maxillares dentes; in qua ſunt, croci p. I. *. cardamomi, thuris fuliginis, ficorum, piperis, pyrethri, ſingulorum p. IV. *. ſinapis p. VIII. *. Quidam autem miſcent pyrethri, piperis, elaterii, ſingulorum p. I. *. aluminis ſcisſilis, papaueris lachrymæ, vuæ taminiæ, ſulphuris ignem non experti, bituminis, lauri baccarum, ſinapis, ſingulorum p. II. *. Quod ſi dolor eximi eum cogit, piperis ſemen cortice liberatum, & eodem modo bacca hederæ conjecta in ejus foramen, dentem findit, isque per teſtas excidet. Plani quoque piſcis (quem nos paſtinacam, Græci τρυγόνα vocant) aculeus torretur, deinde conteritur, reſinaque excipitur, quæ denti circundata hunc ſoluit. Alumen quoque ſcisſile in foramen conjectum dentem citat. Sed id tamen inuolutum in lanula demitti commodius eſt; quia ſic & dentem ſeruat, & dolorem leuat. Hæc a Medicis accepta ſunt: ſed agreſtium experimento cognitum eſt, cum dens doluerit, herbam mentaſtrum cum ſuis radicibus euelli debere, & in peluem mitti, ſupraque aquam infundi, collocarique juxta ſedentem hominem vndique veſte contectum; tum in peluem candentes ſilices demitti, ſic, vt aqua tegantur, hominemque eum hiante ore vaporem

exci-

excipere, vt ſupra dictum eſt, vndique incluſum. Nam & ſudor plurimus ſequitur, & per os continens pituita defluit; idque longiorem, ſæpe annuam valetudinem bonam præſtat.

CAPVT. X.

De Tonſillis. (*a*)

SI vero tonſillæ ſine exulceratione per inflammationem intumeſcunt, caput quoque velandum eſt, & extrinſecus is locus vapore calido fouendus; multa ambulatione vtendum; caput in lecto ſublime habendum; gargarizandumque reprimentibus medicamentis. Radix quoque ea, quam dulcem appellant, contuſa & in paſſo mulſoue decocta, idem præſtat. Leniterque quibusdam medicamentis eas illini non alienum eſt; quæ hoc modo fiunt. Ex malo (*b*) punico dulci ſuccus exprimitur, & ejus ſextarius ad lenem ignem decoquitur, donec ei mellis craſſitudo ſit; tum croci, myrrhæ, aluminis ſciſſilis, ſingulorum p. II. *. per ſe conteruntur, paulatimque his adjiciuntur vini lenis cyathi duo, mellis vnus; deinde priori ſucco iſta miſcentur, & rurſus leniter incoquuntur: aut ejusdem ſucci ſextarius eodem modo coquitur, atque eadem ratione trita hæc adjiciuntur; nardi p. *. omphacii p. I. *. cinnamomi, myrrhæ, caſiæ, ſingulorum p. I. *. Eadem autem hæc & auribus & naribus purulentis accommodata ſunt.

(*a*) Oribaſ. de Loc. Affect. IV. 70. (*b*) Oribaſ. de Loc. Affect. IV. 73. Æginet. III. 26.

Cibus in hac quoque valetudine lenis esse debet, ne exasperet.

Quod si tanta inflammatio est, vt spiritum impediat, in lecto conquiescendum; cibo abstinendum, neque assumendum quicquam præter aquam calidam est: aluus quoque ducenda est: gargarizandumque ex fico & mulso: illinendumque mel cum omphacio, extrinsecus admouendus, sed aliquanto diutius, vapor calidus, donec ea suppurent, & per se aperiantur. Si pure substante non rumpuntur hi tumores, incidendi sunt: deinde mulso calido gargarizandum.

At, si modicus quidem tumor, sed exulceratio est, furfurum cremori ad gargarizandum paulum mellis adjiciendum est, illinendaque vlcera hoc medicamento: passi quam dulcissimi tres heminæ ad vnam coquuntur; tum adjicitur thuris p. I. *. croci, myrrhæ, singulorum, p. *. iterumque omnia feruescunt. Vbi pura vlcera sunt, eodem furfurum cremore, vel lacte gargarizandum est. Atque hic quoque cibis lenibus opus est; quibus adjici dulce vinum potest.

CAPUT XI.

De Oris vlceribus.

VLCERA autem oris, si cum inflammatione sunt, & parum pura ac rubicunda sunt, optime his medicamentis curantur, quæ supra posita ex malis punicis fiunt. Continendusque sæpe ore

(a) Aetius Tetrab. II. Serm. IV. c. 22.

ore reprimens cremor eſt, cui paulum mellis ſit adjectum: vtendumque ambulationibus, & non acri cibo. Cum vero pura vlcera eſſe cœperunt, lenis humor, interdum etiam quam optima aqua ore continenda eſt. Prodeſtque aſſumtum purum vinum, pleniorque cibus, dum acribus, vacet: inſpergique vlcera debent alumine ſciſſili, cui dimidio plus gallæ immaturæ ſit adjectum.

Si jam cruſtas habent, quales in aduſtis eſſe conſuerunt, adhibendæ ſunt compoſitiones, quas Græci ἀνθηρὰς nominant. Habent hæ junci quadrati, myrrhæ, ſandarachæ, aluminis, pares portiones: aut croci, myrrhæ, ſingulorum p. II. *. iridis, aluminis ſcisſilis, ſandarachæ, ſingulorum p. IV. *. junci quadrati p. VIII. *. aut gallæ, myrrhæ, ſingulorum p. II. *. aluminis ſcisſilis p. II. *. roſæ foliorum p. IV. *. Quidam autem croci p. *. aluminis ſcisſilis, myrrhæ, ſingulorum p. I. *. ſandarachæ p. II. *. junci quadrati p. IV. *. miſcent. Priora arida inſperguntur: hoc cum melle illinitur; neque vlceribus tantum, ſed etiam tonſillis.

Verum ea longe periculoſisſima ſunt vlcera, quas ἄφθας (b) Græci appellant; ſed in (c) pueris, hos enim ſæpe conſumunt, in viris & mulieribus idem periculum non eſt. Hæc vlcera a

(b) Æginet. I. 10. Aretæus Morb. Acut. I. 9. Oribaſ. de Loc. Affect. Cur. IV. c. 68. Actuar. M. M. II. 10. IV. 14. Aet. Tetr. II. Serm. I. 39. (c) Aph. III. 24.

gingiuis incipiunt; deinde palatum, totumque os occupant; tum ad vuam faucesque defcendunt, quibus obfesfis, non facile fit, vt puer conualefcat, ac miferius etiam eft, fi lactens adhuc infans eft; quo minus imperari remedium aliquod poteft. Sed inprimis nutrix cogenda eft exerceri ambulationibus, & his operibus, quæ fuperiores partes mouent: mittenda in balneum, jubendaque ibi calida aqua mammas perfundere: tum alenda cibis lenibus, & his qui non facile corrumpuntur: potione, fi febricitat puer, aquæ: fi fine febre eft, vini diluti, ac, fi aluus nutrici fubfiftit, ducenda eft. Si pituita in os ejus coit, vomere debet. Tum ipfa vlcera pervngenda funt melle, cui rhus quem Syriacum vocant, aut amaræ nuces adjectæ funt: vel miftis inter fe rofæ foliis aridis, nucleis pini, mentha, collectis cum melle: vel eo medicamento, quod ex moris fit; quorum fuccus eodem modo, quo punici mali, ad mellis crasfitudinem coquitur, eademq; ratione ei crocum, myrrha, alumen, vinum, & mel mifcetur. Neque quicquam dandum, a quo humor euocari posfit. Si vero jam firmior puer eft, gargarizare debet his fere, quæ fupra comprehenfa funt. Ac, fi leniora medicamenta in eo parum proficiunt, adhibenda funt ea, quæ adurendo cruftas vlceribus inducant. Valens quoque eft fcisfile alumen, vel chalcitis, vel atramentum futorium. Prodeft etiam fames & abftinentia, quanta maxima imperari poteft.

est. Cibus debet esse lenis. Ad purganda tamen vlcera, interdum caseus ex melle recte datur.

CAPUT XII.

De Linguæ vlceribus. (*a*)

LINGUAE quoque vlcera non aliis medicamentis egent, quam quæ prima parte superioris capitis exposita sunt. Sed quæ in latere ejus nascuntur, diutissime durant. Videndumque est, num contra dens aliquis acutior sit, qui sanescere sæpe vlcus eo loco non sinit, ideoque limandus est.

CAPUT XIII.

(*a*) *De Parulidibus & vlceribus gingiuarum.*

SOLENT etiam interdum juxta dentes in gingiuis tubercula quædam oriri dolentia; παρουλίδας Græci appellant. Hæc initio leniter sale contrito perfricare oportet; aut inter se mixtis sale fossili combusto cupresso, nepeta; deinde eluere os cremore lenticulæ, & inter hæc hiare, donec pituitæ satis profluat. In majore vero inflammatione iisdem medicamentis vtendum est, quæ ad vlcera oris supraposita sunt: & mollis linamenti paululum involuendum aliqua compositione ex his, quas ἀνθηρὰς (*b*) vocari dixi; demittendumque id

 inter

(*a*) Actuar. M. M. II. 10. (*a*) Oribas. de Loc. Affect. IV. 66. Actuar. M. M. II. 10. IV. 14. Aetius Tetr. II. Serm. IV. 24. Æginet. VI. 27. (*b*) Scribon. Larg. c. XII. c. 61.

inter dentem & gingiuam. Quod si durior e-
rit, & id prohibebit, extrinsecus admouendus
erit spongiæ vapor calidus, imponendumque
ceratum. Si suppuratio se ostendet, diutius
eo vapore vtendum erit: erit & continendum
ore calidum mulsum, in quo ficus decocta sit.
Idemque subcrudum incidendum, ne, si ibi diu-
tius pus permanserit, os lædat. Quod si ma-
jor is tumor est, commodius totus exciditur,
sic vt ex vtraque parte dens liberetur. Pure
exemto, si leuis plaga est, satis est ore calidam
aquam continere, & extrinsecus fouere eodem
vapore; si major est, lenticulæ cremore vti, iis-
demque medicamentis, quibus cætera vlcera
oris curantur.

Alia quoque vlcera in gingiuis plerunque
oriuntur, quibus eadem, quæ in reliquo ore,
succurrunt. Maxime tamen mandere ligustrum
oportet, succumque eum ore continere. Fit etiam
interdum, vt ex gingiuæ vlcere, siue παρȣλὶς
fuit, siue non fuit, diutius pus feratur, dente aut
corrupto, aut fracto, vel aliter vitiato osse: ma-
ximeque id per fistulam euenire consueuit.
Quod vbi incidit, locus aperiendus, dens exi-
mendus; testa ossis, si qua decessit, recipienda
est; si quid vitiosi est, radendum. Post quæ,
quid fieri debeat, supra in aliorum vlcerum cu-
ratione comprehensum est. Si vero a dentibus
gingiuæ recedunt, eædem antheræ succurrunt.
Vtile est etiam pira aut mala non permatura
man-

mandere, & ore eum humorem continere. Idemque præſtare non acre acetum in ore retentum poteſt.

CAPUT XIV.

De Vuæ morbo. (*a*)

VUÆ vehemens inflammatio terrere quoque debet. Itaque in hac abſtinentia neceſſaria eſt, & ſanguis recte mittitur; &, ſi id aliqua res prohibet, aluus vtiliter ducitur: caputque ſuper hæc velandum, & ſublimius habendum eſt: tum aqua gargarizandum, in qua ſimul rubus & lenticula decocta ſit. Illinenda autem ipſa vua vel omphacio, vel galla (*b*), vel alumine ſcisſili, ſic vt cuilibet eorum mel adjiciatur. Eſt etiam medicamentum huic aptum, quod Andronium (*c*) appellatur, conſtat ex his; alumine ſcisſili, ſquama æris rubri, atramento ſutorio, galla, myrrha, miſy, quæ per ſe contrita, mixtaque rurſus paulatim adjecto vino auſtero, teruntur, donec his mellis crasſitudo ſit. Chelidoniæ quoque ſucco per cochlear illita vua maxime prodeſt. Vbi horum aliquo illita vua eſt, fere multa pituita decurrit: cumque ea quieuit, ex vino calido gargarizandum.

Quod ſi minor in ea inflammatio, laſer terere, eique adjicere frigidam aquam ſatis eſt, eamque aquam cochleari exceptam ipſi vuæ ſubjicere. Ac mediocriter eam tumentem aqua

(*a*) Oribaſ. de loc. Affect. Cur. IV. 73. (*b*) Scribon. Larg. c. XVII. c. 71. (*c*) Scribon. Larg. c. XIII. 63.

qua quoque frigida, eodem modo ſubjecta, reprimit. Ex eadem autem aqua gargarizandum quoque eſt, vel cum laſere, vel ſine eo. At curationis vuæ productæ per manum, ratio ſubjecta eſt.

CAPUT XV.

De Cancro oris. (*a*)

SI quando autem vlcera oris cancer inuaſit, primo conſiderandum eſt, num malus corporis habitus ſit; eique occurrendum: deinde ipſa vlcera curanda. Quod ſi in ſumma parte id vitium eſt, ſatis proficit anthera, humido vlceri arida inſperſa; ſicciori, cum exigua parte mellis illita. Si paulo altius, chartæ combuſtæ partes duæ, auripigmenti pars vna. Si penitius malum deſcendit, chartæ combuſtæ partes tres, auripigmenti pars quarta: aut pares portiones ſalis fricti, & iridis frictæ; aut etiam pares portiones chalcitidis, calcis, auripigmenti. Neceſſarium autem eſt linamentum in roſa tingere, & ſuper adurentia medicamenta imponere; ne vicinum & ſanum locum lædant. Quidam etiam in acris aceti heminam frictum ſalem conjiciunt, donec tabeſcere deſinat; deinde id acetum coquunt, donec exiccetur; eumque ſalem contritum inſpergunt. Quoties autem medicamentum injicitur, & ante & poſt os diluendum eſt vel cremore lenticulæ, vel aqua, in qua aut eruum, aut

(*a*) Scribon. Larg. c. XIII.

aut oleæ, aut verbenæ decoctæ ſint, ſic, vt cuilibet eorum paululum mellis miſceatur. Acetum quoque ex ſcilla retentum ore, ſatis aduerſus hæc vlcera proficit: & ex aceto cocto ſali, ſicut ſupra demonſtratum eſt, rurſus miſtum acetum ſed & diu continere vtrumlibet, & id bis aut ter die facere, prout vehemens malum eſt, neceſſarium eſt. Quod ſi puer eſt, cui id incidit, ſpecillum lana involutum in medicamentum demittendum eſt, & ſuper vlcus tenendum; ne per imprudentiam adurentia deuoret. At, ſi dolor in gingiuis eſt, mouenturque aliqui dentes, refigi eos oportet; nam curationem vehementer impediunt. Si nihil medicamenta proficient, vlcera erunt adurenda. Quod tamen in labris ideo non eſt neceſſarium, quoniam excidere commodius eſt. Et id quidem, æque aduſtum, atque exciſum, ſine ea curatione, quæ corpori manu adhibetur, impleri non poteſt. Gingiuarum vero oſſa, quæ hebetia ſunt, in perpetuum vſtione nudantur, neque enim poſtea caro increſcit. Imponenda tamen aduſtis lenticula eſt, donec ſanitatem, qualis eſſe poteſt, recipiant.

CAPUT XVI.

De Parotidibus. (*a*)

HÆC in capite fere medicamentis egent. Sub ipſis vero auribus oriri παρωτίδες ſolent; modo in ſecunda valetudine, ibi inflamma-

(*a*) Oribaſ. de Loc. Affect. Cur. c. 44. Trallian. III. 7.

matione orta; modo post longas febres, illuc impetu morbi conuerso. Id abscessus genus est. Itaque nullam nouam curationem desiderat: animaduersionem tantummodo hanc habet necessariam, vt, si sine morbo id intumuit, primum reprimentibus experimentum fiat: si ex aduersa valetudine, illud inimicum est, maturarique & quam primum aperiri commodius est.

CAPUT XVII.

De Vmbilico prominente. (a)

AD umbilicos vero prominentes, ne manu ferroque vtendum sit, ante tentandum est, vt abstineant, aluus his ducetur: imponatur super vmbilicum id, quod ex his constat; cicutæ & fuliginis, singulorum p. I. *. cerussæ elotæ p. IV. *. plumbi eloti p. VIII. ouis duobus; quibus etiam solani succus adjicitur. Hoc diutius impositum esse oportet; & interim conquiescere hominem, cibo modico vti, sic vt vitentur omnia inflantia.

CAPUT XVIII.

De Obscœnarum partium vitiis.

PROXIMA sunt ea, quæ ad partes obscœnas pertinent, quarum apud Græcos vocabula & tolerabilius se habent, & accepta jam vsu sunt; cum in omni fere medicorum volumine atque sermone jactentur: apud nos fœdiora verba, ne

(a) Æginet. VI. 51. Aetius Tetr. I. Serm. IV. c. 26. & Tetr. IV. Serm. IV. III. Oribas. de Loc. Affect. IV. c. 17.

ne consuetudine quidem aliqua verecundius loquentium (*a*) commendata sunt: vt difficilis hæc explanatio sit, simul & pudorem, & artis præcepta seruantibus. Neque tamen ea res a scribendo deterrere me debuit. Primum, vt omnia, quæ salutaria accepi, comprehenderem: dein, quia in vulgus eorum curatio etiam præcipue cognoscenda est, quæ inuitissimus quisque alteri ostendit.

2. *De Colis morbis*,

Igitur si ex inflammatione (*b*) coles intumuit, reducique summa cutis, aut rursus induci non potest, multa calida aqua fouendus locus est. Vbi vero glans contecta est, oriculario quoque clystere inter eam cutemque aqua calida inserenda est, si mollita sic & extenuata cutis reducenti paruit, expeditior reliqua curatio est: si tumor vicit, imponenda est vel lenticula vel marrubium, vel oleæ folia ex vino cocta, sic vt cuilibet eorum, dum teritur, mellis paululum adjiciatur: sursumque coles ad ventrem deligandus est; quod in omni curatione ejus necessarium est: isque homo continere se, & abstinere a cibo debet, & potione aquæ tantum a siti vindicari. Postero die rursus adhibendum iisdem rationibus aquæ fomentum est, & tum vi quoque experiundum, an cutis sequatur: Eaque, si non parebit, leuiter summa scalpello conciden-
da

(*a*) Alii *accommodata*. (*b*) Aetius Tetr. IV. Serm. II. 15.

da erit, nam, cum sanies profluxerit, extenuabitur is locus, & facilius cutis ducetur.

Siue autem hoc modo victa erit, siue nunquam repugnauerit; vlcera vel in cutis vlteriore parte, vel in glande, vltraue eam in cole reperientur: quæ necesse est, aut pura siccaque sint, aut humida & purulenta. Si siccà sunt, primum aqua calida fouenda sunt: deinde imponendum licium ex vino est, aut amurca cocta cum eodem, aut cum rosa butyrum. Si tenuis iis humor inest, vino eluenda sunt; tum butyro rosæ & mellis paululum, & resinæ terebinthinæ pars quarta adjicienda est, eoque vtendum. At, si pus ex iis profluit, ante omnia elui mulso calido debent: tum imponi piperis p. I. *. myrrhæ p. II. *. croci, misyos cocti, singulorum p. II. *. quæ ex vino austero coquuntur, donec mellis crassitudinem habeant. Eadem autem compositio tonsillis, vuæ madenti, oris nariumque vlceribus accommodata est. Aliud ad idem; piperis p. I. *. myrrhæ p. I. *. croci p. II. *. misyos p. I. *. æris combusti p. II. *. quæ primum ex vino austero conteruntur; deinde, vbi inaruerunt, iterum teruntur ex passi tribus cyathis, & incoquuntur, donec visci crassitudinem habeant. Ærugo quoque cum cocto melle, & ea, quæ ad oris vlcera supra comprehensa sunt, curant. At Erasistrati compositio, aut Cratonis, recte super purulenta naturalia imponitur. Folia quoque oleæ ex nouem cyathis coquuntur; his adjicitur alu-

aluminis ſciſſilis p. IV. *. lycii p. VIII. *. mellis ſeſquicyathus : ac, ſi plus puris eſt, id medicamentum ex melle : ſi minus, ex vino diluitur. Illud perpetuum eſt; poſt curationem, dum inflammatio manet, quale ſuprapoſitum eſt, cataplaſma ſuper dare, & quotidie vlcera eadem ratione curare. Quod ſi pus & multum, & cum malo odore cœpit profluere, elui cremore lenticulæ debet, ſic, vt ei mellis paululum adjiciatur: aut oleæ aut lentiſci folia, vel marrubium decoquendum eſt, eoque humore eodem modo cum melle vtendum: imponendaque eadem: aut etiam omphacium cum melle; aut id, quod ex ærugine & melle ad aures fit; aut compoſitio Andronis; aut anthera, ſic, vt ei paululum mellis adjiciatur. Quidam vlcera omnia, de quibus adhuc dictum eſt, lycio ex vino curant.

Si vero vlcus latius atque altius ſerpit, eodem modo elui debet : imponi vero, aut ærugo, aut omphacium cum melle; aut Andronis compoſitio; aut marrubii, myrrhæ, croci, aluminis ſcisſilis cocti, roſæ foliorum aridorum, gallæ, ſingulorum p. I. *. minii ſinopici p. II. *. quæ per ſe ſingula primum teruntur; deinde juncta iterum, melle adjecto, donec liquidi cerati craſſitudinem habeant; tum in æneo vaſe leniter coquuntur, ne ſuperfluant; cum jam guttæ indureſcunt, vas ab igne remouetur : idque medicamentum tum, prout opus eſt, aut ex melle

aut ex vino liquatur. Idem autem per ſe etiam ad fiſtulas vtile eſt.

Solet etiam interdum ad neruos (*c*) vlcus deſcendere? profluitque multa, pituita, ſanies tenuis malique odoris, non coacta, at aquæ ſimilis, in qua caro recens lota eſt: doloreſque is locus, & punctiones habet. Id genus quamvis inter purulenta eſt, tamen lenibus medicamentis curandum eſt; quale eſt emplaſtrum τετραφάρμακον ex roſa liquatum, ſic, vt thuris quoque paululum ei miſceatur: aut id, quod ex butyro, roſa, reſina, melle fit; ſupra vero a me poſitum eſt. Præcipueque id vlcus multa calida aqua fouendum eſt, velandumque, neque frigori, committendum.

Interdum autem per ipſa vlcera coles ſub cute exeſus eſt ſic, vt glans excidat. Sub quo caſu cutis ipſa circumcidenda eſt. Perpetuumque eſt, quoties glans, aut ex cole aliquid, vel excidit, vel abſcinditur, illam eſſe ſeruandam, ne conſidat, vlcerique agglutinetur, ac neque reduci posſit poſtea, & fortaſſe fiſtulam quoque vrinæ intercludat.

Tubercula etiam, (*d*) quæ φύματα Græci vocant, circa glandem oriuntur; quæ vel medicamentis, vel ferro aduruntur; & cum cruſtæ exciderunt, ſquama æris inſpergitur, ne quid ibi rurſus increſcat.

3. De

(*c*) i. e. cremaſteras. pag. 455. l. 30. (*d*) Æginet. vi. 57.

3. De Cancro, qui in Cole naſcitur.

Hæc citra cancrum ſunt; qui cum in reliquis partibus, tum in his quoque vel præcipue vlcera infeſtat. Incipit a nigritie, quæ ſi cutem occupauit, protinus ſpecillum ſubjiciendum, eaque incidenda eſt; deinde oræ vulſella prehendendæ, tum, quicquid corruptum eſt, excidendum, ſic, vt ex integro quoque paulum dematur, idque adurendum. Quoties quid vſtum eſt, id quoque ſequitur, vt imponenda lenticula ſit: deinde, vbi cruſtæ exciderunt, vlcera ſicut alia curentur.

At, ſi cancer ipſum colem occupauit, inſpergenda aliqua ſunt ex adurentibus, maximeque id, quod ex calce, chalcitide, auripigmento componitur. Si medicamenta vincuntur, hic quoque ſcalpello, quicquid corruptum eſt, ſic, vt aliquid ſecum integri trahat, præcidi debet. Illud quoque æque perpetuum eſt; exciſo cancro, vulnus eſſe adurendum. Sed ſiue ex medicamentis, ſiue ex ferro cruſtæ occalluerint, magnum periculum eſt, ne his decidentibus, ex cole profuſio ſanguinis inſequatur. Ergo longa quiete & immobili pene corpore opus eſt, donec ex ipſo cruſtæ maturæ leniter reſoluantur. At ſi vel volens aliquis, vel imprudens, dum ingreditur immature, cruſtas diduxit, & fluit ſanguis, frigida aqua adhibenda eſt. Si hæc parum valet, decurrendum eſt ad medicamenta, quæ ſanguinem ſupprimunt. Si ne hæc quidem ſuccur-

runt, aduri diligenter & timide debet: neque vllo poſtea motu dandus eidem periculo locus eſt.

4. De Phagedæna in Cole naſcente.

Nonnunquam etiam id genus ibi cancri, quod φαγέδαινα a Græcis nominatur, oriri ſolet. In quo minime differendum, ſed protinus iisdem medicamentis occurrendum eſt; &, ſi parum valent, ferro adurendum. Quædam etiam nigrities eſt, quæ non ſentitur, ſed ſerpit, ac, ſi ſuſtinuimus, vsque ad veſicam tendit: neque ſuccurri poſtea poteſt. Sed, ſi in ſumma glande circa fiſtulam vrinæ eſt, prius in eam tenue ſpecillum demittendum eſt, ne claudatur; deinde id ferro adurendum: ſi vero alte penetrauit, quicquid occupatum eſt, præcidendum eſt. Cætera eadem, quæ in aliis cancris, facienda ſunt.

5. De Carbunculo, qui in cole naſcitur.

Occalleſcit etiam in cole interdum aliquid; idque omni pene ſenſu caret, quod ipſum quoque excidi debet. Carbunculus autem ibi natus, vt primum apparet, oriculario clyſtere eluendus eſt: deinde ipſe quoque medicamentis (e) vrendus, maximeque chalcitide cum melle, aut ærugine cum cocto melle, aut ouillo ſtercore fricto & contrito cum eodem melle. Vbi is excidit, liquidis medicamentis vtendum eſt, quæ ad oras vlceris componuntur.

6. De Teſticulorum morbis.

In teſticulis vero, ſi qua inflammatio (f) ſine

(e) Aëtius Tetrab. IV. Serm. II. 18. (f) Æginet. III. 54. Aëtius Tetr. IV. Serm. II. c. 21.

ne ictu orta est, sanguis ex talo mittendus est: a cibo abstinendum: imponendum, quod est ex fabæ farina ex mulso cocta, & cum cumino contrito ex melle coacta; aut contritum cuminum cum cerato ex rosa facto; aut lini semen frictum, contritum, & in mulso coctum; aut tritici farina ex mulso cocta cum cupresso; aut lilii radix contrita. At, si iidem induruerunt, imponi debet lini vel fœni Græci semen ex mulso coctum; aut ex cyprino ceratum; aut simila ex vino contrita, cui paululum croci sit adjectum. Si vetustior jam durities est, maxime proficit cucumeris agrestis radix ex mulso cocta, deinde contrita.

Si ex ictu tument, sanguinem mitti necessarium est; magisque, si etiam liuent. Imponendum vero vtrumlibet ex his, quæ cum cumino componuntur, supraque posita sunt; aut ea compositio, quæ habet nitri cocti p. I. *. resinæ pineæ, cumini, singulorum p. II. *. vuæ taminiæ sine seminibus p. IV. *. mellis quantum satis sit ad ea cogenda. Quod si ex ictu testiculus ali quidem desiit, fere quoque pus increscit; neque aliter succurri potest, quam si, inciso scroto, & pus emissum, & ipse testiculus excisus est.

7. *De Ani morbis.*

De Rhagadiis.

Anus quoque multa tædiique plena mala recipit, nec a se multum abhorrentes curationes

habet. Ac primum in eo sæpe, & quidem pluribus locis, cutis scinditur; (g) ῥαγάδια Græci vocant. Id si recens est, quiescere homo debet, & in aqua calida desidere. Columbina quoque oua coquenda sunt, &, vbi induruerunt, purganda: deinde alterum jacere in aqua, bene calida debet, altero calido foueri locus, sic, vt inuicem vtroque aliquandiu vtatur. Tum tetrapharmacum, aut rhypodes rosa diluendum est; aut œsypum recens miscendum cum cerato liquido ex rosa facto; aut eidem cerato liquido plumbum elotum adjiciendum; aut resinæ terebinthinæ myrrha; aut spumæ argenti vetus oleum; & quolibet ex his id perungendum. Si, quicquid læsum est, extra est, neque intus reconditum, eodem medicamento tinctum linamentum superdandum est, &, quicquid ante adhibuimus, cerato contegendum. In hoc autem casu, neque acribus cibis vtendum, neque asperis, nec aluum comprimentibus: ne aridum quidem quicquam satis vtile est, nisi admodum paulum. Liquida, lenia, pinguia, glutinosa, meliora sunt. Vino leni vti nihil prohibet.

8. *De Condyplomate.* (h)

Condyloma autem est tuberculum, quod ex quadam inflammatione nasci solet. Id vbi ortum est, quod ad quietem, cibos, potionesque per-

(g) Scribon. Larg. c. LXXXIX. 223. (h) Aëtius Tetr. IV. Serm. II. c. 3. Scribon. Larg. c. XC. Æginet. VI. 80.

pertinet, eadem seruari debent, quæ proxime scripta sunt. Iisdem etiam ouis recte tuberculum id fouetur, sed desidere ante homo in aqua debet, in qua verbenæ decoctæ sunt ex reprimentibus: tum recte imponitur & lenticula cum exigua mellis parte, sertula campana ex vino cocta, & rubi folia contrita cum cerato ex rosa facto; & cum eodem cerato contritum vel cotoneum malum, vel malicorii ex vino cocti pars interior: & chalcitis cocta atque contrita, deinde œsypo ac rosa excepta; & ex ea compositione, quæ habet thuris p I. aluminis scissilis p. II. *. cerussæ p. III. *. spumæ argenti p. V. *. quibus, dum teruntur, inuicem rosa & vinum instillatur. Vinculum autem ei loco linteolum aut panniculus quadratus est, qui ad duo capita duas ansas, ab altera vero parte totidem fascias habet; cumque subjectus est, ansis ad ventrem datis, a posteriore parte in eas adductæ fasciæ conjiciuntur, atque, vbi artatæ sunt, dexterior sinistra, sinisterior dextra procedit, circumdatæque circa aluum inter se nouissime nodo deligantur. Sed, si vetus condyloma jam induruit, neque sub his curationibus desiit, aduri medicamento potest, quod ex his constat; æruginis p. II. *. myrrhæ p. IV. *. gummi p. VIII. *. thuris p. XII. *. stibii, papaueris lachrymæ, acaciæ, singulorum p. XVI *. Quo medicamento quidam etiam vlcera, de quibus proxime dixi, renouant. Si id nondum in condylomate pro-

ficit, adhiberi possunt etiam vehementius adurentia. Vbi consumptus est tumor, ad medicamenta lenia transeundum est.

9. *De Hæmorrhoidibus.* (*i*)

Tertium autem ani vitium est, ora venarum tanquam capitulis quibusdam turgentia, quæ sæpe sanguinem fundunt; *αἱμοῤῥοΐδας* Græci vocant. Idque etiam in ore vuluæ fœminarum incidere consueuit. Atque in quibusdam parum tuto supprimitur; qui sanguinis profluuio imbecilliores non fiunt, habent enim purgationem hanc, non morbum. Ideoque curati quidam, cum sanguis exitum non haberet, inclinata in præcordia ac viscera materia, subitis & grauissimis morbis correpti sunt. Si cui vero id nocet, is desidere in aqua ex verbenis debet: imponere maxime malicorium cum aridis rosæ foliis contritum; aut ex his aliqua, quæ sanguinem suppriment. Solet autem oriri inflammatio, maxime vbi dura aluus eum locum læsit. Tum in aqua dulci desidendum est, & id fouendum ouis, imponendi vitelli cum rosæ foliis ex passo (*k*) subactis: idque, si intus est, digito illinendum; si extra, superillitum panniculo imponendum est. Ea quoque medicamenta, quæ recentibus scissuris posita sunt, hic idonea sunt. Cibis vero in hoc casu iisdem, quibus in prioribus, vtendum est. Si ista parum juuant, solent im-

(*i*) Æginet. III. 59. VI. 79. Aëtius Tetr. IV. Serm. II. c. 5. (*k*) Alii *subacto*.

impoſita medicamenta adurentia ea capitula abſumere. At, ſi jam vetuſtiora ſunt, ſub authore Dionyſio inſpergenda ſandaracha eſt: deinde imponendum, quod ex his conſtat; ſqamæ æris, auripigmenti, ſingulorum p. v. *. ſaxi calcis p. VIII. *. poſtero die acu compungendum. Aduſtis capitulis fit cicatrix, quæ ſanguinem fundi prohibet. Sed, quoties is ſuppreſſus eſt, ne quid periculi afferat, multa exercitatione digerenda materia eſt: prætereaque & viris, & fœminis, quibus menſtrua non proueniunt, interdum ex brachio ſanguis mittendus eſt.

10. Si Anus, vel Os vuluæ procidit, qua (l) curatione vtendum ſit.

At, ſi anus ipſe, vel os vuluæ procidit (nam id quoque interdum fit) conſiderari debet, purum ne id ſit, quod prouolutum eſt, an humore mucoſo circumdatum. Si purum eſt, in aqua deſidere homo debet, aut ſalſa, aut cum verbenis vel malicorio incocta. Si autem humidum, vino auſtero ſublauandum eſt, illinendumque fece vini combuſta. Vbi vtrolibet modo curatum eſt, intus reponendum eſt; imponendaque plantago contrita, vel folia ſalicis in aceto cocta; tum linteolum lana, eaque ſuper deliganda ſunt, cruribus inter ſe devinctis.

11. De Fungo ani aut vuluæ.

Fungo quoque ſimile vlcus in eadem ſede naſci ſolet. Id, ſi hiems eſt, egelida; ſi aliud tem-

(*l*) Æginet. III. 89. Aëtius Tetrab. IV. Serm. II. c. 7.

tempus, frigida aqua fouendum eſt: dein ſquama æris inſpergenda, ſupraque ceratum ex myrteo factum, cui paululum ſquamæ, fuliginis, calcis ſit adjectum. Si hac ratione non tollitur, vel aliis medicamentis ſimilibus, vel vehementioribus, ferro adurendum eſt.

CAPUT XIX.
De Digitorum vlceribus.

DIGITORUM autem vetera vlcera commodisſime curantur, aut lycio, aut amurca cocta, cum vtrilibet vinum adjectum eſt. In iisdem recedere caruncula ab vnguibus cum magno dolore conſueuit; πτερύγιον (*a*) Græci appellant. Oportet alumen Melium rotundum in aqua liquare, donec mellis crasſitudinem habeat: tum, quantum ejus aridi fuit, tantundem mellis infundere, & rudicula miſcere, donec ſimilis croco color fiat, eoque illinere. Quidam ad eundem vſum decoquere ſimul malunt, cum paria pondera aluminis aridi & mellis miſcuerunt. Si hac ratione ea non exciderunt, excidenda ſunt: deinde digiti fouendi aqua ex verbenis, imponendumque ſuper medicamentum ita factum: chalcitis, malicorium, ſquama æris excipiuntur fico pingui leuiter cocta & melle; aut chartæ combuſtæ, auripigmenti, ſulphuris ignem non experti par modus cerato miſcetur ex myrteo facto; aut æruginis raſæ p. I. *. ſquamæ

(*a*) Æginet. IV. 81. VI. 85. Aëtius Tetrab. IV. Serm. II. c. 74.

mæ æris p. II. *. mellis cyatho coguntur; aut pares portiones miſcentur, ſaxi calcis, chalcitidis, auripigmenti. Quicquid horum impoſitum eſt, tegendum linteolo aqua madefacto eſt. Tertio die digitus reſoluendus, &, ſi quid aridi eſt, iterum excidendum, ſimilisque adhibenda curatio eſt. Si non vincitur, purgandum eſt ſcalpello, tenuibusque ferramentis adurendum, &, ſicut reliqua vſta, curandum.

At, vbi ſcabri *(e)* vngues ſunt, circum aperiri debent, qua corpus contingunt: tum ſuper eos ex hac compoſitione aliquid imponi; ſandarachæ, ſulphuris, ſingulorum p. II. *. nitri, auripigmenti, ſingulorum p. IV. reſinæ liquidæ p. VIII. *. tertioque id die reſoluendum eſt. Sub quo medicamento vitioſi vngues cadunt, & in eorum locum meliores renaſcuntur.

LIBER SEPTIMUS.

PRAEFATIO.

De Chirurgica, & qui in ea claruerint, & qualis eſſe Chirurgus debeat, & quid hoc in libro deſcribatur.

TERTIAM eſſe medicinæ partem, quæ manu curet, & vulgo notum, & a me propoſitum eſt. Ea non quidem medicamenta atque victus rationem omittit; ſed manu tamen plurimum præſtat, eſtque ejus effe-

fectus inter omnes medicinæ partes euidentisſimus. Siquidem in morbis cum multum (a) fortuna conferat, eademque ſæpe ſalutaria, ſæpe vana ſint; poteſt dubitari, ſecunda valetudo medicinæ, an corporis beneficio contigerit. In his quoque, in quibus medicamentis maxime vtimur, quamuis profectus euidentior eſt, tamen ſanitatem & per hæc fruſtra quæri, & ſine his reddi ſæpe, manifeſtum eſt. Sicut in oculis quoque deprehendi poteſt; qui a medicis diu vexati, ſine his interdum ſaneſcunt. At in ea parte, quæ manu curat, euidens eſt, omnem profectum, vt aliquid ab aliis adjuuetur, hinc tamen plurimum trahere. Hæc autem pars, cum ſit vetuſtisſima, magis tamen ab illo parente omnis medicinæ Hippocrate, quam a prioribus exculta eſt. Deinde, poſteaquam diducta ab aliis habere profeſſores ſuos cœpit, in Ægypto quoque increuit, Philoxeno maxime authore, qui pluribus voluminibus hanc partem diligentisſime comprehendit. Gorgias quoque & Soſtratus, & Herones & Apollonii duo, & Ammonius Alexandrinus, multique alii celebres viri, ſinguli quædam repererunt. Ac Romæ quoque non mediocres profeſſores, maximeque nuper Tryphon pater, & Euelpiſtus Phlegetis filius, &, vt ex ſcriptis ejus intelligi poteſt, horum eruditisſimus Meges, quibusdam in melius mutatis, aliquantum ei diſciplinæ adjecerunt.

Eſſe

Esse autem Chirurgus debet adolescens, aut certe adolescentiæ propior: manu strenua, stabili, nec vnquam intremiscente, eaque non minus sinistra, quam dextra promptus; acie oculorum acri, claraque; animo intrepidus, (b) immisericors, sic, vt sanari velit eum, quem accepit, non vt clamore ejus motus, vel magis, quam res desiderat, properet, vel minus, quam necesse est, secet: sed perinde faciet omnia, ac si nullus ex vagitibus alterius affectus oriretur.

Potest autem requiri, quod huic parti proprie vindicandum sit; quia vulnerum quoque vlcerumque multorum curationes, quas alibi executus sum, Chirurgi sibi vendicant. Ego eundem quidem hominem posse omnia ista præstare concipio: atque, vbi se diuiserunt, eum laudo, qui quamplurimum percipit. Ipse autem huic parti ea reliqui, in quibus vulnus facit medicus, non accipit; & in quibus vulneribus vlceribusue plus profici manu, quam medicamento, credo: tum, quicquid ad ossa pertinet. Quæ deinceps exequi aggrediar, dilatisque in aliud volumen ossibus, in hoc cætera explicabo: præpositisque his, quæ in qualibet parte corporis fiunt, ad ea, quæ proprias sedes habent, transibo.

CAP. I.

De Vexatis. (a)

VEXATA igitur in quacunque parte corporis sint, quamprimum sic curari debent, vt, qua dolor

(b) Theodoret. Græc. Affect. I. p. m. 4. (a) Aëtius Tetrab. IV. Serm. II. 68.

dolor eſt, ea ſcalpello cutis crebro incidatur, detergeaturque eodem aduerſo profluens ſanguis, quod ſi paulo tardius ſubuenitur, jamque etiam rubor eſt; qua rubet corpus: ſi tumor quoque acceſſit, quacunque is eſt, id idem optimum auxilium eſt. Tum ſuperdanda reprimentia ſunt; maximeque lana ſuccida ex (*b*) aceto & oleo. Quod ſi leuior is caſus eſt, poſſunt etiam, ſine ſcalpello, impoſita eadem mederi. Et, ſi nihil aliud eſt, cinis quoque; maxime ex ſarmentis: ſi is non eſt, quilibet alius ex aceto, vel etiam ex aqua coactus.

CAPUT II.

De his, quæ per ſe intumeſcunt, quomodo incidenda, & curanda ſint.

VERUM hoc quidem promptum eſt. In his autem negotium majus eſt, quæ per ſe, vitio intus orto, intumeſcunt, & ad ſuppurationem ſpectant. Ea omnia genera abſceſſuum eſſe alias propoſui, medicamentaque his idonea executus ſum: nunc ſupereſt, vt dicam, quæ in iis manu fieri debeant. Ergo, priuſquam indureſcant, cutem incidere, & cucurbitulam accommodare oportet; quod, quicquid illud malæ corruptæque materiæ coiit, extrahat: idque iterum, tertioque recte fit, donec omne indicium inflammationis excedat. Neque tamen fas eſt, nihil a cucurbitula agere.

Inter-

(*b*) Actuar. M. M. IV. 16.

Interdum etiam fit, sed raro, vt quicquid abscedit, velamento suo includatur, id antiqui tunicam nominabant. Meges, quia tunica omnis neruosa est, dixit, non nasci sub eo vitio neruum, quo caro consumeretur, sed, subjecto jam vetustiore pure, callum circumdari. Quod ad curationis rationem nullo modo pertinet; quia quicquid, si tunica est, idem, si callus est, fieri debet: neque vlla res prohibet, etiamsi callus est, tamen, quia cingit, tunicam nominari: tum, pure quoque maturiore, hæc interdum esse consueuit, ideoque, quod sub ea est, extrahi per cucurbitulam non potest, sed facile id intelligitur, vbi nihil admota illa mutauit. Ergo, siue id incidit, siue jam durities est, in hac auxilii nihil est: sed, vt alias scripsi, vel auertenda concurrens eo materia, vel digerenda, vel ad maturitatem perducenda est. Si priora contigerunt, nihil præterea necessarium est. Si pus maturuit, in alis quidem & inguinibus raro secandum est: item vbicunque mediocris abscessus est: item quoties in summa cute, vel etiam carne vitium est; nisi festinare curandi imbecillitas cogit. Satisque est cataplasmatibus efficere, vt per se pus aperiatur, nam fere sine cicatrice potest esse is locus, qui expertus ferrum non est. Si autem altius malum est, considerari debet, neruosusne is locus sit, an non sit. Nam, si sine neruis est, candenti ferramento aperiri debet, cujus hæc ratio est, quod exigua plaga diutius ad pus euocan-

candum pateat, paruaque postea cicatrix sit. At, si nerui juxta sunt, ignis alienus est; ne distendantur & membrum debilitent: necessaria vero opera scalpelli est. Sed cætera etiam subcruda aperiri possunt; inter neruos vltima expectanda maturitas est, quæ cutem extenuet, eique pus jungat, quo propius reperiatur. Jamque alia rectam plagam desiderant, vt in carne: alia vero vehementer cutem extenuant, in quibus tota ea super pus excidenda est. Semper autem, vbi scalpellus admouetur, id agendum est, vt & quam minimæ & quam paucissimæ plagæ sint: cum eo tamen, vt necessitati succurramus, & in modo, & in numero. Nam majores sinus, latius; interdum etiam duabus, aut tribus lineis incidendi sunt. Dandaque opera, vt imus sinus exitum habeat; ne quis humor intus subsidat, qui proxima & adhuc sana rodendo sinuet. Est etiam in rerum natura, vt cutis latius excidenda sit. Nam, vbi post longos morbos totius corporis habitus vitiatus est, lateque se sinus suffudit, & in eo jam cutis pallet; scire licet, eam jam emortuam esse, & inutilem futuram. Ideoque excidere commodius est: maxime, si circa articulos majores id euenit, cubantemque ægrum fluens aluus exercuit, neque per alimenta quicquam corpori accedit. Sed excidi ita debet, vt plaga ad similitudinem myrtei folii fiat, quo facilius sanescat. Idque perpetuum est; vbicunque medicus & quacun-

que

que de causa cutem excidit. Pure effuso, in alis vel inguinibus linamento opus non est; sed spongia ex vino imponenda est. In cæteris partibus, si æque ea linamenta superuacua sunt, purgationis causa paulum mellis infundendum; dein glutinantia superdanda: si illa necessaria sunt, super ea quoque similiter dari spongia eodem modo ex vino expressa debet. Quando autem linamentis opus sit, quando non sit alias dictum est. Cætera eadem, incisa suppuratione, facienda sunt, quæ, vbi per medicamenta rupta est, facienda esse proposui.

CAP. III.

De bonis, malisue signis Suppurationum.

PROTINUS autem, quantum curatio efficiat, quantumque aut sperari aut timeri debeat, ex quibusdam signis intelligi potest; fereque iisdem, quæ in vulneribus exposita sunt. Nam bona signa sunt, somnum capere, facile spirare; siti non confici, cibum non fastidire; si febricula fuit, ea vacare: itemque habere pus album, læve, non fœdi odoris. Mala sunt, vigilia, spiritus grauitas, sitis, cibi fastidium, febris; pus nigrum, aut feculentum, *(a)* & fœdi odoris: item procedente curatione eruptio sanguinis; aut si, antequam sinus carne impleatur, oræ callosæ (*b*) fiunt, illa quoque ipsa carne hebete, nec firma. Deficere tamen animam, vel in ipsa curatione, vel postea, pessimum omnium est. Quin

(*a*) Aphor. VII. 44. (*b*) Aphor. VI. 4.

etiam morbus ipſe, ſiue ſubito ſolutus eſt, dein ſuppuratio exorta eſt; ſiue effuſo pure permanet, non injuſte terret. Eſtque inter cauſas timoris, ſi ſenſus in vulnere rodentium non eſt. Sed vt hæc ipſa fortuna huc illucue diſcernit; ſic medici partium eſt, eniti ad reperiendam ſanitatem. Ergo, quoties vlcus reſoluerit, eluere id, ſi reprimendus humor videbitur, vino & aqua pluuiatili mixto, vel aqua, in qua lenticula cocta ſit, debebit: ſi purgandum erit, mulſo; rurſusque imponere eadem. Vbi jam repreſſus videbitur humor, vlcusque purum erit, produci carnem conueniet, & foueri vlcus pari portione vini ac mellis, ſuperque imponi ſpongiam ex vino & roſa tinctam, per quæ caro producitur. Plus tamen, vt alias quoque dixi, victus ratio eo confert. Ea eſt, ſolutis jam febribus & cibi cupiditate reddita, balneum rarum; quotidiana, ſed lenis geſtatio; cibi potionesque corpori faciendo aptæ. Quæ omnia, per medicamenta quoque ſuppuratione rupta, ſequuntur. Sed, quia magno malo vix ſine ferro mederi licet, in hunc locum reſeruata ſunt.

CAPUT IV.

De Fiſtulis.

ADVERSUS fiſtulas quoque, ſi altius penetrant, vt ad vltimas demitti (a) collyrium non posſit, ſi tortuoſæ ſunt, ſi multiplices, majus in manu, quam in medicamentis præſidium eſt;

(a) Æginet. IV. 49.

eſt; minuſque operæ eſt, ſi ſub cute transuerſæ feruntur, quam ſi recta intus tendunt. Igitur, ſi ſub cute transuerſa fiſtula eſt, demitti *(b)* ſpecillum debet, ſupraque id ea incidi. Si flexus reperiuntur, hi quoque ſimul ſpecillo & ferro perſequendi ſunt. Idemque faciendum, ſi plures ſe quaſi riuuli oſtendunt. Vbi ad fines fiſtulæ ventum eſt, excidendus ex ea totus callus eſt, ſuperque fibulæ dandæ, & medicamentum, quo glutinetur. At, ſi recta ſubter tendit, vbi, quo maxime ferat, ſpecillo exploratum eſt; excidi is ſinus debet: dein fibula oris cutis injicienda eſt, eique glutinantia medicamenta ſuperdanda ſunt; aut, ſi corruptius vlcus eſt (quod interdum oſſe vitiato fit) vbi id quoque curatum eſt, pus mouentia.

2. De Coſtarum fiſtulis.

Solent autem inter coſtas fiſtulæ ſubter ire. Quod vbi incidit, eo loco coſta ab vtraque parte præcidenda & eximenda eſt, ne quid intus corruptum relinquatur. Solent quoque, vbi coſtas tranſierunt, ſeptum id, quod transuerſum a ſuperioribus viſceribus inteſtina diſcernit, violare. Quod intelligi poteſt & ex loco, & ex magnitudine doloris, & quia nonnunquam ſpiritus eo cum humore quaſi bullante prorumpit, maximeque, ſi hunc ore ille continuit. In eo medicinæ locus nullus eſt. In cæteris vero, quæ circa coſtas ſanabilia ſunt, pinguia medica-

(b) Aetius Tetrab. IV, Serm. II. c. 55.

menta inimica sunt; cæteris, quæ ad vulnera accommodantur, vti licet: optime tamen sicca linamenta, vel, si purgandum aliquid videtur, in melle tincta imponuntur.

3. *De Ventris fistulis.*

Ventri nullum os subest, sed ibi perniciosæ admodum fistulæ fiunt: adeo vt Sostratus insanabiles esse crediderit. Id non ex toto ita se habere vsus ostendit. Et quidem, quod maxime mirum videri potest, tutior fistula est contra jecur, & lienem, & ventriculum, quam contra intestina: non quo perniciosior ibi res sit, sed quo alteri periculo locum faciat. Cujus experimento moti quidam authores parum modum rei cognouerunt. Nam venter sæpe etiam telo perforatur, prolapsaque intestina conduntur, & oras vulneris suturæ comprehendunt, quod quemadmodum fiat, mox indicabo. Itaque, etiam vbi tenuis fistula abdomen perrupit, excidere eam licet, suturaque oras conjungere. Si vero ea fistula intus patuit, excisa necesse est latius foramen relinquat, quod nisi permagna vi sui non potest; vtique ab interiore parte, qua quasi membrana quædam finit abdomen, quam περιτόναιον Græci vocant. Ergo, vbi aliquis ingredi ac moueri cœpit, rumpitur illa sutura, atque intestina soluuntur, quo fit, vt pereundum homini sit. Sed non omnimodo res ea despera-

tio-

tionem habet: ideoque tenuioribus fiſtulis adhibenda curatio eſt.

4. De Ani fiſtulis. (c)

Propriam etiamnum animaduerſionem deſiderant eæ, quæ in ano ſunt. In has demiſſo ſpecillo, ad vltimum ejus caput incidi cutis debet: dein nouo foramine ſpecillum educi lino ſequente, quod in aliam ejus partem, ob id ipſum perforatam, conjectum ſit. Ibi linum apprehendendum ligandumque cum altero capite eſt, vt laxe cutem, quæ ſuper fiſtulam eſt, teneat. Idque linum debet eſſe crudum, & duplex triplexve, ſic tortum, vt vnitas in eo facta ſit. Interim autem licet negotia agere, ambulare, lauare, cibum capere, perinde atque ſaniſſimo. Tantummodo id linum bis in die, ſoluto nodo, ducendum eſt ſic, vt ſubeat fiſtulam pars, quæ ſuperior fuit. Neque committendum eſt, vt id linum putreſcat: ſed tertio quoque die nodus reſoluendus eſt, & ad caput alterum recens linum alligandum, eductoque vetere, id in fiſtula cum ſimili nodo relinquendum. Sic enim id paulatim cutem, quæ ſupra fiſtulam eſt, incidit: ſimulque & id ſaneſcit, quod a lino relictum eſt; & id, quod ab eo mordetur, inciditur. Hæc ratio curationis longa, ſed ſine dolore eſt.

Qui feſtinant, adſtringere cutem lino debent, quo celerius ſecetur; noctuque ex penicillo tenuia quædam intus demittere, vt cutis hoc ipſo exte-

(c) Æginet. VI. 78.

extenuetur, quo extenditur, ſed hæc dolorem mouent. Adjicitur celeritati, ſicut tormento quoque, ſi & linum, & id, quod ex penicillo eſt, aliquo medicamento illinitur ex iis, quibus callum exedi propoſui. Poteſt tamen fieri, vt ad ſcalpelli curationem etiam illo loco veniendum ſit, ſi intus fiſtula fert, ſi multiplex eſt. Igitur in hæc genera demiſſo ſpecillo, duabus lineis incidenda cutis eſt; vt media inter eas habenula tenuis admodum injiciatur, ne protinus oræ coeant; ſitque locus aliquis linamentis, quæ quam paucisſima ſuperinjicienda ſunt; omniaque eodem modo facienda, quæ in abſcesſibus poſita ſunt. Si vero ab vno ore plures ſinus erunt, recta fiſtula ſcalpello erit incidenda; ab eo cæteræ, quæ jam patebunt, lino excipiendæ. Si intus aliqua procedet, quo ferrum tuto pervenire non poterit, collyrium demittendum erit.

Cibus autem in omnibus ejusmodi caſibus, ſiue manu, ſiue medicamentis agetur, dari debet humidus; potio liberalis, diuque aqua, vbi jam caro increſcit, tum demum & balneis raris vtendum erit, & cibis corpus implentibus.

CAPUT V.

De Telis e corpore extrahendis. (a)

TELA quoque, quæ illata corporibus intus hæſerunt, magno negotio ſæpe ejiciuntur. Sunt enim quædam difficultates ex generibus eo-

(a) Æginet. vi. 88.

eorum; quædam ex his ſedibus, in quas illa penetrarunt. Omne autem telum extrahitur, aut ab ea parte, qua venit, aut ab ea, in quam tendit, illic viam, qua redeat, ipſum cibi fecit: hic, a ſcalpello accipit, nam contra mucronem caro inciditur. Sed ſi non alte telum inſedit, & in ſumma carne eſt, aut certe magnas venas & loca neruoſa non tranſiit; nihil melius eſt, quam, qua venit, id reuellere. Si vero plus eſt, per quod telo reuertendum, quam quod perrumpendum eſt; jamque venas neruoſque id tranſiit, commodius eſt aperire quod ſupereſt, (*b*) eaque extrahere, nam & propius petitur, & tutius euellitur. Et in majore membro, ſi medium mucro tranſiit, facilius ſaneſcit, quod peruium eſt; quia vtrinque medicamento fouetur. Sed, ſi retro telum recipiendum, amplianda plaga eſt; quo facilius id ſequatur, quoque minor oriatur inflammatio: quæ major fit, ſi ab illo ipſo telo, dum redit, corpus laniatur. Item, ſi ex alia parte vulnus aperitur, laxius eſſe debet, quam vt telo poſtea tranſeunte amplietur. In ſumma autem vtraque parte iſta habenda cura eſt, ne neruus, ne vena major, ne arteria incidatur. Quorum vbi aliquid detectum eſt, excipiendum hamo retuſo eſt, abducendumque a ſcalpello. Vbi autem inciſum eſt ſatis, telum eximendum eſt: tunc quoque eodem modo, & eadem cura habita, ne ſub eo, quod

(*b*) Alii *itaque*.

quod eximitur, aliquid eorum lædatur, quæ tuenda esse proposui.

2. De Sagittis recipiendis.

Hæc communia sunt: præter quæ propria quædam in singulis telorum generibus sunt, quæ protinus subjiciam. Nihil tam facile in corpus, quam sagitta, conditur, eademque altissime insidit. Hæc autem eueniunt, & quia magna vi fertur illa, & quia ipsa angusta est. Sæpius itaque ab altera parte, quam ex qua venit, recipienda est; præcipueque, quia fere spiculis cingitur; quæ magis laniant, si retro, quam si contra trahuntur. Sed inde, aperta via, caro diduci debet ferramento facto ad similitudinem Græcæ literæ υ: deinde, vbi apparuit mucro, si ei arundo inhæret, propellenda est, donec ab altera parte apprehendi & extrahi possit. Si jam illa decidit, solumque intus ferrum est; mucro vel digitis apprehendi, vel forcipe, atque ita educi debet. Neque alia ratio extrahendi est, vbi ab ea parte, qua venit, euelli magis placuit, nam, ampliato magis vulnere, aut arundo, si inest, euellenda est; aut, si ea non est, ferrum ipsum. Quod si spicula apparuerunt, eaque breuia & tenuia sunt, forcipe ibi comminui debent, vacuumque ab his telum educi: si ea majora valentioraque sunt, fissis scriptoriis calamis contegenda, ac, ne quid dilacerent, sic euellenda sunt, & in sagittis quidem hæc obseruatio est.

3. *De Latis telis educendis.*

Latum vero telum, si aliquis intus in carne habuerit, ab altera parte educi non expedit; ne ingenti vulneri ipsi quoque ingens vulnus adjiciamus. Euellendum est ergo quodam genere ferramenti, quod Διοκλέους γραφίσκον Græci vocant; quoniam authorem Dioclem habet: quem inter priscos maximosque medicos fuisse, jam posui. Lamina est ferrea, vel ænea etiam, ab altero capite duos vtrinque deorsum conuersos vncos habens; ab altero duplicata lateribus, leuiterque extrema eam in partem inclinata, quæ quæ sinuata est; insuper etiam parte inclinata, perforata est. Hæc juxta telum transuersa demittitur: deinde, vbi ad imum mucronem ventum est, paululum torquetur, vt telum foramine suo excipiat: cum in cauo mucro est, illico duo digiti, subjecti partis alterius vncis, simul ferramentum id extrahunt, & telum.

4 *De alio telorum genere.*

Tertium genus telorum, quod interdum euelli debet, est plumbea glans, aut lapis, aut simile aliquid, quod, perrupta cute, integrum intus insedit. In omnibus his latius vulnus aperiendum, idque, quod inest, ea, qua venit, forcipe extrahendum est. Accedit vero aliquid difficultatis sub omni ictu, si telum vel ossi inhæsit, vel in articulo se inter duo ossa demersit. In osse vsque eo mouendum est, donec laxetur is locus, qui mucronem momordit; & tunc vel manu vel forcipe telum extrahendum est, quæ

ratio quoque in dentibus ejiciendis eſt. Et vix vnquam ita telum non ſequitur, ſed, ſi morabitur, excuti quoque cum aliquo ferramento poterit. Vltimum eſt, vbi non euellitur, terebra juxta forare, & ab eo foramine, ad ſpeciem literæ *v* contra telum os excidere ſic, vt lineæ, quæ diducuntur, ad telum ſpectent: eo facto, id neceſſe eſt labet, & facile auferatur.

Inter duo vero oſſa ſi per ipſum articulum perruperit, circa vulnus duo membra faſciis habenisue deliganda, & per has in diuerſas partes diducenda ſunt, vt neruos diſtendant: quibus extentis, laxius inter oſſa ſpatium eſt, vt ſine difficultate telum recipiatur. Illud videndum eſt, ſicut in aliis locis poſui, ne quis neruus, aut vena, aut arteria a telo lædatur, dum id extrahitur: eadem ſcilicet ratione, quæ ſupra poſita eſt.

5. De venenato telo euellendo.

At, ſi venenato quoq; telo quis ictus eſt, iisdem omnibus, ſi fieri poteſt, etiam feſtinantius actis, adjicienda curatio eſt, quæ vel epoto veneno, (*c*) vel a ſerpente ictis adhibetur. Vulneris autem ipſius, extracto telo, medicina non alia eſt, quam quæ eſſet, ſi corpore icto nihil inhæſiſſet, de qua ſatis alio loco dictum eſt.

CAPUT VI.

De Gangliis, & Meliceride, & Atheromate, (a) & Steatomate, capitis tuberculis.

HÆc euenire in qualibet parte corporis poſſunt:

(*c*) Scribon. Larg. c. XLV. c. 175. (*a*) Æginet. IV. 34. VI. 36. Actuar. M. M. IV. 16.

ſunt: reliqua certas ſedes habent de quibus dicam, orſus a capite. In hoc multa variaque tubercula oriuntur (b) γάγγλια, μελικηρίδας, & ἀθερώματα nominant; aliisque etiamnum vocabulis quædam alii diſcernunt; quibus ego ςεατώματα quoque adjiciam, quæ quamuis & in ceruice, & in alis, & in lateribus oriri ſolent; per ſe tamen non poſui; cum iſta omnia mediocres differentias habeant, ac neque periculo terreant, neque diuerſo genere curentur. Omnia autem iſta & ex paruulo incipiunt, & diu paulatimque increſcunt, & tunica ſua includuntur. Quædam ex his dura ac renitentia, quædam mollia cedentiaque ſunt: quædam ſpatio nudantur, quædam tecta capillo ſuo permanent, fereque ſine dolore ſunt. Quid intus habeant, vt conjectura præſagiri poteſt; ſic ex toto cognoſci, niſi cum ejecta ſunt, non poteſt. Maxime tamen in his, quæ renituntur, aut lapillis quædam ſimilia, aut concreti confertique pili reperiuntur. In his vero, quæ cedunt, aut melli ſimile aliquid, aut tenui pulticulæ, aut quaſi raſæ cartilagini, aut carni hebeti & cruentæ, quibus alii aliique colores eſſe conſueuerunt. Fereque ganglia renituntur: atheromati ſubeſt quaſi tenuis pulticula: meliceridi liquidior humor; ideoque preſſu circumfluit: ſteatomati pingue quiddam, idque latiſſime patere conſueuit, reſoluitque totam cutem ſuperpoſitam ſic, vt ea labet; cum in cæteris ſit

(b) Æginet. IV. 16. & VI. 39. Actuar. M. M. II. II.

ſit adſtrictior. Omnia, deraſa ante, ſi capillis conteguntur, per medium oportet incidere, vt effundatur, quicquid intus coiit. Sed ſteatomatis tunica quoque ſecanda eſt: quia non (c) facile a cute & ſubjecta carne ea ſeparatur. At in cæteris ipſa tunica inuiolata ſeruanda eſt. Protinus autem, cum iſta alba & intenta ſe oſtendit, tum ſcalpelli manubriolo diducenda a cute & carne eſt, ejiciendaque cum eo, quod intus tenet. Si quando tamen ab inferiore parte tunicæ muſculus inhæſit, ne is lædatur, ſuperior pars illius decidenda, alia ibidem relinquenda eſt. Vbi tota exempta eſt, committendæ oræ, fibulaque his injicienda, & ſuper medicamentum glutinans dandum eſt. Vbi vel tota tunica, vel aliquid ex ea relictum eſt, pus mouentia adhibenda ſunt.

CAP. VII.

De Oculorum vitiis, quæ ſcalpello & manu curantur.

SED vt hæc neque genere vitii, neque ratione curationis inter ſe multum diſtant: ſic in oculis, quæ manum poſtulant, & ipſa diuerſa ſunt, & aliter aliterque curantur. Igitur in ſuperioribus palpebris veſicæ naſci ſolent, pingues graveſque; quæ vix attollere oculos ſinunt, leueſque pituitæ curſus, ſed aſſiduos, in oculis mouent. Fere vero in pueris naſcuntur. Oportet, compreſſo digitis duobus oculo, atque ita cute

(c) Actuar. M. M. IV. 16.

cute intenta, ſcalpello transuerſa linea incidere, ſuſpenſa leuiter manu, ne veſica ipſa vulneretur, & vt, loco ei patefacto, ipſa prorumpat; tum digitis eam apprehendere, & euellere, facile enim ſequitur. Dein ſuperinungi collyrio debet ex iis aliquo, quo lippientes oculi ſuperinunguntur: quo paucisſimis diebus cicatricula inducitur. Moleſtius eſt, vbi inciſa veſica eſt, effundit enim humorem; neque poſtea, quia tenuis admodum eſt, poteſt colligi. Si forte id incidit, eorum aliquid imponendum eſt, quæ puri mouendo ſunt.

2. De Chrite. (*a*)

In eadem palpebra ſuper pilorum locum tuberculum paruulum naſcitur, quod a ſimilitudine hordei, a Græcis κριθὴ nominatur. Tunica quiddam, quod difficulter matureſcit, comprehenſum eſt. Id vel calido pane, vel cera ſubinde calefacta foueri oportet ſic, ne nimius is calor ſit, ſed facile a parte ſuſtineatur, hac enim ratione ſæpe diſcutitur, interdum concoquitur. Si pus ſe oſtendit, ſcalpello diuidi debet, &, quicquid intus humoris eſt, exprimi: eodem deinde vapore poſtea quoque foueri, & ſuperinungi, donec ad ſanitatem perueniat.

3. De Chalazio. (*b*)

Alia quoque quædam in palpebris huic non disſimilia naſcuntur; ſed neque vtique figuræ ejus-

(*a*) Æginet. III. 22. Actuar. M. M. II. 7. (*b*) Actuar. M. M. II. 7.

ejusdem, & mobilia, ſimulatque digito huc vel illuc impelluntur. Quæ, quia grandini ſimilia ſunt, χαλάζια Græci vocant. Hæc incidi debent, ſi ſub cute ſunt, ab exteriore parte; ſi ſub cartilagine, ab interiore: dein ſcalpelli manubriolo deducenda ab integris partibus ſunt. Ac, ſi intus plaga eſt, inungendum primo lenibus, deinde acrioribus: ſi extra, ſuperdandum emplaſtrum, quo id glutinetur.

5. *De Vngue oculorum.*

Vnguis vero, quod πτερύγιον Græci vocant, eſt membranula neruoſa, quæ oriens ab angulo, nonnunquam ad pupillam quoque peruenit, eique officit. Sæpius a narium, interdum etiam a temporum parte naſcitur. Hunc recentem non difficile eſt diſcutere medicamentis, quibus cicatrices in oculis extenuantur. Si inueterauit, jamque ei craſſitudo quoque acceſſit, excidi debet. Poſt abſtinentiam vero vnius diei, vel aduerſus in ſedili contra medicum is homo collocandus eſt, vel ſic auerſus, vt in gremium ejus caput reſupinus effundat. Quidam, ſi in ſiniſtro oculo vitium eſt, aduerſum: ſi in dextro, reſupinum collocari volunt. Alteram autem palpebram a miniſtro diduci oportet, alteram a medico: ſed ab hoc, ſi ille aduerſus eſt, inferiorem; ſi ſupinus, ſuperiorem. Tum idem medicus hamulum acutum, paulum mucrone intus recuruato, ſubjicere extremo vngui debet, eum-

(c) Æginet. III. 22. VI. 18.

eumque infigere; atque eam quoque palpebram tradere alteri: ipſe, hamulo apprehenſo, leuare vnguem, eumque acu trajicere linum trahente: deinde acum ponere, lini duo capita apprehendere, & per ea erecto vngue, ſi qua parte oculo inhæret, manubriolo ſcalpelli diducere, donec ad angulum veniat: deinde invicem modo remittere, modo attrahere, vt ſic & initium ejus, & finis anguli reperiatur. Duplex enim periculum eſt; ne vel ex vngue aliquid relinquatur, quod exulceratum vix vllam recipiat curationem; vel ex angulo quoque caruncula abſcindatur, quæ, ſi vehementius vnguis ducitur, ſequitur quoque ac decidit. Si abſciſſa eſt, patefit foramen, per quod poſtea ſemper humor deſcendit: (*d*) ῥυάδα Græci vocant. Verus ergo anguli finis vtique noſcendus eſt; qui vbi ſatis conſtitit, non nimium adducto vngue ſcalpellus adhibendus eſt; deinde ſic excidenda membranula, ne quid ex angulo lædatur. Ei deinde ex melle linamentum ſuperdandum eſt, ſupraque linteolum, & aut ſpongia aut lana ſuccida: proximiſque diebus diducendus quotidie oculus eſt, ne cicatrice inter ſe palpebræ glutinentur (ſiquidem id quoque tertium periculum accedit) eodemque modo linamentum imponendum, ac nouisſime invngendum collyrio, quo vlcera ad cicatricem perducuntur.

Si

(*d*) ῥυπάδα alii. Trallian. II. 8.

Si ea curatio vere esse debet, aut certe ante hiemem. De qua re, ad plura loca pertinente, semel dixisse satis erit. Nam duo genera curationum sunt: alia, in quibus eligere tempus non licet, sed vtendum est eo, quod incidit; sicut in vulneribus, & fistulis: alia, in quibus nullus dies vrget, & expectare tutissimum & facile est; sicut euenit in iis, quæ & tarde increscunt, & dolore non cruciant. In his ver expectandum est: aut, si quid magis pressit, melior tamen autumnus quam hiems vel æstas est; atque is ipse medius, jam fractis æstibus, & nondum ortis frigoribus. Quo magis autem necessaria pars erit, quæ tractabitur, hoc quoque majori periculo subjecta est, & sæpe, quo major plaga facienda, eo magis hæc temporis ratio seruabitur.

5. *De Encanthide.*

Ex curatione vero vnguis, vt dixi, vitia nascuntur, quæ ipsa aliis quoque de causis oriri solent. Interdum enim fit in angulo, parum vngue exciso, vel aliter, tuberculum, quod palpebras parum diduci patitur: ἐγκανθὶς (e) Græce nominatur. Excipi hamulo, & circumcidi debet: hic quoque diligenter temperata manu, ne quid ex ipso angulo abscindatur. Tum exiguum linamentum respergendum est vel cadmia, vel atramento sutorio; inque eum angulum, diductis palpebris, inserendum, supraque eo-

(e) Æginet. III. 22. Actuar. M. M. IV. 11.

eodem modo deligandum: proximisque diebus ſimiliter nutriendum, vt primo tantum aqua egelida, vel etiam frigida foueatur.

6. De Ancyloblepharo. (*f*)

Interdum inter ſe palpebræ coaleſcunt, aperirique non poteſt oculus. Cui malo ſolet etiam illud accedere, vt palpebræ cum albo oculi cohæreſcant; ſcilicet, cum in vtrouis fuit vlcus negligenter curatum, ſaneſcendo enim, quod diduci potuit & debuit, glutinabitur; ἀγκυλοβλέφαρον ſub vtroque vitium Græci vocant. Palpebræ tantum inter ſe cohærentes, non difficulter diducuntur; ſed interdum fruſtra, nam rurſus glutinantur. Experiri tamen oportet; quia bene res ſæpius cedit. Igitur aduerſum ſpecillum inſerendum, diducendæque eo palpebræ ſunt: deinde exigua penicilla interponenda, donec exulceratio ejus loci finiatur. At, vbi albo ipſius oculi palpebra inhæſit, Heraclides Tarentinus author eſt, aduerſo ſcalpello ſubſecare, magna cum moderatione, vt neque ex oculo neque ex palpebra quicquam abſcindatur, ac ſi neceſſe eſt, ex palpebra potius. Poſt hæc, inungatur oculus medicamentis, quibus aſpritudo curatur: quotidieque palpebra vertatur, non ſolum vt vlceri medicamentum inducatur, ſed etiam ne inhæreat: ipſique etiam ægro præcipiatur, vt ſæpe eam duobus digitis attollat. Ego ſic reſtitutum eſſe neminem memini. Meges ſe quoque multa tentaſſe, neque vnquam pro-

(*f*) Æginet. III. 22. VI. 15.

fuisse, quia semper iterum oculo palpebra inhæserit, memoriæ prodidit.

7. De Ægilope. (g)

Etiamnum in angulo, qui naribus propior est, ex aliquo vitio quasi parua fistula aperitur, per quam pituita assidue destillat: αἰγίλωπα Græci vocant. Idque assidue male habet oculum: nonnunquam etiam, exeso osse, vsque ad nares penetrat. Idque interdum naturam carcinomatis habet: vbi intentæ venæ & recuruatæ sunt, color pallet, cutis dura est, & leui tactu irritatur, inflammationemque in eas partes, quæ conjunctæ sunt, euocat. Ex his eos, qui quasi carcinoma habent, curare periculosum est, nam mortem quoque ea res maturat. Eos vero, quibus ad nares tendit, superuacuum, neque enim sanescunt. At, quibus id in angulo est, potest adhiberi curatio; cum eo, ne ignotum sit, esse difficilem, quanto autem angulo proprius id foramen est, tanto difficilior est; quoniam perangustum est, in quo versari manus possit: recenti tamen re mederi facilius est. Hamulo autem summum ejus foraminis excipiendum; deinde totum id cauum, sicut in fistulis dixi, vsque ad os excidendum; oculoque & cæteris junctis partibus bene obtectis, os ferramento adurendum est vehementius, quod si jam carie vexatum est, quo crassior huic squama abscedat, quidam adurentia imponunt; vt atramentum

(g) Actuar. M. M. IV. II. Aëtius Tetr. II. Serm. III. 86.

tum ſutorium, vel chalcitidem, vel æruginem raſam, quod & tardius & non idem facit. Oſſe adusto, curatio ſequitur eadem, quæ in cæteris vſtis.

8. De Pilis palpebrarum oculum irritantibus.

Pili vero, qui in palpebris ſunt, duabus de cauſis oculum irritare conſueuerunt. Nam modo palpebræ ſumma cutis relaxatur, & procidit; quo fit, vt ejus pili ad ipſum oculum conuertantur, quia non ſimul cartilago quoque ſe remiſit: modo ſub ordine naturali pilorum alius ordo ſubcreſcit, qui protinus intus ad oculum tendit. Curationes vero hæ ſunt. Si pili nati ſunt, qui non debuerunt, tenuis acus (*h*) ferrea ad ſimilitudinem ſpathæ lata, in ignem conjicienda eſt: deinde candens, ſublata palpebra ſic, vt ejus perniciosi pili in conſpectum curantis veniant, ſub ipſis pilorum radicibus angulo immittenda eſt, vt ea tertiam partem palpebræ tranſuehat: deinde iterum, tertioque ad alterum angulum, quo fit, vt omnes pilorum radices aduſtæ emoriantur. Tum ſuperimponendum medicamentum eſt, quod inflammationem prohibeat: atque vbi cruſtæ exciderunt, ad cicatricem perducendum. Facillime autem id genus ſaneſcit. Quidam ajunt, acu (*i*) tranſſui juxta pilos exteriorem partem palpebræ oportere, eamque transmitti duplicem capillum muliebrem ducentem; atque vbi acus tranſiit, in ipſius capilli ſinum, qua du-

(*h*) Æginet. VI. 13. (*i*) Æginet. VI. 13.

plicatur, pilum esse injiciendum, & per eum in superiorem palpebræ partem attrahendum, ibique corpori adglutinandum, & imponendum medicamentum, quo foramen glutinetur, sic enim fore, vt is pilus in exteriorem partem postea spectet. Id primum fieri non potest, nisi in pilo longiore; cum fere breues eo loci nascantur. Deinde, si plures pili sunt, necesse est longum tormentum sit, & toties acus transiens magnam inflammationem moueat. Nouissime, cum humor aliquis ibi subsit, oculo & ante per pilos & tum per palpebræ foramina affecto, vix fieri potest, vt gluten, quo vinctus est pilus, non resoluatur: eoque fit, vt is eo, vnde vi abductus est, redeat. Ea vero curatio, quæ palpebræ laxioris ab omnibus frequentatur, nihil habet dubii. Siquidem oportet contecto oculo mediam palpebræ cutem, siue ea superior, siue inferior est, apprehendere digitis, ac leuare, tum considerare, quantulo detracto futurum sit, vt naturaliter se habeat. Siquidem hic quoque duo pericula circumstant: si nimium fuerit excisum, ne contegi oculus non possit; si parum, ne nihil actum sit, & frustra sectus aliquis sit. Quod deinde incidendum videbitur, per duas lineas atramento notandum est sic, vt inter oram, quæ pilos continet, & propiorem ei lineam, aliquid relinquatur, quod apprehendere acus postea possit. His constitutis, scalpellus adhibendus est: &, si superior palpebra est, ante; si inferior,

ferior, postea propius ipsis pilis incidendum: initiumque faciendum in sinistro oculo, ab eo angulo, qui tempori; in dextro, ab eo, qui naribus propior est: idque, quod inter duas lineas est, excidendum, deinde oræ vulneris inter se simplici sutura committendæ, operiendusque oculus est: &, si parum palpebra descendet, laxanda vtique; si nimium, aut adstringenda, aut etiam rursus tenuis habenula ab vlteriore ora excidenda. Vbi secta est, aliæ suturæ adjiciendæ, quæ supra tres esse non debent. Præter hæc, in superiore palpebra sub pilis ipsis incidenda linea est, vt ab inferiore parte diducti pili sursum spectent. Idque, si leuis inclinatio est, etiam solum satis tuetur. Inferior palpebra eo non eget. His factis, spongia, ex aqua frigida expressa, super deliganda est. Postero die glutinans emplastrum injiciendum. Quarto sutura tollenda est, & collyrio, quod inflammationes reprimit, superinungendum.

9. *De Lagophthalmo.* (*k*)

Nonnunquam autem, nimium sub hac curatione excisa cute, euenit, vt oculus non contegatur. Idque interdum etiam alia de causa fit, λαγώφθαλμον Græci appellant. In quo si nimium palpebræ deest, nulla id restituere curatio potest: si exiguum, mederi licet. Paulum infra supercilium cutis incidenda est lunata figura, cornibus ejus deorsum spectantibus. Altitu-

(*k*) Æginet. VI. 10. Aëtius Tetr. II. Serm. III. c. 73.

titudo esse plagæ vsque ad cartilaginem debet, ipsa illa nihil læsa, nam, si ea incisa est, palpebra concidit, neque attolli postea potest. Cute igitur tantum diducta, fit, vt paululum in ima oculi ora descendat; hiante scilicet super plaga, in quam linamentum injiciendum est, quod & conjungi diductam cutem prohibeat, & in medio caranculam creet; quæ vbi eum locum impleuit; postea recte oculus operitur.

10. De Eutropio. (l)

Vt superioris autem palpebræ vitium est, quo parum descendit, ideoque oculum non contegit: sic inferioris, quo parum sursum attollitur, sed pendet & hiat, neque potest cum superiore committi. Atque id quoque euenit interdum ex simili vitio curationis, interdum etiam senectute, ἐκτρόπιον Græci vocant. Si ex mala curatione est, eadem ratio medicinæ est, quæ supra posita est: plagæ tantum cornua ad maxillas, non ad oculum conuertenda sunt. Si ex senectute est, tenui ferramento id totum extrinsecus adurendum est; deinde melle inungendum a quarto die, vapore aquæ calidæ fouendum, inungendumque medicamentis ad cicatricem perducentibus.

11. De Staphylomate.

Hæc fere circa oculum in angulis palpebrisque incidere consueuerunt. In ipso autem oculo nonnunquam summa attollitur tunica, siue ru-

(l) Actuar. M. M. II. 7.

ruptis intus membranis aliquibus, siue laxatis; & similis figura (*m*) acino fit, vnde id σταφύλωμα Græci vocant. Curatio duplex est. Altera, ad ipsas radices per medium transsuere acu duo lina ducente; deinde alterius lini duo capita ex superiore parte, alterius ex inferiore adstringere inter se, quæ paulatim secando id excidant. Altera, in summa parte ejus ad lenticulæ magnitudinem excidere; deinde spodium aut cadmiam infricare. Vtrolibet autem facto, album oui lana excipiendum & imponendum; posteaque vapore aquæ calidæ fouendus oculus, & lenibus medicamentis vngendus est.

12. De Clauis oculorum.

Claui autem vocantur callosa (*n*) in albo oculi tubercula; quibus nomen a figuræ similitudine est. Hos ad imam radicem perforare acu commodissimum est, infraque eam excidere, deinde lenibus medicamentis inungere.

13. De Oculorum natura.

Suffusionis jam alias feci mentionem; quia cum recens incidit, medicamentis quoque sæpe discutitur: sed, vbi vetustior facta est, manus curationem desiderat, quæ inter subtilissimas haberi potest. De qua antequam dico, paucis ipsius oculi natura indicanda est. Cujus cognitio, cum ad plura loca pertineat, tum vel

(*m*) Æginet. III. 22. VI. 19. Actuar. M. M. II. 7. Aetius Tetrab. II, Serm. III. 34. 35. (*n*) Actuar. M. M. II. 7.

præcipue ad hunc pertinet. Is igitur summas habet duas tunicas; ex quibus superior a Græcis κερατοειδὴς vocatur; eaque, qua parte alba est, satis crassa, pupillæ loco extenuatur. Huic interior adjuncta est media parte, qua pupilla est, modico foramine concaua, circa tenuis, vlterioribus partibus ipsa quoque plenior, quæ χοριοειδὴς a Græcis nominatur. Hæ duæ tunicæ, eum interiora oculi cingant, rursus sub his coeunt; extenuatæque & in vnum coactæ per foramen, quod inter ossa est, ad membranam cerebri perueniunt, eique inhærescunt. Sub his autem, qua parte pupilla est, locus vacuus est: deinde infra rursus tenuissima tunica, quam Herophilus ἀραχνοειδῆ nominauit. Ea media subsidit; eoque cauo continet quiddam, quod, a vitri similitudine, ὑαλοειδὲς Græci vocant. Id neque liquidum, neque aridum est; sed quasi concretus humor. Ex cujus colore pupillæ color vel niger est, vel cæsius, cum summa tota tunica alba sit. Id autem superveniens ab interiore parte membranula includit. Sub his gutta humoris est, oui albo similis: a qua videndi facultas proficiscitur, κρυσταλλοειδὴς a Græcis nominatur.

14. *De Suffusione.*

Igitur vel ex morbo, vel ex ictu concrescit humor sub duabus tunicis, qua locum vacuum esse proposui; isque paulatim indurescens, interiori potentiæ se opponit. Vitii ejus plures spe-

ſpecies ſunt, quædam ſanabiles, quædam quæ curationem non admittunt. Nam ſi exigua ſuffuſio eſt, ſi immobilis, colorem vero habet marinæ aquæ, vel ferri nitentis, a latere ſenſum aliquem fulgoris relinquit, ſpes ſupereſt. Si magna eſt, ſi nigra pars oculi, amiſſa naturali figura, in aliam ſe vertit, ſi ſuffuſioni color cœruleus eſt, aut auro ſimilis, ſi labat, & hac atque illac mouetur, vix vnquam ſuccurritur. Fere vero pejor eſt, quo ex grauiore morbo, majoribusue capitis doloribus, vel ictu vehementiore orta eſt. Neque idonea curationi ſenilis ætas eſt; quæ ſine nouo vitio, tamen aciem hebetem habet: ac ne puerilis quidem; ſed inter has media ætas. Oculus quoque curationi neque exiguus, neque concauus, ſatis opportunus eſt. Atque ipſius quoque ſuffuſionis quædam maturitas eſt. Expectandum igitur eſt, donec jam non fluere, ſed duritie quadam concreuiſſe videatur.

Ante curationem autem modico cibo vti, bibere aquam triduo debet; pridie, ab omnibus abſtinere. Poſt hæc in aduerſo ſedili collocandus eſt loco lucido, lumine aduerſo, ſic vt contra medicus paulo altius ſedeat; a poſteriore autem parte caput ejus, qui curabitur, miniſter contineat, & immobile id præſtet: nam leui motu eripi acies in perpetuum poteſt. Quin etiam ipſe oculus, qui curabitur, immobilior faciendus eſt, ſuper alterum lana impoſita & deligata. Curari vero ſiniſter oculus dextra manu, dexter

ſiniſtra debet. Tum acus admouenda eſt, aut acuta, aut certe non nimium tenuis, eaque demittenda, ſed recta, eſt per ſummas duas tunicas medio loco inter nigrum oculi & angulum tempori propiorem, e regione mediæ ſuffuſionis ſic, ne qua vena lædatur. Neque tamen timide demittenda eſt, quia inani loco excipitur. Ad quem cum ventum eſt, ne mediocriter quidem peritus falli poteſt; quia prementi nihil renititur. Vbi eo ventum eſt, inclinanda acus ad ipſam ſuffuſionem eſt, leniterque ibi verti & paulatim eam deducere infra regionem pupillæ debet; vbi deinde eam tranſiit, vehementius imprimi, vt inferiori parti inſidat. Si hæſit, curatio expleta eſt. Si ſubinde redit, eadem acu magis concidenda, & in plures partes disſipanda eſt; quæ ſingulæ & facilius conduntur, & minus late officiunt. Poſt hæc educenda acus recta eſt, imponendumque eſt lana molli exceptum oui album, & ſupra, quod inflammationem coerceat, atque ita deuinciendum.

Poſt hæc opus eſt quiete, abſtinentia, lenium medicamentorum inunctionibus, cibo (qui poſtero die ſatis mature datur) primum liquido, ne maxillæ laborent; deinde, inflammatione finita, tali, qualis in vulneribus propoſitus. Quibus, vt aqua quoque diutius bibatur, neceſſario accedit.

15. *De Pituita oculorum.*

De pituitæ quoque tenuis curſu, qui oculos infe-

infeſtat, quatenus medicamentis agendum eſt, jam explicui. Nunc ad ea veniam, quæ curationem ex manu poſtulant. Animaduertimus autem quibusdam nunquam ſicceſcere oculos, ſed ſemper humore renui madere: quæ res aſpritudinem continuat, & ex leuibus momentis inflammationes & lippitudines excitat, totam denique vitam hominis infeſtat. Idque in quibusdam nulla ope adjuuari poteſt, in quibusdam ſanabile eſt. Quod primum diſcrimen noſſe oportet, vt alteris ſuccurratur, alteris manus non injiciatur.

Ac primum ſuperuacua curatio eſt in his, qui ab infantibus id vitium habent; quia neceſſario manſurum eſt vsque mortis diem. Deinde non neceſſaria etiam in his, quibus non multa, ſed acris pituita eſt: ſiquidem manu nihil adjuuantur; medicamentis, & victus ratione, quæ craſſiorem pituitam reddit, ad ſanitatem perueniunt. Lata etiam capita vix medicinæ patent. Tum intereſt, pituitam emittant venæ, quæ inter caluariam & cutem ſunt, an quæ inter membranam cerebri & caluariam: ſuperiores enim per tempora oculos rigant; inferiores, per eas membranas, quæ ab oculis ad cerebrum tendunt. Poteſt autem adhiberi remedium his, quæ ſupra os fluunt; non poteſt his, quæ ab oſſe. Ac ne his quidem ſuccurritur, quibus pituita vtrinque deſcendit;

quia

quia leuata altera parte, nihilominus altera infestat.

Quid si autem, hac ratione cognoscitur. Raso capite ea medicamenta, quibus in lippitudine pituita suspenditur, a superciliis vsque ad verticem illini debent: si sicci oculi esse cœperunt, apparet per eas venas, quæ sub cute sunt, irrigari: si nihilominus madent, manifestum est sub osse descendere: si est tumor, sed leuior, duplex vitium est. Plurimi tamen ex laborantibus reperiuntur, quos superiores venæ exerceant; ideoque pluribus etiam opitulari licet. Idque non in Græcia tantummodo, sed in aliis quoque gentibus celebre est: adeo vt nulla medicinæ pars magis per nationes quasque exposita sit.

Reperti in Græcia sunt, qui nouem lineis cutem capitis inciderent: duabus in occipitio rectis, vna super eas transuersa: dein duabus super aures, vna inter eas item transuersa: tribus denique inter verticem & frontem rectis. Reperti sunt, qui a vertice recta eas lineas ad tempora deducerent; cognitisque ex motu maxillarum, musculorum initiis, leuiter super eos cutem inciderent, diductisque per retusos hamos oris, insererent linamenta sic, vt neque inter se cutis antiqui fines committerentur, & in medio caro increscceret, quæ venas, ex quibus ad oculos transiret, adstringeret. Quidam etiam atramento duas lineas duxerunt a media

aure

auræ ad mediam alteram aurem; deinde a naribus ad verticem: tum vbi lineæ committebantur, ſcalpello inciderunt; & poſt ſanguinem effuſum, os ibidem aduſſerunt. Nihilominus autem & in temporibus, & inter frontem atque verticem eminentibus venis idem candens ferrum admouerunt.

Frequens curatio eſt, venas in temporibus adurere, quæ fere quidem in ejusmodi malo tument: ſed tamen, vt inflentur magisque ſe oſtendant, ceruix ante modice deliganda eſt. Tenuibus autem ferramentis, & retuſis venæ adurendæ; donec in oculos pituitæ curſus conquieſcat. Id enim ſignum eſt quaſi excæcatorum itinerum, per quæ humor ferebatur.

Valentior tamen medicina eſt, vbi tenues conditæque venæ ſunt, ideoque legi non poſſunt, eodem modo ceruice deligata, retentoque ab ipſo ſpiritu, quo magis venæ prodeant, atramento notare eas contra tempora, & inter verticem ac frontem: deinde ceruice reſoluta, qua notæ ſunt, vanas incidere, & ſanguinem mittere: vbi ſatis fluxit, tenuibus ferramentis adurere, contra tempora quidem, timide; ne ſubjecti muſculi, qui maxillas tenent, ſentiant: inter frontem vero & verticem, vehementer ſic, vt ſquama ab oſſe recedat.

Efficacior tamen etiamnum eſt Afrorum curatio, qui verticem vsque ad os adurunt ſic, vt ſquamam remittat. Sed nihil melius eſt,

quam

quam quod in Gallia quoque Comata fit, vbi venas in temporibus & in ſuperiore capitis parte legunt. Aduſta quo modo curanda ſint, jam explicui. Nunc illud adjicio; neque vt cruſtæ decidant, neque vt vlcus impleatur, aduſtis venis, eſſe properandum; ne vel ſanguis erumpat, vel cito pus ſupprimatur: cum per hoc ſicceſcere eas partes opus ſit; per illud exhauriri opus non ſit. Si quando tamen ſanguis eruperit, infricanda medicamenta eſſe, quæ ſic ſanguinem ſupprimant, vt ne adurant. Quemadmodum autem venæ deligendæ ſint, quidque lectis his faciendum ſit, cum venero ad crurum varices, dicam.

CAP. VIII.

De Aurium morbis, qui manu & ſcalpello curantur.

VERUM vt oculi multiplicem curationem, etiam manus exigunt: ſic in auribus admodum pauca ſunt, quæ in hac medicinæ parte tractentur. Solet tamen euenire vel a prima natali die protinus, vel poſtea facta exulceratione, deinde per cicatricem aure repleta, vt foramen (a) in ea nullum ſit, ideoque audiendi vſu careat. Quod vbi incidit, ſpecillo tentandum eſt, alte ne id repletum, an in ſummo tantum glutinatum ſit. Nam ſi alte eſt, prementi non cedit: ſi in ſummo, ſpecillum protinus recipit. Illud attingi non oportet; ne ſine

(a) Æginet. VI. 23.

ſine effectus ſpe oriatur diſtentio neruorum, & ex ea mortis periculum ſit: hoc facile curatur. Nam qua cauum eſſe debet, vel medicamentum aliquod imponendum eſt ex adurentibus, vel candente ferro aperiendum, vel etiam ſcalpello incidendum. Cumque id patefactum, & jam vlcus purum eſt, injicienda eo pinna eſt, illita medicamento cicatricem inducente: circaque id, medicamentum dandum, vt cutis circa pinnam ſaneſcat; quo fit, vt ea remota, poſtea facultas audiendi ſit.

At vbi aures perforatæ ſunt, & offendunt, trajicere id cauum celeriter candente acu ſatis eſt, vt leniter ejus oræ exulcerentur; aut etiam adurente medicamento idem exulcerare: poſtea deinde imponere id quod purget; tum quod eum locum repleat, & cicatricem inducat. Quod ſi magnum id foramen eſt, ſicut ſolet eſſe in his, qui majora pondera auribus geſſerunt, incidere, quod ſuper eſt, ad extremum oportet: ſupra deinde oras ſcalpello exulcerare, & poſtea ſuere, ac medicamentum, quo id glutinetur, imponere. Tertium eſt, ſi quid ibi curti eſt, ſarcire, quæ res cum in labris quoque & naribus fieri poſſit, eandem autem curationem habeat, ſimul explicanda eſt.

CAPUT IX.

Curta in auribus, labriſque ac naribus, quomodo ſarciri & curari poſſint. (*a*)

CURTA igitur in his tribus, ac ſi qua parte parua ſunt, curari poſſunt; ſi qua majora ſunt,

ſunt, aut non accipiunt curationem, aut ita per hanc ipſam deformantur, vt minus indecora ante fuerint. Atque in aure quidem & naribus deformitas ſola timeri poteſt: in labris vero, ſi nimium contracta ſunt, vſus quoque neceſſario jactura fit; quia minus facile & cibus aſſumitur, & ſermo explicatur. Neque enim creatur ibi corpus; ſed ex vicino adducitur, quod etſi in leui mutilatione, & nihil eripere, & fallere oculum poteſt; in magna, non poteſt. Neque ſenile autem corpus, neque quod mali habitus eſt, neque in quo difficulter vlcera ſaneſcunt, huic medicinæ idoneum eſt; quia nusquam aut celerius cancer occupat, aut difficilius tollitur.

Ratio curationis ejusmodi eſt: id quod curtatum eſt, in quadratum redigere; ab interioribus ejus angulis lineas transuerſas incidere, quæ citeriorem partem ab vlteriore ex toto diducant; deinde ea, quæ ſic *(b)* reſoluimus, in vnum adducere. Si non ſatis junguntur, vltra lineas, quas ante fecimus, alias duas lunatas, & ad plagam conuerſas immittere, quibus ſumma tantum cutis diducatur: ſic enim fit, vt facilius quod adducitur, ſequi posſit, quod non vi cogendum eſt: ſed ita adducendum, vt ex facili ſubſequatur, & dimiſſum non multum recedat.

Interdum tamen ab altera parte cutis haud omnino adducta deformem, quem reliquit locum,

(*b*; Al. *repoſuimus.*

cum, reddit. Hujusmodi loci altera pars incidenda, altera intacta habenda eſt. Ergo neque ex imis auribus, neque ex medio naſo imisue narium partibus, neque ex angulis labrorum quicquam attrahere tentabimus. Vtrinque autem petemus, ſi quid ſummis auribus, ſi quid imis aut mediis naribus, aut mediis labris deerit. Quæ tamen interdum etiam duobus locis curtata eſſe conſuerunt: ſed eadem ratio curandi eſt. Si cartilago in eo, quod inciſum eſt, eminet, excidenda eſt: neque enim aut glutinatur, aut acu tuto trajicitur. Neque longe tamen excidi debet, ne inter duas oras liberæ cutis vtrinque coitus puris fieri poſſit. Tum junctæ oræ inter ſe ſuendæ ſunt, vtrinque cute apprehenſa; & qua priores lineæ ſunt, ea quoque ſuturæ injiciendæ ſunt. Siccis locis, vti naribus illita ſpuma argenti, ſatis proficit. In interiores vero, lunatasque plagas, linamentum dandum eſt; vt caro increſcens vulnus impleat. Summaque cura, quod ita ſutum eſt, tuendum eſſe, apparere ex eo poteſt, quod de cancro ſupra poſui. Ergo etiam tertio quoque die fouendum erit vapore aquæ calidæ: rurſusque idem medicamentum injiciendum, quo fere ſeptimo die glutinatum eſt. Tum ſuturæ eximi, & vlcus ad ſanitatem perduci debet.

CAPVT. X.

De Polypo. (a)

POLYPUM vero, qui in naribus naſcitur, præcipue ferro curari jam alias poſui. Ergo et-

(a) Æginet. VI. 25.

etiam hunc ferramento acuto, in modum ſpathæ facto, reſoluere ab oſſe oportet: adhibita diligentia, ne infra cartilago lædatur; in qua difficilis curatio eſt. Vbi abſciſſus eſt, vnco ferramento extrahendus eſt. Tum implicitum linamentum, vel aliquid ex penicillo reſpergendum eſt medicamento, quo ſanguis ſupprimitur, eoque nares leniter implendæ. Sanguine ſuppreſſo, linamento vlcus purgandum eſt. Vbi purum eſt, eo pinna, eodem modo, quo in aure ſupra poſitum eſt, medicamento illita, quo cicatrix inducitur, intus demittenda, donec ex toto id ſaneſcat.

CAPVT. XI.

De Ozæna.

ID autem vitium, quod ὄζαινα a Græcis vocatur, ſi medicamentis non cederet, quemadmodum manu curandum eſſet, apud magnos Chirurgos non reperi. Credo, quia res raro ad ſanitatem ſatis proficit; cum aliquod in ipſa curatione tormentum habeat. Apud quoſdam tamen poſitum eſt, vel ſubtilem fiſtulam, vel enodem ſcriptorium calamum in narem eſſe conjiciendum, donec ſurſum ad os perueniat: tum per id tenue ferramentum candens dandum eſſe ad ipſum os: deinde aduſtum locum purgandum eſſe ærugine & melle: vbi purus eſt, lycio ad ſanitatem perducendum. Vel narem incidendam eſſe ab ima parte ad os, vt & conſpici locus poſſit, & facilius candens ferramentum

tum admoueri. Tum sui narem debere; & adustum quidem vlcus eadem ratione curari; suturam vero illini vel spuma argenti, vel alio glutinante.

CAPUT XII.

De Oris vitiis, quæ manu & ferro curantur.

1. De Dentibus. (a)

IN ore quoque quædam manu curantur. Vbi in primis dentes nonnunquam mouentur, modo propter radicum imbecillitatem, modo propter gingiuarum marcescentium vitium. Oportet in vtrolibet candens ferramentum gingiuis admouere, vt leuiter attingat, non vt insidat. Adustæ gingiuæ melle illinendæ, & mulso eluendæ sunt. Vt pura vlcera esse cœperunt, arida medicamenta infrianda sunt ex his, quæ reprimunt.

Si vero dens dolores mouet, eximique eum, quia medicamenta nihil adjuuant, placuit, circumradi debet, vt gingiua ab eo resoluatur; tum is concutiendus est. Eademque facienda, donec bene moueatur, nam dens hærens cum summo periculo euellitur, ac nonnunquam maxilla loco mouetur. Idque etiam majore periculo in superioribus dentibus fit; quia potest tempora oculosue concutere. Tum, si fieri potest, manu; si minus, forcipe dens excipiendus est.

At si exesus est ante, id foramen vel (b) li-

(a) Æginet. III. 26. (b) Æginet. VI. 28.

namento, vel bene accommodato plumbo replendum eſt, ne ſub forcipe confringatur. Recta vero forceps ducendus eſt, ne inflexis radicibus os rarum, cui dens inhæret, parte aliqua frangatur. Neque ideo nullum ejus rei periculum eſt; vtique in dentibus breuibus, qui fere longiores radices habent: ſæpe enim forceps, cum dentem comprehendere non poſſit, aut fruſtra comprehendat, os gingiuæ prehendit & frangit.

Protinus autem, vbi plus ſanguinis profluit, ſcire licet, aliquid ex oſſe fractum eſſe. Ergo ſpecillo conquirenda eſt teſta, quæ receſſit, & vulſella protrahenda eſt: ſi non ſequitur, incidi gingiua debet, donec labans oſſi teſta recipiatur. Quod ſi fractum ſtatim non eſt, ſed intumeſcit extrinſecus maxilla, vt hos hiare non poſſit, foris imponendum calidum ex farina & fico cataplaſma eſt, donec ibi pus moueatur: tum incidi gingiua debet. Pus quoque multum profluens, oſſis fracti nota eſt. Itaque etiam tum id extrahi conuenit. Nonnunquam etiam, eo læſo, fiſſura fit, quæ eradi debet.

Dens autem ſcaber, qua parte niger eſt, radendus eſt, illinendusque roſæ flore contrito, cui gallæ quarta pars & altera myrrhæ ſit adjecta: continendumque ore crebro vinum meracum. Atque in eo caſu velandum caput, ambulatione multa, fricatione capitis, cibo non acri vtendum eſt.

At,

At, ſi ex ictu vel alio caſu aliqui labant dentes, auro cum his, qui bene hærent, vincendi ſunt; continendaque ore reprimentia, vt vinum, in quo malicorium decoctum, aut in quod galla candens conjecta ſit. Si quando etiam in pueris ante dens naſcitur, quam prior excidat, is, qui cadere debuit, circumradendus & euellendus eſt; is, qui natus eſt in locum prioris. quotidie digito adurgendus, donec ad juſtam magnitudinem perueniat. Quotiescunque dente exempto radix relicta eſt, protinus ea quoque ad id facto forcipe, quam ῥιζάγραν Græci vocant, eximenda eſt.

2. De Tonſillis induratis.

Tonſillas autem, quæ poſt inflammationes induruerunt, ἀντιάδες autem a Græcis appellantur, cum ſub leui tunica ſint, oportet digito circumradere & euellere: ſi ne ſic quidem reſoluuntur, hamulo excipere, & ſcalpello excidere: tum vlcus aceto eluere, & illinire vulnus medicamento, quo ſanguis ſupprimitur.

3. De Vua.

Vua, ſi cum inflammatione deſcendit, doloriqueeſt, & ſubrubicundi coloris, præcidi ſine periculo non poteſt: ſolet enim multum ſanguinem effundere, itaque melius eſt iis vti, quæ alias propoſita ſunt. Si vero inflammatio quidem nulla eſt, nihilominus autem ea vltra juſtum modum a pituita diducta eſt, & tenuis, acuta, alba eſt, præcidi debet, itemque, ſi ima, liuida & craſ-

ſa; ſumma, tenuis eſt. Neque quicquam commodius eſt, quam vulſella apprehendere, ſub eaque, quod volumus, excidere. Neque enim vllum periculum eſt, ne plus minusue præcidatur: cum liceat tantum infra vulſellam relinquere, quantum inutile eſſe manifeſtum eſt; idque præcidere, quo longior vua eſt, quam eſſe naturaliter debet. Poſt curationem eadem facienda ſunt, quæ in tonſillis proxime poſui.

4. *De Lingua.*

Lingua vero quibusdam cum ſubjecta parte a primo natali die juncta eſt; qui ob id ne (c) loqui quidem poſſunt. Horum extrema lingua vulſella apprehendenda eſt, ſub eaque membrana incidenda; magna cura habita, ne venæ, quæ juxta ſunt, violentur, & profuſione ſanguinis noceant. Reliqua curatio vulneris in prioribus poſita eſt. Et plerique quidem, vbi conſanuerunt, loquuntur. Ego autem cognoui, qui, ſuccisa lingua, cum abunde ſuper dentes eam promeret, non tamen loquendi facultatem conſecutus eſt. Adeo in medicina, etiam, vbi perpetuum eſt, quod fieri debet, non tamen perpetuum eſt id, quod conſequi conuenit.

5. *De Abſceſſu ſub lingua.*

Sub lingua quoque interdum aliquid abſcedit; quod fere conſiſtit in tunica, doloresque magnos mouet. Quod, ſi exiguum eſt, incidi ſemel ſatis eſt: ſi majus, ſumma cutis vsque ad tuni-

(c) Æginet. VI. 29.

tunicam excidenda est; deinde vtrinque oræ hamulis excipiendæ, & tunica, vndique circundata, liberanda est: magna diligentia per hanc curationem habita, ne qua major vena incidatur.

6. De Labris. (*d*)

Labra autem sæpe finduntur, eaque res habet cum dolore etiam hanc molestiam, quod sermo prohibetur; qui subinde eas rimas cum dolore diducendo sanguinem citat. Sed has, si in summo sunt: medicamentis curare commodius est, quæ ad vlcera oris fiunt: si vero altius descenderunt, necessarium est tenui ferramento adurere, quod spathæ simile, quasi transcurrere, non imprimi debet. Postea facienda eadem sunt, quæ in naribus adustis exposita sunt.

CAPUT XIII.

De Ceruicis vitio.

AT in ceruice, inter cutem & asperam arteriam, tumor increscit (βρογχοκήλην (*a*) Græci vocant) quo, modo caro hebes, modo humor aliquis, melli aquæue similis, includitur; interdum etiam minutis ossibus pili immisti. Ex quibus quicquid est, quod tunica continetur, potest adurentibus medicamentis curari. Quibus summa cutis cum subjecta tunica (*b*) exuritur, quo facto, siue humor est, profluit; siue quid densius, digitis educitur: tum vlcus sub linamentis sanescit. Sed scalpelli curatio breuior

 est.

(*d*) Oribas. de Loc. Affect. IV. 56. (*a*) Æginet. VI. 38.
(*b*) Edit. Aldi, Steph. *exeditur*, Al. *exeritur*.

est. Medio tumor vna linea inciditur vsque ad tunicam: deinde vitiosus sinus ab integro corpore digito separatur, totusque cum velamento suo eximitur: tum aceto, cui vel salem vel nitrum aliquis adjecit, eluitur; oræque vna sutura junguntur; cæteraque eadem, quæ in aliis suturis, superinjiciuntur: leniter deinde, ne fauces vrgeat, deligatur. Si quando autem tunica eximi non potuerit, intus inspergenda adurentia, linamentisque id curandum, & cæteris pus mouentibus.

CAPUT XIV.

De Vmbilici vitiis. (*a*)

SUNT etiam circa vmbilicum plura vitia; de quibus, propter raritatem, inter authores parum constat. Verisimile est autem, id a quoque prætermissum, quod ipse non cognouerat: a nullo id, quod non viderat, fictum. Commune omnibus est, vmbilicum indecore prominere. Causæ requiruntur? Meges tres has posuit: modo intestinum eo irrumpere, modo omentum, modo humorem. Sostratus nihil de omento dixit. Duobus iisdem adjecit, carnem ibi interdum increscere; eamque modo integram esse, modo carcinomati similem. Gorgias ipse quoque omenti mentionem omisit: sed eadem tria causatus, spiritum quoque interdum eo dixit irrumpere. Heron omnibus his quatuor positis, & omenti mentionem habuit, &

(*a*) Æginet. vi. 51.

& ejus, quod ſimul & omentum & inteſtinum habuerit.

(*b*) Quod autem horum ſit, his indiciis cognoſcitur. Vbi inteſtinum prolapſum eſt, tumor neque durus, neque mollis eſt: omni frigore minuitur; non ſolum ſub omni calore, ſed etiam retento ſpiritu creſcit: ſonat interdum; atque, vbi reſupinatus eſt aliquis, relapſo inteſtino, ipſe deſidit. Vbi vero omentum eſt, cætera ſimilia ſunt, tumor mollior, & ab (*c*) ima parte extenuatus in verticem eſt; ſi quis apprehendit, elabitur. Vbi vtrumque eſt, indicia quoque mixta ſunt, & inter vtrumque mollities. At caro durior eſt, ſemperque etiam reſupinato corpore tumet, prementique non cedit, prioribus facile cedentibus. Si vitioſa eſt, easdem notas habet, quas in carcinomate expoſui. Humor autem, ſi premitur, circumfluit. At ſpiritus preſſus cedit, ſed protinus redit: reſupinato quoque corpore tumorem in eadem figura tenet.

Ex his id, quod ex ſpiritu vitium eſt, medicinam non admittit. Caro quoque, carcinomati ſimilis, cum periculo tractatur, itaque omittenda eſt. Sana excidi debet; idque vulnus linamentis curari. Humorem quidam vel inciſo ſummo tumore effundunt, & vulnus eisdem linamentis curant. Humorem quidam vel inciſo ſummo tumore effundunt, & vulnus iisdem

(*b*) Ald. Staph. *quid.* (*c*) Ald. *ſna.*

dem linamentis curant. In reliquis variæ ſententiæ ſunt. Ac reſupinandum quidem corpus eſſe, res ipſa teſtatur; vt in vterum, ſiue inteſtinum, ſiue omentum eſt, relabatur. Sinus vero vmbilici, tum vacuus, a quibusdam duabus regulis excipitur; vehementerque earum capitibus deligatis, ibi emoritur: a quibusdam *(d)* ad imum acu trajectatur, duo lina ducente; deinde vtriusque lini duobus capitibus diuerſæ partes adſtringuntur (quod in vua quoque oculi fit:) nam ſic id, quod ſupra vinculum eſt, moritur. Adjecerunt quidam, vt, antequam vincirent, ſummum una linea inciderent; quo facilius digito demiſſo, quod illuc irrupiſſet, depellerent: tum deinde vincirent. Sed abunde eſt, jubere ſpiritum continere, vt tumor, quantus maximus eſſe poteſt, ſe oſtendat: tum imam baſim ejus atramento notare; reſupinatoque homine, digitis tumorem eum premere, vt, ſi quid relapſum non eſt, manu cogatur: poſt hæc, vmbilicum attrahere, &, qua nota atramenti eſt, lino vehementer adſtringere: deinde partem ſuperiorem aut medicamentis, aut ferro adurere, donec emoriatur: atque, vt cætera vſta, vlcus nutrire. Idque non ſolum vbi inteſtinum, vel omentum, vel vtrumque eſt; ſed etiam, vbi humor eſt, optime proficit.

Sed ante quædam viſenda ſunt, ne quod ex vin-

(*d*) Ald. *id vitium.*

vinculo periculum ſit. Nam curatione neque infans, neque aut robuſtus annis, aut ſenex aptus eſt; ſed a ſeptimo fere anno ad quartum decimum. Deinde ei corpus idoneum eſt id, quod integrum eſt: at quod mali habitus eſt, quodque papulas, impetigines, ſimiliaque habet, idoneum non eſt. Leuibus quoque tumoribus facile ſubuenitur: at in eorum, qui nimis magni ſunt, curatione periculum eſt. Tempus autem anni & autumnale, & hibernum vitandum eſt. Ver idoneum maxime eſt. Ac prima æſtas non aliena eſt. Præter hæc, abſtinere pridie debet. Neque id ſatis eſt: ſed aluus quoque ei ducenda eſt; quo facilius omnia quæ exceſſerunt, intra vterum conſidant.

CAPUT XV.

Quomodo Aqua hydropicis emittatur.

AQUAM his, qui hydropici ſunt, emitti oportere, alias (*a*) dixi, nunc, quemadmodum id fiat, dicendum. Quidam autem ſub umbilico, fere quatuor interpoſitis (*b*) digitis a ſiniſtra parte; quidam, ipſo vmbilico perforato, id facere conſueuerunt: quidam, cute primum aduſta, deinde interiore abdomine inciſo; quia, quod per ignem diuiſum eſt, minus celeriter coit. Ferramentum autem demittitur magna cura habita, ne qua vena incidatur. Id tale eſſe debet, vt fere tertiam digiti partem latitudo mucronis impleat: demittendumque ita eſt, vt membranam quo-

(*a*) Libro III. c. 21. (*b*) Æginet. v. 50.

quoque transeat, qua caro ab interiore parte finitur: eo tum plumbea aut ænea fistula injicienda est, vel recuruatis in exteriorem partem labris, vel eadem circumcingente quadam remora; ne tota intus delabi possit. Hujus ea pars, quæ intra, paulo longior esse debet, quam quæ extra; vt vltra interiorem membranam procedat. Per hanc effundendus humor est: atque vbi major pars ejus euocata est, claudenda demisso linteolo fistula est; & in vulnere, si id vstum non est, relinquenda. Deinde per insequentes dies circa singulas heminas emittendum, donec nullum aquæ vestigium appareat. Quidam tamen etiam non vsta cute, protinus fistulam recipiunt, & super vulnus spongiam expressam ex aqua frigida, vel ex aceto deligant: deinde postero die rursus fistulam demittunt (quod recens vulnus paululum diductum patitur) vt, si quid humoris superest, emittatur: idque bis ita fecisse contenti sunt.

CAPUT XVI.

De Ventre ictu perforato; & Intestinis vulneratis.

NONNUNQUAM autem venter ictu aliquo perforatur; sequiturque, vt intestina euoluantur. Quod vbi incidit, protinus considerandum est, an integra ea sint; deinde, an his color suus maneat. Si tenuius intestinum perforatum est, nihil profici posse, jam retuli. Latius intestinum sui potest: non quod certa fidu-

ducia ſit; ſed quod dubia ſpes, certa deſperatione ſit potior, interdum enim glutinatur. Tum, ſi vtrumlibet inteſtinum liuidum, aut pallidum, aut nigrum eſt, quibus illud quoque neceſſario accedit, vt ſenſu careat, medicina omnis inanis eſt. Si vero adhuc ea ſui coloris ſunt, cum magna feſtinatione ſuccurrendum eſt: momento enim alienantur externo & inſueto ſpiritu circundata. Reſupinandus autem homo eſt, coxis erectioribus; &, ſi anguſtius vulnus eſt, quam vt inteſtina commode refundantur, incidendum eſt, donec ſatis pateat. Ac, ſi jam ſicciora inteſtina ſunt, perluenda aqua ſunt, cui paululum admodum olei ſit adjectum. Tum miniſter oras vulneris leniter diducere manibus ſuis, vel etiam duobus hamis, membranæ interiori injectis, debet: medicus priora ſemper inteſtina, quæ poſteriora prolapſa ſunt, condere ſic, vt orbium ſingulorum locum ſeruet. Repoſitis omnibus, leniter homo concutiendus eſt, quo fit, vt per ſe ſingula inteſtina in ſuas ſedes reducantur, & in his conſidant. His conditis, omentum quoque conſiderandum eſt: ex quo, ſi quid jam nigri & emortui eſt, forfice excidi debet: ſi quid integrum eſt, leniter ſuper inteſtina reduci: ſutura autem neque ſummæ cutis, neque interioris membranæ per ſe, ſatis proficit; ſed vtriusque. Et quidem e duobus linis facienda eſt, & ſpiſſior quam alibi; quia & rumpi facilius motu ventris poteſt, & non æque magnis inflammatio-

tionibus pars ea expoſita eſt. Igitur in duas acus fila conjicienda, eæque duabus manibus tenendæ; & prius interiori membranæ ſutura injicienda eſt ſic, vt ſiniſtra manus in dexteriore ora, dextra in ſiniſteriore a principio vulneris orſa, ab interiori parte in exteriorem acum immitat, quo fit, vt ab inteſtinis ea pars ſemper acuum longe ſit, quæ acuta; propinqua, retuſa eſt. Semel vtraque parte trajecta, permutandæ acus inter manus ſunt, vt ea ſit in dextra, quæ fuit in ſiniſtra, ea veniat in ſiniſtram, quam dextra continuit: iterumque eodem modo per oras immittendæ ſunt: atque ita tertio & quarto, deincepsque permutatis inter manus acubus includenda plaga. Poſt hæc, eadem fila, eædemque acus ad cutem transferendæ, ſimilique ratione ei quoque parti vtraque ſutura injicienda; ſemper ab interiore parte acubus venientibus, ſemper inter manus trajectis. Dein glutinantia injicienda. Quibus aut ſpongiam, aut ſuccidam lanam ex aceto expreſſam accedere debere, manifeſtius eſt, quam vt ſemper dicendum ſit. Impoſitis his leniter deligari venter debet.

CAPUT XVII.

De Interiore membrana abdominis rupta.

INTERDUM tamen vel ex ictu aliquo, vel retento diutius ſpiritu, vel ſub graui faſce, interior abdominis membrana, ſuperiore cute integra, rumpitur. Quod fœminis quoque ex vtero ſæpe euenire conſueuit; fitque præcipue cir-

circa ilia. Sequitur autem, cum ſuperior caro mollis ſit, vt non ſatis inteſtina contineat, hisque intenta cutis indecora intumeſcat. Atque id quoque aliter atque aliter curatur. Quidam enim per acum duobus linis ad imam baſim immisſis vtrinque deuinciunt, quemadmodum & in vmbilico, & in vua poſitum eſt, vt, quicquid ſuper vinculum eſt, emoriatur. Quidam medium tumorem excidunt, ad ſimilitudinem myrtacei folii (quod ſemper eodem modo ſervandum eſſe jam poſui) & tum oras ſutura jungunt. Commodisſimum eſt autem, reſupinato corpore, experiri manu, qua parte is tumor maxime cedat, quia neceſſe eſt, ea parte rupta membrana ſit; quaque integra eſt, ea magis obnitatur: tum, qua rupta videbitur, *(a)* incidendæ ſcalpello duæ tunicæ ſunt, vt, exciſo medio, interior membrana vtrinque recentem plagam habeat; quia, quod vetus eſt, ſutura non coit. Loco patefacto, ſi qua parte membrana non nouam plagam, ſed veterem habet, tenuis excidenda habena eſt, quæ tantum oras ejus exulceret. Cætera, quæ ad ſuturam, reliquamque curationem pertinent, ſupra comprehenſa ſunt.

2. *De Varicibus ventris.*

Præter hæc euenit, vt in quorundam ventribus varices ſint, quarum quia nulla alia curatio eſt,

(a) Edit. Aldi Steph. aliæque, *immittenda ſcalpello dua linea.* Cæſarius legit. i. ſ. d. *tunica.*

est, quam quæ in cruribus esse consueuit, tum eam partem explanaturus, hanc quoque eo differo.

CAPUT XVIII.

De Testiculorum natura, & morbis.

VENIO autem ad ea, quæ in naturalibus partibus circa testiculos oriri solent, quæ quo facilius explicem, prius ipsius loci natura paucis proponenda est. Igitur testiculi simile quiddam glandulis habent, nam sanguinem non emittunt, & omni sensu carent: dolent autem in ictibus & inflammationibus tunicarum, quibus hi continentur. Dependent vero ab inguinibus per singulos neruos, quos κρεμαςῆρας Græci nominant, cum quorum vtroque binæ descendunt & venæ & arteriæ. Hæc autem tunica conteguntur tenui, neruosa, sine sanguine, alba, quæ ἐλυτροειδὴς a Græcis nominatur. Super eam valentior tunica est, quæ interiori vehementer ima parte inhæret, δαρτὸν Græci vocant. Multæ deinde membranulæ venas & arterias, eosque neruos comprehendunt; atque inter duas quoque tunicas superioribus partibus tenues patulæque sunt. Hactenus propria vtrique testiculo & velamenta & auxilia sunt. Communis deinde vtrique, omnibusque interioribus sinus est, qui etiam conspicitur a nobis, ὄσχεον Græci, scrotum nostri vocant. Isque ab ima parte mediis tunicis le-

viter innexus, a superiore tantum circundatus est.

Sub hoc igitur plura vitia esse consueuerunt, quæ modo ruptis tunicis, quas ab inguinibus incipere proposui, modo his integris fiunt, siquidem interdum vel ex morbo primum inflammatur, deinde postea pondere abrumpitur, vel ex ictu aliquo protinus rumpitur tunica, quæ diducere ab inferioribus partibus intestina debuit. Tum pondere eo deuoluitur, aut omentum, aut etiam intestinum: atque ibi reperta via, paulatim ab inguinibus in inferiores quoque partes nisum, subinde neruosas tunicas, & ob id, quod dixi patentes diducit, ἐντεροκήλην & ἐπιπλοκήλην Græci vocant: apud nos indecorum, sed commune his, herniæ nomen est.

Deinde, si descendit omentum, nunquam in scroto tumor tollitur, siue inedia fuit, siue corpus huc illucue conuersum, aut alio quouis modo collocatum: itemque, si retentus est spiritus, non magnopere increscit, tactu vero inæqualis est, & mollis, & lubricus.

At si intestinum quoque descendit, tumor is sine inflammatione modo minuitur, modo increscit; estque fere sine dolore &, cum conquiescit aliquis aut jacet, interdum ex toto desidit, interdum sic minuitur, vt in scroto exiguæ reliquiæ maneant: at sub clamore, & satietate, & si sub aliquo pondere is homo nixus est, cre-

ſcit : frigore omni contrahitur, calore diffunditur; eſtque tum ſcrotum & rotundum, & tactu leue : idque, quod ſubeſt, lubricum eſt ; ſi preſſum eſt, ad inguen reuertitur; dimiſſumque, iterum cum quodam quaſi murmure deuoluitur, & id quidem in leuioribus malis euenit. Nonnunquam autem ſtercore accepto vaſtius tumet, retroque compelli non poteſt: adfertque tum dolorem & ſcroto, & inguinibus, & abdomini. Nonnunquam ſtomachus quoque affectus primum rufam bilem per os reddit, deinde viridem, quibusdam etiam nigram.

Integris vero membranis interdum eam partem humor diſtendit. Atque ejus quoque ſpecies duæ ſunt. Nam vel inter tunicas is increſcit, vel in membranis, quæ ibi circa venas & arterias ſunt, vbi hæ grauatæ occalluerunt. Ac ne ei quidem humori, qui inter tunicas eſt, vna ſedes eſt. Nam modo inter ſummam & mediam, modo inter mediam & imam conſiſtit, Græci communi nomine, quicquid eſt, ὑδροκήλην appellant: noſtri vero, ſcilicet nullis diſcriminibus ſatis cognitis, hoc quoque ſub eodem nomine, quo priora, habent.

Signa autem quædam communia ſunt, quædam propria. Communia, quibus humor deprehenditur : propria, quibus locus. Humorem ſubeſſe diſcimus, ſi tumor eſt, nunquam ex toto ſe remittens, ſed interdum leuior, aut propter famem, aut propter febriculam, maximeque

que in pueris : isque mollis est, si non nimius humor subest; at, si is vehementer increuit, renititur sicut vter repletus & arcte adstrictus: venæ quoque in scroto inflantur; &, si digito premimus, cedit humor, circumfluensque id, quod non premitur, attollit; & tanquam in vitro cornuue per scrotum apparet; isque, quantum in ipso est, sine dolore est. Sedes autem ejus sic deprehenditur. Si inter summam mediamque tunicam est, cum digitis duobus premimus, paulatim humor inter os reuertens subit: scrotum remissius & albidius est; si ducitur, aut nihil, aut paululum intenditur: testiculus ea parte neque visu, neque tactu sentitur. At, si sub media tunica est, intentum scrotum magis se attollit, adeo vt superior coles sub tumore eo delitescat.

Præter hæc æque integris tunicis ramex innascitur, κιρσοκήλην Græci appellant, cum venæ intumescunt. Hæ quandoque intortæ, conglomerateque ad superiorem partem, vel ipsum scrotum implent, vel mediam tunicam, vel imam: interdum etiam sub ima tunica, circa ipsum testiculum neruumque ejus, increscunt. Ex his eæ, quæ in ipso scroto sunt, oculis patent: hæ vero, quæ mediæ imæue tunicæ insident, vt magis conditæ non æque quidem cernuntur, sed tamen etiam visui subjectæ sunt: præterquam quod & tumoris aliquid est, pro venarum magnitudiue & modo; & id prementi magis

renititur, ac per ipſos venarum toros inæquale eſt; &, qua parte id eſt, teſticulis magis juſto dependet. Cum vero etiam ſuper ipſum teſticulum neruumque ejus id malum increuit, aliquanto longius teſticulus ipſe deſcendit, minorque altero fit, vtpote alimento amiſſo.

Raro, ſed aliquando caro quoque inter tunicas increſcit, *σαρκοκήλην* Græci vocant.

Interdum etiam ex inflammatione tumet ipſe teſticulus, ac febres quoque adfert; &, niſi celeriter ea inflammatio conquieuit, dolor ad inguina atque ilia peruenit; partesque hæ intumeſcunt, & neruus, ex quo teſticulus dependet, plenior fit, ſimulque indureſcit.

Super hæc, inguen quoque nonnunquam ramices implent, *βουβωνοκήλην* appellant.

CAP. XIX.

De Teſticulorum curationibus communibus: & primo de inciſione & curatione Inguinis, vel Scroti.

HIs cognitis, de curatione dicendum eſt. In qua quædam communia omnium ſunt, quædam propria ſingulorum. Prius de communibus dicam. Loquar autem nunc de his, quæ ſcalpellum deſiderant, nam quæ vel ſanari non posſint, vel aliter nutriri debeant, dicendum erit, ſimul ac ad ſpecies ſingulas venero. Inciditur autem interdum inguen, interdum ſcrotum. In vtraque curatione homo ante per triduum bibere aquam; pridie abſtinere etiam a cibo debet: ipſo autem die collocari ſupinus: deinde, ſi inguen incidendum eſt, idque jam

jam pube contegitur, ante radendum eſt: tum, extento ſcroto, vt cutis inguinis intenta ſit, id incidendum ſub imo ventre, qua cum abdomine tunicæ inferiores committuntur. Aperiendum autem audacter eſt, donec ſumma tunica, quæ ipſius ſcroti eſt, incidatur, perueniaturque ad eam, quæ media eſt. Plaga facta, foramen deorſum verſus ſubeſt. In id demittendus eſt ſiniſtræ manus digitus index, vt diductis interuenientibus membranulis, ſinum laxet. Miniſter autem, ſiniſtra manu comprehenſo ſcroto, ſurſum verſus eum debet extendere, & quam maxime ab inguinibus abducere; primum cum ipſo teſticulo, dum medicus omnes membranulas, quæ ſuper mediam tunicam ſunt, ſi digito diducere non poteſt, ſcalpello abſcindat: deinde ſine eo, vt is delapſus ipſi plagæ jungatur, digitoque inde promatur, & ſuper ventrem cum duabus ſuis tunicis collocetur. Inde, ſi qua vitioſa ſunt, circumcidenda ſunt. In quibus cum multæ venæ diſcurrant, tenuiores quidem præcidi protinus poſſunt: majores vero ante longiore lino deligandæ ſunt; ne periculoſe ſanguinem fundant.

Sin media tunica vexata erit, aut ſub ea malum increuerit, excidenda erit ſic, vt alte ad ipſum inguen præcidatur. Infra tamen non tota demenda eſt: nam quod ad baſin teſticuli vehementer cum ima tunica connexum eſt, excidi ſine ſummo periculo non poteſt, itaque ibi relinquendum eſt.

Idem in ima quoque tunica, si læsa est, faciendum est. Sed non a summa inguinis plaga, verum infra paululum ea abscindenda: ne, læsa abdominis membrana, inflammationes moueat. Neque tamen nimium ex ea rursum relinquendum est; ne postea sinuetur, & sedem eidem malo præstet.

Purgatus ita testiculus per ipsam plagam cum venis, & arteriis, & neruo suo leniter demittendus est; videndumque, ne sanguis in scrotum descendat, neue concretus aliquo loco maneat. Quæ ita fient, si venis vinciendo medicus prospexerit. Lina, quibus capita earum continebuntur, extra plagam dependere debebunt, quæ, pure orto, sine vllo dolore excident. Ipsi autem plagæ injiciendæ duæ fibulæ sunt; & insuper medicamentum, quo glutinetur.

Solet interdum ab altera ora necessarium esse aliquid excidi, vt cicatrix major & latior fiat, quod vbi incidit, linamenta super non fulcienda, sed leuiter tantum ponenda sunt; supraque ea, quæ inflammationem repellant, id est, ex aceto vel lana succida, vel spongia: cætera eadem, quæ, vbi pus moueri debet, adhibenda sunt. At, cum infra incidi oportet, resupinato homine, subjicienda sub scroto sinistra manus est; deinde id vehementer apprehendendum, & incidendum; si paruulum est, quod nocet, modice, vt tertia pars integra, ad sustinendum testiculum, infra relinquatur: si majus est, etiam amplius,

plius, vt paululum tantummodo ad imum, cui testiculus insidere posſit, integrum maneat. Sed primo rectus ſcalpellus quam leuisſima manu teneri debet, donec ſcrotum ipſum diducat: tum inclinandus mucro eſt, vt transuerſas membranas ſecet, quæ inter ſummam mediamque tunicam ſunt. At, ſi vitium in proximo eſt, mediam tunicam attingi non oportet: ſi ſub illa quoque conditur, etiam illa incidenda eſt; ſicut tertia quoque, ſi illa vitium tegit. Vbicunque autem repertum malum eſt, miniſtrum ab inferiore parte exprimere moderate ſcrotum oportet: medicum, digito manubrioloue ſcalpelli diducta inferiore parte, tunicam extra collocare; deinde eam ferramento, quod a ſimilitudine coruum vocant, incidere ſic, vt intrare duo digiti, index & medius posſint: his deinde confectis, incidenda reliqua pars tunicæ, & inter digitos ſcalpellus immittendus eſt, eximendumque aut effundendum quicquid eſt noxium.

Quamcunque autem tunicam quis violauit, illam quoque debet excidere; ac mediam quidem, vt ſupra dixi, quam altisſime ad inguen; imam autem, paulo infra. Cæterum antequam excidantur, hæ quoque vinciri lino ſumma cura debent; & ejus lini capita extra plagam relinquenda ſunt, ſicut in aliis quoque venis, quæ id requiſierint.

Eo facto, teſticulus intus reponendus eſt: oræque ſcroti ſuturis inter ſe committendæ; ne-

que paucis, ne parum glutinentur, & longior fiat curatio; neque multis, ne inflammationem augeant. Atque hic quoque videndum est; ne quid in scroto sanguinis maneat: tum imponenda glutinantia sunt.

Si quando autem in scrotum sanguis defluxit, aliquidue concretum ex eo decidit, incidi subter id debet; purgatoque eo spongia, acri aceto madens, circumdari. Deligatum autem vulnus omne, quod ex his causis factum est, si dolor nullus est, quinque primis diebus non est resoluendum, sed bis die tantum aceto irroranda, lana vel spongia imposita: si dolor est, tertia die resoluendum; &, vbi fibulæ sunt, hæ incidendæ; vbi linamentum, id mutandum est; rosaque & vino madefaciendum id, quod imponitur. Si inflammatio increscit, adjiciendum prioribus cataplasma ex lenticula & melle; vel ex malicorio, quod in austero vino coctum sit; vel ex his mixtis. Si sub his inflammatio non conquierit, post diem quintum multa calida aqua vulnus fouendum, donec scrotum ipsum & extenuetur, & rugosius fiat: tum imponendum cataplasma ex triticea farina, cui resina pinea adjecta sit, quæ ipsa, si robustus curatur, ex aceto; si tener, ex melle coquenda sunt. Neque dubium est, quodcunque vitium fuit, si magna inflammatio est, quin ea, quæ pus mouent, imponenda sint.

Quod si pus in ipso scroto ortum est, paululum

lulum id incidi debet, vt exitus detur; linamentumque eatenus imponendum eſt, vt foramen tegat. Inflammatione finita, propter neruos propiore cataplaſmate, dein cerato vtendum eſt. Hæc proprie ad ejusmodi vulnera pertinent. Cætera, & in curatione, & in victu, ſimilia his eſſe debent, quæ in alio quoque vulnerum genere præcepimus.

CAPUT XX.

De Inteſtini in ſcrotum deuoluti curatione. (a)

HIs propoſitis ad ſingulas ſpecies veniendum eſt. Ac, ſi cui paruulo puero inteſtinum deſcendit, ante ſcalpellum experienda vinctura eſt. Faſcia ejus rei cauſa fit, cui vno loco pila aſſuta eſt ex panniculis facta, quæ ad repellendum inteſtinum ipſi illi ſubjicitur: deinde reliqua faſciæ pars arcte circumdatur, ſub quo ſæpe & intus compellitur inteſtinum, & inter ſe tunicæ glutinantur. Rurſus, ſi ætas proceſſit, multumque inteſtini deſcendiſſe ex tumore magno patet, adjiciunturque dolores & vomitus, (quæ ex ſtercore, per cruditatem eo delapſo, fere accidunt) ſcalpellum adhiberi ſine pernicie non poſſe, manifeſtum eſt; leuandum tantummodo malum, & per alias curationes extrahendum eſt.

Sanguis mitti ex brachio debet: deinde, ſi vires patiuntur, imperanda tridui abſtinentia eſt; ſi minus, certe pro vi corporis quam lon-

(a) Æginet. VI. 52. 65.

gisſima. Eodem vero tempore ſuperhabendum cataplaſma ex lini ſemine, quod ante aliquis ex mulſo decoxerit. Poſt hæc, & farina hordeacea cum reſina injicienda; & ipſe demittendus in ſolium aquæ calidæ, cui oleum quoque adjectum ſit; dandumque aliquid cibi leuis & calidi. Quidam etiam aluum ducunt. Id ducere aliquid in ſcrotum poteſt, educere ex eo non poteſt. Per ea vero, quæ ſupra ſcripta ſunt, leuato malo, ſi quando alias dolor reverterit, eadem erunt facienda.

Sine dolore quoque ſi multa inteſtina prolapſa ſunt, ſecari ſuperuacuum eſt; non quo excludi a ſcroto non posſint (niſi tamen id inflammatio prohibuit) ſed quo repulſa inguinibus immorentur, ibique tumorem excident, atque ita fiat mali non finis, ſed mutatio.

At in eo, quem ſcalpello curari oportebit, ſimulatque ad mediam tunicam vulnus in inguine factum peruenerit, duobus hamulis ea juxta ipſas oras apprehendi debebit, dum eductis omnibus membranulis medicus eam liberet. Neque enim niſi cum periculo læditur, quæ incidenda eſt; cum inteſtinum eſſe, niſi ſub ea, non posſit. Vbi diducta autem erit, ab inguine vsque ad teſticulum incidi debebit ſic, ne ipſe lædatur; tum excidi. Fere tamen hanc curationem puerilis ætas, & modicum malum recipit.

Sin vir robuſtus eſt, majusque id vitium eſt, extrahi teſticulus non debet, ſed in ſua ſede perma-

manere. Id hoc modo fit. Inguen eadem ratione vsque ad mediam tunicam ſcalpello aperitur; eaque tunica eodem modo duobus hamis excipitur ſic, vt a ſiniſtro teſticulus eatenus contineatur, ne per vulnus exeat: tum ea tunica deorſum verſus ſcalpello inciditur; ſub eaque index digitus ſiniſtræ manus ad imum teſticulum demittitur, eumque ad plagam compellit: deinde dextræ manus duo digiti, pollex atque index, venam & arteriam & neruum tunicamque eorum e ſuperiore tunica diducunt, quod ſi aliquæ membranulæ prohibent, ſcalpello reſoluuntur, donec ante oculos tota jam tunica ſit. Exciſis, quæ excidenda ſunt, repoſitoque teſticulo, ab ora quoque ejus vulneris, quod in inguine eſt, demenda habenula paulo latior eſt; quo major plaga ſit, & plus creare carnis poſſit.

CAP. XXI.

De Omenti in ſcrotum prolapſi curatione.

AT ſi omentum deſcendit, eodem quidem modo, quo ſupra ſcriptum eſt, aperiendum inguen, diducendæque tunicæ ſunt. Conſiderandum autem eſt, majorne ejus modus, an exiguus ſit. Nam quod paruulum eſt, ſuper inguen in vterum vel digito vel aduerſo ſpecillo repellendum eſt: ſi plus eſt, ſinere oportet dependere, quantum ex vtero prolapſum eſt; idque adurentibus medicamentis illinere, donec (*a*) emoriatur & excidat. Quidam hic quoque duo li-

(*a*) Aph. VI. 58.

na acu trajiciunt, binisque ſingulorum capitibus diuerſas partes adſtringunt. Sub quo æque, ſed tardius emoritur. Adjicitur tamen hic quoque celeritati, ſi omentum ſuper vinculum illinitur medicamentis, quæ exedunt, nec erodunt, σηπτικὰ Græci vocant. Fuerunt etiam, qui omentum forfice præciderent. Quod in paruulo non eſt neceſſarium: ſi majus eſt, poteſt profuſionem ſanguinis facere; ſiquidem omentum quoque venis quibusdam, etiam majoribus illigatum eſt. Neque vero, ſi diſciſſo ventre id, quod prolapſum eſt, forfice præciditur, cum & emortuum ſit, & aliter tutius auelli non posſit, inde huc exemplum transferendum eſt.

Vulnus autem curari, ſi reductum omentum eſt, ſutura debet: ſi id amplius fuit, & extra emortuum eſt, exciſis oris, ſicut ſupra propoſitum eſt.

2. De Herniæ aquoſæ curatione. (b)

Si vero humor intus eſt, incidendum eſt: in pueris quidem, inguen; niſi in his quoque liquoris ejus major modus prohibet: in viris vero, & vbicunque multus humor ſubeſt, ſcrotum. Deinde, ſi inguen inciſum eſt, eo protractis tunicis humor effundi debet: ſi ſcrotum, & ſub hoc protinus vitium eſt, nihil aliud quam humor eſt effundendus, abſcindendæque membranæ ſunt, ſi quæ eum continuerunt; deinde eluendum id ex aqua, quæ vel ſalem adjectum, vel nitrum ha-

(b) Æginet. VI. 62.

habeat: si sub media, imaue tunica, totæ hæ extra scrotum collocandæ, excidendæque sunt.

CAPUT XXII.
De Ramicis curatione.

RAMEX autem, si super ipsum scrotum est, adurendus est tenuibus & acutis ferramentis, quæ ipsis venis infigantur; cum eo, ne amplius quam has vrant; maximeque, vbi inter se implicatæ glomerantur, eo ferrum id admouendum est; tum super farina ex aqua frigida subacta injicienda est; vtendumque eo vinculo, quod idoneum esse ani curationibus posui: tertio die lenticula cum melle imponenda est: post, ejectis crustis, vlcera melle purganda, rosa implenda, & ad cicatricem aridis linamentis perducenda sunt. Quibus fere super mediam tunicam venæ tument, incidendum inguen est, atque tunica promenda, ab eaque venæ digito vel manubriolo scalpelli separandæ, qua parte vero inhærebunt, & ab superiore & ab inferiore parte lino vinciendæ; tum sub ipsis vinculis præcidendæ, reponendusque testiculus est. At, vbi supra tertiam tunicam ramex insedit, mediam excidi necesse est. Deinde, si duæ tresue venæ tument, & ita pars aliqua obsidetur, vt major eo vitio vacet, idem faciendum, quod supra scriptum est; vt ab inguine, & a testiculo deligatæ venæ præcidantur, isque condatur. Sin totum id ramex obsederit, per plagam demittendus digitus in-

index erit, ſubjiciendusque venis ſic, vt paulatim eas protrahat æque adducendo, donec is teſticulus par alteri fiat; tum fibulæ oris ſic injiciendæ, vt ſimul eas quoque venas comprehendant. Id hoc modo fit. Acus ab exteriore parte oram vulneris perforat: tum non per ipſam venam, ſed per membranam ejus immittitur, per eamque in alteram oram compellitur. Venæ vulnerari non debent, ne ſanguinem fundant. Membrana ſemper inter has venas eſt, ac neque periculum affert, & filo comprehenſas illas abunde tenet, itaque etiam ſatis eſt, duas fibulas eſſe. Tum venæ, quæcunque protractæ ſunt in ipſum inguen, auerſo ſpecillo compelli debent. Soluendi fibulas tempus, inflammatione finita, & purgato vulnere eſt; vt vna ſimul & oras & venas cicatrix deuinciat.

Vbi vero inter imam tunicam & ipſum teſticulum neruumque ejus ramex ortus eſt, vna curatio eſt, quæ totum teſticulum abſcindit. Nam neque ad generationem quicquam is confert, & omnibus indecore, quibusdam etiam cum dolore dependet. Sed tum quoque inguen incidendum, media tunica promenda, atque excidenda eſt: idem in ima faciendum; neruusque, ex quo teſticulus dependet, præcidendus. Poſt id venæ & arteriæ ad inguen lino deligandæ, & infra vinculum abſcindendæ ſunt.

CAP. XXIII.

CAPUT XXIII.

De Carne, quæ inter tunicas testiculorum concrevit, & de Neruo indurato. (a)

CAro quoque, si quando inter tunicas increuit, nihil dubii est, quin eximenda sit: sed id, ipso scroto inciso, fieri commodius est.

At, si neruus induruit, curari res neque manu, neque medicamento potest. Vrgent enim, febres ardentes; & aut virides, aut nigri vomitus: præter hæc, ingens sitis, & linguæ aspritudo; fereque a die tertio spumans bilis aluo cum rosione redditur. Atque neque assumi facile cibus, neque contineri potest: neque multo post extremæ partes frigescunt, tremor oritur, manus sine ratione extenduntur; deinde in fronte frigidus sudor, cumque mors sequitur.

CAPUT XXIV.

De Ramice inguinis. (a)

VBi vero in ipso inguine ramex est, si tumor modicus est, semel incidi; si major, duabus lineis debet, vt medium excidatur: deinde, non extracto testiculo, sicut intestinis quoque prolapsis interdum fieri docui, colligendæ venæ, vinciendæque, vbi tunicis inhærebunt, & sub his nodis præcidendæ sunt. Neque quicquam noui curatio vulneris ejus requirit.

CAPUT XXV.

Ad tegendam Glandem colis, si nuda est.

AB his ad ea transeundum est, quæ in cole ipso

(a) Æginet. VI. 63. (a) Æginet. VI. 66 Aëtius Tetrab. IV. Serm. II. 24.

ipſo fiunt. In quo ſi glans nuda eſt, vultque aliquis eam decoris (*a*) cauſa tegere, fieri poteſt: ſed expeditius in puero, quam in viro; in eo, cui id naturale eſt, quam in eo, qui quarundam gentium more circumciſus eſt; in eo, cui glans parua juxtaque eam cutis ſpatioſior, breuis ipſe coles eſt, quam in quo contraria his ſunt. Curatio autem eorum, quibus id naturale eſt, ejusmodi eſt. Cutis circa glandem prehenditur (*b*) & extenditur, donec illam ipſam condat; ibique deligatur: deinde, juxta pubem, in orbem tergus inciditur, donec coles nudetur; magnaque cura cauetur, ne vel vrinæ iter, vel venæ, quæ ibi ſunt, incidantur. Eo facto, cutis ad vinculum inclinatur, nudaturque circa pubem velut circulus; tum ſuper eo linamenta dantur, vt caro increſcat & id impleat, ſatisque velamenti ſupra latitudo plagæ præſtet. Sed, donec cicatrix ſit, vinctum eſſe id debet; in medio tantum relicto exiguo vrinæ itinere. At in eo, qui circumciſus eſt, ſub circulo glandis ſcalpello diducenda cutis ab interiore cole eſt. Non ita dolet, quia, ſummo ſoluto, diduci deorſum vſque ad pubem manu poteſt; neque ideo ſanguis profluit. Reſoluta autem cutis rurſus extenditur vltra glandem: tum multa frigida aqua fouetur; emplaſtroque circumdatur, quod valenter inflammationem reprimat; proximisque diebus abſtinere, donec prope a fame victus ſit, ne

(*a*) Æginet. vi. 54. (*b*) Æginet. vi. 53.

ne forte eam partem ſatietas excitet. Vbi jam ſine inflammatione eſt, deligari debet a pube vsque circulum: ſuper glandem autem aduerſo emplaſtro impoſito induci, ſic enim fit, vt inferior pars glutinetur; ſuperior ita ſaneſcat, ne inhæreat.

2. Quomodo Glans penis contecta aperiri posſit.

CONTRA, ſi glans ita contecta eſt, vt nudari non posſit (quod vitium Græci φίμωσιν (*a*) appellant) aperienda eſt. Quod hoc modo fit. Subter a ſumma ora, cutis inciditur recta linea vsque ad frenum; atque ita ſuperius tergus relaxatum, cedere retro poteſt. Quod ſi parum ſic profectum eſt, aut propter anguſtias, aut propter duritiem tergoris, protinus triangula forma cutis ab inferiore parte excidenda eſt ſic, vt vertex ejus ad frenum; baſis in tergo extremo ſit. Tum ſuperdanda linamenta ſunt, aliaque medicamenta quæ ad ſanitatem perducant. Neceſſarium autem eſt, donec cicatrix ſit, conquieſcere; nam ambulatio, atterendo vlcus ſordidum reddit.

3. Infibulandi ratio.

Infibulare quoque adoleſcentulos interdum valetudinis cauſa quidam conſuerunt: ejusque hæc ratio eſt. Cutis, quæ ſuper glandem eſt, extenditur, notaturque vtrinque a lateribus atramento, qua perforetur; deinde remittitur. Si ſuper glandem notæ reuertuntur, nimis apprehe-

(*a*) Æginet. VI. 54.

henſum eſt, & vltra notari debet: ſi glans ab his libera eſt, is locus idoneus fibulæ eſt. Tum, qua notæ ſunt, cutis acu filum ducente tranſuitur, ejusque fili capita inter ſe deligantur, quotidieque id mouetur, donec circa foramina cicatriculæ fiant. Vbi hæ confirmatæ ſunt, excepto filo fibula inditur, quæ, quo leuior, eo melior eſt. Sed hoc quidem ſæpius inter ſuperuacua, quam inter neceſſaria eſt.

Caput xxvi.

De Vrinæ reddendæ difficultate, & curatione. (a)

Res vero interdum cogit emoliri manu vrinam, cum illa non redditur; aut quia ſenectute iter ejus collapſum eſt; aut quia calculus, vel concretum aliquid ex ſanguine intus ſe oppoſuit: ac mediocris quoque inflammatio ſæpe eam reddi naturaliter prohibet. Idque non in viris tantummodo, ſed in fœminis quoque interdum neceſſarium eſt. Ergo æneæ fiſtulæ fiunt: eæque, vt omni corpori, ampliori minorique ſufficiant, ad mares, tres; ad fœminas, duæ medico habendæ ſunt. Ex virilibus maxima decem & quinque eſt digitorum; media, duodecim; minima, nouem; ex muliebribus major, nouem; minor, ſex. Incuruas vero eſſe eas paululum, ſed magis viriles oportet, læuesque admodum; ac neque nimis plenas, neque nimis tenues.

Ho-

(a) Æginet. vi. 59.

Homo tum resupinus eo modo, quo in curatione calculi figuratur, super subsellium aut lectum collocandus est. Medicus autem a dextro latere, sinistra quidem manu colem masculi continere, dextra vero fistulam demittere in iter vrinæ debet: atque vbi ad ceruicem vesicæ ventum est, simul cum cole fistulam inclinatam in ipsam vesicam compellere, eamque, vrina reddita, recipere. Fœmina brevius vrinæ iter, simul & rectius habet, quod carunculæ simile, inter imas oras super naturale positum, non minus sæpe auxilio eget, sed aliquanto minus difficultatis exhibet.

Nonnunquam etiam prolapsus in ipsam fistulam calculus, qui subinde ea extenuatur, non longe ab exitu inhærescit. Eum, si fieri potest, oportet euellere, vel oriculario specillo, vel eo ferramento, quo in sectione calculus protrahitur. Si id fieri non potuit, cutis extrema quamplurimum attrahenda &, condita glande, lino vincienda est: deinde a latere recta plaga coles incidendus, & calculus eximendus est; tum cutis remittenda, sic enim fit, vt incisum colem integra pars cutis contegat, & vrina naturaliter profluat.

2. Calculosis quæ curatio adhibeatur. (b)

Cum vesicæ vero, calculique facta mentio sit; locus ipse exigere videtur, vt subjiciam, quæ curatio calculosis, cum aliter succurri non

(b) Æginet. VI. 60.

poteſt, adhibeatur. Ad quam feſtinare, cum præceps ſit, nullo modo conuenit. Ac neque omni tempore, neque in omni ætate, neque in omni vitio id experiendum eſt: ſed ſolo vere, in eo corpore, quod jam nouem annos, nondum quatuordecim excesſit; &, ſi tantum mali ſub eſt, vt neque medicamentis vinci posſit, neque etiam trahi poſſe videatur, quo minus interpoſito aliquo ſpatio interimat, non quo non interdum etiam temeraria medicina proficiat; ſed quo ſæpius vtique in hoc fallat, in quo plura & genera & tempora periculi ſunt, quæ ſimul cum ipſa curatione proponam.

Igitur, vbi vltima experiri ſtatutum eſt, ante aliquot diebus victu corpus præparandum eſt, vt modicos, vt ſalubres cibos, vt minime glutinoſos aſſumat, vt aquam bibat. Ambulandi vero inter hæc exercitatione vtatur, quo magis calculus ad veſicæ ceruicem deſcendat. Quod an inciderit, digitis quoque, ſicut in curatione docebo, demiſſis cognoſcitur. Vbi ejus rei fides eſt, pridie is puer in jejunio continendus eſt; & tum loco calido curatio adhibenda: quæ hoc modo ordinatur.

Homo præualens & peritus in ſedili alto conſidit, ſupinumque eum & auerſum, ſuper genua ſua coxis ejus collocatis, comprehendit; reductiſque ejus cruribus, ipſum quoque jubet, manibus ad ſuos poplites datis, eos, quam maxime poſſit, attrahere; ſimulque ipſe ſic eos

con-

continet. Quod ſi robuſtius corpus ejus eſt, qui curatur, duobus ſedilibus junctis, duo valentes inſidunt: quorum & ſedilia & interiora crura inter ſe deligantur, ne diduci poſſint. Tum is ſuper duorum genua eodem modo collocatur; atque alter, prout conſedit, ſiniſtrum crus ejus, alter dextrum, ſimulque ipſe poplites ſuos attrahit. Siue autem vnus, ſiue duo continent, ſuper humeros ejus ſuis pectoribus incumbunt. Ex quibus euenit, vt inter ilia ſinus ſuper pubem ſine vllis rugis ſit extentus, & in anguſtum compulſa veſica, facilius calculus capi poſſit. Præter hæc, etiamnum a lateribus duo valentes objiciuntur, qui circumſtantes, labare vel vnum vel duos, qui puerum continent, non ſinunt.

Medicus deinde, diligenter vnguibus circumciſis, ſiniſtræ manus duos digitos, indicem & medium, leniter prius vnctos oleo, ſimul in anum ejus demittit, dextræque digitos ſuper imum abdomen leniter imponit; ne, ſi vtrinque digiti circa calculum vehementer concurrerint, veſicam lædat. Neque vero feſtinanter in hac re, vt in plerisque, agendum eſt; ſed ita, vt quam maxime id tuto fiat, nam læſa veſica neruorum diſtentiones cum periculo mortis excitat. Ac primum circa ceruicem quæritur calculus, vbi repertus, minore negotio expellitur. Et ideo dixi, ne curandum quidem, niſi cum hoc indiciis ſuis cognitum

est. Si vero aut ibi non fuit, aut recesſit retro, digiti ad vltimam veſicam dantur ; paulatimque dextra quoque manus ejus vltra translata ſubſequitur.

Atque, vbi repertus eſt calculus (qui neceſſe eſt in manus incidat) eo curioſius deducitur, quo minor læuiorque eſt ; ne effugiat, id eſt, ne ſæpius agitanda veſica ſit. Ergo vltra calculum dextra ſemper manus ei ſe opponit ; ſiniſtra eum compellit deorſum digitis, donec ad ceruicem peruenitur. In quam, ſi oblongus eſt, ſic compellendus eſt, vt ne pronus exeat : ſi planus, ſic, vt tranſuerſus ſit : ſi quadratus, vt duobus angulis ſedeat : ſi altera parte plenior, ſic, vt prius ea, qua tenuior ſit, euadat. In rotundo nihil intereſſe, ex ipſa figura patet ; niſi, ſi læuior altera parte eſt, vt ea antecedat.

Cum jam eo venit, vt ſuper veſicæ ceruicem ſit, juxta anum incidi cutis plaga lunata vsque ad ceruicem veſicæ debet, cornibus ad coxas ſpectantibus paululum : deinde ea parte, qua ſtrictior ima plaga eſt, etiamnum ſub cute, altera transuerſâ plaga facienda eſt, qua ceruix aperiatur ; donec vrinæ iter pateat ſic, vt plaga paulo major, quam calculus ſit. Nam, qui (c) metu fiſtulæ (quam illo loco (d) ῥοφυάδα Græci vocant) parum patefaciunt, cum majore periculo eodem reuoluuntur : quia calculus iter, cum

(c) Alii *meatum.* (d) Alii χορίαδα vel ῥοριάδα edit. optima ῥρηθραν. anni 1497. *corbyada.*

cum vi promitur, facit, nisi accipit, idque etiam perniciosius est, si figura quoque calculi, vel asperitudo aliquid eo contulit. Ex quo & sanguinis profusio, & distentio neruorum fieri potest, quæ si quis euasit, multo tamen patentiorem fistulam habiturus est rupta ceruice, quam habuisset, incisa.

Cum via patefacta est, in conspectum calculus venit: in cujus corpore multum discrimen est. Ideo, si exiguus est, digitis ab altera parte propelli, ab altera protrahi potest. Si major, injiciendus a superiore ei parte vncus est, ejus rei causa factus. Is est ad extremum tenuis, in semicirculi speciem retusæ latitudinis; ab interiori parte læuis, qua corpori jungitur; ab interiori asper, qua calculum attingit. Isque longior potius esse debet: nam breuior extrahendi vim non habet. Vbi injectus est, in vtrumque latus inclinandus est, vt appareat calculus, & teneatur; quia, si apprehensus est, ille simul inclinatur. Idque eo nomine opus est, ne, cum adduci vncus cœperit, calculus intus effugiat, hic in oram vulneris incidat, eamque conuulneret. In qua re, quod periculum esset, jam supra proposui.

Vbi satis teneri calculum patet, eodem pene momento triplex motus adhibendus est: in vtrumque latus; deinde extra, sic tamen, vt leniter id fiat, paululumque primo calculus attrahatur: quo facto, attollendus vncus extre-

mus eſt, vti intus magis maneat, faciliusque illum producat. Quod ſi aliquando a ſuperiore parte calculus parum commode comprehenditur, a latere erit apprehendendus. Hæc eſt ſimplicisſima curatio.

Sed varietas rerum quasdam etiamnum animaduerſiones deſiderat. Sunt enim quidam non aſperi tantummodo, ſed ſpinoſi quoque calculi, qui per ſe quidem delapſi in ceruicem, ſine vllo periculo eximuntur. In veſica vero, non tuto vel hi conquiruntur, vel attrahuntur: quoniam, vbi illam conuulnerarunt, ex diſtentione neruorum mortem maturant; multoque magis, ſi ſpina aliqua veſicæ inhæret, eamque, cum deduceretur, duplicauit. Colligitur autem eo, quod difficilius vrina redditur, in ceruice calculum eſſe; eo, quod cruenta diſtillat, illum eſſe ſpinoſum: maximeque id ſub digitis quoque experiendum eſt, neque adhibenda manus, niſi id conſiſtit. Ac tum quoque leniter intus digiti objiciendi, ne violenter promouendo conuulnerent: tum incidendum. Multi hic quoque ſcalpello vſi ſunt. Meges (quoniam is infirmior eſt, poteſtque in aliqua prominentia incidere, inciſoque ſuper illam corpore, qua cauum ſubeſt, non ſecare, ſed relinquere, quod iterum incidi neceſſe ſit) ferramentum fecit rectum, in ſumma parte labroſum, in ima ſemicirculatum acutumque. Id receptum inter duos digitos, indiem ac medium, ſuper pollice impo-

impoſito ſic deprimebat, vt ſimul cum carne, ſi quid ex calculo prominebat, incideret. Quo conſequebatur, vt ſemel, quantum ſatis eſſet, aperiret. Quocunque autem modo cervix ea parte ſecta eſt, leniter extrahi, quod aſperum eſt, debet; nulla, propter feſtinationem, vi admota.

3. *Signa calculorum, vel arenoſorum, vel mollium.*

At calculus arenoſus, & ante manifeſtus eſt; quoniam vrina, quæ redditur, arenoſa eſt: & in ipſa curatione; quoniam inter ſubjectos digitos neque æque, ſed leniter renititur, & inſuper dilabitur. Item molles calculos, & ex pluribus minutisque, ſed inter ſe parum adſtrictis, compoſitos indicat vrina, ſecum trahens quasdam quaſi ſquamulas. Hos omneis, leniter permutatis ſubinde digitorum vicibus, ſic oportet abducere, ne veſicam lædant, neue intus aliquæ diſſipatæ reliquiæ maneant, quæ poſtmodum curationi difficultatem faciant. Quicquid autem ex his in conſpectum venit, vel digitis, vel vnco eximendum eſt.

At, ſi plures calculi ſunt, ſinguli protrahi debent; ſic tamen, vt, ſi quis exiguus ſupererit, potius relinquatur. Siquidem in veſica difficulter inuenitur; inuentusque celeriter effugit. Ita longa inquiſitione veſica læditur, excitatque inflammationes mortiferas; adeo vt quidam non ſecti, cum diu fruſtraque per digitos veſica

eſſet agitata, deceſſerint. Quibus accedit etiam, quod exiguus calculus, ad plagam vrina poſtea promouente, excidit.

Si quando autem is major non videtur, niſi rupta ceruice, extrahi poſſe, findendus eſt, cujus repertor Ammonius, qui ob id λιθοτόμος cognominatus eſt. Id hoc modo fit. Vncus injicitur calculo ſic, vt facile eum concluſum quoque teneat, ne is retro reuoluatur: tum ferramentum adhibetur craſſitudinis modicæ, prima parte tenui, ſed retuſa, quod admotum calculo, & ex altera parte ictum, findat; magna cura habita, ne aut ipſam veſicam ferramentum perueniat, aut calculi fractura ne quid incidat.

4. *De Calculis fœminarum.*

Hæ vero curationes in fœminis quoque ſimiles ſunt; de quibus parum, proprie tamen quædam dicenda ſunt. Siquidem in his, vbi parvulus calculus eſt; ſcalpellus ſuperuacuus eſt: quia is vrina in ceruicem compellitur, quæ & breuior, (e) quam in maribus, & laxior eſt. Ergo & per ſe ſæpe excidit, &, ſi in vrinæ itinere, quod eſt anguſtius, inhæret, eodem tamen vnco ſine vlla noxa educitur. At in majoribus calculis neceſſaria eadem curatio eſt. Sed virgini ſubjici digiti tanquam maſculo, mulieri per naturalia ejus debent. Tum, virgini quidem, ſub ima ſiniſteriore ora; mulieri vero, inter vrinæ iter & os pubis,

(e) Aëtius Tetrab. IV. Serm. IV. c. 99.

pubis, incidendum eſt ſic, vt vtroque loco plaga transuerſa ſit, neque terreri conuenit, ſi plus ex muliebri corpore ſanguinis profluit.

5. Quæ curatio calculo euulſo habenda ſit.

Calculo euulſo, ſi valens corpus eſt, neque magnopere vexatum, ſinere oportet ſanguinem fluere, quo minor inflammatio oriatur. Atque, ingredi quoque eum paululum, non alienum eſt, vt excidat, ſi quid intus concreti ſanguinis manſit. Quod ſi per ſe non deſtitit, rurſus, ne vis omnis intereat, ſupprimi debet. Idque protinus, in imbecillioribus, ab ipſa curatione faciendum eſt. Siquidem, vt diſtentione neruorum periclitatur aliquis, dum veſica ejus agitatur; ſic alter metus excipit, remotis medicaminibus, ne tantum ſanguinis profluat, vt occidat. Quod ne incidat, deſidere is debet in acre acetum, cui aliquantum ſalis ſit adjectum, ſub quo & ſanguis fere conquieſcit, & adſtringitur veſica, ideoque minus inflammatur. Quod ſi parum proficit, agglutinanda cucurbitula eſt, & in genibus, & coxis, & ſuper pubem.

Vbi jam ſatis vel euocatus eſt ſanguis, vel prohibitus, reſupinus collocandus eſt ſic, vt caput humile ſit, coxæ paululum excitentur: ac ſuper vulnus imponendum eſt duplex aut triplex linteolum, aceto madens. Deinde, interpoſitis duabus horis, in ſolum is aquæ calidæ reſupinus demittendus, eſt ſic, vt a genibus ad

vmbilicum aqua teneat, cætera veſtimentis circumdata ſint; manibus tantummodo pedibusque nudatis, vt & minus digeratur, & ibi diutius maneat. Ex quo ſudor multus oriri ſolet: qui ſpongia ſubinde in facie detergendus eſt. Finisque ejus fomenti eſt, donec infirmando offendat. Tum multo is oleo perungendus, inducendusque hapſus lanæ mollis, tepido oleo repletus, qui pubem, & coxas, & inguina, & plagam ipſam, contectam eodem ante ſe linteolo, protegat: isque ſubinde oleo tepido madefaciendus eſt; vt neque frigus ad veſicam admittat, & neruos leniter molliat. Quidam cataplaſmatis calefacientibus vtuntur. Ea plus pondere nocent, atque veſicam vrgendo vulnus irritant, quam calore proficiunt. Ergo ne vinculum quidem vllum neceſſarium eſt.

Proximo die, ſi ſpiritus difficilius redditur, ſi vrina non exit, ſi locus circa pubem mature intumuit, ſcire licet, in veſica ſanguinem concretum remanſiſſe. Igitur, demisſis eodem modo digitis, leniter pertractanda veſica eſt, & diſcutienda, ſi qua coierunt: quo fit, vt per vulnus poſtea procedant. Non alienum etiam eſt, oriculario clyſtere acetum nitro mixtum per plagam in veſicam compellere, nam ſic quoque diſcutiuntur, ſi qua cruenta coierunt. Eaque facere etiam primo die conuenit, ſi timemus, ne quid intus ſit: maximeque, vbi ambulando id elicere imbecillitas prohibuit. Cætera eadem

dem facienda ſunt: vt demittatur in ſolium, vt eodem modo panniculus, eodem lana ſuperinjicitur.

Sed neque ſæpe, neque tamdiu in aqua calilida puer habendus, quam adoleſcens eſt; infirmus, quam valens, leui, quam grauiore inflammatione adfectus; is, cujus corpus digeritur, quam is, cujus adſtrictum eſt. Inter hæc vero, ſi ſomnus eſt, & æqualis ſpiritus, & madens lingua, & ſitis modica, & venter imus ſedet, & mediocris eſt cum febre modica dolor, ſcire licet, recte procedere curationem.

At in his inflammatio fere quinto vel ſeptimo die finitur; qua leuata, ſolium ſuperuacuum eſt, ſupini tantummodo vulnus aqua calida fovendum eſt, vt, ſi quid vrinæ rodit, abluatur. Imponenda autem medicamenta ſunt pus moventia; &, ſi purgandum vlcus videbitur, melle liniendum. Id, ſi rodet, roſa temperabitur. Huic curationi aptisſimum videtur ἐννεαφάρμακον emplaſtrum, nam & ſeuum habet ad pus mouendum, & mel ad vlcus repurgandum: medullam etiam, maximeque vitulinam; quæ in id, ne fiſtula relinquatur, præcipue proficit. Linamenta vero tum ſuper vlcus non ſunt neceſſaria; ſuper medicamentum, ad id continendum, recte imponuntur. At, vbi vlcus purgatum eſt, puro linamento ad cicatricem perducendum eſt.

Quibus temporibus tamen, ſi felix curatio

non

non fuit, varia circa pericula oriuntur. Quæ præsagire protinus licet, si continua vigilia est, si spiritus difficultas, si lingua arida est, si sitis vehemens, si venter imus tumet, si vulnus hiat, si transiliens vrina id non rodit, si similiter ante tertium diem quædam liuida exciderunt, si is aut nihil aut tarde respondet, si vehementes dolores sunt, si post diem quintum magnæ febres vrgent, & fastidium cibi permanet, si cubare in ventrem jucundius est. Nihil tamen pejus est distentione neruorum, &, ante nonum diem, vomitu bilis. Sed cum inflammationibus sit metus, succurri abstinentia, modicis & tempestiuis cibis; inter hæc, fomentis, & quibus supra scripsimus, oportet.

CAPUT XXVII.

De Cancro, qui excisa vesica nascitur.

PROXIMUS cancri metus est. Is cognoscitur, si, & per vulnus, & per ipsum colem, fluit sanies mali odoris, cumque ea quædam a concreto sanguine non abhorrentia, tenuesque carunculæ lanulis similes, præter hæc, si oræ vulneris aridæ sunt, si dolent inguina, si febris non desinit, eaque in noctem augetur, si inordinati horrores accedunt. Considerandum autem est, in quam partem cancer is tendat. Si ad colem, indurescit is locus, & rubet, & tactu dolorem excitat, testiculique intumescunt: si in ipsam vesicam, ani dolor sequitur, coxæ tumescunt, non

faci-

facile crura extendi possunt: at, si in alterutrum latus, oculis id expositum est, paresque vtrinque easdem notas, sed minores, habet.

Primum autem ad rem pertinet corpus recte jacere, vt superior pars semper ea sit, in quam vitium fertur. Ita, si ad colem it, supinus is collocari debet: si ad vesicam, in ventrem: si in id, quod integrius est. Deinde, vbi ventum fuerit ad curationem, homo in aquam demittetur, in qua marrubium decoctum sit, aut cupressus, aut myrtus; idemque humor clystere intus adigetur: tum superponetur lenticula cum malicorio mixta; quæ vtraque ex vino decocta sint; vel rubus, aut oleæ folia, eodem modo decocta; aliaue medicamenta, quæ ad cohibendos purgandosque cancros proposuimus, ex quibus, si qua erunt arida, per scriptorium calamum inspirabuntur.

Vbi stare cœperit cancer, mulso vlcus eluetur, vitabiturque eo tempore ceratum; quod, ad recipiendum id malum, corpus emollit, potius plumbum elotum cum vino inungetur: super quæ idem linteolo illitum imponetur. Sub quibus perueniri ad sanitatem potest: cum eo tamen, quod non ignoremus, orto cancro sæpe affici stomachum, cui cum vesica quoddam consortium est: exque eo fieri, vt neque retineatur cibus, neque, si quis retentus est, concoquatur, neque corpus alatur: ideoque ne vul-

nus

nus quidem aut purgari, aut ali posſit, quæ neceſſario mortem maturant.

Sed vt his ſuccurri nullo modo poteſt; ſic a primo tamen die tenenda ratio curationis eſt. In qua quædam obſeruatio, ad cibum quoque potionemque pertinens, neceſſaria eſt. Nam cibus inter principia, non niſi humidus dari debet: vbi vlcus purgatum eſt, ex media materia, olera & ſalſamenta ſemper aliena ſunt. Potione opus eſt, non immodica. Nam, ſi parum bibitur, accenditur vulnus, & vigilia vrget, & vis corporis minuitur: ſi plus æquo aſſumitur, ſubinde veſica impletur, eoque irritatur. Non niſi aquam autem bibendam eſſe, manifeſtius eſt, quam vt ſubinde dicendum ſit.

Solet vero ſub ejuſmodi victu euenire, vt aluus non reddatur. Hæc aqua ducenda eſt, in qua vel fœnum Græcum, vel malua decocta ſit. Idem humor roſa mixtus in ipſum vulnus oriculario clyſtere agendus, vbi id rodit vrina, neque purgari patitur. Fere vero primo per vulnus exit hæc: deinde, eo ſaneſcente, diuiditur, & pars per colem deſcendere incipit, donec ex toto plaga claudatur. Quod interdum tertio menſe, interdum non ante ſextum, nonnunquam exacto quoque anno fit.

Neque deſperari debet ſolida glutinatio vulneris, niſi vbi aut vehementer rupta ceruix eſt, aut ex cancro multæ magnæque carunculæ, ſimulque neruoſa aliqua exciderunt. Sed, vt

vel

vel nulla ibi fiſtula, vel exigua admodum relinquatur, ſumma cura prouidendum eſt. Ergo, cum jam ad cicatricem vulnus tendit, extentis jacere feminibus & cruribus oportet; niſi tamen molles arenoſiue calculi fuerunt: ſub his enim tardius veſica purgatur, ideoque diutius plagam patere neceſſarium eſt: & tum demum, vbi jam nihil tale extra fertur, ad cicatricem perduci.

Quod ſi, antequam veſica purgata eſt, oræ ſe glutinarunt, dolorque & inflammatio redierunt, vulnus digitis vel auerſo ſpecillo diducendum eſt; vt torquentibus exitus detur. Hisque effuſis, cum diutius pura vrina deſcendit, tum demum, quæ cicatricem inducant, imponenda ſunt, extendendique, vt ſupra docui, pedes, quam maxime juncti.

Quod ſi fiſtulæ metus ex his cauſis, quas propoſui, ſubeſſe videbitur, quo facilius claudatur ea, vel certe coanguſtetur, in anum quoque danda plumbea fiſtula eſt; extentisque cruribus femina talique inter ſe deliganda ſunt, donec, qualis futura eſt, cicatrix ſit.

CAP. XXVIII.

Si Naturalia fœminarum non admittunt concubitum, quomodo curari conueniat. (a)

ET hoc quidem commune eſſe maribus & fœminis poteſt. Proprie vero quædam ad fœminas pertinent: vt in primis, quod earum na-

(a) Æginet. VI. 72. Aëtius Tetrab. IV. Serm. IV. c. 96. Hipp. de Steril. XIII. I. Idem de Natur. Mulieb. VI.

naturalia nonnunquam, inter se glutinatis oris, concubitum non admittunt. Idque interdum euenit protinus in vtero matris: interdum (*b*) exulceratione in his partibus facta, & per malam curationem his oris sanescendo junctis. Si ex vtero est, membrana ori vuluæ opposita est: si ex vlcere, caro id repleuit.

Oportet autem membranam duabus lineis, inter se transuersis, incidere ad similitudinem literæ (*c*) χ, magna cura habita, ne vrinæ iter violetur: deinde vndique eam membranam excidere. At, si caro increuit, necessarium est recta linea patefacere: tum ab ora vel vulsella vel hamo apprehensam, tanquam habenulam, excidere: & intus implicitum in longitudinem linamentum (*λημνίσκον* Græci vocant) in aceto tinctum demittere, supraque succidam lanam aceto madentem deligare: tertio die solvere, & vulnus, sicut alia vulnera, curare. Cumque jam ad sanitatem tendet, plumbeam fistulam medicamento cicatricem inducente illinere, eamque intus dare: supraque idem medicamentum injicere, donec ad cicatricem plaga perueniat.

CAPVT. XXIX.

Qua ratione Partus emortuus ex vtero excutiatur. (*a*)

VBI concepit autem aliqua, si jam prope matu-

(*b*) Hipp. I. de Morb. Mul. I. T. LXVIII. (*c*) Chiasmus vocatur ab Æginet. VI. 51. 65. & ab aliis. (*a*) Æginet. VI. 74. Aëtius Tetrab. IV. Serm. IV. c. 23.

turus partus intus emortuus est, neque excidere per se potest, adhibenda curatio est. Quæ numerari inter difficillimas potest, nam & summam prudentiam moderationemque desiderat, & maximum periculum affert. Sed ante omnia vulvæ natura mirabilis, cum in multis aliis, tum in hac re quoque facile cognoscitur.

Oportet autem ante omnia (*b*) resupinam mulierem transuerso lecto sic collocare, vt feminibus ejus ipsius ilia comprimantur, quo fit, vt & imus venter in conspectu medici sit, & infans ad os vuluæ compellatur; quæ, emortuo partu, id comprimit: ex interuallo vero paululum dehiscit. Hac occasione vsus medicus, vnctæ manus indicem digitum primum debet inserere, atque ibi continere, donec iterum os adaperiatur, rursusque alterum digitum demittere debebit, & per easdem occasiones alios, donec tota esse intus manus possit. Ad cujus rei facilitatem multum confert & magnitudo vuluæ, & vis neruorum ejus, & corporis totius habitus, & mentis etiam robur: cum præsertim intus nonnunquam etiam duæ manus dari debeant.

Pertinet etiam ad rem, quam calidissimum esse imum ventrem, & extrema corporis; nequedum inflammationem (*c*) accepisse, sed recenti re protinus adhiberi medicinam. Nam, si corpus jam intumuit, neque demitti manus, neque educi infans, nisi ægerrime potest; sequiturque

(*b*) Hippocr. 1. de Morb. Mul. T. XCIV. 4. (*c*) Alii *cepisse*.

ſæpe cum vomitu, & cum tremore, mortifera neruorum diſtentio. Verum intus emortuo corpori manus injecta protinus habitum ejus ſentit, nam aut in caput, aut in pedes conuerſum eſt, aut in transuerſum jacet: fere tamen ſic, vt vel manus ejus, vel pes in propinquo ſit.

Medici vero propoſitum eſt, vt infantem manu dirigat vel in *(d)* caput *(e)*, vel etiam in pedes, ſi forte aliter compoſitus eſt. Ac, ſi nihil aliud eſt, manus vel pes apprehenſus, corpus rectius reddit, nam manus in caput, pes in pedes eum conuertet. Tum, ſi caput proximum eſt, demitti debet vncus, vndique læuis, acuminis breuis, qui vel oculo, vel auri, vel ori, interdum etiam fronti recte injicitur: deinde attractus infantem educit. Neque tamen quolibet is tempore extrahi debet, nam, ſi compreſſo vuluæ ore id tentatum eſt, non emittente eo, infans abrumpitur, & vnci acumen in ipſum os vuluæ delabitur, ſequiturque neruorum diſtentio, & ingens periculum mortis. Igitur, compreſſa vulva, conquieſcere; hiante, leniter trahere oportet; & per has occaſiones paulatim eum educere. Trahere autem dextra manus vncum; ſiniſtra, intus poſita, infantem ipſum, ſimulque dirigere eum debet.

Solet etiam euenire, vt is infans *(f)* humore diſtendatur; exque eo profluat fœdi odoris ſanies. Quod ſi tale eſt, indice digito corpus illud

(*d*) Alii *manus*. (*e*) Hippocr. I. de Morb. Mul. xcv. 2.
(*f*) Aetius Tetrab. IV. Serm. IV. c. 23.

illud forandum eſt, vt, effuſo humore, extenuetur: tum id leniter per ipſas manus recipiendum eſt, nam vncus injectus putri corpuſculo facile elabitur, in quo quid periculi ſit, ſupra poſitum.

Sed in pedes quoque conuerſus infans non difficulter extrahitur, namque his apprehenſis per ipſas manus commode educitur.

Si vero transuerſus eſt, neque dirigi potuit, vncus alæ injiciendus, paulatimque attrahendus eſt. Sub quo fere ceruix replicatur, retroque caput ad reliquum corpus ſpectat. Remedio eſt, ceruix præciſa; vt ſeparatim vtraque pars auferatur. Id vnco fit, qui, priori ſimilis, in interiore tantum parte per totam aciem exacuitur. Tum id agendum eſt, vt ante caput, deinde reliqua pars auferatur: quia fere, majore parte extracta, caput in vacuam vuluam prolabitur, extrahique ſine ſummo periculo non poteſt.

Si tamen id incidit, ſuper ventrem mulieres duplici panniculo injecto, valens homo, non imperitus, a ſiniſtro latere ejus debet aſſiſtere, & ſuper imum ventrem ejus duas manus imponere, alteraque alteram premere, quo fit, vt illud caput ad os vuluæ compellatur; idque tum eadem ratione, quæ ſupra poſita eſt, vnco extrahi poſſit.

At, ſi pes alter juxta repertus eſt, alter retro

cum corpore eſt, quicquid prolapſum eſt, (*g*) paulatim abſcindendum eſt. Et, ſi clunes os vuluæ vrgere cœperunt, iterum retro repellendæ ſunt, conquiſitusque pes ejus adducendus. Aliæque etiamnum difficultates faciunt, vt, qui ſolidus non exit, conciſus eximi debeat.

Quoties autem infans protractus eſt, tradendus miniſtro eſt. Is eum ſupinis manibus ſuſtinere, medicus deinde ſiniſtra manu leniter trahere vmbilicum debet ita, ne abrumpat, dextraque eum ſequi vsque ad eas, quas Secundas vocant, quod velamentum infantis intus fuit: hisque vltimis apprehenſis, venulas membranulasque omnes eadem ratione manu diducere a vulua, totumque illud extrahere, &, ſi quid intus præterea concreti ſanguinis remanet. Tum compresſis in vnum feminibus, illa in conclaui collocanda eſt, modicum calorem, ſine vllo perflatu, habente. Super imum ventrem ejus imponenda lana ſuccida, in aceto & roſa tincta. Reliqua curatio talis eſſe debet, qualis in inflammationibus, & in his vulneribus, quæ in neruoſis locis ſunt, adhibetur.

CAPUT XXX.
De Ani vitiis.

ANI quoque vitia, vbi medicamentis non vincuntur, manus auxilium deſiderant. Ergo, ſi qua fiſſa in eo vetuſtate induruerunt, jamque callum habent, commodisſimum eſt, ducere

(*g*) Hippocrat. I. de Morb. Mul. XCVI.

re aluum; tum ſpongiam calidam admouere, vt relaxentur illa, & foras prodeant: vbi in conſpectu ſunt, ſcalpello ſingula excidere, & vlcera (*a*) renouare; deinde imponere linamentum molle, & ſuper linteolum illitum melle; locumque cum molli lana implere, & ita vincire: altero die, deincepsque cæteris, lenibus medicamentis vti; quæ ad recentia eadem vitia neceſſaria eſſe, alias propoſui: vtique per primos dies ſorbitionibus eum ſuſtinere; paulatim deinde cibis adjicere aliquid, generis tamen ejus, quod eodem loco præceptum eſt. Si quando autem ex inflammatione pus in his oritur, vbi primum id apparuit, incidendum eſt; ne anus ipſe ſuppuret. Neque tamen ante properandum eſt, nam, ſi crudum inciſum eſt, inflammationi multum accedit, & puris aliquanto amplius concitatur. His quoque vulneribus, lenibus cibis, iisdemque medicamentis opus eſt.

2. *De Condylomatis.* (*b*)

Ad tubercula, quæ *κονδυλώματα* appellantur, vbi induruerunt, hac ratione curantur. Alvus ante omnia ducitur. Tum vulſella tuberculum apprehenſum, juxta radices exciditur. Quod vbi factum eſt, eadem ſequuntur, quæ ſupra poſt curationem adhibenda eſſe propoſui: tantummodo, ſi quid increſcit, ſquama æris coercendum eſt.

(*a*) Alii *remouere.* (*b*) Æginet. VI. 80.

3. *De Hæmorrhoidibus.* (c)

Ora etiam venarum, fundentia ſanguinem, ſic tolluntur. Vbi ſanguini, qui effluit, ſanies adjicitur, aluus acribus ducitur; quo magis ora promoueantur, eoque fit, vt (d) omnia vaſa, quaſi capitula conſpicua ſint. Tum, ſi capitulum exiguum eſt, baſimque tenuem habet, adſtringendum lino paulum ſupra eſt, quam vbi cum ano committitur, imponendaque ſpongia ex aqua calida eſt, donec id liueat: deinde aut vngue, aut ſcalpello, ſupra nodum id exulcerandum eſt. Quod niſi factum eſt, magni dolores ſubſequuntur: interdum etiam vrinæ difficultas. Si id majus eſt, & baſis latior, hamulo vno aut altero excipiendum eſt, paululumque ſupra baſim incidendum: neque relinquendum quicquam ex eo capitulo, neque quicquam ex ano demendum eſt, quod conſequitur is, qui neque nimium, neque parum hamos ducit. Qua inciſum eſt, acus debet immitti, infraque eam lino id capitulum alligari. Si duo triaue ſunt, intimum quodque primum curandum eſt: ſi plura, non omnia ſimul; ne tempore eodem vndique teneræ cicatrices ſint. Si ſanguis profluit, excipiendus eſt ſpongia: deinde linamentum imponendum, vngenda femina, & inguina, & quicquid juxta vlcus eſt, ceratumque ſuperdandum, & farina hordeacea calida implendus is locus, & ſic deligandus eſt. Poſtero die

(c) Æginet. VI. 79. (d) Alii, *omnes venæ.*

die is desidere in aqua calida debet, eodemque cataplasmate foueri. Ac bis die, & ante curationem, & post eam, coxendices ac femina liquido cerato perungenda sunt; tepidoque is loco continendus. Interpositis quinque aut sex diebus, oriculario specillo linamenta educenda, &, si capitula simul non exciderunt, digito promouenda: tum lenibus medicamentis, iisdemque, quæ alibi posui, vlcera ad sanitatem perducenda. Finito vitio, quemadmodum agendum esset, jam alias superius exposui.

CAPUT XXXI.

De Varicibus. (a)

AB his ad crura proximus transitus est. In quibus orti varices non difficili ratione tolluntur. Huc autem & earum venularum, quæ in capite nocent; & eorum varicum, qui in ventre sunt, curationem distuli; quoniam vbique eadem est. Igitur vena omnis, quæ noxia est, aut adusta tabescit, aut manu exciditur. Si recta; si, quamuis transuersa, tamen simplex; si modica est, melius aduritur. Si curua est, & velut in orbes quosdam implicatur, pluresue inter se inuoluuntur, vtilius excidere est.

Adurendi ratio hæc est. Cutis superinciditur; tum, patefacta vena, tenui & retuso ferramento candente modice premitur; vitaturque, ne plagæ ipsius oræ adurantur: quas reducere hamulis facile est. Id interpositis fere quaternis digitis

(a) Æginet. VI. 8.

per totum varicem fit: & tum ſuperponitur medicamentum, quo aduſta ſanantur.

At exciditur hoc modo. Cute eadem ratione ſuper venam inciſa, hamulo oræ excipiuntur; ſcalpelloque vndique a corpore vena diducitur; caueturque, ne inter hæc ipſa lædatur; eique retuſus hamulus ſubjicitur; interpoſitoque eodem fere ſpatio, quod ſupra poſitum eſt, in eadem vena idem fit: quæ, quo tendat, facile hamulo extento cognoſcitur.

Vbi jam idem, quacunque varices ſunt, factum eſt, vno loco adducta per hamulum vena præciditur: deinde, qua proximus hamus eſt, attrahitur & euellitur; ibique rurſus abſcinditur. Ac ſic vndique varicibus crure liberato, tum plagarum oræ committuntur, & ſuper emplaſtrum glutinans injicitur.

CAPUT XXXII.

De Digitis cohærentibus, & curuatis.

AT, ſi digiti vel in vtero protinus, vel propter communem exulcerationem poſtea cohæſerunt, ſcalpello diducuntur: dein ſeparatim vterque non pingui emplaſtro circumdatur: atque ita per ſe vterque ſaneſcit.

Si vero fuit vlcus in digito, poſteaque male inducta cicatrix curuum eum reddidit; primum malagma tentandum eſt: dein, ſi id nihil prodeſt (quod & in veteri cicatrice, &, vbi nerui læſi ſunt, euenire conſueuit) videre oportet, neruine id vitium, an cutis ſit. Si nerui eſt, attin-

tingi non debet: neque enim ſanabile eſt. Si cutis, tota cicatrix excidenda eſt, quæ fere callosa efficit, vt extendi digitus non poſſit. Tum rectus ſic ad nouam cicatricem perducendus eſt.

CAPUT XXXIII.

De Gangræna.

GANGRAENAM inter vngues alasque, aut inguina naſci; &, ſiquando medicamenta vincuntur, membrum præcidi oportere, alio loco mihi dictum eſt.

Sed id quoque cum periculo ſummo fit, nam ſæpe in ipſo opere, vel profuſione ſanguinis vel animæ defectione moriuntur. Verum hic quoque nihil intereſt, an ſatis tutum præſidium ſit, quod vnicum eſt. Igitur inter ſanam vitiatamque partem incidenda ſcalpello caro vsque ad os eſt ſic, vt neque contra ipſum articulum id fiat, & potius ex ſana parte aliquid excidatur, quam ex ægra relinquatur. Vbi ad os ventum eſt, reducenda ab eo ſana caro, & circa os ſubſecanda eſt, vt ea quoque parte aliquid osſis nudetur: dein id ſerrula præcidendum eſt, quam proxime ſanæ carni etiam inhærenti: ac tum frons osſis, quam ſerrula exaſperauit, læuanda eſt, ſupraque inducenda cutis, quæ ſub ejusmodi curatione laxa eſſe debet, vt quam maxime vndique os contegat. Quo cutis inducta non fuerit, id linamentis erit contegendum, & ſuper id ſpongia ex aceto deliganda. Cætera poſtea ſic facienda,

vt

vt in vulneribus, in quibus pus non moueri debet, præceptum eſt.

LIBER OCTAVUS.

CAP. I.

De poſitu & figura Oſſium totius humani corporis.

SUPEREST ea pars, quæ ad oſſa pertinet. Quæ quo facilius accipi posſit, prius poſitus figurasque eorum indicabo. Igitur caluaria incipit ex interiore parte concaua, extrinſecus gibba, vtrinque læuis, &, qua cerebri membranam contegit, &, qua cute, capillum gignente, contegitur. Eaque ſimplex, ab occipitio & temporibus; duplex, vsque in verticem a fronte, eſt. Osſaque ejus, ab exterioribus, dura; ab interioribus, quibus inter ſe connectuntur, molliora ſunt. Interque ea venæ diſcurrunt, quas his alimentum ſubminiſtrare, credibile eſt.

Raro autem caluaria ſolida, ſine ſuturis eſt: locis tamen æſtuoſis facilius inuenitur, & id caput firmisſimum, atque a dolore tutisſimum eſt: ex cæteris, quo ſuturæ pauciores ſunt, eo capitis valetudo commodior eſt, neque enim certus earum numerus eſt, ſicut ne locus quidem. Fere tamen duæ, ſuper aures, tempora a ſuperiore capitis parte diſcernunt: tertia, ad latera per verticem tendens, occipitium a ſummo capite

pite diducit: quarta, ab eodem vertice per medium caput ad frontem procedit; eaque modo sub imo capillo desinit, modo frontem ipsam secans inter supercilia finitur. Ex his cæteræ quidem suturæ in vnguem committuntur: hæ vero, quæ super aures transuersæ sunt, totis oris paulatim extenuantur; atque ita inferiora ossa superioribus leniter insidunt. Crassissimum vero in capite os post aurem est; qua capillus, vt verisimile est, ob idipsum non gignitur. Super hos quoque musculos, qui tempora contegunt, os medium, in exteriorem partem inclinatum, positum est. Ad facies suturam habet maximam, quæ a tempore incipiens, per medios oculos, naresque transuersa peruenit ad alterum tempus. A qua breues duæ sub interioribus angulis deorsum spectant. Et malæ quoque in summa parte singulas transuersas suturas habent. A mediisque naribus, aut superiorum dentium gingiuis, per medium palatam vna procedit aliaque transuersa idem palatum secat. Et suturæ quidem in plurimis hæ sunt.

Foramina autem, intra caput, maxima oculorum sunt; deinde narium; tum quæ in auribus habemus. Ex his, quæ oculorum sunt, recta simpliciaque ad cerebrum tendunt. Narium duo foramina osse medio discernuntur, siquidem hæc primum a superciliis, angulisque oculorum, osse inchoantur ad tertiam fere partem: deinde in cartilaginem versa, quo propi-

us ori descendunt, eo magis caruncula quoque molliuntur. Sed ea foramina, quæ a summis ad intimas nares simplicia sunt, ibi rursus in bina itinera diuiduntur: aliaque ex his, ad fauces peruia, spiritum & reddunt & accipiunt; alia ad cerebrum tendunt. In vltima parte in multa & tenuia foramina dissipantur, per quæ sensus odoris nobis datur. In aure quoque primo rectum & simplex iter procedendo flexuosum fit. Quod juxta cerebrum in multa & tenuia foramina diducitur, per quæ facultas audiendi est. Juxta ea duo paruuli quasi sinus sunt; superque eos finitur os, quod transuersum a genis tendens, ab inferioribus ossibus sustinetur. Jugale appellari potest ab eadem similitudine, a qua id Græci ζυγῶδες appellant. Maxilla vero est molle os, eoque vna est. Cujus eadem & media, & etiam ima pars, mentum est: a quo vtrinque procedit ad tempora; solaque ea mouetur. Nam malæ cum toto osse, quod superiores dentes excipit, immobiles sunt. Verum ipsius maxillæ partes extremæ quasi bicornes sunt. Alter processus, intra latior, vertice ipso tenuatur, longiusque procedens sub osse jugali subit, & super id temporum musculis illigatur. Alter breuior & rotundior, & in eo sinu, qui juxta foramina auris est, cardinis modo fit; ibique huc & illuc se inclinans maxillæ facultatem motus præstat.

Duriores osse dentes sunt: quorum pars maxil-

xillæ, pars ſuperiori oſſi malarum hæret. Ex his quaterni primi, quia ſecant, τομικοὶ a Græcis nominatur. Hi deinde quatuor caninis dentibus ex omni parte cinguntur. Vltra quos vtrinque fere maxillares quini ſunt, præterquam in iis, in quibus genuini, qui ſero gigni ſolent, non increuerunt. Ex his primores ſingulis radicibus; maxillares vtique binis; quidam etiam ternis, quaternisue nituntur. Fereque longior radix breuiorem dentem edit; rectique dentis recta etiam radix, curui flexa eſt. Ex ea radice in pueris nouus dens ſubit, qui multo ſæpius priorem expellit: interdum tamen ſupra infraue eum ſe oſtendit.

Caput autem ſpina excipit. Ea conſtat ex vertebris quatuor & viginti. Septem in ceruice ſunt, duodecim ad coſtas, reliquæ quinque ſunt proximæ coſtis. Hæ teretes breuesque, ab vtroque latere, proceſſus duos exigunt: mediæ perforatæ, qua ſpinæ medulla cerebro commiſſa deſcendit: latera quoque inter duos proceſſus tenuibus cauis peruia, per quæ a membrana cerebri ſimiles membranulæ deducuntur. Omnesque vertebræ (exceptis tribus ſummis) a ſuperiore parte in ipſis proceſſibus parum deſidentes ſinus habent: ab inferiore alios deorſum verſus proceſſus exigunt. Summa igitur protinus caput ſuſtinet, per duos ſinus receptis exiguis ejus proceſſibus. Quo fit, vt caput deorſum paruis tuberibus exaſperetur. Secunda ſuperioris parti

ti inferiori inſeritur. Quod ad circuitum pertinet, pars ſumma anguſtiore orbe finitur; itaque ſuperior ſecundæ circumdata in latera quoque caput moueri ſinit. Tertia eodem modo ſecundam excipit. Ex quo facilis ceruici mobilitas eſt. Ac, ne ſuſtinere quidem caput poſſet, niſi vtrinque recti valentesque nerui collum continerent, quos καρότας Græci appellant, ſiquidem horum inter omnes flexus alter ſemper intentus vltra prolabi ſuperiora non patitur. Jamque vertebra tertia tubercula, quæ inferiori inſerantur, excipit. Cæteræ procesſibus deorſum ſpectantibus in inferiores inſinuantur, at per ſinus, quos vtrinque habent, ſuperiores accipiunt, multisque neruis & multa cartilagine continentur. Ac ſic, vno flexu modico in pronum dato, cæteris negotiis homo & rectus inſiſtit, & alioqui ad neceſſaria opera curuatur.

Infra ceruicem vero ſumma coſta contra humeros ſita eſt. Inde ſeptem inferiores vsque ad imum pectus perueniunt: hæque, primis partibus rotundæ & leniter quaſi capitulatæ, vertebrarum transuerſis procesſibus, ibi quoque paulum ſinuatis, inhærent: inde lateſcunt, & in exteriorem partem recuruatæ paulatim in cartilaginem degenerant; eaque parte rurſus in interiora leniter flexæ committuntur cum oſſe pectoris. Quod valens ac durum a faucibus incipit, ab vtroque latere lunatum, & a præcordiis, jam ipſum quoque cartilagine mollitum,

ter.

terminatur. Sub coſtis vero ſuperioribus quinque (quas νόθας Græci nominant) breues tenuioresque, atque ipſæ quoque paulatim in cartilaginem verſæ, extremis abdominis partibus inhæreſcunt; imaque ex his, majore jam parte nihil, niſi cartilago eſt.

Rurſus, a ceruice duo lata oſſa vtrinque ad ſcapulas tendunt: noſtri ſcutula operta: ὠμοπλάτας Græci nominant. Ea in ſummis verticibus ſinuata, ab his triangula, paulatimque lateſcentia ad ſpinam tendunt; &, quo latiora quaque parte ſunt, hoc hebetiora. Atque ipſa quoque, in imo cartilaginoſa, poſteriore parte velut innatant; quoniam, niſi in ſummo, nulli oſſi inhæreſcunt. Ibi vero validis muſculis neruisque conſtricta ſunt.

At a ſumma coſta paulo interius, quam vbi ea media eſt, os excreſcit, ibi quidem tenue, procedens vero, quo propius lato ſcapularum oſſi fit, eo plenius latiusque eſt, paululum in interiora curuatum, quod protinus altera verticis parte modice intumeſcens, ſuſtinere jugulum. Id ipſum recuruum ac inter durisſima oſſa numerandum, altero capite in eo, quod poſui, altero in exiguo ſinu pectoralis osſis inſidit, paululumque motu brachii mouetur; & cum lato oſſe ſcapularum, infra caput ejus, neruis & cartilagine connectitur.

Hinc humerus incipit, extremis vtrinque capitibus tumidus, mollis, ſine medulla, cartilagino-

nosus: medius teres, durus, medullosus: leniter cauus, in priorem & interiorem; gibbus, in posteriorem & exteriorem partem. Prior autem pars est, quæ a pectore est: posterior, quæ ab scapulis: interior, quæ ad latus tendit: exterior, quæ ab eo recedit, quod ad omnes articulos pertinere, in vlterioribus patebit. Superius autem humeri caput rotundius, quam cætera ossa, de quibus adhuc dixi, verticillati scapularum ossi inseritur, ac majore parte extra id situm nervis deligatur. At inferius duos processus habet: inter quos, quod medium est, magis etiam extremis partibus sinuatur.

Quæ res sedem brachio præstat, quod constat ex ossibus duobus. Radius, quem κηρκίδα Græci appellant, superior breuiorque, & primo tenuior, rotundo & leniter cauo capite exiguum humeri tuberculum recipit, quod ibi neruis & cartilagine continetur. Cubitus inferior longiorque, & primo plenior, in summo capite duobus quasi verticibus extantibus in sinum humeri, quem inter duos processus ejus esse proposui, se inserit. Primo vero duo, radii & brachii, ossa juncta paulatim dirimuntur, rursusque ad manum coeunt, modo crassitudinis mutato. Siquidem ibi radius plenior, cubitus admodum tenuis est. Dein radius, in caput cartilaginosum consurgens, in ceruicem ejus insinuatur. Cubitus rotundus in extremo, parte altera paululum procedit. Ac, ne sæpius dicendum sit, illud ignorari non oportet, plurima ossa in cartilagi-

laginem desinere, nullum articulum non sic finiri. Neque enim aut moueri posset, nisi læui inniteretur; aut cum carne neruisque conjungi, nisi ea media quædam materia committeret.

In manu vero prima palmæ pars ex multis minutisque ossibus constat, quorum numerus incertus est. Sed oblonga omnia, & triangula, structura quadam inter se connectuntur, cum inuicem superior alterius planities sit: eoque fit ex his vnius ossis paululum in interiora concaui species. Verum ex manu duo exigui processus in sinum radii conjiciuntur. Tum ex altera parte quinque ossa recta, ad digitos tendentia, palmam explent. A quibus ipsi digiti oriuntur: qui ex ossibus ternis constant, omniumque eadem ratio est. Interius os in vertice sinuatur, recipitque exterioris exiguum tuberculum, nervique ea continent. A quibus orti vngues indurescunt, ideoque non ossi, sed carni magis radicibus suis inhærent. At superiores quidem partes sic ordinatæ sunt.

Ima vero spina in coxarum osse desinit; quod transuersum longeque valentissimum, vuluam, vesicam, rectum intestinum tuetur. Idque ab exteriore parte gibbum; ad spinam, resupinatum; a lateribus, id est, in ipsis coxis, sinus rotundos habet. A quibus oritur os, quod pectinem vocant; idque, super intestina sub pube transuersum, ventrem firmat: rectius in viris,

recuruatum magis in exteriora in fœminis, ne partum prohibeat.

Inde femina oriuntur. Quorum capita rotundiora etiam, quam humerorum ſunt; cum illa ex cæteris rotundisſima ſint. Infra vero duos proceſſus a priore & a poſteriore parte habent. Dein dura,& medulloſa, & ab exteriore parte gibba, rurſus ab inferioribus quoque capitibus intumeſcunt: ſuperiora in ſinus coxæ, ſicut humeri in ea oſſa, quæ ſcapularum ſunt,conjiciuntur; tum infra introrſus leuiter tendunt, quo æqualius ſuperiora membra ſuſtineant. Atque in eo inferiora quoque capita media ſinuantur,quo facilius excipi a cruribus posſint. Quæ commiſſura oſſe paruo, molli, cartilaginoſo tegitur, patellam vocant. Hæc ſuper innatans, nec vlli oſſi inhærens, ſed carne & neruis deligata, pauloque magis ad femoris os tendens, inter omnes crurum flexus juncturam tuetur.

Ipſum autem crus eſt ex osſibus duobus. Etenim per omnia femur humero,crus vero brachio ſimile eſt: adeo vt habitus quoque & decor alterius ex altero cognoſcatur, quod ab osſibus incipiens, etiam in carne reſpondet. Verum alterum os ab exteriore parte ſuræ poſitum eſt: quod ipſum quoque ſura recte nominatur. Id breuius, ſupraque tenuius, ad ipſos talos intumeſcit. Alterum a priore parte poſitum, cui tibiæ nomen eſt, longius & in ſuperiore parte plenius, ſolum cum femoris inferiore capite com-

committitur; ſicut cum humero cubitus. Atque ea quoque oſſa, infra ſupraque conjuncta, media, vt in brachio, dehiſcunt.

Excipitur autem crus infra oſſe ex transuerſo talorum; idque ipſum ſuper os calcis ſitum eſt, quod quadam parte ſinuatur, quadam exceſſus habet, & procedentia ex talo recipit, vt in ſinum ejus inſeritur. Idque ſine medulla durum, magisque in poſteriorem partem projectum, teretem ibi figuram repræſentat. Cætera oſſa pedis ad eorum, quæ in manu ſunt, ſimilitudinem inſtructa ſunt. Plantæ palmis, digiti digitis, vngues vnguibus reſpondent.

CAPUT II.

Oſſa vitiata & corrupta quibus ſignis cognoſcantur, & qua ratione curentur.

OMNE autem os, vbi injuria acceſſit, aut vitiatur, aut finditur, aut frangitur, aut foratur, aut colliditur, aut de loco mouetur. Id, quod vitiatum eſt, primo fere pingue fit; deinde vel (*a*) nigrum, vel carioſum, quæ, ſupernatis grauibus vlceribus aut fiſtulis, hisque vel longa vetuſtate, vel etiam cancro occupatis, eueniunt. Oportet autem ante omnia os nudare, vlcere exciſo, &, ſi latius eſt ejus vitium, quam vlcus fuit, carnem ſubſecare, donec vndique os integrum pateſiat: tum id, quod pingue eſt, ſemel iterumue ſatis eſt admoto ferramento adurere, vt ex eo ſquama ſecedat; aut ra-

(*a*) Aph. VII. 2.

radere; donec jam aliquid cruoris ostendatur, quæ integri osſis nota eſt, nam neceſſe eſt aridum ſit id, quod vitiatum eſt. Idem in cartilagine quoque læſa faciendum eſt, ſiquidem ea quoque ſcalpello radenda eſt, donec integrum id ſit, quod relinquitur. Deinde, ſiue os ſiue cartilago raſa eſt, nitro bene trito reſpergendum eſt. Neque alia facienda ſunt, vbi caries, nigritiesue in ſummo oſſe eſt, ſiquidem id vel paulo diutius eodem ferramento adurendum, vel radendum eſt, qui radit hæc, audacter imprimere ferramentum debet, vt & agat aliquid, & maturius deſinat. Finis eſt, cum vel ad album os, vel ad ſolidum ventum eſt. Albo finiri ex nigritie vitium, ſoliditate quadam ex carie, manifeſtum eſt. Accedere etiam cruoris aliquid integro, ſupra dictum eſt. Si quando autem altius deſcenderit vtrumlibet, dubium eſt.

In carie quidem expedita cognitio eſt, ſi ſpecillum tenue in foramina demittitur; quod magis minusue intrando, vel in ſummo cariem eſſe, vel altius deſcendiſſe, teſtatur. Colligi idem poteſt etiam ex dolore, & ex febre, quæ vbi mediocria ſunt, illa alte deſcendiſſe non poteſt. Manifeſtior tamen adacta terebra fit, nam finis vitii eſt, vbi ſcobis nigra eſſe deſiit. Igitur, ſi caries alte deſcendit, per terebram vrgenda, crebris foraminibus eſt, quæ altitudine vitium æquent: tum in ea foramina demittenda candentia ferramenta ſunt, donec ſiccum

os

os ex toto fiat, simul enim & post hæc soluetur ab inferiore osse, quodcunque vitiatum est; & is sinus carne replebitur; & humor aut nullus postea feretur, aut mediocris.

Sin autem nigrities est, aut si caries ad alteram quoque partem ossis transit, oportet excidi. Idem quoque in carie, ad alteram partem ossis penetrante, fieri potest. Sed quod totum vitiatum, totum eximendum est. Si inferior pars integra est, eatenus, quod corruptum est, excidi debet. Item siue capitis, siue pectoris os, siue costa cariosa est, inutilis vstio, sed excidendi necessitas est. Neque audiendi sunt, qui osse nudato, diem tertium expectant, vt tunc excidant, ante inflammationem enim tutius omnia tractantur. Itaque, quantum fieri potest, eodem momento & cutis incidenda est, & os detegendum, & omni vitio liberandum est. Longeque perniciosissimum est, quod in osse pectoris est: quia vix, etiamsi recte cessit curatio, veram sanitatem reddit.

CAPUT III.

Quomodo os excidatur; & de Modiolo, & Terebri, ferramentis ad id paratis.

EXCIDITUR vero os duobus modis. Si paruulum est, quod læsum est, modiolo, quem χοινίκιον Græci vocant: si spatiosius, terebris. Vtriusque rationem proponam. Modiolus ferramentum concauum, teres est, imis oris serratum: per quod medium clauus, ipse quoque

interiore orbe cinctus demittitur. Terebrarum autem duo genera sunt: alterum simile ei, quo fabri vtuntur: alterum capituli longioris, quod ab acuto mucrone incipit, deinde subito latius fit; atque iterum ab alio principio paulo minus quam æqualiter sursum procedit.

Si vitium in angusto est, quod comprehendere modiolus possit, ille potius aptatur. At, si caries subest, medius clauus in foramen demittitur. Si nigrities, angulo scalpri sinus exiguus fit, qui clauum recipiat, vt, eo insistente, circumactus modiolus delabi non possit: deinde is habena, quasi terebra, conuertitur. Estque quidam premendi modus, vt & foretur, & circumagatur: quia, si leuiter imprimitur, parum proficit; si grauiter, non mouetur. Neque alienum est, instillare paululum rosæ, vel lactis, quo magis lubrico circumagatur, quod ipsum tamen, si copiosius est, aciem ferramenti hebetat. At, vbi jam iter modiolo impressum est, medius clauus educitur, & ille per se agitur, deinde, cum sanitas inferioris partis scobe cognita est, modiolus remouetur.

At, si latius vitium est, quam vt illo comprehendatur, terebra res agenda est. Ea foramen fit in ipso fine vitiosi ossis atque integri: deinde alterum non ita longe, tertiumque, donec tactus is locus, qui excidendus est, his cauis cinctus sit, atque ibi quoque, quatenus terebra agenda sit, scobis significat. Tum exciso-

rius

rius ſcalper ab altero foramine ad alterum malleolo adactus id, quod inter vtrumque medium eſt, excidit; ac ſi ambitus ſimilis ei fit, qui in anguſtiorem orbem modiolo imprimitur. Vtro modo vero id circumductum eſt, idem exciſorius ſcalper, & in oſſe corrupto planus, ſummam quamque teſtam (*a*) læuet, donec integrum os relinquatur.

Vix vnquam nigrities integrum, caries per totum os perrumpit, maximeque vbi vitiata calvaria eſt. Id quoque vitii ſpecillo ſignificatur, quod depreſſum in id foramen, quod infra ſolidam ſedem habet, & renitens aliquid inuenit, & madens exit. Si peruium inuenit, altius deſcendens inter os & membranam, nihil oppoſitum inuenit, educiturque ſiccum: non quo non ſubſit aliqua vitioſa ſanies; ſed quoniam ibi, vt in latiore ſede, diffuſa ſit.

Siue autem nigrities, quam terebra detexit, ſiue caries, quam ſpecillum oſtendit, os tranſit, modioli quidem vſus fere ſuperuacuus eſt; quia latius pateat neceſſe eſt, quod tam alte proceſſit. Terebra vero ea, quam ſecundo loco poſui, vtendum; eaque, ne nimis incaleſcat, ſubinde in aquam frigidam demittenda eſt. Sed tum majore cura agendum eſt; cum jam aut ſimplex os dimidium perforatum eſt; aut in duplici ſuperius, illud ſpatium ipſum; hoc ſanguis ſignificat. Ergo tum lentius ducenda habena,

(*a*) Al. *læuigat.*

ſuſpendendaque magis ſiniſtra manus eſt, & ſæpius attollenda, & foraminis altitudo conſideranda; vt, quandocunque os perrumpitur, ſentiamus, neque periclitemur, ne mucrone cerebri membrana lædatur: ex quo graues inflammationes, cum periculo mortis *(b)* oriuntur.

Factis foraminibus, eodem modo media ſepta, ſed multo circumſpectius, excidenda ſunt; ne forte angulus ſcalpri eandem membranam violet; donec fiat aditus, per quem membranæ cuſtos immittatur, μηνιγγοφύλακα Græci vocant, lamina autem ænea eſt, firma, paululum reſima, ab exteriore parte læuis. Quæ demiſſa ſic, vt exterior pars ejus cerebro propior ſit, ſubinde ei ſubjicitur, quod ſcalpro diſcutiendum eſt: ac, ſi excipit ejus angulum, vltra tranſire non patitur: eoque & audacius, & tutius, ſcalprum malleolo ſubinde medicus ferit, donec exciſum vndique os, eadem lamina leuetur, tollique ſine vlla noxa cerebri posſit. Vbi totum os ejectum eſt, circumradendæ læuandæque ſunt oræ, &, ſi quid ſcobis membranæ inſedit, colligendum. Vbi, ſuperiori parte ſublata, inferior relicta eſt, non oræ tantum, ſed os quoque totum læuandum eſt; vt ſine noxa poſtea cutis increſcat, quæ aſpero oſſi innaſcens protinus non ſanitatem, ſed nouos dolores mouet.

Patefacto cerebro, qua ratione agendum ſit, dicam, cum ad fracta oſſa peruenero. Si baſis ali-

(b) Aph. VI. 18.

aliqua seruata est, superimponenda sunt medicamenta non pinguia, quæ recentibus vulneribus accommodantur; supraque imponenda lana succida, oleo atque aceto madens. Vbi tempus processit, ab ipso osse caro increscit, eaque factum manu sinum complet. Si quod etiam os adustum est, a parte sana recedit; subitque inter integram atque emortuam partem caruncula, quæ, quod abscessit, expellat, eaque fere, quia testa tenuis & angusta est, λεπὶς, id est squama, a Græcis nominatur.

Potest etiam euenire, vt ex ictu neque findatur os, neque perfringatur; sed summum tantum collidatur, exasperetur que. Quod vbi incidit, radi & læuari satis est. Hæc quamuis maxime fiunt in capite, tamen cæteris quoque ossibus communia sunt: vt, vbicunque idem incidet, eodem remedio sit vtendum. At, cum ea fracta, fissa, forata, collisa sunt, quasdam proprias in singulis generibus, quasdam communes in pluribus curationes requirunt. De quibus protinus dicam, initio ab eadem caluaria accepto.

CAP. VI.

De Caluaria fracta. (*a*)

IGITUR, vbi caluaria (*b*) percussa, protinus requirendum est, num bilem is homo vomuerit; num oculi ejus obcæcati sint; num obmutuerit; num per nares auresue sanguis ei effluxerit; num conciderit; num sine sensu quasi dormiens

(*a*) Æginet. VI. 90. (*b*) Omnes edit. *pertusa*.

miens jacuerit. Hæc enim non nisi osse fracto eueniunt. Atque, vbi inciderunt, scire licet, necessariam, sed difficilem curationem esse. Si vero etiam torpor accessit; si mens non constat, si neruorum vel resolutio vel distentio secuta est; verisimile est, etiam cerebri membranam esse violatam: eoque in angusto magis spes est. At, si nihil horum secutum est, & jam potest dubitari, an os fractum sit; & protinus considerandum est, lapide, an ligno, an ferro, an alio telo percussum sit, & hoc ipso læui an aspero, mediocri an vastiore, vehementer an leuiter, quia quo mitior ictus fuit, eo facilius os ei restitisse credibile est. Sed nihil tamen melius est, quam certiore id nota explorare. Ergo, qua plaga est, demitti specillum oportet, neque nimis tenue, neque acutum; ne, cum in quosdam naturales sinus inciderit, opinionem fracti ossis frustra faciat: neque nimis plenum; ne paruulæ rimulæ fallant. Vbi specillum ad os venit, si nihil nisi læue & lubricum occurrit, integrum id videri potest: si quid asperi est, vtique qua suturæ non sint, fractum os esse testatur.

A suturis se deceptum esse, (*c*) Hippocrates memoriæ tradidit, more scilicet magnorum virorum, & fiduciam magnarum rerum habentium. Nam læuia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahunt. Magno ingenio, multaque

(*c*) Quintil. Institut. Orator. III. 6. ad quem locum plura dabimus exempla.

que nihilominus habituro, conuenit etiam simplex veri erroris confesſio ; præcipueque in eo ministerio, quod vtilitatis causa posteris traditur ; ne qui decipiantur eadem ratione, qua quis ante deceptus est. Sed hæc quidem alioquin memoria magni professoris, vti interponeremus, effecit.

Potest autem sutura eo nomine fallere, quia æque aspera est ; vt aliquis hanc esse, etiamsi rima est, existimet eo loco, quo subesse hanc verisimile est. Ergo eo nomine decipi non oportet : sed os deoperire tutisſimum est. Nam neque vtique certa sedes, vt supra posui, suturarum est : & potest idem & naturaliter commisſum & ictu fissum esse, juxtaue aliquid fissum habere. Quin aliquando etiam, vbi ictus fuit vehementior, quamuis specillo nihil inuenitur, tamen aperire commodius est. At, si ne tum quidem rima manifesta est, inducendum super os atramentum scriptorium est, deinde scalpro id deradendum, nigritiem enim continet, si quid fissum est.

Solet etiam euenire, vt altera parte fuerit ictus, & os altera fiderit. Itaque, si grauiter aliquis percussus est, si mala indicia subsecuta sunt, neque ea parte, qua cutis discissa est, rima reperitur ; non incommodum est, parte altera considerare, num quis locus mollior sit, & tumeat ; eumque aperire : siquidem ibi fissum os reperietur. Nec tamen magno negotio cu-

tis

tis ſaneſcit, etiamſi fruſtra ſecta eſt. Os *(d)* fractum niſi ſuccurſum eſt, grauibus (*e*) inflammationibus afficit, difficiliusque poſtea tractatur.

Raro, ſed aliquando tamen, euenit, vt os quidem totum integrum maneat, intus vero ex ictu vena aliqua in cerebri membrana rupta aliquid ſanguinis mittat; isque ibi concretus magnos dolores moueat, & oculos quibusdam obcæcet. Sed fere contra id dolor eſt, &, eo loco cute inciſa, pallidum os reperitur, ideoque id quoque os excidendum eſt. Quacunque autem de cauſa curatio hæc neceſſaria eſt, ſi nondum ſatis cutis patefacta eſt, latius aperienda eſt, donec, quicquid læſum eſt, in conſpectu ſit. In quo ipſo videndum eſt, ne quid ex ipſa membranula, quæ ſub cute caluariam cingit, ſuper os relinquatur: ſiquidem hæc ſcalpro terebrisue lacerata vehementes febres cum inflammationibus excitat. Itaque eam commodius eſt ex toto ab oſſe deduci. Plagam, ſi ex vulnere eſt, talem neceſſe eſt habeamus, qualem acceperimus. Si manu facienda eſt, ea fere commodiſſima eſt, quæ duabus transuerſis lineis literæ x figuram accipit, vt deinde a ſingulis procedentibus *(f)* angulis cutis ſubſecetur.

Inter quæ, ſi ſanguis fertur, ſpongia ſubinde in aceto tincta cohibendus eſt, occupandusque objectis linamentis, & caput altius excitandum.

(*d*) Aph. VII. 14. 24. (*e*) Æginet. VI. 90. (*f*) Edit. I. *Lingulis* aliæ, *Ligulis*.

dum. Neque id vitium vllum metum, nisi inter musculos, qui tempora continent, adfert: sed ibi quoque nihil tutius fit.

In omni vero fisso fractoue osse, protinus antiquiores medici ad ferramenta veniebant, quibus id exciderent. Sed multo melius est, ante emplastra experiri, quæ caluariæ causa componuntur, eorumque aliquod oportet ex aceto mollitum per se super fissum fractumue os imponere; deinde super id, aliquando latius quam vulnus est, eodem medicamento illitum linteolum, & præterea succidam lanam aceto tinctam: tunc vulnus deligare, & quotidie resoluere; similiterque curare vsque ad diem quintum. A sexto die etiam vapore aquæ calidæ per spongiam fouere: cæteraque eadem facere. Quod si caruncula increscere cœperit, & febricula aut soluta fuerit, aut leuior, & cupiditas cibi reuerterit, satisque somni accedat, in eodem medicamento erit perseuerandum. Procedente deinde tempore emolliendum id emplastrum, adjecto cerato ex rosa facto; quo facilius carnem producat, nam per se reprimendi vim habet. Hac ratione sæpe rimæ callo quodam implentur; estque ea ossis velut cicatrix, & latius fracta ossa, si qua inter se non cohærebunt, eodem callo glutinantur, estque id aliquanto melius velamentum cerebro, quam caro, quæ exciso osse increscit. Si vero sub prima curatione febris intenditur, breuesque somni,

&

& iidem per ſomnia tumultuoſi ſunt, vlcus madet, neque alitur, & in ceruicibus glandulæ oriuntur, magni dolores ſunt, cibique ſuper hæc faſtidium increſcit; tum demum ad manum ſcalprumque veniendum eſt.

Duo vero ſub ictu caluariæ pericula ſunt; ne vel findatur vel medium deſidat. Si fiſſum eſt, poſſunt oræ eſſe compreſſæ: vel quia altera ſuper alteram excesſit; vel etiam, quia vehementer rurſus ſe commiſerunt. Ex quo euenit, vt humor ad membranam quidem deſcendat, exitum vero non habeat; ac ſic eam irritet, & graues inflammationes moueat.

At vbi medium os deſedit, eandem cerebri membranam vrget: interdum etiam ex fractura quibusdam velut aculeis pungentibus. His ita ſuccurrendum eſt, vt tamen quam minimum ex oſſe dematur. Ergo, ſi ora alteri inſedit, ſatis eſt id, quod eminet, plano ſcalpro excidere. Quo ſublato, ſi rima hiat aliquantum, curationi ſatis eſt. At, ſi oræ inter ſe comprimuntur, a latere ejus, interpoſito digiti ſpatio, terebra foramen faciendum eſt: ab eoque ſcalper duabus lineis ad rimam agendus, ad ſimilitudinem literæ Λ; ſic, vt vertex ejus a foramine, baſis ad rimam ſit.

Quod ſi rima longius patet, ab altero foramine rurſus ſimiles ſinus fieri debebit: & ita nihil latere ſub eo oſſe confractum poteſt, abundeque exitus datur intus (*b*) lædentibus. Ne ſi fra-

(*b*) Alii *latentibus*.

fractum quidem os desedit, totum excidi necesse est: sed, siue totum perfractum est, & ab alio ex toto recessit, siue circumpositæ caluariæ inhæret exigua parte, ab eo, quod naturaliter se habet, scalpro diuidendum est. Deinde in eo, quod desedit, juxta rimam, quam fecimus, foramina facienda sunt, si in angusto noxa est, duo; si latius patet, tria; septaque eorum excidenda: & tum scalper vtrinque ad rimam agendus sic, vt lunatum sinum faciat, imaque pars ejus intus ad fracturam, cornua ad os integrum spectent. Deinde, si qua (i) labant, & ex facili remoueri possunt, forcipe ad id facto colligenda sunt, maximeque ea, quæ acuta membranam infestant. Si id ex facili fieri non potest, subjicienda lamina est, quam custodem eius membranæ esse, proposui: & super eam, quicquid spinosum est, & intus eminet, excidendum est, eadem lamina, quicquid deorsum insedit, attollendum. Hoc genus curationis efficit, vt, qua parte fracta ossa tamen inhærent, solidentur: qua parte abrupta sunt, sine vllo tormento sub medicamentis tempore excidant, spatiumque inter hæc satis illis magnum ad extrahendam saniem relinquatur, plusque in osse propugnaculi cerebrum habeat, quam habiturum fuit, eo exciso.

His factis, ea membrana acri aceto respergenda est; vt, siue aliquid sanguinis ex ea profluit, cohibeatur, siue intus concretum cruor re-

(i) Al, *ladunt*.

manet, discutiatur: tum idem medicamentum eodem modo, qui supra positus est, mollitum, ipsi membranæ imponendum est: cæteraque eodem modo facienda sunt, quæ ad linteolum illitum, & lanam succidam pertinent: collocandusque is loco intepido: & curandum quotidie vulnus; bis etiam, æstate.

Quod si membrana per inflammationem intumuerit, infundenda erit rosa tepida. Si vsque eo tumebit, vt super ossa quoque emineat, coercebit eam bene trita lenticula, vel folia vitis contrita, & cum recenti vel butyro, vel adipe anserino mixta: ceruixque (*k*) molliri debebit liquido cerato, ex irino facto. At, si parum pura membrana videbitur, par modus ejus emplastri & mellis miscendus erit; idque superinfundendum; ejusque continendi causa vnum aut alterum linamentum injiciendum; & super linteolo, cui emplastrum illitum sit, contegendum. Vbi satis pura membrana est, eadem ratione adjiciendum emplastro ceratum, vt carnem producat.

Quod ad abstinentiam vero, & primos vlterioresque cibos potionesque pertinet, eadem, quæ in vulneribus præcepi, seruanda sunt: eo magis, quo periculosius hæc pars afficitur: Quin etiam, cum jam non solum sustineri, sed ali cibis quoque oportebit, tamen erunt vitanda, quæcunque mandenda sunt: item fumus, & quicquid

(*k*) Alii *illiniri*.

quid excitat, sternutamentum. Spem vero certam faciunt, membrana (*l*) mobilis ac sui coloris, caro increscens rubicunda, facilis motus maxillæ atque ceruicis. Mala signa sunt, membrana immobilis, nigra, vel liuida; vel aliter coloris corrupti, dementia, acris vomitus, neruorum vel resolutio vel distentio, caro liuida, maxillarum rigor, atque ceruicis. Cætera, quæ ad somnum, cibi desiderium, febrem, puris colorem attinent, eadem, quæ in cæteris vulneribus, vel salutaria, vel mortifera sunt.

Vbi bene res cedit, incipit ab ipsa membrana; vel, si os eo loco duplex est, inde quoque caro increscens id, quod inter ossa vacuum est, replet: nonnunquam etiam super caluariam excrescit. Quod si incidit, inspergenda squama æris est, vt id reprimat & cohibeat, eaque carni superdanda, quæ ad cicatricem perducant. Omnibusque ea locis commode inducitur, excepta frontis ea parte, quæ paululum super id est, quod inter supercilia est. Ibi enim vix fieri potest, vt non per omnem ætatem sit exulceratio: quæ linteolo, medicamentum habente, contegenda erit. Illa vtique, capite fracto, seruanda sunt, vt, donec jam valida cicatrix erit, vitentur sol, ventus, frequens balneum, major vini modus.

CAPUT V.

De Naso fracto. (*a*)

IN naribus vero, & os, & cartilago frangi solet,

(*l* Al. *mollis.* (*a*) Æginet. VI. 91. Hippocrat. de Articul. T. XXX. XXXI. Vectar. T. V.

let, & quidem modo aduerſa, modo à latere. Si aduerſa fracta ſunt, alterumue ex his, nares deſidunt, difficulter ſpiritus trahitur. Si a latere os fractum eſt, is locus cauus eſt: ſi cartilago, in alteram partem nares declinantur.

Quicquid e cartilagine concidit, excitandum leniter eſt, aut ſubjecto ſpecillo, aut duobus digitis vtrinque compresſis: deinde in longitudinem implicata linamenta, & molli pellicula cincta circumſutaque, intus injicienda ſunt; aut eodem modo compoſitum aliquid ex arido penicillo; aut grandis pinna, gummi, vel fabrili glutine illita, & molli pellicula circumdata, quæ deſidere cartilaginem non ſinunt. Sed, ſi aduerſa ea fracta eſt, æqualiter vtraque naris implenda eſt. Si a latere, id, quod inſeritur, craſſius eſſe debet ab ea parte, in quam naſus jacet, ab altera tenuius. Extrinſecus autem circumdanda habena eſt mollis, medio illita mixtis inter ſe ſimila & thuris fuligine; eaque vltra aures ducenda, & fronti duobus capitibus agglutinanda eſt, id enim corpori quaſi gluten inhæreſcit, &, cum induruit, nares commode continet. Sin, quod intus inditum eſt, lædit, ſicut maxime fit, vbi interior cartilago perfracta eſt, exercitatæ nares eadem tantummodo habena continendæ ſunt: deinde, poſt quatuordecim dies idipſum demendum eſt. Reſoluitur autem aqua calida; eaque tumens locus quotidie fouendus eſt.

Sin os fractum eſt, id quoque digitis in ſuam ſe-

ſedem reponendum eſt: atque vbi aduerſum id ictum eſt, vtraque naris implenda eſt; vbi a latere, ea, in quam os impulſum eſt: imponendumque ceratum, & paulo vehementius deligandum eſt; quia callus eo loco non ad ſanitatem tantummodo, ſed etiam ad tumorem increſcit, a tertio die fouendum id aqua calida eſt; tantoque magis, quanto propius eſſe ſanitati debet. Quod ſi plura erunt fragmenta, nihilominus intrinſecus ſingula in ſuas ſedes digitis erunt compellenda; imponendaque extrinſecus eadem habena, & ſuper eam ceratum; neque vltra faſcia adhibenda eſt.

At, ſi quod fragmentum vndique reſolutum cum cæteris non glutinabitur, intelligetur quidem ex humore, qui multus ex vulnere feretur; vulſella vero extrahetur: finitisque inflammationibus, imponetur aliquod medicamentum ex iis, quæ leniter reprimunt. Pejus eſt vbi aut oſſi aut cartilagini fractæ cutis quoque vulnus acceſſit, id admodum raro fit. Si incidit, illa quidem nihilominus eadem ratione in ſuas ſedes excitanda ſunt: cuti vero ſuperimponendum emplaſtrum aliquod ex his, quæ recentibus vulneribus accommodata ſunt: ſed inſuper nullo vinculo deligandum eſt.

CAPVT. VI.

De Auribus fractis. (*a*)

IN aure quoque interdum rumpitur cartilago. Quod

(*a*) Æginet. III. 23. Hippocrates de Articul. T. XXXV. Vectar. VI.

Quod si incidit, antequam pus oriatur, imponendum glutinans medicamentum est, sæpe enim suppurationem prohibet, & aurem confirmat. Illud & in hac & in naribus ignorari non oportet; non quidem cartilaginem ipsam glutinari, circa tamen carnem increscere, solidarique eum locum. Itaque, si cum cute cartilago rupta est, cutis vtrinque suitur. Nunc autem de ea dico, quæ, cute integra, frangitur. In ea vero si jam pus natum est, aperienda altera parte cutis, & ipsa cartilago contra lunata plaga excidenda est: deinde vtendum est medicamento leniter sanguinem supprimente, quale lycium est aqua dilutum, donec sanguis fluere desinat: tum imponendum linteolum cum emplastro, sic, vt pingue omne vitetur: & a parte posteriore lana mollis auri subjicienda est, quæ, quod est inter hanc & caput, compleat; tum leniter ea deliganda est; & a tertio die, vapore, vt in naribus posui, fouenda. Atque in his quoque generibus abstinentia primis temporibus necessaria est, donec inflammatio finiatur.

CAPUT VII.

De Maxilla fracta, & quibusdam ad omnia ossa pertinentibus. (*a*)

AB his ad maxillam venturus indicanda quædam puto communiter ad omnia ossa pertinentia, ne sæpius eadem dicenda sint. Omne igi-

(*a*) Æginet. VI. 92.

igitur os, modo rectum, vt lignum in longitudinem finditur; modo frangitur transuersum; interdum obliquum: atque id ipsum nonnunquam retusa habet capita, nonnunquam acuta, quod genus pessimum est: quia neque facile committuntur, quæ nulli retuso innituntur; & carnem vulnerant, interdum quoque neruum aut musculum. Quin etiam aliquando plura fragmenta a fragmento fiunt. Sed in aliis quidem ossibus ex toto sæpe fragmentum a fragmento recedit: Maxillæ vero semper aliqua, parte etiam vexata, ossa inter se cohærent.

Igitur inprimis digitis duobus vtrinque prementibus, & ab ore, & a mento, omnia ossa in suam sedem compellenda sunt: deinde, si maxilla transuersa fracta est (sub quo casu fere dens super proximum dentem excidit) vbi ea in suam sedem collocata est, duo proximi dentes, aut, si hi labant, vlteriores inter se seta deligandi sunt, id in alio genere fracturæ superuacuum est, cætera eadem facienda. Nam linteolum duplex, mandens vino & oleo, superinjiciendum est, cumque eo simila & thuris fuligo: deinde aut fascia, aut mollis habena, medio in longitudinem incisa, vt vtrinque mentum complectatur; & inde capita ejus supra caput adducta ibi ligentur.

Illud quoque ad omnia ossa pertinens dictum erit; famem primum esse necessariam: deinde,

a die tertio, humidum cibum; ſublata inflammatione, paulo pleniorem, eumq;, qui carnem alat: vinum per omne tempus eſſe alienum. Deinde tertio die reſolui debere; fouerique per ſpongiam vapore calidæ; eademque, quæ primo fouerant, ſuperdari: item quinto die fieri, & donec inflammatio finiatur; quæ vel nono die, vel ſeptimo fere ſoluitur: ea ſublata, rurſus oſſa eſſe tractanda, vt, ſi quod fragmentum loco ſuo non eſt, reponatur, neque id eſſe ſolvendum, niſi duæ partes ejus temporis, intra quod quæque oſſa conferuent, tranſierint.

Fere vero inter quartum decimum & vnum & vigeſimum diem ſaneſcunt, maxilla, malæ, jugulum, pectus, latum os ſcapularum, coſtæ, ſpina coxarum, os tali, calx, manus, planta: inter vigeſimum & trigeſimum diem, crura, brachiaque: inter ſeptimum & vigeſimum & quadrageſimum, humeri & femora.

Sed de maxilla illud quoque adjiciendum eſt, quod humidus cibus diu aſſumentus ſit. Atque etiam, cum tempus proceſſit, in lagano ſimilibusque aliis perſeuerandum eſt, neque quicquam edendum, donec ex toto maxillam callus firmauerit. Itemque, primis vtique diebus, habendum ſilentium.

CAP. VIII.

De Jugulo fracto.

JUGULUM vero, ſi transuerſum fractum eſt, nonnunquam per ſe recte coit, &, niſi mouetur,

tur, sanari sine vinctura potest: nonnunquam vero, maximeque vbi motum est, elabitur; fereque id, quod a pectore est, super id, quod ab humero est, in posteriorem partem inclinatur. Cujus ea ratio est, quod per se non mouetur; sed cum humeri motu consentit. Itaque, eo consistente, super id humerus agitatur. Raro vero admodum in priorem partem jugulum inclinatur; adeo vt magni professores nunquam se vidisse memoriæ mandauerint. Sed locuples tamen ejus rei author Hippocrates est.

Verum, vt dissimilis vterque casus est, sic quædam dissimilia requirit. Vbi ad scapulas jugulum tendit, simul dextra manu plana propellendus in posteriorem partem humerus est, & illud in priorem attrahendum. Vbi ad pectus conversum est, ipsum quidem retro dandum, humerus autem in priorem partem adducendus est: ac si is inferior est, non id, quod a pectore est, deprimendum est, quia immobile est; sed humerus ipse attollendus: sin autem superior est, id, quod a pectore est, implendum lana, & humerus ad pectus deligandus est. Si acuta fragmenta sunt, incidi contra cutis debet; & ex ossibus ea, quæ carnem vulnerant, præcidenda; tum retusa ossa committenda sunt; &, si quod ab aliqua parte eminet, opponendum est triplex linteolum in vino & oleo tinctum. Si plura fragmenta sunt, excipienda sunt ex ferula facta

canaliculo, eodemque intus incerato, ne fascia diducatur, quæ jugulo composito circumdanda est sæpius potius, qnam valentius, quod ipsum quoque in omnibus fractis perpetuum est. A dextro vero jugulo, si id fractum est, ad alam sinistram; a sinistro, ad dexteram, rursusque sub ala sua fascia dari debet: post hæc, si jugulum ad scapulas inclinatum est, brachium ad latus; si in partem priorem, ad ceruicem deligandum est: supinusque homo collocandus, cætera eadem facienda, quæ supra comprehensa sunt.

2. *De diuersis ossium curis.*

Sunt vero plura ossa fere immobilia, vel dura, vel cartilaginosa, quæ vel franguntur, vel forantur, vel colliduntur, vel finduntur, vt malæ, pectus, latum os scapularum, costæ, spina coxarum, os tali, calx, manus, planta. Horum omnium eadem curatio est. Si supra vulnus est, id suis medicamentis nutriendum est, quo sanescente, rimas quoque ossis, aut, si quod foramen est, callus implet. Si cutis integra est, &, os læsum esse, ex dolore colligimus, nihil aliud, quam quiescendum; imponendumque ceratum est, & leniter deligandum, donec sanitate ossis dolor finiatur.

Caput ix.

De Costis fractis. (a)

Proprie tamen quædam de costis dicenda sunt; quia juxta viscera sunt, & grauioribus peri-

(a) Æginet. vi. 96.

periculis is locus expoſitus eſt. Coſta igitur interdum ſic finditur, vt ne ſummum quidem os, ſed interior pars ejus, quæ rara eſt, lædatur: interdum ſic, vt eam totam is caſus perruperit. Si tota fracta non eſt, nec ſanguis expuitur, nec febricula ſequitur, nec quicquam ſuppurat, niſi admodum raro, nec dolor magnus eſt; tactu tamen is locus leuiter indoleſcit: ſed abunde eſt eadem, quæ ſupra ſcripta ſunt, facere; & a media faſcia incipere deligare, ne in alterutram partem hæc cutem inclinet. Ab vno vero & vigeſimo die, quo vtique os eſſe debet glutinatum, id agendum cibis vberioribus eſt, vt corpus quam plenisſimum fiat, quo melius os veſtiat: quod illo loco tenerum adhuc injuriæ ſub tenui cute expoſitum eſt. Per omne autem tempus curationis, vitandus clamor, ſermo quoque, tumultus, ira, motus vehementior corporis, fumus, pulvis, & quicquid vel tusſim vel ſternutamentum mouet: ne ſpiritum quidem magnopere continere expedit.

At, ſi tota coſta perfracta eſt, caſus aſperior eſt. Nam & graues inflammationes, & febris, & ſuppuratio, & ſæpe vitæ periculum ſequitur, & ſanguis ſpuitur. Ergo, ſi vires patiuntur, ab eo brachio, quod ſuper eam coſtam eſt, ſanguis mittendus eſt; ſi non patiuntur, aluus, tamen ſine vllo acri, ducenda eſt, diutiusque inedia pugnandum. Panis vero ante ſeptimum diem non aſſumendus; ſed vna ſorbitione viuendum:

im-

imponendumque ei loco ceratum ex lycio factum, cui cocta quoque resina adjecta sit, aut Polyarchi malagma; aut panni ex vino & rosa & oleo; superque imponenda lana succida mollis, & duæ fasciæ a mediis orsæ, minimeque adstrictæ. Multo vero magis omnia vitanda, quæ supra posui; adeo, vt ne spiritus quidem sæpius mouendus sit. Quod si tussis infestabit, ad id potio sumenda erit, vel ex trixagine, vel ex ruta, vel ex herba stœchade, vel ex cumino & pipere. Grauioribus vero doloribus vrgentibus, cataplasma imponi quoque conueniet, vel ex lolio, vel ex hordeo, cui pinguis fici tertia pars sit adjecta. Et id quidem interdiu superjacebit: noctu vero idem aut ceratum, aut malagma, aut panni; quia potest cataplasma decidere. Ergo quotidie quoque resoluetur, donec jam cerato aut malagmate possimus esse contenti. Et decem quidem diebus extenuabitur fame corpus; ab vndecimo vero ali incipiet, ideoque etiam laxior, quam primo, fascia sit, qua ligabitur. Fereque ea curatione ad quadragesimum diem perueniet.

Sub qua si metus erit suppurationis, plus malagma, quam ceratum ad digerendum proficiet. Si suppuratio vicerit, neque per quæ supra scripta sunt, discuti potuerit; omnis mora vitanda erit, ne os infra vitietur: sed, qua parte maxime tumebit, demittendum erit candens ferramentum, donec ad pus perueniat; idque effundendum. Si nusquam tumor se ostendit, vbi

ma-

maxime pus ſubſit, ſic intelligemus, creta cimolia totum locum illinemus, & ſiccari patiemur: quo loco maxime humor intus perſeuerabit, ibi pus proximum erit; eoque vri debebit. Si latius aliquid abſcedet, duobus aut tribus locis erit perforandum; demittendumque linamentum, aut aliquid ex penicillo, quod ſummum lino ſit deuinctum, vt facile educatur. Reliqua eadem, quæ in cæteris aduſtis, facienda ſunt. Vbi purum erit vlcus, ali corpus debebit, ne tabes, perniciosa futura, id malum ſubſequatur. Nonnunquam etiam, leuius ipſo oſſe affecto, & inter initia neglecto, non pus, ſed humor quidam muco ſimilis, intus coit; molleſcitque contra cutis. In qua ſimili vſtione vtendum eſt.

2. *De ſpina fracta.* (*a*)

In ſpina quoque eſt, quod proprie notemus. Nam ſi quid ex vertebra excidit, aut aliquo modo fractum eſt, locus quidem concauus fit; punctiones autem in eo ſentiuntur: quia neceſſe eſt ea fragmenta ſpinoſa eſſe, quo fit, vt homo in anteriorem partem ſubinde nitatur. Hæc noſcendæ rei cauſa ſunt. Medicamentis vero iisdem opus eſt, quæ prima parte hujus capitis expoſita ſunt.

CAPUT X.

De Humerorum, brachiorum, femorum, crurum, digitorum fractorum, vel euulſorum, communibus curationibus.

SIMILES rurſus ex magna parte caſus curationes.

(*a*) Æginet. vi. 98.

nesque sunt humeris & femoribus. Communia etiam quædam humeris, brachiis, femoribus, cruribus, digitis : siquidem ea minime periculose media franguntur: at, quo propior fractura capiti vel superiori vel inferiori est, eo pejor est, nam & majores dolores adfert, & difficilius curatur. Earum maxime tolerabilis est simplex,, eaque transuersa: pejor, vbi obliqua, atque vbi fragmenta: pessima, vbi eadem acuta sunt. Nonnunquam autem fracta in his ossa in suis sedibus remanent: multo sæpius excidunt, aliudque super aliud effertur, idque ante omnia considerari debet: & sunt notæ certæ. Si suis sedibus sunt mota, resima, punctionesque sensum repræsentant, & tactu inæqualia sunt. Si vero non aduersa, sed obliqua junguntur (quod fit, vbi loco suo non sunt) membrum id altero latere breuius est, & musculi ejus tument.

Ergo, si hoc deprensum est, protinus id membrum oportet extendere. Nam nerui musculique, intenti per ossa, contrahuntur: neque in suum locum veniunt, nisi illos per vim aliquis intendit. Rursus, si primis diebus id omissum est, inflammatio oritur. Sub qua & difficile, & periculose, vis neruis adhibetur, nam distentionem neruorum vel cancer sequitur; vel certe, cum mitissime agitur, pus, itaque, si ante reposita ossa non sunt, post eam reponenda sunt. Intendere autem digitum vel aliud

aliud quodque membrum, ſi adhuc tenerum eſt, etiam vnus homo poteſt; cum alteram partem dextra, alteram ſiniſtra prendit. Valentius membrum duobus eget, qui in diuerſa contendant. Si firmiores nerui ſunt, vt in viris robuſtis, maximeque eorum feminibus & cruribus euenit; habenis quoque, vel lineis faſciis vtrinque capita articulorum deliganda, & per plures & in diuerſa ducenda ſunt. Vbi vero paulo longius, quam naturaliter eſſe debet, membrum vis fecit; tum demum oſſa manibus in ſuam ſedem compellenda ſunt: indiciumque oſſis repoſiti eſt dolor ſublatus. At membrum alteri æquatum, inuoluendum duplicibus triplicibusue pannis in vino & oleo tinctis: quos lineos eſſe, commodius eſt.

Fere vero faſciis ſex opus eſt. Prima breviſſima adhibenda: quæ circa fracturam ter voluta ſurſum verſum feratur, & quaſi in cochleam ſerpat; ſatisque eſt, eam ter hoc quoque modo circuire. Altera dimidio longior ea: quæ, ſi qua parte os eminet, ab ea, ſi totum æquale eſt, vndelibet ſuper fracturam incipere debet, priori aduerſa, deorſumque tendere; atque iterum ad fracturam reuerſa, in ſuperiore parte vltra priorem faſciam deſinere. Super has injiciendum latiore linteo ceratum eſt, quod eas contineat. Ac, ſi qua parte os eminet, triplex ei pannus objiciendus, eodem vino & oleo madens. Hæc tertia faſcia comprehen-

hendenda ſunt, quartaque, ſic, vt ſemper inſequens priori aduerſa ſit, & tertia tantum in inferiore parte, tres in ſuperiore (a) finiant: quia ſatius eſt ſæpius circuire, quam adſtringi: ſiquidem id, quod adſtrictum eſt, alienatur, & cancro opportunum eſt. Articulum autem quam minime vincire opus eſt: ſed, ſi juxta hunc os fractum eſt, neceſſe eſt.

Deligatum vero membrum in diem tertium continendum eſt. Eaque vinctura talis eſſe debet, vt primo die nihil offenderit, non tamen laxa viſa ſit; ſecundo laxior; tertio jam pene reſoluta. Ergo tum rurſum id membrum deligandum, adjiciendaque prioribus quinta faſcia eſt, iterumque quinto reſoluendum eſt, & tum ſex faſciis inuoluendum, ſic, vt tertia & quinta infra, cæteræ ſupra finiantur. Quotiescunque autem ſoluitur membrum, calida aqua fouendum eſt. Sed, ſi juxta articulum fractura eſt, diu inſtillandum vinum eſt, exigua parte olei adjecta, eademque omnia facienda, donec ab eo inflammatio ſoluatur, vel tenuius quoque, quam ex conſuetudine, id membrum fiat, quod ſi ſeptimus dies non dedit, certe nonus exhibet, tum facillime oſſa tractantur.

Rurſus ergo, ſi parum commiſſa ſunt, committi debent: ſi qua fragmenta eminent, in ſuas ſedes reponenda ſunt: deinde eodem modo

(a) Al. *feriant*,

do membrum deligandum, ferulæque ſuperac-commodandæ ſunt, quæ fiſſæ circumpoſitæque oſſa in ſua ſede contineant: & , in quam partem fractura inclinat, ab eo latior valentiorque ferula imponenda eſt. Easque omnes circa articulum eſſe oportet reſimas, ne hunc lædant, nec vltra adſtringi, quam vt oſſa contineant: & cum ſpatio laxentur, tertio quoque die paulum habenis ſuis coartari; ac, ſi nulla prurigo, nullus dolor eſt, ſic manere, donec duæ partes ejus temporis, quo os quodque conſeruet, compleantur: poſtea leuius aqua calida fouere; quia primo digeri materiam opus eſt, tum euocari. Ergo cerato quoque liquido id (*b*) leniter eſt vngendum, perfricandaque ſumma cutis eſt; laxiusque id deligandum eſt. Tertio quoque die ſoluendum, ſic, vt remota calida aqua, cætera eadem fiant; tantummodo ſingulæ faſciæ, quoties reſolutæ fuerint, ſubtrahantur.

2. *De Humero fracto.* (*c*)

Hæc communia ſunt: illa propria. Siquidem humerus fractus eſt, non ſic, vt membrum aliud, intenditur: ſed homo collocatur alto ſedili, medicus autem humiliore aduerſus. Vna autem faſcia, brachium amplexa, ex ceruice ipſius, qui læſus eſt, id ſuſtinet: altera, ab altera parte ſuper caput data, ibi accipit nodum: tertia, vincto imo humero deorſum demittitur,

 ibi

(*b*) Al. *pleniter.* (*c*) Hippocr. de Fract, T, VIII.

ibi quoque capitibus ejus inter se vinctis. Deinde ab occipitio ipsius, minister sub ea fascia, quam secundo loco posui, porrecto, si dexter humerus ducendus est, dextro, si sinister, sinistro brachio, demissum inter femina ejus, qui curatur, baculum tenet: medicus super eam fasciam, de qua tertio loco dixi, plantam injicit dextram, si sinister, sinistram, si dexter humerus curatur; simulque alteram fasciam minister attollit, alteram premit medicus: quo fit, vt leniter humerus extendatur. Fasciis vero, si medium aut imum os fractum est, breuioribus opus est; si summum, longioribus; vt ab eo sub altera quoque ala per pectus ad scapulas porrigantur. Protinus vero brachium, cum deligatur, sic inclinandum est, vt id, quod afficitur, ante fasciis quoque sic figuratum sit, ne postea suspensum aliter, atque cum deligabatur, humerum inclinet: brachioque suspenso, ipse quoque humerus ad latus leniter deligandus est, per quæ fit, vt minime moueatur: ideoque ossa sic se habent; vt aliquis composuit. Cum ad ferulas ventum est, extrinsecus esse earum longissimæ debent: a lacerto breuiores; sed sub ala breuissimæ. Sæpiusque resoluendæ sunt, vbi in vicinia cubiti humerus fractus est, ne ibi nerui rigescant, & inutile brachium efficiatur. Quoties solutæ sunt, fractura manu continenda; cubitus aqua calida fouendus, & molli cerato perfricandus; ferulæque vel omnino non imponendæ contra

emi-

eminentia cubiti, vel aliquanto breuiores ſint.

3. *De Brachio fracto.* (d)

At, ſi brachium fractum eſt, in primis conſiderandum eſt, alterum os, an vtrunque comminutum ſit: non quo alia in ejusmodi caſu curatio ſit admouenda; ſed primum, vt valentius (e) extendatur, ſi vtrunque os fractum eſt; quia neceſſe eſt minus neruos contrahi altero oſſe integro, eosque intendente: deinde, vt curioſius omnia in continendis oſſibus fiant, ſi neutrum alteri auxilio eſt, nam, vbi alterum integrum eſt, plus opis in eo, quam in faſciis feruliſque eſt. Deligari autem brachium debet, paululum pollice ad pectus inclinato; ſiquidem is maxime brachii naturalis habitus ſit: idque inuolutum mitella commodiſſime excipitur, quæ latitudine ipſa brachio, peranguſtis capitibus collo injicitur: atque ita commode brachium ex ceruice ſuſpenſum eſt. Idque paulum ſupra cubiti alterius regionem pendere oportet.

4. *De Cubito fracto.*

Quod ſi ex ſummo cubito quid fractum ſit, glutinare id vinciendo alienum eſt, fit enim brachium immobile. Ac, ſi nihil aliud quam dolori occurrendum eſt, idem, qui fuit, ejus vſus eſt.

5. *De Cruribus Femoribusque fractis.* (f)

In crure æque ad rem pertinet, alterum ſal-

 tem

(d) Æginet. VI. 99. (e) Hippocrat. de Fractur. T. IV, 9.
(f) Æginet. VI. 102. Hippocrates de Fractur. XXIII.

tem os integrum manere, commune vero ei femorique eſt, quod, vbi deligatum eſt, in canalem conjiciendum eſt. Is canalis ab inferiori parte foramina habere debet, per quæ, ſi quis humor exceſſerit, deſcendat: & a planta moram, quæ ſimul & ſuſtineat eam, & delabi non patiatur: & a lateribus caua, per quæ loris datis, moræ quædam crus femurque, vt collocatum eſt, detineant. Eſſe etiam is debet, a planta, ſi crus fractum eſt, circa poplitem; ſi femur, vsque ad coxam; ſi juxta ſuperius caput femoris, ſic, vt ipſa quoque ei coxa inſit. Neque tamen ignorari oportet, ſi femur fractum eſt, fieri breuius; quia nunquam in antiquum ſtatum reuertitur: ſummisque digitis poſtea cruris ejus inſiſti, ex quo multa debilitas eſt; fœdior tamen, vbi fortunæ negligentia quoque acceſſit.

6. De Digito fracto.

Digitum ſatis eſt ad vnum (g) ſurculum deligari poſt inflammationem.

7. Communes curationes ad humeros, brachia, crura, femina, digitosque confractos pertinentes.

His proprie ad ſingula membra pertinentibus, rurſus iſta communia ſuut: primis diebus fames: deinde tum, cum jam increſcere callum oportet, liberalius alimentum; longa a vino abſtinentia: fomentum aquæ calidæ, dum inflammatio eſt, liberale; cum ea deſiit, modicum;

(g) Al. *furunculum*.

cum: tum etiam longior vlterioribus, e liquido cerato, in membris, & mollis tamen vnctio. Nec protinus exercendum id membrum, sed paulatim ad antiquos vsus reducendum est.

Grauius aliquanto est, cum ossis fracturæ carnis quoque vulnus accessit; maximeque, si id musculi femoris aut humeri senserint; nam & inflammationes multo grauiores, & promptiores cancros habent. Ac femur quidem, si ossa inter se cesserunt, fere præcidi necesse est. Humerus vero quoque in periculum venit; sed facilius conseruatur. Quibus periculis etiam magis id expositum, quod juxta ipsos articulos ictum est: Igitur curiosius id agendum est, & per mediam plagam musculus transuersus præcidendus: sanguis vero, si parum fluxit, mittendus: corpus inedia in decimum diem extenuandum. Ac reliqua quidem membra lentius intendendā & lenius in his ossa in suam sedem reponenda sunt: his vero neque intendi neruos, neque ossa tractari, satis expedit, ipsique homini permittendum est, vt sic ea collocata habeat, quemadmodum minimum læduntur. Omnibus autem his vulneribus imponendum primo linamentum ex vino madens, cui rosæ paulum admodum adjectum sit: cætera eadem. Deliganda fasciis sunt, aliquanto, quam vulnus, laxioribus; scilicet laxius quam si ea plaga non esset, quantoque facilius & alienari & occupari cancro vulnus potest, *(h)* numero potius

(*h*) Al. *numeris.*

fasciarum id agendum est, vt laxæ quoque æque contineant.

Quod in femore humeroue sic fiet, si ossa forte recte concurrerint: sin aliter se habebunt, eatenus circumdari fascia debebit, vt impositum medicamentum contineat. Cætera eadem, quæ supra scripsi, facienda sunt, præterquam quod neque ferulis, neque canalibus, inter quæ vulnus sanescere non potest; sed pluribus tantummodo & latioribus fasciis opus est: ingerendumque subinde in eas est calidum oleum, & vinum; *(i)* magisque hoc. In principio fame vtendum; vulnus calida aqua fouendum; frigusque omni ratione vitandum est, & transeundum ad medicamenta, quæ puri mouendo sunt. Majorque vulneri, quam ossi cura adhibenda, ergo quotidie soluendum nutriendumque est.

Inter quæ si quod paruulum fragmentum ossis eminet, id, si retusum est, in suam sedem dandum: si acutum, ante acumen ejus, si longius est, præcidendum; si breuius, limandum, & vtrunque scalpro læuandum: tum ipsum recondendum est, ac, si id manus facere non potest, vulsella, quali fabri vtuntur, injicienda est acutæ ossis prominentis cuspidi, ab ea parte, qua sima est; vt ea parte, qua gibba est, eminens os in suam sedem compellat. Si id majus est, membranulisque cingitur, sinere opor-

(i) Al. *magisque in primo fame &c.*

oportet has sub medicamentis resolui, idque os, vbi jam nudatum est, abscindere; quod maturius scilicet faciendum est, potestque ea ratione & os coire,& vulnus sanescere: illud suo tempore; hoc, prout se habet.

Nonnunquam etiam in magno vulnere euenit, vt fragmenta quædam velut emoriantur, neque cum cæteris coeant, quod hic quoque ex modo fluentis humoris colligitur. Quo magis necessarium est, sæpius vlcus resoluere, quam nutrire: sequiturque fere, vt id os per se post aliquot dies excidat; aut, cum jam ante misera conditio vulneris sit, tamen id interdum majus diuturniusque faciat. Sæpe etiam integra cute os abrumpitur, protinusque prurigo & dolor oritur. Quare soluere, si accidit, maturius oportet, & fouere aqua, per æstatem, frigida; per hiemem, egelida: deinde ceratum myrteum imponere.

Interdum fractura quibusdam velut aculeis carnem vexat. Quo a prurigine & punctionibus cognito, aperire id medicus, eosque aculeos præcidere necesse habet. Reliqua vero curatio in vtroque hoc casu eadem est, quæ, vbi plagam ictus protinus intulit. Puro jam vlcere, cibis hic quoque vtendum est carnem producentibus. Si breuius adhuc membrum est, & ossa loco suo non sunt, paxillus tenuis & læuissimi generis inter ea demitti debet, sic, vt capite paululum emineat;

isque quotidie plenior adigendus eſt, donec par id membrum alteri fiat. Tum paxillus remouendus, vulnusque ſanandum eſt. Cicatrix vero inducta fouenda aqua frigida eſt, in qua myrtus, hedera, aliæue ſimiles verbenæ decoctæ ſint: illinendumque medicamentum, quod ſiccet, & magis etiam hic quieſcendum, donec id membrum confirmetur.

Si quando vero oſſa non conferbuerunt, quia ſæpe ſoluta, ſæpe mota ſunt, in aperto deinde curatio eſt, poſſunt enim coire. Si vetuſtas occupauit, membrum extendendum eſt, vt aliquid lædatur: oſſa inter ſe manu diuidenda, vt concurrendo exaſperentur, &, ſi quid pingue eſt, eradatur, totumque id quaſi recens fiat, magna tamen cura habita, ne nerui muſculiue lædantur. Tum vino fouendum eſt, in quo malicorium decoctum ſit; imponendumque idipſum oui albo mixtum: tertio die reſoluendum, fouendumque aqua, in qua verbenæ, de quibus ſupra dixi, decoctæ ſint: quinto die idem faciendum, ferulæque circumdandæ: cætera, & ante, & poſt, eadem facienda, quæ ſupra ſcripſi. Solent tamen interdum adverſa inter ſe oſſa (*k*) conferuere: eoque & breuius membrum, & indecorum fit; &, ſi capita acutiora ſunt, asſidue puncturæ ſentiuntur. Ob quam cauſam frangi rurſus oſſa & dirigi debent. Id hoc modo fit. Calida aqua mul-

(*k*) Al. *Cohærere* vel *coaleſcere.*

multa id membrum mouetur, & ex cerato liquido perfricatur, intenditurque: inter hæc, medicus pertractans oſſa, vt adhuc tenero callo, manibus ea diducit, compellitque id, quod eminet, in ſuam ſedem: &, ſi parum valuit, ab ea parte, in quam os ſe inclinat, inuolutam lana regulam objicit; atque ita deligando, aſſueſcere iterum vetuſtæ ſedi cogit.

Nonnunquam autem recte quidam oſſa conferbuerunt, ſuperincreuit vero nimius callus; ideoque locus intumuit. Quod vbi incidit, diu leniterque id membrum perfricandum eſt ex oleo, & ſale, & nitro; multumque aqua calida ſalſa fouendum; & imponendum malagma, quod digerat; adſtrictiusque alligandum, oleribusque, & præterea vomitu vtendum, per quæ cum carne callus quoque extenuatur; confertque aliquid de ſinapi cum ficu in alterum pariter membrum impoſitum, donec id paulum erodat, eoque euocet materiam. Vbi his tumor extenuatus eſt, rurſus ad ordinem vitæ reuertendum eſt.

CAPUT XI.

De Osſibus luxatis.

AC de fractis quidem osſibus hactenus dictum ſit. Mouentur autem ea ſedibus ſuis duobus modis. Nam modo, quæ juncta ſunt, inter ſe dehiſcunt: vt cum latum os ſcapularum ab humero recedit; & in brachio, radius a cubito; & in crure, tibia a ſura; &, interdum ſal-

ſaltu, calcis os a talo; quod raro tamen fit: modo articuli ſuis ſedibus excidunt. Ante de prioribus dicam.

Quorum vbi aliquid incidit, protinus is locus cavus eſt, depreſſusque digitus ſinum inuenit, deinde grauis inflammatio oritur; atque in talo præcipue: ſiquidem febres quoque, & cancros, & neruorum vel diſtentiones, vel rigores, qui caput ſcapulis annectunt, mouere conſueuit. Quorum vitandorum cauſa, facienda eadem ſunt, quæ in osſibus mobilibus læſis. Atque id vbi incidit, protinus his locis imponenda, quæ ſupra propoſita ſunt, vt dolor tumorque per ea tollantur. Nam diducta oſſa nunquam rurſus inter ſe junguntur: &, vt aliquid decoris eo loco, ſic nihil vſus admittitur.

Maxilla vero & vertebræ, omnesque articuli, cum validis neruis comprehenduntur, excidunt aut vi expulſi, aut aliquo caſu neruis vel ruptis, vel infirmatis; faciliusque in pueris & adoleſcentulis, quam in robuſtioribus. Hique elabuntur in priorem & in poſteriorem, in interiorem & in exteriorem partem: quidam omnibus modis, quidam certis. Suntque quædam communia omnium ſigna, quædam propria cujusque, ſiquidem ſemper ea parte tumor eſt, in quam os prorumpit; ea ſinus, a qua recesſit. Et hæc quidem in omnibus deprehenduntur, alia vero in ſingulis, quæ, ſimulatque de quoque dicam, proponenda erunt.

Sed

Sed vt excidere omnes articuli poſſunt,ſic non omnes reponuntur. Caput enim nunquam compellitur, neque in ſpina vertebra, neque ea maxilla, quæ, vtraque parte prolapſa, antequam reponeretur,inflammationem mouit. Rurſum, qui neruorum vitio prolapſi ſunt,compulſi quoque in ſuas ſedes iterum excidunt. Ac, quibus in pueritia exciderunt,neque repoſiti ſunt, minus quam cæteri creſcunt: omniumque, quæ loco ſuo non ſunt,caro emacreſcit, magisque in proximo membro, quam vlteriore, vtputa, ſi humerus loco ſuo non eſt, major in eo ipſo fit macies, quam in brachio; major in hoc, quam in manu. Tum pro ſedibus, & pro caſibus, qui inciderunt, aut major aut minor vſus ejus membri relinquitur: quoque in eo plus vſus ſupereſt, eo minus id extenuatur.

Quicquid autem loco ſuo motum eſt, ante inflammationem reponendum eſt. Si illa occupauit,dum conquieſcat, laceſſendum non eſt: vbi finita eſt, tentandum eſt in his membris,quæ id patiuntur. Multum autem eo confert & corporis & neruorum habitus. Nam, ſi corpus tenue, ſi humidum eſt, ſi nerui infirmi,expeditius os reponitur; ſed & multo facilius excidit, & poſtea minus fideliter continetur. Quæ contraria his ſunt, melius continent: ſed id, quod expulſum eſt, difficulter admittunt. Oportet autem ipſam inflammationem leuare, ſuccida lana ex aceto ſuperimpoſita: a cibo; ſi valentio-

tioris articuli casus est, triduo; interdum etiam quinque diebus abstinere: bibere aquam calidam, dum sitis finiatur: curiosiusque hæc facere, his ossibus motis, quæ validis plenisque musculis continentur: si vero etiam febris accessit, multo magis: deinde die quinto fouere ex aqua calida; remotaque lana, ceratum imponere ex cyprino factum; nitro quoque adjecto, donec omnis inflammatio finiatur. Tunc infrictionem ei membro adhibere: cibis vti bonis; vti vino modice: jamque ad vsus quoque suos id membrum promouere; quia motus, vt in dolore pestifer, sic alias saluberrimus corpori est. Hæc communia sunt: nunc de singulis dicam.

CAPUT XII.

De maxilla luxata. (*a*)

MAXILLA in priorem partem propellitur, sed modo altera parte, modo vtraque. Si altera, in contrariam partem ipsa mentumque inclinatur: dentes paribus non respondent; sed sub his, qui secant, canini sunt. At, si vtraque, totum mentum inclinatur, & in exteriorem partem promouetur; inferioresque dentes longius, quam superiores excedunt; intentique temporum musculi apparent. Primo quoque tempore homo in sedili collocandus est, sic, vt minister a posteriore parte caput ejus contineat, vel sic, vt juxta parietem is sedeat, subjecto inter parietem & caput ejus scorteo puluino duro, eoque caput per ministrum vrgeatur, quo sit immobili-

(*a*) Æginet. VI. 112.

bilius, tum medici digiti pollices, linteolis vel fafciis, ne dilabantur, inuoluti in os ejus conjiciendi, cæteri extrinfecus admouendi funt, vbi vehementer maxilla apprehenfa eft, fi vna parte procidit, concutiendum mentum, & ad guttur adducendum eft: tunc fimul & caput adprehendendum, &, excitato mento, maxilla in fuam fedem compellenda, & os ejus comprimendum eft, fic, vt omnia pene vno momento fiant. Sin vtraque parte prolapfa eft, omnia eadem facienda; fed æqualiter retro eft maxilla agenda. Repofito offe, fi cum dolore oculorum & ceruicis ifte cafus incidit, ex brachio fanguis mittendus eft. Cum omnibus vero, quorum offa mota funt, primo liquidior cibus conueniat, tum his præcipue: adeo vt fermo quoque frequens, motu oris temporum neruos lædat.

CAPUT XIII.

De Capite luxato.

CAPUT duobus procesfibus in duos finus fummæ vertebræ dimisfis fuper ceruicem contineri, in prima parte propofui. Hi proceffus interdum in pofteriorem partem excidunt: quo fit, vt nerui fub occipitio extendantur, & mentum pectori adglutinetur, neque bibere is, neque loqui posfit, interdum fine voluntate femen emittat, quibus celerrime mors fupervenit. Ponendum autem hoc effe credidi, non quo curatio ejus rei vlla fit; fed vt res indici-

diciis cognoſceretur, & non putarent ſibi medicum defuiſſe, ſi qui ſic aliquem perdidiſſent.

CAPUT XIV.

De Spina luxata.

IDEM caſus manet eos, quorum in ſpina vertebræ exciderunt. Id enim non poteſt fieri, niſi & medulla, quæ per medium; & duabus membranulis, quæ per duos a lateribus proceſſus feruntur; & neruis, qui continent, ruptis. Excidunt autem & in poſteriorem partem, & in priorem; & ſupra ſeptum transverſum, & infra. Si in vtramuis partem exciderint, a poſteriore parte vel tumor, vel ſinus erit. Si ſuper ſeptum id incidit, manus reſoluuntur, vomitus, aut diſtentio neruorum ſequitur, ſpiritus difficulter mouetur; dolor vrget, & aures obtuſæ ſunt. Si ſub ſepto, femina reſoluuntur, vrina ſupprimitur, interdum etiam ſine voluntate prorumpit. Ex ejusmodi caſibus, vt tardius, quam ex capitis, ſic tamen intra triduum homo moritur. Nam, quod Hippocrates dixit, vertebra in exteriorem partem prolapſa, pronum hominem collocandum eſſe, & extendendum, tum calce aliquem ſuper ipſum debere conſiſtere, & intus impellere: in his accipiendum eſt, quæ paululum exceſſerunt; non in his, quæ toto loco motæ ſunt. Nonnunquam enim neruorum imbecillitas efficit, vt, quamuis non exciderit ver-

(*a*) Æginet. VI. 117.

vertebra, paululum tamen in priorem partem promineat, id non jugulat. Sed ab interiore parte non contingit quidem propelli. Ab exteriore si quid propulsum est, plerunque iterum redit: nisi, quod admodum rarum est, vis neruis destituta est.

CAPUT XV.

De Humero luxato. (a)

HUMERUS autem modo in alam excidit, modo in partem priorem. Si in alam delapsus est, ei junctus cubitus recedit ab latere, sursumque ad ejusdem partis aurem cum humero porrigi non potest, longiusque altero id brachium est. Si in priorem partem, summum quidem brachium extenditur, minus tamen, quam naturaliter; difficiliusque in priorem partem, quam in posteriorem cubitus porrigitur.

Igitur, si in alam humerus excidit, & vel puerile adhuc est corpus, vel molle, certe imbecillibus neruis intentum est, satis est collocare id in sedili, & ex duobus ministris alteri imperare, vt caput lati scapularum ossis leniter reducat; alteri, vt brachium extendat: ipsum posteriore parte residentem, humerum genu sub ala ejus cogere, simulque & latum os, & altera manu brachium ejus ad latus impellere.

At, si vastius corpus, neruiue robustiores sunt, necessaria est spatha lignea, quæ & crassitudinem duorum digitorum habet, & longitudine

(a) Æginet. VI. 114.

dine ab ala vsque ad digitos peruenit, in qua ſumma capitulum eſt rotundum, & leniter cavum; vt recipere particulam aliquam ex capite humeri poſſit: inque ea bina foramina tribus locis ſunt, inter ſe ſpatio diſtantibus; in quæ lora mollia conjiciuntur. Eaque ſpatha, faſcia inuoluta, quo minus tactu lædat, ad alam a brachio dirigitur, ſic, vt caput ejus ſummæ alæ ſubjiciatur: deinde, loris ſuis ad brachium deligatur; vno loco, paulum infra humeri caput; altero, paulum ſupra cubitum; tertio, ſupra manum, cui rei protinus interualla tunc quoque foraminum aptata ſunt. Sic brachium deligatum ſuper ſcalæ gallinariæ gradum trajicitur, ita alte, vt conſiſtere homo ipſe non poſſit; ſimulque in alteram partem corpus demittitur, in alteram brachium intenditur: eoque fit, vt capite ligni caput humeri impulſum in ſuam ſedem, modo cum ſono, modo ſine hoc compellatur. Multas eſſe alias rationes, ſcire facile eſt vno Hippocrate lecto; ſed non alia magis vſu comprobata eſt.

At, ſi in partem priorem humerus incidit, ſupinus homo collocandus; faſciaque, aut habena, media ala circumdanda eſt, capitaque ejus poſt caput hominis miniſtro tradenda; brachium alteri; præcipiendumque, vt ille habenam, hic brachium extendat: deinde medicus, caput quidem hominis ſiniſtra debet repellere; dextra vero cubitum cum humero attolle-

tollere, & os in suam sedem compellere, faciliusque id in hoc casu, quam in priore revertitur. Reposito humero, lana alæ subjicienda est; si interiore parte os fuit, vt ei opponatur; si in priore, vt tamen commodius deligetur. Tum fascia, primum sub ala obvoluta, caput ejus debet comprehendere, deinde per pectus ad alteram alam, ab eaque ad scapulas, rursusque ad ejusdem humeri caput tendere, sæpiusque ad eandem rationem circumagi, donec bene id teneat. Vinctus hac ratione humerus commodius continetur, si adductus ad latus sit, & ad id quoque fascia deligetur.

CAPUT XVI.

De Cubito luxato. (*a*)

IN cubito autem tria coire ossa, humeri, & radii, & cubiti ipsius, ex his, quæ prima parte hujus voluminis posita sunt, intelligi potuit. Si cubitus, qui annexus humero est, ab hoc excidit, radius, qui adjunctus est, interdum distrahitur, interdum subsistit. In omnes vero quatuor partes excidere cubitus potest: sed, si in priorem prolapsus est, extentum brachium est, neque recuruatur: si in posteriorem, brachium curuum est, neque extenditur, breuiusque altero est; interdum (*b*) febrem, vomitumque bilis mouet: si in

(*a*) Hipppcrat. de Articulis. T. XXI. & Vectar. T. IX.
(*b*) Hippocrat. de Artic. T. XXII. 1.

exteriorem, interioremue, brachium porrectum est, sed paululum in eam partem, a qua os recessit, recuruatur.

Quicquid incidit, reponendi ratio vna est (neque in cubito tantum, sed in omnibus quoque membris longis, quæ per articulum longa testa junguntur) vtrunque membrum in diuersas partes extendere, donec spatium inter ossa liberum sit; tum id os, quod excidit, ab ea parte, in quam prolapsum est, in contrarium impellere. Extendendi tamen alia atque alia genera sunt, prout nerui valent, aut ossa huc illucue se dederunt. Ac modo manibus solis vtendum est, modo quædam alia adhibenda.

Ergo, si in priorem partem cubitus prolapsus est, extendi per duas manus, interdum etiam habenis adjectis, satis est: deinde rotundum aliquid, a lacerti parte ponendum est, & super id repente cubitus ad humerum impellendus est. At in aliis casibus commodissimum est eadem ratione brachium extendere, quæ, fracto humero supra posita est, & tum ossa reponere.

Reliqua curatio eadem est, quæ in omnibus. Celerius tantum sæpiusque id resoluendum est: multoque magis aqua calida fouendum, & diutius ex oleo & nitro ac sale perfricandum. In cubito enim celerius, quam in vllo alio articulo, siue extra remansit, siue intus reuertit, callus circum-

cumdatur, isque, si per quietem increuit, flexus illius postea prohibet.

CAP. XVII.

De Manu luxata. (a)

MANUS quoque in omnes quatuor partes prolabitur. Si in posteriorem partem excidit, porrigi digiti non possunt: si in priorem, non inclinantur: si in alterutrum latus, manus in contrarium, id est, aut ad pollicem, aut ad minimum digitum conuertitur, & reponi non difficillime potest. Super locum autem durum & renitentem ex altera parte intendi manus, ex altera brachium debet, sic, vt prona sit, si in posteriorem partem os excidit; supina, si in priorem; si in interiorem exterioremue, in latus. Vbi satis nerui diducti sunt, si vsque in alterutrum latus procidit, manibus in contrarium repellendum est. At his, quæ in priorem posterioremue partem prolapsa sunt, superimponendum aliquid durum, idque supra prominens os manu vrgendum est, per quod os vis adjecta facilius in suam sedem compellit.

CAP. XVIII.

De Palma luxata.

IN palma quoque ossa interdum suis sedibus promouentur, modo in priorem partem, modo in posteriorem. In latus enim moueri, pari-

(a) Hippocrat. de Articul. T. XXIII. Vectiar. X.

ribus oſſibus oppoſitis, non poſſunt. Signum id ſolum eſt, quod omnium commune eſt, tumor ab ea parte, in quam os venit: ſinus ab ea, a qua recesſit. Sed ſine intentione, digito tantummodo bene preſſum os in ſuam ſedem reuertitur.

CAPUT XIX.

De Digitis luxatis.

AT in digitis totidem fere caſus, eademque ſigna ſunt, quæ in manibus. Sed in his extendendis non æque vi opus eſt: quod articuli breuiores, & nerui minus validi ſint. Super menſam tantummodo intendi debent, qui vel in priorem vel in poſteriorem partem exciderunt; tumque palma compelli: vt ita in locum, vnde lapſus eſt digitus, reſtituatur.

CAPUT XX.

De Femore luxato. (a)

CUM de humeris dixerim; de his quoque, quæ in cruribus ſunt, videri poſſum dixiſſe: ſiquidem in hoc caſu quædam ſimilitudo eſt femori & humero, tibiæ & cubito, pedi & manui, quædam tamen ſeparatim quoque de his dicenda ſunt.

Femur in omnes quatuor partes promouetur: ſæpisſime in *(b)* interiorem; deinde in exteriorem;

(a) Æginet. VI. 118. (b) Hippocrat. de Articul. T. IV. Vectar. T. XI.

rem; raro admodum in priorem, aut posteriorem. Si in interiorem partem prolapsum est, crus longius altero & valgius est; extra enim pes vltimus spectat. Si in exteriorem, breuius, varumque fit, & pes intus inclinatur; calx ingressu terram non contingit, sed planta ima; meliusque id crus superius corpus, quam in priore casu, fert, minusque baculo eget. Si in priorem, crus plicari non potest, extensumque alteri cruri ad calcem par est; sed ima planta minus in priorem partem inclinatur: dolorque in hoc casu præcipuus est; & maxime vrina supprimitur. Vbi cum dolore inflammatio quieuit, commode ingrediuntur, rectusque eorum pes est. Si in posteriorem, extendi non potest crus, breuiusque est; vbi consistit, calx quoque terram non contingit.

Magnum autem femori periculum est, ne vel difficulter reponatur, vel repositum rursus excidat. Quidam semper iterum excidere contendunt: sed Hippocrates, & Diocles, & Philotimus, & Nileus, & Heraclides Tarentinus, clari admodum authores, ex toto se restituisse memoriæ prodiderunt. Neque tot genera machinamentorum quoque, ad extendendum in hoc casu femur, Hippocrates, Andreas, Nileus, Nymphodorus, Protarchus, Heraclides, faber quoque quidam reperissent, si id frustra esset. Sed vt hæc falsa opinio est; sic illud verum: cum ibi valentissimi nerui musculique

ſint, ſi ſuum robur habent, vix admittere, vt reponatur: ſi non habent, repoſitum non continere.

Tentandum igitur eſt, &, ſi tenerius membrum eſt, ſatis eſt habenam alteram ab inguine, alteram a genu intendi: ſi validius, melius adducent, qui easdem habenas ad valida bacula deligarint; tumque eorum fuſtium imas partes oppoſitæ moræ objecerint, ſuperioresque ad ſe vtraque manu traxerint. Etiamnum valentius intenditur membrum ſuper ſcamnum, cui ab vtraque parte axes ſunt, ad quos habenæ illæ deligantur: qui, vt in torcularibus, conuerſi, rumpere quoque, ſi quis perſeuerauerit, non ſolum extendere neruos & muſculos poſſunt. Collocandus autem homo ſuper id ſcamnum eſt, aut pronus, aut ſupinus, aut in latus, ſic, vt ſemper ea pars ſuperior ſit, in quam os prolapſum eſt; ea etiam inferior, a qua receſſit. Neruis extenſis, ſi in priorem partem os venit, rotundum aliquid ſuper inguen ponendum; ſubitoque ſuper id genu adducendum eſt eodem modo, eademque de cauſa, qua idem in brachio fit; protinusque, ſi complicari femur poteſt, intus eſt.

In cæteris vero caſibus, vbi oſſa paululum inter ſe receſſerunt, medicus debet id, quod eminet, retro cogere; miniſter contra coxam propellere. Repoſito oſſe, nihil noui aliud curatio requirit, quam vt diutius is in

le-

lecto detineatur; ne, si motum femur fuerit adhuc laxioribus neruis, rursus erumpat. Potest tamen conditus articulus medius aut summus canaliculo aliquo contineri.

CAPUT XXI.

De Genu luxato. (a)

GENU vero & in exteriorem, & in interiorem, & in posteriorem partem excidere, notissimum est. In priorem non prolabi, plerique scripserunt, poteſtque id vero proximum esse; cum ibidem opposita patella, ipsa quoque caput tibiæ contineat. Meges tamen eum, cui in priorem partem excidisset, a se curatum esse, memoriæ prodidit.

In his casibus intendi nerui rationibus iisdem, quas in femore retuli, possunt: Et id quidem, quod in posteriorem partem excidit, eodem modo rotundo aliquo super poplitem imposito, adductoque eo crure, reconditur. Cætera vero manibus simul, tum ossa in diuersas partes compelluntur.

CAPUT XXII.

De Talo luxato.

TALUS quidem in omnes partes prolabitur. Vbi in interiorem partem excidit, ima pars pedis in exteriorem partem conuer-

(a) Æginet. VI. 119.

titur. Vbi huic contrarius casus, contrarium etiam signum est. At, si in priorem partem prorumpit, a posteriore latus neruus durus & intentus est; simusque iis pes est. Si in posteriorem, calx pene conditur, planta major fit. Reponitur autem is quoque per manus; prius in diuersa pede & crure diductis. Et in hoc quoque casu diutius in lectulo perseuerandum est; ne is talus, qui totum corpus sustinet, parum confirmatis neruis, ferendo oneri cedat, rursusque prorumpat. Calceamentis quoque humilioribus primo tempore vtendum; ne vinctura talum ipsum lædat.

CAPUT XXII.

De Planta luxata.

PLANTARUM vero ossa iisdem modis, quibus in manibus, prodeunt; iisdemque conduntur. Fascia tantummodo calcem quoque debet comprehendere, ne, cum mediam plantam, imumque ejus vinciri necesse est, liber talus in medio relictus, materiam pleniorem recipiat, ideoque suppuret.

CAPUT XXIV.

De Digitis luxatis. (*a*)

IN digitis nihil vltra fieri debet, quam quod in his, qui sunt in manu, positum est.

CAP. XXV.

(*a*) Ægin. et. VI. 116.

CAPUT XXV.

De his, quæ cum vulnere loco mouentur.

HÆC facienda ſunt in his caſibus, vbi ſine vulnere oſſa exciderunt: ſæpe tamen cum vulnere loco mouentur. Hic vero & ingens periculum eſt, & eo grauius, quo majus membrum eſt, quoue validioribus neruis aut muſculis continetur. Ideoque ab humeris, femoribusque, metus mortis eſt; ac, ſi repoſita oſſa ſunt, ſpes nulla eſt: non repoſitis tamen, nonnullum periculum eſt. Eoque major in vtroque timor eſt, quo propius vulnus articulo eſt. Nam Hippocrates (*b*) nihil tuto reponi poſſe, præter digitos, & plantas, & manus, dixit: atque in his quoque diligenter eſſe agendum, ne præcipitentur ægri. Quidam brachia quoque & crura repoſuerunt: &, ne cancri, diſtentionesque neruorum orirentur (ſub quibus in ejusmodi caſu fieri ſolet mors matura) ſanguinem ex brachio miſerunt. Verum ne digitus quidem (in quo minimum, vt malum, ſic etiam periculum eſt) reponi debet aut in inflammatione, aut poſtea, cum jam vetus res eſt. Si quoque, repoſito oſſe, nerui diſtenduntur, rurſus id protinus expellendum eſt.

Omne autem membrum, quod cum vulnere lo-

(*a*) Æginet. v. 121. (*b*) Hippocrat. Vectar. XIX, 5.

loco motum, neque repoſitum eſt, ſic jacere conuenit, vt maxime cubantem juuat; tantum ne moueatur, neue dependeat. In omni tali morbo magnum ex longa fame præſidium eſt: deinde ex curatione eadem, quæ propoſita eſt. Vbi oſſibus fractis vulnus acceſſit, ſi nudum os eminet, impedimento ſemper futurum eſt, ideo, quod excedit, abſcindendum eſt; imponendaque ſuper arida linamenta ſunt, & medicamenta non pinguia; donec, quæ ſaltem eſſe in ejusmodi re ſanitas poteſt, veniat, nam & debilitas ſequitur, & tenuis cicatrix inducitur: quæ neceſſe eſt facile noxæ poſtea pateat.

FINIS.

INDEX.

INDEX
Rerum & Verborum
Auctus.

A

Ace-

Æſcu-

Alu-

Ammo-

Aqua

Ae-

Bul-

Cla-

An-

De-

Δία-

E

Ἐπι-

Ge-

Hu-

I.

Ie-

L.

La-

Mor-

Ori-

Panis

Pa-

Φα-

San-

Stae-

Ta-

Tu-

Vi-

FINIS.

Pesca — [illegible]
[illegible]

solium — [illegible]

homingena — [illegible]
[illegible]

alica — [illegible]
[illegible]

cinur — editur — [illegible]

prolixus — [illegible]

muricatus — [illegible]

muriatum — [illegible]

praecordia — diaphragma, [illegible]